

promemorior

från SCB

Informationsenheten

September 1977

Nr 1977:11

ELEVER I ICKE-OBLIGATORISKA SKOLOR 1864–1970

PUPILS IN SECONDARY SCHOOLS IN SWEDEN 1864–1970

Utgivare: Statistiska centralbyrån, Fack, 102 50 Stockholm

Promemorior från SCB ges ut intermittent. Beställning kan göras hos Statistiska centralbyrån, Distributionsdetaljen, Box 902, 701 22 Örebro, tel 019/14 03 20.

Published by the National Central Bureau of Statistics, Fack, S-102 50 Stockholm, Sweden

These reports are issued from time to time. They may be obtained from the National Central Bureau of Statistics, Box 902, S-701 22 Örebro, Sweden.

Historisk statistik för Sverige

Denna serie innehåller längre tidsserier av äldre statistik från 1700-talet fram till 1998 och i något fall från 1600-talet inom olika ämnesområden, såsom befolkning, väderlek, lantmäteri, jordbruk, utrikeshandel och skolan.

Bakgrund till Historisk statistik för Sverige

Historisk statistik för Sverige : bakgrund och problematik [artikel] / Margit Vinge. – Ingår i : Historielärarnas förenings årsskrift ; 1974, s. 48-52

Böckerna i serien Historisk statistik för Sverige

- Historisk statistik för Sverige. Del 1, Befolkning 1720-1967 = Population 1720-1967. – 2. uppl. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1969. – 144 s. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Del 2, Väderlek, lantmäteri, jordbruk, skogsbruk, fiske t.o.m. år 1955 = Climate, land surveying, agriculture, forestry, fisheries -1955. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1969. – [1], 94 s., 16 pl.-s. : diagr., tab. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Del 3, Utrikeshandel 1732-1970 = Foreign trade 1732-1970. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1972. – 346 s. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller : utöver i del I och del II publicerade t.o.m. år 1950 = Statistical survey. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1960. – 18, 284 s. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Yrkesfördelning 1751-1800 enligt Tabellverket och andra källor : studier i Östergötlands äldsta tabellverk = [Breakdown by occupations 1751-1800 by the Statistical Committee] : [studies of Östergötland] / [utarb. av Yngve Frizell]. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1992. – 40 s. : diagr., tab. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Befolkningsutvecklingen under 250 år : historisk statistik för Sverige = [Population development in Sweden in a 250-year perspective]. – Statistiska centralbyrån, 1999. – 162 s. : tab. – (Demografiska rapporter ; 1999:2) (Historisk statistik för Sverige)
- Elever i obligatoriska skolor 1847-1962 = Pupils in compulsory schools in Sweden 1847-1962 / [Statistiska centralbyrån ; utarb. av Margit Vinge]. – 86 s. – (Promemorior från SCB ; 1974:5) (Historisk statistik för Sverige)
- Elever i icke-obligatoriska skolor 1864-1970 = Pupils in secondary schools in Sweden 1864-1970 / [Statistiska centralbyrån ; utarb. av Margit Vinge]. – 203 s. : tab. – (Promemorior från SCB ; 1977:11) (Historisk statistik för Sverige)
- Elever i skolor för yrkesutbildning 1844-1970 = Pupils in schools of vocational education in Sweden 1844-1970 / [Statistiska centralbyrån ; utarb. av Margit Vinge]. – 306 s. : diagr., tab. – (Promemorior från SCB ; 1984:2) (Historisk statistik för Sverige)

promemorial

från SCB

Informationsenheten

September 1977

Nr 1977:11

ELEVER I ICKE-OBLIGATORISKA SKOLOR 1864–1970

PUPILS IN SECONDARY SCHOOLS IN SWEDEN 1864–1970

Utgivare: Statistiska centralbyrån, Fack, 102 50 Stockholm

Promemorial från SCB ges ut intermittent. Beställning kan göras hos Statistiska centralbyrån, Distributionsdetaljen, Box 902, 701 22 Örebro, tel 019/14 03 20.

Published by the National Central Bureau of Statistics, Fack, S-102 50 Stockholm, Sweden

These reports are issued from time to time. They may be obtained from the National Central Bureau of Statistics, Box 902, S-701 22 Örebro, Sweden.

ISBN 91-38-03480-8

Printed in Sweden
Gotab, Stockholm 1977

Förord

Inom SCB bearbetas f n äldre utbildningsstatistik med sikte på publicering i del 4 av Historisk statistik för Sverige. Arbetet grundas på såväl otryckt som tryckt material och beräknas pågå under många år. Därvid sammanställs tabeller jämte kommentarer och diagram för begränsade avsnitt. För att resultaten skall bli tillgängliga för forskning och kritisk bedömning efterhand som de framkommer publiceras de successivt i föreliggande serie Promemorior från SCB. Ett första avsnitt, Elever i obligatoriska skolor 1847–1962, publicerades i 1974:5 av denna serie.

Den rapport som härmed framläggs avser elever i icke-obligatoriska skolor, huvudsakligen skolor som brukar räknas till det allmänbildande högre skolväsendet. Tabellerna omspannar tiden från 1864 till omkr 1970. Texten berör även förhållanden före och efter denna tid. Nästa rapport avses komma att behandla yrkesutbildningen. Därefter beräknas följa rapporter om lärare och lärarutbildning, universitet och högskolor, vuxenutbildning m m. Utbildningskostnader för samhället och den enskilde torde också komma att behandlas liksom utbildningsnivåer, social rekrytering, skolsociala åtgärder och andra övergripande frågor berörande hela utbildningsväsendet.

Tillgänglig statistik belyser huvudsakligen den kvantitativa utvecklingen, framför allt hur möjligheterna vidgats att erhålla utbildning i högre skolor. Uppgifter om utbildningens mål och innehåll och om viktiga organisatoriska förändringar får i regel sökas i andra källor än den officiella statistiken, bl a i offentliga utredningar, riksdagstryck och författningar. Sådana uppgifter meddelas i denna rapport i den mån de ansetts erforderliga som bakgrund till tabellerna. Särskild vikt har därvid lagts vid att belysa hur och när olika skolformer tillkommit och andra avvecklats som resultat av olika skolreformer.

Källor till den statistik som härmed framläggs har till och med 1935/36 och från och med 1960/61 huvudsakligen utgjorts av tryckta redogörelser men i övrigt så gott som uteslutande av otryckt material som förvaras i SCBs arkiv.

Denna rapport har utarbetats av f d avdelningsdirektören Margit Vinge. Huvuddelen av räknearbetet har utförts av assistenterna Helen Seaton-Sandström och Aina Kyhlberg samt kansliskrivaren Monica Duske. Översättningen till engelska har gjorts av fru Nancy Adler.

Stockholm i september 1977

ERIK LUNDÉN

Thore Grönqvist

Foreword

All the education statistics from the 1840s onwards are at present being analysed at the National Central Bureau of Statistics (SCB) with a view to publication in part 4 of Historical Statistics of Sweden. Both printed and unprinted material is being included and work on the project is expected to continue for several years. Tables will be compiled, and commentaries and diagrams added for certain delimited spheres. The results are to be published as they are ready in the current series of SCB Memoranda. In this way they will be available for research and critical evaluation as they appear. A first installment, *Pupils in Compulsory Schools in Sweden 1847–1962*, was published in this series as no. 1974:5.

The present installment concerns pupils in the non-compulsory secondary schools. The tables cover the period from 1864 until about 1970. There are references in the text to conditions even before and after this period. It is intended that a further installment will discuss vocational training. It is hoped that this will be followed by reports on teachers and teachers' training, universities, other institutes of higher education and so on. The cost of education to the country as a whole and to the individual will probably also be discussed, as well as levels of education, social recruitment, and other more general matters relating to the education system as a whole.

The official statistics available serve mainly to illustrate quantitative developments, showing in particular how the opportunity for education in secondary schools has increased. Information about the goals and the content of the education provided and about any major organisational changes generally have to be sought elsewhere, for instance in the findings of public investigations and in the publications and statutes of the Riksdag. This kind of information will be included in the present report only insofar as it seems necessary to an understanding of the tables. In particular attempts have been made to show how and when different school forms have arisen and others been discontinued as a result of various educational reforms.

For the period up to 1935/36 and since 1960/61 the main source of the statistics presented below has been printed reports. Otherwise almost all the source material consists of unprinted records from the archives of SCB.

The present report has been prepared by Margit Vinge. Most of the calculations have been made by Helen Seaton-Sandström, Aina Kyhlberg and Monica Düske. Nancy Adler translated the Swedish version into English.

Stockholm, September 1977

ERIK LUNDÉN

Thore Grönqvist

Innehåll

Contents

15	0	<i>Statistikens organisation</i>	0	<i>Organisation of the statistics</i>
15	0.1	Tiden före 1921	0.1	Before 1921
16	0.2	Tiden 1921–1960	0.2	1921–1960
17	0.3	Tiden från och med 1960	0.3	Since 1960
19	1	<i>Högre folkskolor och praktiska kommunala realskolor</i>	1	<i>Higher elementary schools and municipal practical intermediate schools</i>
19	1.1	Tiden före 1909	1.1	Before 1909
20	1.2	Tiden 1909–1933	1.2	1909–1933
21	1.3	Tiden från och med 1934	1.3	Since 1934
24	2	<i>Kommunala mellanskolor och kommunala realskolor</i>	2	<i>Municipal intermediate schools</i>
26	3	<i>Statliga realskolor</i>	3	<i>State intermediate schools</i>
26	3.1	Tiden före 1905	3.1	Before 1905
27	3.2	Tiden 1905–1927	3.2	1905–1927
28	3.3	Tiden från och med 1928	3.3	Since 1928
33	4	<i>Gymnasier vid allmänna läroverk</i>	4	<i>The upper secondary school level within the state secondary schools</i>
33	4.1	Tiden före 1849	4.1	Before 1849
35	4.2	Tiden 1849–1904	4.2	1849–1904
37	4.3	Tiden 1905–1927	4.3	1905–1927
38	4.4	Tiden 1928–1952	4.4	1928–1952
41	4.5	Tiden 1953–1965	4.5	1953–1965
46	4.6	Tiden 1966–1970	4.6	1966–1970
48	5	<i>Flickskolor</i>	5	<i>Girls' schools</i>
48	5.1	Tiden före 1909	5.1	Before 1909
51	5.2	Tiden 1909–1927	5.2	1909–1927
53	5.3	Flickskolestadiet 1928–1950	5.3	The girls' school level 1928–1950
55	5.4	Flickskolestadiet från och med 1951	5.4	The girls' school level since 1951
57	5.5	Gymnasiestadiet från och med 1928	5.5	The upper secondary school level since 1928
59	6	<i>Privatläroverk utom flickskolor</i>	6	<i>Private secondary schools other than girls' schools</i>
59	6.1	Tiden före 1909	6.1	Before 1909
60	6.2	Tiden från och med 1909	6.2	Since 1909
64	7	<i>Studentexamen och realexamen</i>	7	<i>The Higher Certificate and the Lower Certificate Examinations</i>
64	7.1	Studentexamen	7.1	The Higher Certificate Examination

70	7.2 Realexamen	7.2 The Lower Certificate Examination
73	8 <i>Handelsgymnasier och tekniska gymnasier</i>	8 <i>Commercial and Technical Upper Secondary Schools</i>
73	8.1 <i>Handelsgymnasier</i>	8.1 <i>Commercial Upper Secondary Schools</i>
75	8.2 <i>Tekniska gymnasier</i>	8.2 <i>Technical Upper Secondary Schools</i>
79	9 <i>Folkhögskolor</i>	9 <i>Folk High Schools</i>
79	9.1 <i>Tiden före 1919</i>	9.1 <i>Before 1919</i>
81	9.2 <i>Tiden 1919–1958</i>	9.2 <i>1919–1958</i>
81	9.2.1 <i>Kurser och elever</i>	9.2.1 <i>Courses and pupils</i>
83	9.2.2 <i>Reformkrav och utredningar</i>	9.2.2 <i>The call for reform and investigations</i>
85	9.2.3 <i>Folkhögskolan inför 1957 års riksdag</i>	9.2.3 <i>The folk high school comes up in the 1957 Riksdag</i>
86	9.3 <i>Tiden från och med 1959</i>	9.3 <i>Since 1959</i>
92	10 <i>Eleverna och skolutvecklingen. Översikt</i>	10 <i>The Pupils and the Evolution of the School -- A Survey</i>
92	10.1 <i>Skolreformer</i>	10.1 <i>School reforms</i>
93	10.2 <i>Elevantal</i>	10.2 <i>Number of pupils</i>
94	10.3 <i>Elevernas ålder</i>	10.3 <i>Age of pupils</i>
97	<i>Sammanfattning på engelska</i>	<i>Summary in English</i>
109	<i>Engelsk ordlista</i>	<i>List of terms</i>

Tablaer i texten**Tables in the text**

22	1 Elevernas relativa fördelning på yrkesbestämda linjer ht 1943	1 Relative distribution of pupils, vocational lines, autumn term 1943
31	3 a Elevantalet i nybörjarklasser på realskolestadiet ht 1931–1954	3 a Number of pupils in beginners' grades at the intermediate school level, autumn term 1931–1954
32	3 b Elever på realskolelinjer: fördelning efter skolformer den 15 september 1960–1966	3 b Pupils in the intermediate school lines according to type of school 15th September 1960–1966
35	4 a Antal studerande enligt Tabellverket 1840–1855	4 a Number of pupils according to the Swedish Collected Statistical Tables (Tabellverket) 1840–1855
36	4 b Läroverk och pedagogier 1865–1875	4 b Secondary schools 1865–1875
36	4 c Elevernas relativa fördelning på latin- och reallinjer ht 1876–1901	4 c Relative distribution of pupils, classics and natural science lines, autumn term 1876–1901
37	4 d Elevernas relativa fördelning på latin- och realgymnasium ht 1906–1927	4 d Relative distribution of pupils, classics and natural science lines, autumn term 1906–1927
39	4 e Andelen pojkar och flickor på de olika gymnasielinjerna ht 1930.	4 e Proportion of boys and girls following the different upper second-

	1940 och 1950	ary school lines, autumn terms 1930, 1940 and 1950
39	4 f Pojkars och flickors val av gymnasielinje ht 1930, 1940 och 1950	4 f Boys' and girls' choice of upper secondary school line, autumn terms 1930, 1940 and 1950
40	4 g Elever tillhörande lyceet ht 1928–1942 och den klassiska utbildningslinjen ht 1935–1945	4 g Pupils attending the lyceum, autumn term 1928–1942 and the classical line, autumn term 1935–1945
41	4 h Elever i försöksgymnasierna ht 1954–1959	4 h Pupils in the experimental upper secondary schools, autumn term 1954–1959
42	4 i Elever på den grenade delen av gymnasiet ht 1956	4 i Pupils in the part of the upper secondary school divided into branches, autumn term 1956
43	4 k Elever i gymnasierna efter ålder 1960–1969	4 k Pupils in the upper secondary schools by age, 1960–1969
44	4 l Elever i gymnasierna: relativ fördelning efter ålder 1960–1969	4 l Pupils in the upper secondary schools: relative distribution by age, 1960–1969
46	4 m Elever i gymnasierna och fackskolan ht 1965–1970	4 m Pupils in the upper secondary schools and continuation schools, autumn term 1965–1970
47	4 n Linjeval i fackskolan ht 1965 och 1970	4 n Choice of line in the continuation schools, autumn term 1965 and 1970
47	4 o Elever i fackskolan efter ålder 1966 och 1969	4 o Pupils in the continuation schools by age, 1966 and 1969
56	5 a Linjeval i flickskolan: relativ fördelning 1954–1969	5 a Choice of line in the girls' schools: relative distribution 1954–1969
57	5 b Elever på flickskolelinjer: fördelning efter skolformer den 15 september 1960–1966	5 b Pupils following the girls' school line: distribution by type of school, 15th September 1960–1966
57	5 c Manliga och kvinnliga gymnasieelever i olika skolformer ht 1920–1959	5 c Male and female pupils at the upper secondary school level in different types of schools, autumn term 1920–1959
58	5 d Fördelning på linjer i de enskilda flickskolornas gymnasier ht 1910–1959	5 d Distribution among lines in the private girls' upper secondary schools, autumn term 1910–1959
62	6 a Pojkars och flickors val av gymnasielinje i privatläroverken (utom flickskolorna) ht 1953 och 1959	6 a Boys' and girls' choice of upper secondary school line in the private secondary schools, autumn term 1953 and 1959
63	6 b Elever i privatläroverk inkl enskilda flickskolor: fördelning på linjer den 15 september 1960–1966	6 b Pupils in private secondary schools including private girls' schools: distribution by line, 15th September 1960–1966
66	7 a Mogenhetsexamen: relativ fördelning av underkända och godkända åren 1876/80–1886/90	7 a The maturity examination: relative distribution of failures and passes, 1876/80–1886/90

67	7 b Studentexamen: relativa andelen underkända i dels skriftlig, dels muntlig examen åren 1935–1960	7 b The higher certificate examination, relative proportion of failures in the written and the oral examination, 1935–1960
68	7 c Medelåldern vid studentexamen 1940 och 1950	7 c Average age of candidates for the higher certificate examination 1940 and 1950
69	7 d Män och kvinnor som godkänts i studentexamen 1910–1960	7 d Men and women who passed the higher certificate examination 1910–1960
69	7 e Läroverksstudenternas framtidsplaner närmast efter examen 1884/85, 1906/10 och 1928/35: relativ fördelning	7 e Future plans of graduates from secondary schools immediately after the examination 1884/85, 1906/10 and 1928/35: relative distribution
71	7 f Real(skol)examen: relativ fördelning av underkända och godkända 1920–1960	7 f Lower certificate examination: relative distribution of failures and passes 1920–1960
87	9 a Antal folkhögskolor fördelade efter antalet elever i vinterkurserna 1933/34–1964/65	9 a Number of folk high schools by number of pupils in the winter courses, 1933/34–1964/65
89	9 b Elever i folkhögskolorna efter ålder 1960–1969	9 b Pupils in the folk high schools by age, 1960–1969
90	9 c Handikappade elever i folkhögskolorna 1965/66–1973/74	9 c Handicapped pupils in the folk high schools 1965/66–1973/74
94	10 a Medelfolkmängd i vissa åldersgrupper 1910–1959	10 a Mean population in certain age groups 1910–1959
95	10 b Elever i högre skolor 1950–1965	10 b Pupils at the secondary school level 1950–1965
96	10 c Barn 7–14 år som undervisats i högre skolor 1920–1959	10 c Children of 7–14 years old taught in secondary schools 1920–1959

Tabeller

112	1.1 Högre folkskolor: skolor och elever 1865–1881
112	1.2 Högre folkskolor: skolor och elever 1881/82–1918/19
113	1.3 Högre folkskolor: skolor och elever vt 1920–1938
114	1.4 Högre folkskolor: skolor och elever ht 1938–1959
115	1.5 Högre folkskolor: relativ fördelning på allmänna och yrkesbestämda linjer vt 1920–1938 och ht 1938–1959
116	1.6 Högre folkskolor: relativ fördelning av manliga och kvinnliga elever på linjer ht 1938–1959

Tables

1.1	Higher elementary schools: schools and pupils 1865–1881
1.2	Higher elementary schools: schools and pupils 1881/82–1918/19
1.3	Higher elementary schools: schools and pupils, spring term 1920–1938
1.4	Higher elementary schools: schools and pupils, autumn term 1938–1959
1.5	Higher elementary schools: relative distribution by general and vocational lines, spring term 1920–1938 and autumn term 1938–1959
1.6	Higher elementary schools: relative distribution, male and female pupils by line, autumn term 1938–1959

117	2.1 Praktiska kommunala realskolor: skolor och elever vt 1934–1938 och ht 1938–1959	2.1 Practical municipal intermediate schools: schools and pupils, spring term 1934–1938 and autumn term 1938–1959
118	2.2 Praktiska kommunala realskolor: relativ fördelning av manliga och kvinnliga elever på linjer vt 1934–1938 och ht 1938–1959	2.2 Practical municipal intermediate schools: relative distribution, male and female pupils by line, spring term 1934–1938 and autumn term 1938–1959
119	2.3 Kommunala mellanskolor – kommunala realskolor: skolor och elever vt 1910 och ht 1910–1959	2.3 Municipal intermediate schools: schools and pupils, spring term 1910 and autumn term 1910–1959
121	3.1 Statens allmänna läroverk: elever i klass 1–5 ht 1876–1904	3.1 State secondary schools: pupils in grades 1–5, autumn term 1876–1904
122	3.2 Statliga realskolor: elever ht 1905–1927	3.2 State intermediate schools: pupils, autumn term 1905–1927
123	3.3 Statliga realskolor: elever ht 1928–1959	3.3 State intermediate schools: pupils, autumn term 1928–1959
124	3.4 Statliga realskolor: elever fördelade på linjer ht 1928–1936	3.4 State intermediate schools: pupils by line, autumn term 1928–1936
125	3.5 Statliga realskolor: elever fördelade på linjer ht 1937–1959	3.5 State intermediate schools: pupils by line, autumn term 1937–1959
126	3.6 Elever på samtliga realskolelinjer efter kurslängd och linje den 15 september 1960–1972	3.6 Pupils in all intermediate school lines by length of course etc., 15th September 1960–1972
127	4.1 Statens allmänna läroverk: elever i klass 6:1–7:2 ht 1876–1908	4.1 State secondary schools: pupils in grade 6:1–7:2, autumn term 1876–1908
128	4.2 Gymnasier vid allmänna läroverk: elever ht 1909–1927	4.2 The upper secondary school level in the state secondary schools: pupils, autumn term 1909–1927
129	4.3 Gymnasier vid allmänna läroverk: samtliga elever ht 1928–1952	4.3 The upper secondary school level in the state secondary schools: all pupils, autumn term 1928–1952
130	4.4 Gymnasier vid allmänna läroverk: kvinnliga elever ht 1928–1952	4.4 The upper secondary school level in the state secondary schools: female pupils, autumn term 1928–1952
131	4.5 Gymnasier vid allmänna läroverk: elever ht 1953–1959	4.5 The upper secondary school level in the state secondary schools: pupils, autumn term 1953–1959
132	4.6 Elever i det allmänna gymnasiet den 15 september 1960–1967	4.6 Pupils in the state upper secondary school, 15th September 1960–1967
133	4.7 Elever i det sk nya gymnasiet den 15 september 1966–1970	4.7 Pupils in the "new" upper secondary school, 15th September 1966–1970
134	4.8 Gymnasier vid allmänna läro-	4.8 The upper secondary school

	verk: relativ fördelning av samtliga elever ht 1928–1952	level in the state secondary schools: relative distribution of all pupils, autumn term 1928–1952
135	4.9 Gymnasier vid allmänna läroverk: relativ fördelning av de kvinnliga eleverna ht 1928–1952	4.9 The upper secondary school level in the state secondary schools: relative distribution of female pupils, autumn term 1928–1952
136	4.10 Gymnasier vid allmänna läroverk: relativ fördelning av eleverna ht 1953–1959	4.10 The upper secondary school level in the state secondary schools: relative distribution of pupils, autumn term 1953–1959
137	4.11 Elever i fackskolan den 15 september 1963–1970	4.11 Pupils in continuation schools, 15th September 1963–1970
138	5.1 Högre flickskolor: elever ht 1908–1927	5.1 Higher girls' schools: pupils, autumn term 1908–1927
139	5.2 Enskilda högre flickskolor: elever ht 1928–1939	5.2 Private higher girls' schools: pupils, autumn term 1928–1939
140	5.3 Enskilda högre flickskolor: elever ht 1940–1959	5.3 Private higher girls' schools: pupils, autumn term 1940–1959
141	5.4 Kommunala flickskolor: elever ht 1929–1950	5.4 Municipal girls' schools: pupils, autumn term 1929–1950
141	5.5 Kommunala flickskolor: elever ht 1951–1959	5.5 Municipal girls' schools: pupils, autumn term 1951–1959
142	5.6 Flickskolelinjer inom olika skolformer: elever ht 1928–1959	5.6 Girls' school lines in various types of school: pupils, autumn term 1928–1959
143	5.7 Elever på samtliga flickskolelinjer efter kurslängd den 15 september 1960–1973	5.7 Pupils in all girls' school lines by length of course, 15th September 1960–1973
144	5.8 Gymnasier vid enskilda högre flickskolor: elever ht 1928–1952	5.8 The upper secondary school level in private higher girls' schools: pupils, autumn term 1928–1952
145	5.9 Gymnasier vid enskilda högre flickskolor: elever ht 1953–1959	5.9 The upper secondary school level in private higher girls' schools: pupils, autumn term 1953–1959
145	5.10 Kvinnliga gymnasieelever inom olika skolformer ht 1909–1927	5.10 Female upper secondary school pupils in different types of school, autumn term 1909–1927
146	5.11 Kvinnliga gymnasieelever inom olika skolformer ht 1928–1959	5.11 Female upper secondary school pupils in different types of school, autumn term 1928–1959
147	6.1 Högre goss- och samskolor: elever ht 1916–1927	6.1 Private higher boys' schools and coeducational schools: pupils, autumn term 1916–1927
147	6.2 Enskilda mellanskolor: elever ht 1916–1927	6.2 Private intermediate schools: pupils, autumn term 1916–1927
148	6.3 Privatläroverk utom flickskolor: elever ht 1928–1959	6.3 Private secondary schools excluding girls' schools: pupils, autumn term 1928–1959
149	6.4 Gymnasier vid högre goss- och	6.4 The upper secondary school

	samskolor: elever ht 1916–1927	level in private higher boys' schools and coeducational schools: pupils, autumn term 1916–1927
149	6.5 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: samtliga elever ht 1928–1945	6.5 The upper secondary school level in private secondary schools other than girls' schools: all pupils, autumn term 1928–1945
150	6.6 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: kvinnliga elever ht 1928–1945	6.6 The upper secondary school level in private secondary schools other than girls' schools: female pupils, autumn term 1928–1945
151	6.7 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: samtliga elever ht 1946–1959	6.7 The upper secondary school level in private secondary schools other than girls' schools: all pupils, autumn term 1946–1959
152	6.8 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: kvinnliga elever ht 1946–1959	6.8 The upper secondary school level in private secondary schools other than girls' schools: female pupils, autumn term 1946–1959
153	7.1 Mogenhetsexamen: samtliga godkända åren 1864–1909	7.1 Maturity examination: all passes 1864–1909
154	7.2 Mogenhetsexamen: godkända kvinnliga examinander åren 1871–1909	7.2 Maturity examination: passes among female candidates 1871–1909
155	7.3 Studentexamen: samtliga godkända åren 1910–1951	7.3 Higher certificate examination: all passes 1910–1951
156	7.4 Studentexamen: godkända kvinnliga examinander åren 1910–1951	7.4 Higher certificate examination: passes among female candidates 1910–1951
157	7.5 Studentexamen: antal godkända åren 1952–1959	7.5 Higher certificate examination: number of passes 1952–1959
158	7.6 Studentexamen: antal godkända åren 1960–1969	7.6 Higher certificate examination: number of passes 1960–1969
159	7.7 Realskolexamen: antal godkända åren 1907–1933	7.7 Lower certificate examination: number of passes 1907–1933
160	7.8 Allmän realexamen: antal godkända åren 1934–1960	7.8 General lower certificate examination: number of passes 1934–1960
161	7.9 Praktisk realexamen: antal godkända åren 1934–1960	7.9 Practical lower certificate examination: number of passes 1934–1960
161	7.10 Särskild allmän och särskild praktisk realexamen: antal godkända åren 1953–1960	7.10 Special general and special practical lower certificate examination: number of passes 1953–1960
162	7.11 Allmän och praktisk realexamen: antal godkända åren 1961–1973	7.11 General and practical lower certificate examination: number of passes 1961–1973
163	8.1 Handelsgymnasier: elever ht 1920–1936	8.1 Commercial upper secondary schools: pupils, autumn term 1920–1936

164	8.2 Handelsgymnasier: elever ht 1937–1959	8.2 Commercial upper secondary schools: pupils, autumn term 1937–1959
165	8.3 Handelsgymnasier: elever den 15 september 1960–1969	8.3 Commercial upper secondary schools: pupils, 15th September 1960–1969
165	8.4 Handelsgymnasier: elever som avgått med godkänt avgångsbetyg åren 1920–1936	8.4 Commercial upper secondary schools: pupils attaining passes in the leaving certificate 1920–1936
166	8.5 Handelsgymnasier: elever som avgått med godkänt avgångsbetyg åren 1937–1959	8.5 Commercial upper secondary schools: pupils attaining passes in the leaving certificate 1937–1959
166	8.6 Handelsgymnasier: elever som avgått med slutbetyg vt 1960–1970	8.6 Commercial upper secondary schools: pupils with leaving certificate, spring term 1960–1970
167	8.7 Tekniska gymnasier: elever ht 1920–1936	8.7 Technical upper secondary schools: pupils, autumn term 1920–1936
168	8.8 Tekniska gymnasier: elever ht 1937–1959	8.8 Technical upper secondary schools: pupils, autumn term 1937–1959
168	8.9 Tekniska gymnasier: elever den 15 september 1960–1969	8.9 Technical upper secondary schools: pupils, 15th September 1960–1969
169	8.10 Tekniska gymnasier: elever som utexaminerats resp avgått med slutbetyg åren 1929–1969	8.10 Technical upper secondary schools: pupils taking final examination or leaving with the leaving certificate 1929–1969
170	9.1 Folkhögskolor: elever 1869–1918	9.1 Folk high schools: pupils 1869–1918
171	9.2 Folkhögskolor: elever 1919–1959	9.2 Folk high schools: pupils 1919–1959
172	9.3 Folkhögskolor: elever vid vinterkurserna fördelade efter årskurser 1918/19–1959/60	9.3 Folk high schools: pupils in winter courses by grade, 1918/19–1959/60
173	9.4 Folkhögskolor: elever 1960–1970	9.4 Folk high schools: pupils 1960–1970
174	10.1 Elever på realskole- och flickskolestadierna: översikt 1910–1959	10.1 Pupils at the intermediate school and girls' school levels: a survey 1910–1959
175	10.2 Elever på gymnasiestadiet: översikt 1910–1959	10.2 Pupils at the upper secondary school level: a survey 1910–1959

Diagram

- 176 1 Elever i statens allmänna läroverk 1876–1905
- 177 2 Elever på realskole- och flickskolestadierna i olika skolformer 1920–1959

Diagrams

- 1 Pupils in state secondary schools 1876–1905
- 2 Pupils at the intermediate school and the girls' school levels in different types of school, 1920–1959

178	3 Elever i högre folkskolor 1865–1959	3 Pupils in higher elementary schools 1865–1959
179	4 Elever i kommunala realskolor (mellanskolor) 1910–1959 och i praktiska kommunala realskolor 1935–1959	4 Pupils in municipal intermediate schools 1910–1959 and in practical municipal intermediate schools 1935–1959
180	5 Elever i statliga realskolor 1905–1959	5 Pupils in state intermediate schools 1905–1959
181	6 Elever på realskole- och flickskolestadierna i enskilda flickskolor 1910–1959 och i kommunala flickskolor 1930–1959	6 Pupils at the intermediate school and the girls' school levels in private girls' schools 1910–1959 and in municipal girls' schools 1930–1959
182	7 Elever på realskole- och flickskolestadierna i andra privata läroverk än enskilda flickskolor 1920–1959	7 Pupils at the intermediate school and girls' school levels in private secondary schools other than private girls' schools 1920–1959
183	8 Elever på realskole- och flickskolelinjer 1960–1970	8 Pupils following the intermediate school and girls' school lines 1960–1970
184	9 Elever på gymnasiestadiet i olika skolformer 1920–1959	9 Pupils at the upper secondary school level in different types of school 1920–1959
185	10 Gymnasieelever i de allmänna läroverken 1910–1959	10 Pupils at the upper secondary school level in the state secondary schools 1910–1959
186	11 Andelen pojkar och flickor på olika linjer i de allmänna läroverkens gymnasier 1930, 1940 och 1950	11 The proportion of boys and girls following the different lines at the upper secondary school level in the state secondary schools 1930, 1940 and 1950
187	12 Elevernas relativa fördelning på linjer i de allmänna läroverkens gymnasier 1930, 1940 och 1950	12 Relative distribution of pupils by line at the upper secondary school level in the state secondary schools 1930, 1940 and 1950
188	13 Kvinnliga gymnasieelever i allmänna och enskilda läroverk 1920–1959	13 Female pupils at the upper secondary school level in state and private secondary schools 1920–1959
189	14 Elever i det allmänna gymnasiet 1960–1967, i det sk nya gymnasiet 1966–1970 och i fackskolan 1963–1970	14 Pupils in the state upper secondary schools 1960–1967, in the "new" upper secondary school 1966–1970 and in continuation schools 1963–1970
190	15 Studentexamen: antal godkända 1866/70–1926/30	15 The higher certificate examination: number of passes 1866/70–1926/30
191	16 Studentexamen: antal godkända 1926/30–1966/68	16 The higher certificate examination: number of passes 1926/30–1966/68
192	17 Real(skol)examen: antal godkända 1911/15–1966/70	17 Lower certificate examination: number of passes 1911/15–1966/70
193	18 Elever i handelsgymnasier	18 Pupils in the commercial upper

194	1920–1959	secondary schools 1920–1959
	19 Elever i handelsgymnasier och tekniska gymnasier 1960–1969 och i det s k nya gymnasiets ekonomiska och tekniska linjer 1966–1970	19 Pupils in the commercial and technical upper secondary schools 1960–1969 and following the economic and technical lines in the "new" upper secondary school 1966–1970
195	20 Elever i folkhögskolor 1870–1918	20 Pupils in folk high schools 1870–1918
196	21 Elever i folkhögskolor 1923–1959	21 Pupils in folk high schools 1923–1959
197	22 Elever i folkhögskolor 1960–1970	22 Pupils in folk high schools 1960–1970
198	23 Manliga och kvinnliga elever på dels realskole- och flickskolestadierna, dels gymnasiestadiet åren 1920–1959 per 1 000 av medelfolkmängden män resp kvinnor i åldern 10–19 år	23 Male and female pupils at the intermediate school and girls' school levels, and at the upper secondary school level 1920–1959 per thousand of the mean population, men and women, in age group 10–19 years

Bilagor

199	A Förkortningar
200	B Källor och litteratur
203	C Slagordsregister

Appendices

A	Abbreviations
B	Sources and Literature
C	Index

0 Statistikens organisation

0.1 Tiden före 1921

Enligt 1686 års kyrkolag hade biskoparna uppsikt över gymnasier och övriga skolor inom stiftet. I fråga om statens elementarläroverk reglerades ansvar och befogenheter i 1849 års läroverksplakat och i de olika läroverksstadgorna. Sälunda heter det i den första läroverksstadgan (SFS 1856:52) att biskopen skall vara *eforus* över alla statens elementarläroverk inom stiftet. Vid elementarläroverk på ort där biskopen inte var bosatt ägde han att förordna en inspektör, som utövade uppsikt i hans ställe. För varje läsår skulle *eforus* genom konsistoriet avge en berättelse till ecklesiastikdepartementet.

Samma år som den första läroverksstadgan utfärdades avgav 1854 års statistiska kommitté sitt betänkande. Efter att ha redovisat flera tidigare gjorda försök att få till stånd en läroverksstatistik föreslog kommittén att ett centralt statistiskt ämbetsverk skulle inrättas och att detta bl a också skulle försöka åvägbringa en ordnad statistik över undervisningsväsendet. Förslaget ledde visserligen till att SCB inrättades år 1858, men undervisningsstatistiken förlades inte dit utan till ecklesiastikdepartementet. Där upprättades år 1858 en särskild byrå för undervisningsväsendet, vilken år 1864 uppdelades i en byrå för den högre undervisningen och en byrå för folkundervisningen. I dessa byråers arbetsuppgifter ingick även att föra "statistiska och andra anteckningar". Därvid sammanställdes vissa tabeller, som nu förvaras i riksarkivet.

År 1871 anställdes vid departementets undervisningsbyråer en sakkunnig befattningshavare, som bl a utarbetade en plan till statistiskt sammandrag för elementarläroverken och en detaljerad plan för de för sammandraget nödvändiga primäruppgifterna från rektorerna. På grundval därav fastställdes en Plan för elementarläroverkens årsredogörelser genom kungl. brev av den 16 februari 1877. År 1878 inrättades en befattning som kanslisekreterare med uppdrag att omhänderta det statistiska arbetet och år 1884 utgav departementet för första gången i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik (BiSOS) en utförlig berättelse om statens elementarläroverk för gossar, vilken avsåg läsåret 1876/77. Huvudkälla till denna angavs vara läroverkens årsredogörelser jämte läsordning och kataloger. Därefter avgav departementet årliga statistiska berättelser i BiSOS P till och med 1910/11 och i SOS fr o m 1911/12. Jfr Bilaga B.

Ett centralt ämbetsverk, överstyrelsen för rikets allmänna läroverk, inrättades från den 1 januari 1905 med uppgift att ha överinseende över rikets allmänna läroverk, högre lärarinneseminariet och vissa med läroverken jämförbara kommunala och enskilda skolor. I samband därmed inskränktes de befogenheter, som åvilat *eforus*. Däremot skedde ingen förändring i fråga om statistikens förläggning. Verkets namn

ändrades år 1914 till *läroverksöverstyrelsen*.

1905 års statistiska kommitté föreslog i sitt betänkande Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation i likhet med 1854 års kommitté att ett statistiskt centralverk skulle inrättas och att detta bl a skulle ombesörja undervisningsstatistiken. I samband därmed skulle den statistiska avdelningen inom ecklesiastikdepartementet indragas.

Detta förslag väckte livlig debatt. Som ett alternativ utarbetade kanslisekreteraren i ecklesiastikdepartementet Clas Gustafsson på departementets uppdrag ett förslag till omorganisation av departementets statistiska avdelning, vilket utförligt refereras i statsverkspropositionen till 1914 års andra lagtima riksdag (Prop 1914 B:1.8, s 14 ff). Gustafsson vände sig mot statistiska kommitténs förslag att undervisningsstatistiken skulle förläggas till det statistiska centralverket och föreslog i stället att en med departementets övriga byråer fullt sidoordnad och i alla avseenden likställd byrå skulle upprättas för undervisningsstatistiken och att denna statistik borde utvidgas till att omfatta fler utbildningsområden.

Remissutlåtandena över Gustafssons yttrande var skiftande, och år 1913 tillkallades fem sakkunniga, bland dem chefen för SCB Ludvig Widell, för en ny utredning om undervisningsstatistiken. Även det betänkande som avgavs av dessa sakkunniga refereras utförligt i ovannämnda statsverksproposition (s 19 ff). Liksom både statistiska kommittén och kanslisekreterare Gustafsson betonade 1913 års sakkunniga att betydande brister vidlode undervisningsstatistiken och att det syntes oavvisligt att dessa brister avhjälpes genom en snar omorganisation. Den av statistiska kommittén framlagda planen borde i huvudsak följas, ehuru med vissa inskränkningar. De sakkunniga avvisade Gustafssons förslag att en särskild statistisk byrå skulle definitivt organiseras inom departementet men tvekade också inför statistiska kommitténs förslag att undervisningsstatistiken skulle förläggas till SCB. I stället föreslogs en provisorisk omorganisation av departementets statistiska avdelning. En särskild ledare borde utses för att genomföra omorganisationen av undervisningsstatistiken, uppgöra förslag till nya formulär och föreskrifter för primäruppgifterna, planlägga den förändrade bearbetningen och de första publikationerna osv.

Riksdagen anslag medel för en sådan organisationsutredning. Medan utredningen pågick beslöt 1919 års riksdag att läroverksöverstyrelsen och den år 1914 inrättade folkskoloröverstyrelsen skulle sammanslås till en gemensam *skoloröverstyrelse* (SÖ) fr o m 1920. Anslagen till SÖ behandlades i 1920 års statsverksproposition och i samband därmed återgavs även det förslag till organisation av statistiken som avgivits av

utredningsmannen, lektor E Göransson. Se prop 1920:1.8, punkt 157, s 406 ff.

Som en allmän brist hos undervisningsstatistiken framhöll Göransson att den inte kunnat hålla jämna steg med den utveckling som undervisningen undergått. Ändringar i författningar som reglerar undervisningen borde automatiskt medföra ändringar i uppgiftsformulären. Detta var svart att genomföra under rådande organisationsförhållanden. Det borde ankomma på SÖ att tillse att statistikformulären ändrades, så snart författningsändringar gav anledning därtill. För att betrygga det samarbete med SÖ som borde komma till stånd borde den statistiska avdelningen förläggas till SÖ. Detta blev också riksdagens beslut. Den statistiska avdelningen överfördes från departementet till SÖ den 1 januari 1921.

0.2 Tiden 1921–1960

Under fyra årtionden, från den 1 januari 1921 till den 1 juli 1960, ansvarade SÖ för statistiken över folkskolorna, de högre skolorna och lärarutbildningen, före 1944 även över delar av yrkesutbildningen.

Inom SÖ inrättades tre avdelningar för undervisningsärenden: en läroverksavdelning, en folkskolavdelning och en yrkesskolavdelning. Statistiken ombesörjdes av SÖs statistiska avdelning, som i samband med en omorganisation år 1952 ombildades till SÖs statistiska kontor.

SÖ insamlade ett omfattande statistiskt primärmaterial, som till en början bearbetades till årliga berättelser, vilka i regel trycktes i SOS. Se Bilaga B. Efterhand indrogs emellertid tryckningsanslagen. Salunda avsåg den sista tryckta berättelsen över folkskolorna läsåret 1929/30, över det högre skolväsendet 1935/36, över yrkesutbildningen 1936/37 och över lärarutbildningen 1938/39.

Även sedan tryckningsanslagen upphört fortsatte SÖ att infordra ett synnerligen omfattande och detaljerat primärmaterial. Bearbetningen måste emellertid inskränkas på grund av brist på arbetskraft. Bl a indrogs en aktuariefattning vid andra världskrigets utbrott. Några resultat sammanställdes för publicering i SA och i något fall ASÖ, men i övrigt torde materialet huvudsakligen ha använts för SÖs eget dagliga arbete samt ett par statliga utredningar, bland vilka särskilt bör nämnas 1940 års skolutredning samt den år 1954 tillsatta realskoleutredningen. Primärmaterial har utgallrats, men de arbetstabeller som sammanställdes vid bearbetningen förvaras numera i SCBs arkiv, där de är tillgängliga för forskning. Dessa tabeller innehåller ofta uppgifter om elevernas fördelning på årskurs och bildningslinje i varje särskild skola och kan därför bilda underlag för både pedagogisk och lokalhistorisk forskning. I åtskilliga fall finns också uppgifter om elevernas ålder, hemort m m och lärarnas utbildning.

Yrkesskolavdelningen utbröts ur SÖ och ombildades till ett fristående ämbetsverk, *överstyrelsen för yrkesutbildning* (KÖY) fr o m 1944. KÖY övertog även ansvaret för de delar av yrkesutbildningsstatistiken, som dittills åvilat SÖ. Man bör emellertid observera att många grenar av yrkesutbildningen stod under andra ämbetsverks ledning och att varken KÖY eller SÖ ansvarade för statistik över dessa utbildningsområ-

den. Jfr SOU 1962:28. KÖY publicerade ingen statistik i tryck men utgav vissa stencilerade tabellsammanställningar. Se kap 8.

Olägenheterna av splittringen inom den centrala ledningen av yrkesutbildningen påtalades i flera sammanhang. I huvudsaklig överensstämmelse med förslag av 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning beslöt 1963 och 1964 års riksdagar att SÖs och KÖYs verksamhetsområden skulle läggas under ett nytt ämbetsverk, kallat skolöverstyrelsen, och att dit också skulle föras viss yrkesutbildning, som sorterade under andra verk. Se prop 1963:144 och 1964:83 resp SU 1963:46 och 1964:113. Beslutet trädde i kraft den 1 oktober 1964.

Skolstatistikens organisation har alltsedan 1930-talet behandlats av ett stort antal utredningar. Jfr Bilaga B samt översikten på s 67 ff i skolöverstyrelsesakkunnigas betänkande (SOU 1951:29). I flera av dessa utredningar framhölls, att bearbetningen borde påskyndas, att resultaten borde publiceras och att den statistiska avdelningen borde beredas möjlighet att vid sidan av det löpande arbetet göra sådana specialutredningar som från tid till annan aktualiserades, inte minst av de pågående skolreformerna. Därvid föreslogs i allmänhet ingen personalförstärkning. I stället ansåg flera av utredningarna att arbetsprogrammet för den årliga statistiken kunde begränsas. Uppgiftsblanketterna borde förenklas, granskningen av primärmaterial vara mindre minutiös och endast en del av materialet införskaffas varje år. Åtskilliga av de föreslagna förenklningarna av uppgiftsblanketter och bearbetningsrutiner genomfördes efter hand. Detta medförde en viss arbetsbesparing, som dock inte var tillräcklig för att i nämnvärd grad råda bot på eftersläpningen.

Frågan om statistikens förläggning diskuterades vid flera tillfällen. Bl a föreslog statens organisationsnämnd år 1934 att SÖs statistiska avdelning skulle överflyttas till SCB. Förslag i denna riktning avvisades av flera utredningar med hänvisning till att SÖ behövde utnyttja materialet i sitt dagliga arbete. Visst samarbete med SCB borde dock komma till stånd.

I sina petita för budgetåret 1958/59 framhöll SÖ att dess statistiska kontor under så gott som hela sin tillvaro arbetat under svåra förhållanden. På senare år hade det nästan helt förvandlats från ett organ för löpande årlig statistik av traditionell beskaffenhet till ett serviceorgan för SÖ och olika kommittéer, vilket inverkat ogynnsamt på det löpande arbetet. Såväl SÖ som SCB föreslog i sina petita att den löpande statistiken fr o m den 1 juli 1958 skulle överflyttas till SCB med dess inte minst i tekniskt avseende större resurser, medan en mindre, statistisk arbetsenhet skulle bibehållas inom SÖ som en utredningssektion. Så snart beslut om överflyttningen fattats ämnade SCB i samråd med SÖ och KÖY lägga upp en plan för statistikens framtida gestaltning.

Ärendet remitterades till 1956 års statistikkommitté, som emellertid ansåg att vissa frågor borde penetreras närmare av en expertkommitté, innan beslut fattades om en eventuell överflyttning till SCB. Då det dröjde med igångsättningen av utredningen efterlystes den i en interpellation i riksdagen hösten 1958. Ecklesiastikministern meddelade då att över-

läggningar pågick mellan SÖ och SCB. Dessa ledde till att skoldirektören Mats Hultin och dåvarande förste aktuarien i SCB Klas Wallberg tillkallades som sakkunniga för att i samråd med byrådirektörerna Axel Mebius i SÖ och Tore Hessler i KÖY utreda dels skolstatistikens inriktning och omfattning med särskild hänsyn till önskemålet att få till stånd en statistik ägnad att underlätta enhetsskolans genomförande, dels ock skolstatistikens organisation och förläggning enligt de riktlinjer som skisserats i SÖs och SCBs anslagsäskanden för budgetåret 1958/59.

Redan den 17 juni 1959 avgav denna expertgrupp sin utredning angående skolstatistikens inriktning och omfattning, organisation och förläggning. Jfr ST 1959, s 415. Utredningen, som ej är tryckt, ingavs till SÖ. Den återfinns också bland SCBs inkomna skrivelser (D Nr 257/59) och refereras utförligt i PM från SCB 1974:5, s 16 f.

Expertgruppen föreslog att SÖs statistiska kontor den 1 juli 1960 skulle överföras till SCB, som även skulle överta den löpande yrkesskolstatistik som utarbetades inom KÖY. (Den utbildningsstatistik som utarbetades av andra ämbetsverk berördes inte av förslaget.) Genom sammanläggning med SCBs statistik över högre studier skulle en särskild undervisningsstatistisk avdelning bildas inom SCB. Sedan dessa förslag i sina huvuddrag hade tillstyrkts av de hörda instanserna, bl a 1956 års statistikkommitté (se SOU 1959:33, s 140) uppdrogs åt expertgruppen, sedan den utökats, att förbereda och om riksdagen så beslöt genomföra omläggningen.

Med bifall till prop 1960:104 fattade riksdagen i maj 1960 beslut om överflyttningen, och en månad senare redovisade gruppen sitt arbete. Se artiklar av Klas Wallberg i *Lärartidningen* 1960:23, *SACO-tidningen* 1960:3 och *Svensk skollärdartidning* 1960:7 samt av Mats Hultin i *ASÖ* 1960, s 577 ff.

Med riksarkivets medgivande överflyttades även SÖs statistiska kontors arkiv till SCB med undantag av det skrymmande primärmaterialiet, av vilket endast några typexemplar bevarats.

0.3 Tiden från och med 1960

Under våren 1960 bearbetades uppgifter för läsåret 1959/60 inom SÖs statistiska kontor. På grundval av de råtabeller som utarbetades inom SÖ publicerade SCB viss skolstatistik för 1959/60 i ST 1960, s 640 ff. I övrigt offentliggjorde SCB inte någon skolstatistik för detta läsår på annat sätt än i vissa översiktstabeller i SA.

Från den 1 juli 1960 upprättades inom SCB en avdelning (från den 1 juli 1962 benämnd byrå) för undervisningsstatistik. Dess arbetsuppgifter överflyttades den 1 juli 1971 till enheten för utbildnings- och kulturstatistik (I/UK) inom avdelningen för individstatistik.

Hösten 1960 insamlade och bearbetade SCB för första gången utbildningsstatistik enligt nya riktlinjer, sedan nya blanketter färdigställts och insamlings- och bearbetningsrutiner samt kodsystém m m utformats. SÖs statistiska kontor hade även införskaffat vissa uppgifter som behövdes för SÖs administrativa arbete, men de nya blanketterna utformades

enbart för att läggas till grund för statistiska undersökningar. De kan dock i viss utsträckning även användas för administrativt arbete.

Fr o m 1960 avser statistiken så långt det är möjligt samma tidpunkter eller tidsperioder för hela utbildningsområdet. Uppgifterna om antalet klasser och elever avsåg tidigare i högre skolor höstterminen men i den obligatoriska skolan vårterminens slut. Enligt de nya bestämmelserna, som tillämpades redan läsåret 1959/60, avser dessa uppgifter numera i regel förhållandena den 15 september. De bearbetas så snart de inkommit till SCB utan hänsyn till de oftast ganska små förändringar som inträffar under läsårets gång. Då det gäller förhållanden som inte är kända förrän vid läsårets slut såsom betyg, examina m m, lämnas redovisning efter utgången av vårterminen. Tidigare hade statistikuppgifterna förhandsgranskats av skolchefer, länskolnämnder eller överstyrelser innan den statistiska bearbetningen påbörjades, men enligt de nya bestämmelserna sänder rektorerna dem direkt till SCB.

Nyordningen innebar inte enbart reformer i fråga om insamling och bearbetning. Även många nya områden av utbildningsstatistiken togs upp. Vissa uppgifter om elevernas ålder och hemorter hade vid några tillfällen insamlats av SÖ, men de hade endast delvis bearbetats. SCB utarbetade med början hösten 1960 och sedan vart tredje år statistik över elevernas ålder och dessutom för elever på grundskolans högstadium och i vissa högre skolor över förhållandet mellan hemort och skolor. Statistiken över ansökningar och nyintagning till olika skolformer ovanför den obligatoriska skolan hade förut endast visat situationen summerad för olika skolor utan att man kunnat ta hänsyn till att samma person kunde söka till flera skolor samtidigt. För att kunna korrigera för dubbelansökningar lades denna statistik nu i stället upp på individuell basis. Jfr kap 4.5 och SOU 1963:42, s 112 ff.

Det antal blanketter, som uppgiftslämnarna förut hade att ifylla, reducerades väsentligt och bearbetningen påskyndades genom övergång till maskinell bearbetning, till en början huvudsakligen i konventionella hålkortsmaskiner. Jfr de ovannämnda artiklarna av Wallberg och Hultin.

Resultaten av bearbetningen har för läsåren 1960/61 och 1961/62 återgivits i en stencilerad serie Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik samt i ST 1961 och 1962. Fr o m 1962/63 publiceras resultaten fortlöpande, så snart de föreligger, i SM U. Se vidare översikter i SA och framför allt i Utbildningsstatistik 1960–1973 (PM från SCB 1974:3).

Vid sammanställningen av resultaten fr o m 1960 har SCB tillämpat en ny princip, som tydligt framgår vid en jämförelse mellan SA 1960 och 1961. Medan den förra årsboken redovisar antalet elever i realskolor och flickskolor innehåller den senare uppgifter om antalet elever på realskolestadiet resp flickskolestadiet, dvs tillhörande linjer inom olika skolformer ledande i ena fallet till realexamen, i andra fallet till normalskolekompetens. Som visats i kap 3.3, 5.4 och 6.2 gjorde SCB dock t o m 1966 en sådan uppdelning av materialet, att redovisning kan lämnas enligt båda principerna. Man bör observera att tabell 17 i Utbildningsstatistik 1960–1973 inte redovisar eleverna i flickskolorna utan elever

som tillhörde flickskolelinjer inom olika skolformer, medan elever i flickskolornas realskoleklasser redovisas i tabell 15 i samma publikation. Eleverna i korrespondensrealskolorna och de i folkskolan inbyggda realskoleklasserna har för åren 1960/61 och 1961/62 redovisats bland elever i obligatoriska skolor och först fr o m 1962/63 tillsammans med övriga elever på realskolestadiet. Sådana smärre avvikelser från huvudprincipen har redovisats vid presentationen av resultaten.

1 Högre folkskolor och praktiska kommunala realskolor

1.1 Tiden före 1909

De högre folkskolorna tillkom efter motioner vid riksdagen 1856-58. Ändamålet angavs i första rummet vara "att åt arbetsklassens, ej blott de mera förmögnes utan jemväl de fattigarens barn, hvilka blifvit begåfvade med bättre förmåga samt visa framstående lärolyst, bereda tillfälle att inhemta för framtida sjelfstudier behöfliga förkunskaper, äfvensom att genom goda lärares handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinneslyftning till deltagande i fosterlandets och mensklighetens högre angelägenheter, och detta utan att de genom skolan ryckas utur deras vanliga lefnadsförhållanden eller för mycket afhållas från en för framtida arbetsduglighet nödvändig ihärdighet uti kroppsarbete."

Lärarna i de högre folkskolorna skulle ha akademisk utbildning. Detta motiverades med hänvisning till de krav som måste ställas på dessa lärare, eftersom "flertalet av denna skolas lärjungar fortfarande kommer att tillhöra den arbetande klassen. Detta förhållande kräfver nemligen, att den till arbetsduglighet uppvuxne lärjungen icke allt för lång tid af året vistas vid skolan för att icke blifva för sitt framtida lefnadsyrke mindre skicklig genom den förvekligande inverkan af studerkammarrens stillhet."

Ständerna framhöll, att dessa skolor behövdes vid sidan av de reallinjerna, som börjat inrättas vid lärdomsskolorna, eftersom de i städerna belägna högre skolorna var tillgängliga endast för de förmögnares och de närmast boende mindre bemedlades barn "och de vanor, behof och anspråk, som der förvärfvas äro föga egnade för en lärjunge, utgången ur och ämnad att fortfarande tillhöra den arbetande klassen."

Det kan förefalla som om ständerna med ett sådant uttryckssätt tog avstånd från varje tanke på en ståndscirkulation. Det bör emellertid framhållas, att den drivande kraften bakom riksdagens beslut var Torsten Rudenschöld, som själf framhållit att hans livsgärning hade koncentrerat sig kring förverkligandet av tvenne ledande idéer, nämligen idéerna om ståndscirkulation och om folkskolan som medel härför. Enligt Rudenschöld borde ståndscirkulationen inte endast bestå i strävan uppåt samhällets höjder. Skaparen hade ordnat det så att det största antalet barn föds till kroppsarbetare; detta gällde såväl i ministerns som i torparens barnkull. Se SFH 2, s 368 ff. I sin år 1853 utgivna skrift Tankar om folkskolan förordade han att folkskolan skulle bli den gemensamma underlagsskolan för barn av alla samhällsklasser. Som påbyggnad till folkskolan skulle överallt i landet inrättas skolor. Där skulle kroppsarbetarnas alla "elitbarn", även de allra fattigaste, få en gedigen undervisning, så att de kunde få förmåga att rätta till vad som var

felaktigt inom deras krets. Endast det ytterst ringa fåtal, som hade en övervägande fallenhet för intelligensarbete, skulle övergå till vad som betecknades som herrskapsklassen och där utföra sin gärning. Elitskolan skulle emellertid inrättas så att den även kunde tillfredsställa "herrska-föräldrars" förnuf-tiga anspråk på en skola för deras barn intill nattvardsåldern.

Tankegången bakom Rudenschölds förslag om elitskolor återspeglades i många stycken i ständernas motivering för beslutet att inrätta högre folkskolor. Den ökade upplysning-en skulle smäningom göra det möjligt för folket självt att från herrarna och prästerskapet överta ledningen i kommunerna. Som bl a realskoleutredningen framhållit (SOU 1953:55) spåras reminiscenser av den ursprungliga motiveringen ännu i SFS 1934:248.

Enligt SFS 1858:31 kunde understöd utgå till högre folkskola som inrättats på landsbygden för en eller gemensamt för flera församlingar. Undervisningen skulle meddelas av lärare som var "väl vitsordad för studier idkade vid universitet". Mera preciserade examenskrav uppställdes ej, men enligt nya föreskrifter i SFS 1875:72 skulle lärarna dessutom ha genomgått den praktiska övningskursen vid ett seminarium. Enligt ett särskilt cirkulär kunde dock Kungl. Maj:t efter prövning i varje särskilt fall medge behörighet att undervisa i högre folkskola åt folkskollärare, som inte idkat studier vid universitet. De högre folkskolorna skulle endast få anta lärjungar som visat sig ha inhämtat de kunskaper som meddelades i den egentliga folkskolan. Undervisningen skulle i allmänhet fortgå högst 24 veckor varje år. Eftersom eleverna huvudsakligen arbetade i jordbruk förlades den till vinter-månaderna.

Uppgifter om antalet högre folkskolor och deras elever har insamlats fr o m år 1865. Tre av de 9 högre folkskolor som var i verksamhet detta år hade enligt riksdagstrycket inrättats under den dåvarande statsregleringsperioden. -- Som närmare redovisats i PM från SCB 1974:5, s 12 hade skolråden skyldighet att årligen avge berättelse till folkskolinspektörerna över folkundervisningen under närmast föregående kalenderår. Denna uppgiftsskyldighet utsträcktes genom SFS 1865:26 till att också gälla högre folkskola som var belägen inom skoldistriktet. Liksom i fråga om övrig folkundervisning skulle berättelse avges av skolråden till inspektörerna, av dessa till domkapitlet och av dessa till Kungl. Maj:t, som meddelade summarisk statistik i riksdagsberättelserna. Fr o m 1882 ingår årlig statistik i ett avsnitt av berättelserna om folkskolorna i BiSOS P.

I BiSOS P avsåg statistiken för åren 1882-1896 det läsår, som slutade under respektive kalenderår. Sålunda redovisades i statistiken för år 1896, till vilken primäruppgifterna av-

gavs i mars 1897, dels 7 skolor, där läsåret sammanföll med kalenderåret 1896, dels 8 skolor, där det omfattade hösten 1895 och våren 1896. Enligt föreskrifter som utfärdades i ett cirkulär den 6 oktober 1893 behövde uppgifterna i fortsättningen inte insändas förrän den 15 juni. Därigenom blev det möjligt att i BISOS P 1897 publicera statistik för två läsår. Uppgifterna där avsåg för 4 skolor kalenderåret 1897 och för övriga 11 skolor båda läsåren 1896/97 och 1897/98. Från den tiden redovisar publikationerna det läsår som *börjar* respektive kalenderår. Omläggningen har inte inverkat på tabell 1.2, där uppgifterna hämtats ur en retrospektiv tabell i Folkskolorna 1911 (i SOS). Däremot bör observeras, att elevantalet i denna tabell t o m 1915/16 avser alla som undervisats under läsåret men fr o m 1916/17 antalet elever vid läsårets slut. Många elever avgick under läsårets gång. Som exempel kan nämnas, att från början av ht 1917 till slutet av vt 1918 pojkarnas antal minskades från 1 253 till 1 011 och flickornas från 1 473 till 1 325.

Utvecklingen gick långsamt under de första 50 åren. Se tabell 1.1 och 1.2 samt diagram 3. År 1868, då de första folkhögskolorna kom till, fanns fortfarande endast 10 högre folkskolor. Vissa år minskades antalet skolor genom att en högre folkskola ombildades till folkhögskola. Det ursprungliga syftet hölls inte heller alltid klart i sikte. På några håll gav de högre folkskolorna en mera teoretisk undervisning än man avsett från början, medan de på andra håll kunde vara så gott som helt yrkesinriktade. Detta bidrog till att man på många håll föredrog att inrätta folkhögskolor. Se kap 9. Se vidare historik i bl a SOU 1924:24, s 105 f och 1930:14, s 35 ff samt SFH 3, s 164 och SFH 5, s 165 ff.

Statsbidragsvillkoren utsträcktes efter hand till att även gälla skolor i städerna. Se SFS 1897:154. Den årliga lästiden fastställdes i SFS 1907:37 till 30 veckor med rätt för Kungl. Maj:t att medgiva undantag. Denna rätt utnyttjades i stor utsträckning. Salunda uppgavs t ex för år 1910 att lästiden var mellan 25 och 29 veckor i 6 skolor, 30 veckor i 10 skolor och 31–39 veckor i 15 skolor. Det bör observeras, att bestämmelserna avsåg den årliga, ej den sammanlagda lästiden. Lärokursen var till en början oftast tvåårig. Redan 1883 redovisas i BISOS för första gången även en skola med treårig och 1909 en med fyraårig lärokurs. Tio år senare meddelas i SOS att 10 skolor hade tre och 7 skolor fyra årsklasser. Ytterligare några skolor hade påbörjat undervisning enligt tre- eller fyraårig lärokurs.

1.2 Tiden 1909–1933

Av väsentlig betydelse för den fortsatta utvecklingen blev vissa riksdagsbeslut åren 1909 och 1918. Sedan 1909 års riksdag fastställt nya regler för bidrag till högre folkskolor och samtidigt fattat beslut om *kommunala mellanskolor* (se kap 2) blev den vanliga vägen för tillkomsten av dessa att en högre folkskola inrättades, vilken övergick till kommunal mellanskola sedan den nått erforderlig utveckling. Då exempelvis tabell 1.2 redovisar 52 högre folkskolor vid slutet av läsåret 1918/19 mot 54 ett år tidigare, hade i själva verket fyra högre folkskolor tillkommit, medan sex andra ombildats

till kommunala mellanskolor.

Att sålunda tjäna som övergångsform till en kommunal mellanskola med dess huvudsakligen teoretiska inriktning överensstämde knappast med den uppgift som ursprungligen bestämdes för den högre folkskolan. En delvis ändrad inriktning fick utvecklingen genom 1918 års riksdagsbeslut om *praktiska ungdomsskolor*, som bl a innebar att de högre folkskolorna liksom för övrigt också fortsättningsskolorna omorganiserades i praktisk riktning, samtidigt som lärlings- och yrkesskolor inrättades för den egentliga yrkesutbildningen. Jfr prop 1918:96.

Även om den högre folkskolan i viss mån betraktades som en parallellform till fortsättningsskolan var skillnaden mellan dessa skolformer väsentlig. Fortsättningsskolan var obligatorisk och avsåg att under en mycket begränsad tid bereda kompletterande utbildning at ungdomar som efter folkskolan gått ut i det praktiska livet. Jfr Elever i obligatoriska skolor 1847–1962 (PM från SCB 1974:5), s 22 och 34 ff. Den högre folkskolan däremot, som var frivillig och som bedrev heldagsundervisning, i allmänhet under flera hela läsår, överensstämde i fråga om ämnesurval och lärokurser på många punkter med realskolor och kommunala mellanskolor. Den utgjorde därför ett alternativ till dessa skolor för elever som önskade en utbildning som var mera inriktad på praktiska syften. Den högre folkskolan har stundom betecknats som en mellanform mellan de mera teoretiska skolorna för allmänt medborgerlig bildning och de rena yrkesundervisningsanstalterna.

Enligt den nya stadga för den högre folkskolan som följde på 1918 års riksdagsbeslut (SFS 1918:1064) kunde denna anordnas antingen som en *allmän* högre folkskola, i vilken undervisningen, som namnet angav, erhöll en mera allmän läggning, eller som en *yrkesbestämd* högre folkskola, i vilken undervisningen inriktades på visst yrke eller viss yrkesgrupp utan att dock meddela egentlig yrkesutbildning. Undervisningsplan fastställdes för varje särskild skola av SÖ efter samråd med styrelse, rektor och lärare. Högre folkskola kunde omfatta högst 4 ettåriga klasser med minst 36 läsveckor arligen. För att kunna antas till elev i skolans första klass fordrades i regel att ha genomgått minst 4 årsklasser av den egentliga folkskolan, dvs enligt senare uttryckssätt folkskolans sjätte årskurs.

Efter hand som antalet genomgångna årskurser i den egentliga folkskolan ökades och dessutom fler högre folkskolor blev mer än 2-åriga kom givetvis allt fler av eleverna i de högre folkskolorna att nå upp över 15-årsgränsen. Minst 15 år var salunda något över en fjärdedel år 1882, omkring hälften år 1919 och över tre femtedelar år 1930. Jfr Folkskolorna 1929/30, tabell XXV, som redovisar antalet elever under 15 år, medan tabell 1.3 ju omfattar samtliga elever.

De yrkesbestämda linjerna hade redan från början stor dragningskraft på eleverna. Se tabell 1.4 och 1.5 som visar att med tiden en allt större andel av de högre folkskolornas elever sökte sig till någon av dessa linjer, vilka vid slutet av 1950-talet omfattade flertalet elever i de då återstående högre folkskolorna.

1.3 Tiden från och med 1934

Bestämmelserna i 1918 års stadga ersattes år 1934 av en ny stadga (SFS 1934:248). Som redan framhållits angavs i denna stadga målsättningen för den högre folkskolan på ett sätt som starkt påminner om motiveringen för 1856 års riksdagsbeslut. Eleverna skulle inte "dragas från sina vanliga levnadsförhållanden eller nödig övning i praktiskt arbete". Liksom förut skulle undervisningsplan fastställas för varje särskild skola, men riktlinjerna meddelades i stadgan. Undervisningen skulle sålunda åsyfta att hos lärjungarna väcka och underhålla kärleken till sanningen, friheten och fosterlandet, dess natur, kultur och språk, ge de unga en levande uppfattning av det medborgerliga och praktiska livet och de därav härflytande plikterna mot fosterlandet i dess helhet och mot den bygd och det samhälle där de hade sina hem, samt göra dem till goda och dugliga medborgare. Arbetet i skolan skulle noga anpassas efter lärjungarnas ålder, kön och utvecklingsstadium och särskilt i de yrkesbestämda högre folkskolorna väcka och tillvarata deras praktiska anlag och intressen. Undervisningen skulle vara konkret och åskådlig och avse att bibringa eleverna säkra kunskaper och färdigheter. Laborationer, övningar i skolverkstäder eller i skolans bibliotek m m rekommenderades särskilt. Då denna författning utfärdades förelåg redan ett beslut av 1933 års riksdag, som grundades på motioner vid 1927 års riksdag (I:259 och II:410) samt förslag av 1927 års skolsakkunniga (SOU 1930:14), och som syftade till att införa en praktiskt inriktad studiegång inom realskolan som alternativ till den teoretiska. Beslutet innebar, att högst fem yrkesbestämda högre folkskolor fr o m läsåret 1933/34 försöksvis skulle anordnas som *praktiska mellanskolor* samt att vid högst tre allmänna läroverk eller kommunala mellanskolor en *inbyggd praktisk utbildningslinje* försöksvis skulle anordnas från samma tid. Jfr kap 3. Redan 1937 beslöt riksdagen att såväl de praktiska mellanskolorna som de inbyggda linjerna skulle överföras från försöksstadiet och efterhand utbyggas, med bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i dessa ärenden. De praktiska mellanskolorna, som fr o m ht 1952 benämndes *praktiska kommunala realskolor*, redovisas i tab 2.1–2.2. De var i allmänhet fyraåriga, byggande på sexårig folkskola, men i något fall treåriga, byggande på sjuårig folkskola, och avslutades med *praktisk realexamen* (se kap 7.2). De utgjorde sålunda en parallellform till de kommunala och statliga allmänna realskolorna. Även de inbyggda praktiska linjerna avslutades med praktisk realexamen.

En högre folkskola som ombildades till kommunal eller praktisk mellanskola (realskola) avvecklades ofta successivt under ett antal år. Under övergångstiden redovisades de båda skolorna var för sig i statistiken. Därigenom uppstod vissa år en tillfällig ökning av det sammanlagda antalet skolor, som visar sig som oregelbundenheter i tabellerna. Detta saknar dock praktisk betydelse för belysningen av utvecklingen i stora drag.

Om man bortser från den summariska och delvis preliminära statistiken i SÅ, som grundar sig på uppgifter som SÖ meddelat till SCB, publicerades ingen årlig statistik över

högre folkskolor senare än i berättelsen *Folkskolorna* och högre folkskolorna 1926/27 i SOS. För de följande åren finns emellertid arbetstabeller, som utarbetats av SÖ och som sedan 1960 förvaras i SCBs arkiv (SÖSKA H III c:9 samt H VI ba: 4–5 och bc: 1–3). De ligger bl a till grund för motsvarande tabeller i denna rapport.

På begäran av 1940 års skolutredning lämnade rektorerna vid högre folkskolor och praktiska mellanskolor uppgift om antalet den 1 oktober 1943 inskrivna elever med hemvist över 5 km från högre skola och om hur många av dessa som var dagligen resande eller inackorderade. Resultaten av undersökningen återgavs i SOU 1946:14. Följande sammanställning av elevernas procentuella fördelning visar att dessa elever (här angivna under rubriken egentlig landsbygd) endast i ringa utsträckning tillhörde yrkesbestämda högre folkskolor och praktiska mellanskolor.

Elever tillhörande	Tätbygd	Egentlig landsbygd		Summa
		Dagligen resande	Inackorderade	
Allmänna högre folkskolor	55,7	33,3	11,0	100
Yrkesbestämda högre folkskolor	91,3	8,4	0,3	100
Praktiska mellanskolor	91,6	7,5	0,9	100

Enligt uppgifter som 1940 års skolutredning publicerade i SOU 1946:14 fanns den 1 oktober 1943 sammanlagt 46 högre folkskolor, av vilka en sedermera erkändes som praktisk mellanskola. Av dessa skolor var 30 allmänna och 15 yrkesbestämda, medan en hade både allmän och yrkesbestämmd linje. Bland de *allmänna* fanns en som var enklassig, medan tio var tvåklassiga och de övriga fyreklassiga. Alla de fyreklassiga var inriktade på realexamen som mål, men så länge skolorna var högre folkskolor, måste eleverna avlägga realexamen som privatister. De 15 *yrkesbestämda* högre folkskolorna var två- eller treklassiga, medan de 13 *praktiska mellanskolorna* var fyreklassiga. *Inbyggda praktiska linjer* fanns vid 5 högre allmänna läroverk, 23 statliga realskolor och 1 kommunal mellanskola. De omfattade i allmänhet realskolans två sista år. Jfr kap 3.

Tabl 1 visar att det förelåg karakteristiska skillnader mellan pojkars och flickors fördelning på linjer inom dessa tre skolformer. Se vidare tabell 1.6 och 2.2, som visar utvecklingen på längre sikt inom högre folkskolor och praktiska mellanskolor (praktiska kommunala realskolor). Att antalet elever på allmänna linjer starkt minskade inom de förra och hela tiden var lågt inom de senare sammanhänger givetvis med att motsvarande utbildningsbehov tillgodosågs inom andra skolformer, bl a de kommunala mellanskolorna.

Realskoleutredningen behandlade i sitt betänkande (SOU 1955:53) bl a de här behandlade skolformerna. År 1954 fanns sammanlagt 50 *inbyggda praktiska linjer* vid högre

Tablå 1 Elevernas relativa fördelning på yrkesbestämda linjer ht 1943
Relative distribution of pupils, vocational lines, autumn term 1943

	Yrkesbestäm- da högre folk- skolor		Praktiska mellanskolor		Inbyggda linjer	
	M	Kv	M	Kv	M	Kv
Jordbruks- linjer	6,3	4,9	—	—	—	—
Handelslinjer	33,0	22,8	43,7	73,4	74,3	97,9
Tekniska linjer	60,7	—	56,3	0,0	25,7	—
Hushållslinjer	—	72,3	—	26,6	—	2,1
Summa	100	100	100	100	100	100

allmänna läroverk. Av dessa utgjordes inte mindre än 45 av handelslinjer. Liksom enligt 1940 års skolutredning var handelsutbildningen salunda helt dominerande bland de inbyggda linjerna vid en tid då den, som bl a tabell 1.4 visar, helt hade upphört inom de högre folkskolorna. I de *praktiska kommunala realskolorna* gick nära 47 % av eleverna på handelslinjen år 1954. Av dem var omkring 2/3 flickor. På de kemisk-tekniska linjer som fanns vid 3 skolor utgjorde flickorna 1/3.

Från början av 1950-talet gick avvecklingen av *de högre folkskolorna* mycket snabbt. Från 1951 fick kommunala mellanskolor inrättas direkt utan den högre folkskolan som förorganisation. De högre folkskolornas allmänna linjer avvecklades hastigt, och några nya fyraåriga högre folkskolor inrättades inte längre. En stor del av de yrkesbestämda hade vid denna tid antingen ombildats till praktiska realskolor eller gått upp i läroanstalter som tillhörde yrkesundervisningen. Hösten 1955, då realskoleutredningen avlämnade sitt betänkande, hade antalet högre folkskolor sjunkit till 7. Den snabba nedgangen, som starkt kontrasterade mot den livliga utvecklingen inom andra skolformer, visade enligt utredningen att den högre folkskolan slutfört sin hedersamma uppgift i vårt skolsystem och att tiden var inne att slutligt avveckla den. Den sista högre folkskolan blev dock inte nedlagd förrän vid utgången av läsåret 1966/67. Enligt tabell 1.4 hade antalet elever i de högre folkskolorna ht 1959 nedgått till 204. Den slutliga avvecklingen framgår av följande sammanställning. Jfr PM från SCB 1974:3, tabell 5.

	M	Kv	S:a
1960	92	90	182
1961	78	67	145
1962	53	49	102
1963	52	47	99
1964	43	41	84
1965	49	45	94
1966	22	17	39

1946 års skolkommission ansåg i princip att enhetsskolan borde ersätta inte bara den högre folkskolan utan också den praktiska mellanskolan (praktiska kommunala realskolan), men kommissionen förordade dock att sistnämnda skola efter viss omorganisation skulle bevaras ännu några år. I 1950 års riksdagsbeslut angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling upptogs inte de praktiska kommunala realskolorna bland de skolformer som den obligatoriska nioåriga skolan skulle ersätta. I stället uttalade sig riksdagen för att *försök skulle anställas med olika former av praktiska realskolor*. Därvid skulle den lämpligaste anknypningen till enhetsskolan övervägas och prövas.

Den praktiska realskolan behandlades även av 1957 års skolberedning. Se SOU 1961:30 samt en stencilerad utredning som avgivits av en av beredningens expertgrupper: Praktiska realskolan och den obligatoriska nioåriga skolan. I denna utredning behandlades inte den högre folkskolan som ju var under avveckling. Däremot ingår en historik över utvecklingen av såväl fristående praktiska realskolor som de inbyggda linjer som inrättats vid kommunala och statliga realskolor och högre allmänna läroverk samt i några fall vid folkskola. Följande avrundade tal avser summan av elevantalet vid dessa linjer och är därför högre än i tabell 2.1.

Läsår	Elevantal
1933/34	1 410
1938/39	5 000
1943/44	5 750
1948/49	7 100
1953/54	11 300
1958/59	18 200
1959/60	19 000

Sistnämnda läsår fördelade sig de studerande på olika linjer på följande sätt:

	Män	Kv	Summa
Allmän linje	526	681	1 207
Handelslinje	2 722	5 516	8 238
Huslig linje	1	3 951	3 952
Maskinteknisk linje	5 256	53	5 309
Kemiteknisk linje	78	61	139
Laboratorieteknisk linje	45	—	45
Sjöfartsteknisk linje	14	1	15
Skoglig linje	15	—	15
Teleteknisk linje	22	—	22
Samtliga linjer	8 679	10 263	18 942
Därav:			
Praktisk realskola	7 872	8 985	16 857
Inbyggd praktisk linje i			
H allm. läroverk	163	364	527
Statl. realskola	299	541	840
Komm. realskola	11	26	37
Folkskola	334	347	681

I enlighet med 1957 års skolberednings förslag avvecklades den praktiska realskolan successivt efterhand som grundskolan infördes. (Elevantalet den 15 september 1960–1965 redovisas i tablå 3 b.) Den avlöstes av den tvååriga examensfria *fackskolan*, som byggde på den nioåriga grundskolan. Fackskolor inrättades på försök i några kommuner från den 1 juli 1963 och ingick från den 1 juli 1966 i den nya gymnasieorganisation, som beslöts av 1964 års riksdag. Se kap 4.

2 Kommunala mellanskolor – kommunala realskolor

Den kommunala mellanskolan tillkom genom beslut av 1909 års riksdag. Redan i början av 1890-talet hade motioner väckts i riksdagen om statsbidrag till skolor, som kunde utgöra påbyggnader till folkskolan, och som i motsats mot de högre folkskolorna kunde leda fram till en avgångsexamen. Behovet ansågs särskilt stort i de stadsliknande samhällen, som började växa upp i samband med den ökande industrialiseringen. Förslaget innebar i princip den skolform, som sedermera förverkligades genom den kommunala mellanskolan. Motionerna stötte på motstånd i riksdagen, som i stället år 1896 medgav att statsbidrag skulle kunna utgå till *enskilda samskolor* i orter, som saknade allmänt läroverk. Se 1918 års skolkommissions betänkande, del 2, s 88 ff och 119 ff. Jfr kap 5.1 och 6.1. Möjligheterna till statsbidrag till sådana skolor inskränktes emellertid i viss mån genom senare beslut, eftersom riksdagen ansåg det olämpligt att med statsbidrag understödja skolor, där vissa klasser var *parallella* med folkskolan. Bidragen borde huvudsakligen avse skolor som utgjorde *överbyggnader* på folkskolan, och för vilka denna alltså utgjorde bottenkola.

Sedan 1907 års riksdag anhallit att Kungl. Maj:t skulle utarbeta en plan för fördelningen av anslagen till enskilda läroanstalter, framlades en sådan plan i en proposition till 1908 års riksdag, vilken bl a även upptog ett anslag till kommunala mellanskolor.

Propositionen avlogs emellertid i denna del, sedan statsutskottet förklarat, att den lagts fram så sent att tiden inte medgav en så noggrann prövning som den föreslagna betydelsefulla skolformen påkallade. Vid följande riksdag framlades ny proposition (1909:81), vilken hänvisades till ett särskilt utskott. Se SäU 1909:2, nr 4–5. I anslutning till väckta motioner föreslog utskottet vissa ändringar, som på några viktiga punkter bifölls av riksdagen vid dess beslut om statsbidrag till kommunala mellanskolor.

Sedan *författningsföreskrifter utfärdats på grundval av riksdagens beslut* kunde de första två kommunala mellanskolorna börja sin verksamhet vt 1910. Statistik över verksamheten under de första åren ingår i den av ecklesiastikdepartementet i serien SOS utgivna berättelsen Statens läroverk och de kommunala mellanskolorna läsåret 1915/16, vilken även innehåller en redogörelse för riksdagsbehandlingen och bestämmelserna i kungörelsen om statsunderstöd till dessa skolor (SFS 1909:154). Se även SFH 4, s 164 ff.

Enligt denna kungörelse kunde statsunderstöd utgå till av kommun upprättade och underhållna skolor som avsåg att bibringa den allmänt medborgerliga bildning, som vitsordades genom realskolexamen. (Denna examen hade införts genom 1904 års läroverksreform. Se kap 3 och 7.) För

inträde i mellanskolans första klass krävdes att den sökande vid offentligt förhör visat sig ha kunskaper motsvarande fordringarna för avgångsbetyg från högsta årskursen i folkskola anordnad enligt typ Litt A i gällande normalplan. Detta innebar i regel att eleven gått sammanlagt 6 år i folk- och småskola. Kravet på särskilt inträdesprov medförde att folkskolan på den ort där en mellanskola inrättades inte behövde vara av den angivna typen. Kravet kvarstod i 1918 års stadga för kommunala mellanskolor (SFS 1918:1114) men däremot ej i 1933 års stadga (SFS 1933:345). I denna krävdes avgångsbetyg från sjätte klassen av 6- eller 7-årig folkskola av A- eller B-typ. (För innebörden av dessa beteckningar se Promemorior från SCB 1974:5, s 26.)

Enligt 1909 års kungörelse skulle skolan omfatta fyra årskurser med minst 38 veckors årlig lästid. Beträffande lärokursernas omfattning fanns inga särskilda föreskrifter i kungörelsen, men i det reglemente som Kungl. Maj:t fastställde för varje mellanskola brukade föreskrivas att bestämmelserna för realskolan skulle gälla i tillämpliga delar.

De kommunala mellanskolorna ställdes under läroverksöverstyrelsens inseende. För varje skola förordnades överstyrelsen en inspektör, som inte fick vara ledamot av den kommunvalda skolstyrelsen. Bestämmelsen preciserades i SFS 1918:1114 så, att han ägde deltaga i styrelsens förhandlingar men ej i dess beslut. Om endast en mellanskola fanns i kommunen, skulle den vara avsedd för både pojkar och flickor. Vid skola där pojkar undervisades skulle finnas minst en manlig, och vid skola där flickor undervisades minst en kvinnlig lärare med full tjänstgöring. Lärarna förordnades av skolans styrelse. En av lärarna förordnades av läroverksöverstyrelsen som rektor eller alternativt föreståndarinna. Det förutsattes att rektor (som hade högre lön än föreståndarinna) alltid var manlig, och därför föreskrevs att en av de kvinnliga ämneslärarna skulle förordnas till biträdande föreståndarinna och gå rektor tillhanda vid elevvården i de fall då en rektor förestod en skola, där flickor undervisades.

Mellanskolan skulle underhållas av kommunen men kunde efter ansökan få statsbidrag, om den uppfyllde de i författningen angivna villkoren. Ett av dessa var ju att skolan skulle omfatta fyra årskurser. För att inte kommunen ensam skulle behöva bära alla kostnader under uppbyggnadsskedet, ändrades samtidigt statsbidragsbestämmelserna för de högre folkskolorna. Dels höjdes det maximibelopp, som kunde utgå till skolan så länge den förblev högre folkskola, dels skulle en kommun med högre folkskola kunna räkna med att denna skulle erkännas som kommunal mellanskola, när mellanskolans undervisningsplan i dess helhet tillämpades i skolan och undervisningen och lärarnas kompetens hade

godkänts av läroverksöverstyrelsen.

Dessa villkor uppfylldes redan vt 1910 av två skolor, som omedelbart erkändes som kommunala mellanskolor. Antalet steg sedan snabbt. Ht 1919 var 52 kommunala mellanskolor i verksamhet. Av dessa hade 31 förut varit enskilda samskolor, medan 20 varit högre folkskolor och en utvecklats ur folkskolans högre avdelning. Av de 93 mellanskolor med vilka antalet kulminerade år 1929 hade 42 bildats ur enskilda eller kommunala samskolor, 49 ur högre folkskolor och 2 ur folkskolans högre avdelning.

I den skolpolitiska diskussionen vid tiden för den kommunala mellanskolans tillkomst framhölls som särskilt betydelsefullt, att *bottenskoleiden* omsatts i praktisk skolorganisation genom anknytningen till den sexåriga folkskolan. Därtill kom att mellanskolan blev en länk till gymnasiet därigenom att den vid mellanskolan avlagda examen medförde rätt till inträde i gymnasiet. För inträde i dess första ring krävdes ingen inträdesprövning för sökande med realskolexamen och för inträde i andra ringen endast prövning i vissa ämnen.

Detta aktualiserade behovet av undersökningar av resultaten av mellanskolans undervisning. 1918 års skolkommision, som fick i uppdrag att jämföra studieresultaten, ansåg sig kunna konstatera att dessa var fullt jämförbara vid mellanskolorna och de statliga läroanstalterna. Kritiska röster saknades emellertid inte. Se bl a 1924 års skolsakkunnigas betänkande (SOU 1926:5), s 117 och 131 ff samt SFH 5, s 157 ff. Huvudsynpunkten var inte skolans egenskap av kommunal institution utan frågan huruvida en sexårig folkskola var en tillräcklig grund för en realskola med endast fyraårig studiegång. En del befarade att kunskapsmålet skulle sjunka katastrofalt, andra att arbetet skulle bli alltför forcerat för elever, som på fyra år skulle inhämta den sexåriga realskolans kurser. Som närmare redovisas i kap 3 beslöt emellertid 1927 års riksdag att införa fyraåriga realskolor även inom det statliga undervisningsväsendet vid sidan av femåriga. Sedan timplaner fastställts för dessa, föreskrevs år 1933 att bestämmelserna i timplanerna för de allmänna läroverken skulle äga tillämpning också på kommunala mellanskola. Som visats bl a i PM från SCB 1974:5 pågick samtidigt härmed ett omfattande reformarbete inom folkskolan, och enligt realskoleutredningen tystnade klagomålen med tiden i stort sett. Se SOU 1955:53, s 18.

Tillströmningen till undervisning på realskolestadiet med folkskola som grund ökades i snabb takt. Tabell 2.3 visar visserligen stora variationer i antalet skolor och elever. Sålunda sjönk antalet kommunala mellanskolor från 93 år 1929 till 80 år 1930 och 48 år 1935, medan antalet elever, som år 1927 var över 10 000, därefter sjönk till omkring 8 000. Detta sammanhänger emellertid med att många kommunala mellanskolor efter hand förstatligades. Motsvarande skolor och elever återfinns följaktligen i statistiken över de statliga realskolorna. Förstatligandet, som ursprungligen föreslagits av 1918 års skolkommision, blev ett led i *1927 års skolreform*. (Denna skolreform behandlas närmare i följande kapitel. Jfr prop 1927:116 och SFH 5, s 135 ff.)

1927 års riksdag ansåg att de kommunala mellanskolorna

var uttryck för ett nytillkommet behov, som inte tillgodosågs av det dåvarande föräldrade läroverkssystemet. Vid en omorganisation av skolväsendet borde staten därför överta de kostnader, som vederbörande kommuner i ett uppenbart statsintresse iklätt sig. I själva verket innebar ett sådant övertagande blott en kostnadsutjämning mellan landsbygd och stad. Vid bedömningen av frågan, vilka skolor som skulle förstatligas, tog riksdagen hänsyn till vederbörande samhälles allmänna struktur, fokmängd och ekonomi, närheten till allmänt läroverk, antalet elever, hur länge skolan varit i verksamhet m m. Övervägandena ledde till ett beslut att 54 av de dåvarande kommunala mellanskolorna successivt förstatligades fram till läsåret 1935/36. Nya kommunala mellanskolor tillkom emellertid både under tiden för förstatligandet och senare, och antalet steg därför på nytt.

År 1939 föreslog en särskilt tillkallad utredningsman att ytterligare 33 kommunala mellanskolor skulle förstatligas, medan de återstående 24 skulle förbli kommunala med visst statsunderstöd. Enligt förslaget skulle inga kommunala mellanskolor inrättas därefter. I viss anslutning till utredningsmannens förslag och med anledning av väckta motioner hemställde 1943 års riksdag att en plan för fortsatt förstatligande skulle föreläggas riksdagen. Särskilt vägande skäl för ombildning till statlig realskola ansågs föreligga för skolor som mottog elever från andra kommuner.

Den av riksdagen begärda planen lades fram i prop 1944:207. Med bifall till förslagen i denna del beslöt riksdagen att staten under en femårsperiod successivt skulle överta samtliga kommunala mellanskolor med undantag av skolor som inte uppfyllde vissa minimivillkor i fråga om lokalförhållanden, elevantal m m. Tabell 2.3 visar, att antalet kommunala mellanskolor minskade vid slutet av 1940-talet, varefter det steg på nytt. Som framhållits i föregående kapitel sammanhänge ökningen delvis med att de fr o m 1951 kunde inrättas utan högre folkskola som förstadium.

Från den 1 juli 1952 ändrades skolornas namn till *kommunala realskolor*. Se SFS 1951:719. Under övergångstiden före enhetsskolans slutliga genomförande började dessa skolor åter inrättas i viss utsträckning. Detta sammanhänge med att inga nya statliga realskolor inrättades efter 1950 års riksdagsbeslut, enligt vilket enhetsskolan skulle vara en statsunderstödd kommunal skola. Fr o m ht 1955 började viss intagning från åk 6 i folkskolan på *3-åriga linjer*. För intagning gällde samma regler som i de statliga realskolorna, dvs endast elever med särskilt kvalificerade betyg var frikallade från inträdesprövning. Såväl kommunala som statliga realskolor avvecklades i samband med att grundskolan infördes. Se kap 3. Elevantalet i bl a kommunala realskolor 1960–1965 framgår av tablå 3 b.

3 Statliga realskolor

3.1 Tiden före 1905

Enligt den stadga för rikets allmänna läroverk (SFS 1905:6), som utfärdades i överensstämmelse med den av 1904 års riksdag beslutade läroverksreformen, skulle de allmänna läroverken vara av två slag, nämligen dels *realskolor*, som skulle bestå av sex ettåriga klasser, dels *högre allmänna läroverk* som skulle bestå av en sexklassig realskola och ett fyraårigt gymnasium. Realskolan skulle i sjätte klassen avslutas med en avgångsexamen kallad *realskolexamen*, men övergång till gymnasiet skulle ske redan från realskolans femte klass. Reformen innebar även att flickor fick tillträde till vissa realskolor (se nedan).

I föreliggande kapitel behandlas såväl de fristående statliga realskolorna som realskolorna vid de högre allmänna läroverken, medan gymnasiet liksom organisationen i övrigt vid de statliga läroverken behandlas i kap 4.

Realskolan hade många föregångare i den svenska skolorganisationen. Se bl a SOU 1926:5, s 110 ff och 1945:61, s 7 ff samt SFH 3, s 168 ff och SFH 4, s 150 ff. Som en anspråkslös början till realskolan har 1940 års skolkommision betecknat den i äldre tider förekommande *skriv- och räkneklassen*, som organiserades genom 1649 års skolordning och bildade en gren av lärdomsskolan. Från och med 1724 års skolordning kallades den *apologistklassen* och blev efter hand flerårig. Den var avsedd för barn som skulle "ingå i Näringarne". Genom 1807 års skolordning fick den en väsentligt moderniserad kursplan, och genom 1820 års skolordning utvidgades klassen även formellt till en skola, *apologistskolan*. Enligt sistnämnda skolordning indelades läroverken i apologistskolor för inhämtande av "allmän medborgerlig bildning" och lärdomsskolor för förvärvande därutöver av den bildning, som behövs för "högre vetenskapsodling" och statens ämbeten. Se vidare kap 4. Apologistskolorna var två- eller treklassiga. Undervisningen omfattade kristendom, väl- och rättskrivning, matematik, historia, geografi och naturlära, lag- och statskunskap samt svensk historia, franska och tyska. Dispens kunde medges från de främmande språken. Se Sjöstrand, Pedagogikens historia III:2, s 312.

Genom det s k läroverksplakatet (SFS 1849:52) sammanlogs lärdomsskolan och apologistskolan till en enda läroanstalt, *elementarläroverket*. Detta fick en tvåfaldig uppgift: dels att meddela allmän medborgerlig bildning, dels att förbereda för studier vid universitet och s k högre tillämpningsskolor. Denna dubbla målsättning angavs även i läroverksstadgorna 1856, 1859 och 1878. Genom denna utveckling hade apologistskolans uppgift att vara en allmän medborgarskola skjutits i bakgrunden.

Enligt 1878 års stadga för rikets allmänna läroverk (SFS 1878:53) var dessa av två slag: dels *högre*, som även omfattade de klasser som motsvarade gymnasiestadiet, dels *lägre*. De senare kunde enligt författningen ha antingen fem eller tre klasser. (Med klass avsågs närmast läraravdelning, ej årskurs. Se Åstrand, Reallinjens uppkomst och utveckling fram till 1878, s 10.) Även tvåklassiga läroverk förekom och i något fall ett enklassigt. Dessa beteckningar hänför sig till den av staten bekostade undervisningen. Undervisning i klass 4 och 5 kunde förekomma även på orter där läroverket betecknats som två- eller treklassigt. Det gällde då undervisning som bekostades genom anslag från städer eller enskilda, ofta någon sparbank. Jfr BiSOS H 1891/95, s 136. Vid denna tid var undervisningen gemensam i de tre nedersta klasserna. Så var fallet även i klass 4 och 5 utom däri att eleverna i stället för latin kunde välja bl a engelska och teckning. Redan från klass 4 har de därför ansetts tillhöra antingen latin- eller reallinje. Fullständig linjedelning förekom dock först fr o m klass 6:1, dvs på det stadium som motsvarade gymnasiet. Se kap 4.

Vid sidan av de lägre läroverken fanns även en- och tvåklassiga *pedagogier*. De omfattades inte av läroverksstadgan, men år 1861 reglerades undervisningen genom ett kungl. brev. De motsvarade enligt BiSOS P 1876/77, s 3 närmast de lägsta klasserna av läroverken. Se även 1918 års skolkommisions betänkande, del 2, s 124 f. Pedagogier omnämns redan på 1600-talet. Enligt Sjöstrand, Pedagogikens historia III:1, s 143 var det sammanlagda antalet i Sverige inkl Finland ca 70 vid slutet av 1600-talet och ca 80 vid mitten av 1700-talet. År 1865 fanns i Sverige 20 pedagogier med 560 elever enligt BiSOS H. Årliga uppgifter finns i BiSOS P fr o m 1876. Ht 1878 var antalet 18, varav hälften tvåklassiga och hälften enklassiga. Genom beslut av 1890 års riksdag indrogs successivt 14 pedagogier, så att från ht 1893 endast 3 tvåklassiga och 1 enklassig pedagogi återstod. Som framgår av tabell 3.1 var de årliga elevantalet i pedagogierna från mitten av 1890-talet och till den slutliga avvecklingen vid utgången av läsåret 1904/05 endast ca 200.

Statistik över de allmänna läroverken och pedagogierna ingår i BiSOS P fr o m 1876/77. Uppgifterna i tabell 3.1 har hämtats ur BiSOS. De visar att det antal elever som valt reallinjen i klass 4–5 mer än fördubblades under 1800-talets sista kvartss sekel. Jfr diagram 1 och de relativa talen i tablå 4 c. Många av eleverna lämnade läroverket redan efter några år för att övergå till näringslivet eller någon yrkesinriktad utbildning. Se Wennäs, Striden om latinväldet, s 221 ff och s 304. Av uppgifter i BiSOS framgår att detta i särskilt hög grad gällde elever på reallinjen. Med hänsyn till dessa

elever beslöt riksdagen år 1873 att särskilda avslutningskurser skulle införas i tredje och femte klasserna. Dessa kurser fastställdes i 1878 års läroverksstadga. Det visade sig emellertid att de inte fyllde det avsedda ändamålet, eftersom de inte gav någon särskild kompetens. De som slutade skolan långt före mogenhetsexamen utgjorde emellertid merparten av eleverna, vissa år omkring tre fjärdedelar av samtliga. Allt större krav restes därför på att undervisningen skulle ta större hänsyn till deras utbildningsbehov och inte så gott som uteslutande vara inriktad på den betydligt mindre grupp som räknade med att avlägga mogenhetsexamen. Bl a borde därför latinstudiet uppskjutas från fjärde till sjätte klassen och vidare borde en avgångsexamen inrättas på läroverkets mellanstadium som medförde viss kompetens.

År 1899 enades riksdagens båda kamrar om att begära utredning om en "vid rikets fullständiga och femklassiga läroverk under offentlig kontroll ställd och av viss kompetens åtföljd avgångsexamen för lärjungar som vid 15–16-årsåldern önska sluta sin skolgång". Till följd av riksdagsbeslutet tillsattes 1899 års läroverkskommitté. Denna skilde mellan tre olika slag av bildningsbehov. Mellan "studentutbildning" för den som skall bedriva akademiska studier och den för alla nödvändiga "allmänbildning", som folkskolan skulle ge, borde finnas tillfälle till en "allmän medborgerlig bildning" för tex lantbrukare, köpmän och vissa industridkare i mindre skala, vissa post- och telegrafjänstemän m fl. Kommitténs år 1902 avgivna förslag lades sedan till grund för beslut vid 1904 års riksdag, där realskolans och gymnasiet särskilda utbildningsmål markerades. Realskolan skulle meddela allmän medborgerlig bildning utöver den som erhöles i folkskolan och avslutas med *realskolexamen*. Gymnasiet, dit latinundervisningen uppskötts, skulle dessutom förbereda eleverna för studier vid universitet och andra högre utbildningsanstalter och avslutas med *studentexamen*. Se prop 1904:50, som i väsentliga delar låg till grund för 1904 års läroverksreform.

3.2 Tiden 1905–1927

Som en följd av riksdagens beslut inrättades realskolor från ht 1905 vid de 37 högre allmänna läroverken och vidare ombildades samtliga 24 femklassiga läroverk, 14 av de treklassiga läroverken och 2 av de tvåklassiga pedagogierna till fristående realskolor, medan återstående mindre läroverk och pedagogier indrogs. Det sammanlagda antalet realskolor blev alltså 77, av vilka 40 var fristående. Av de senare öppnades 19 även för flickor. Dessa benämndes *samskolor* och de övriga *realskolor för gossar*. Medan de senare var rena statsskolor, där kommunerna endast hade att svara för undervisningslokaler och rektorsbostad, skulle kostnaderna för samskolorna (med ett undantag) delvis bestridas med kommunala medel. Undantaget var samskolan i Haparanda med dess läge invid gränsen till Finland och i en till största delen finsktalande bygd. För att bevara den nationella odlingen och stärka det svenska språket i gränsbygden beslöt riksdagen att det femklassiga läroverket i Haparanda skulle ombildas till en sexklassig, av staten helt bekostad samskola.

Om det dittillsvarande läroverket skulle ha indragits på grund av att fordran på kommunalt bidrag inte kunde uppfyllas befarades nämligen att både den egna stadens och den kringliggande landsbygdens barn skulle ha sökt sig till den samskola som fanns i Torneå.

Beslutet att inrätta samskolor hade föregåtts av en lång debatt. Jfr kap. 5. Invändningarna mot förslaget bemöttes vid 1904 års riksdag av särskilda utskottet i dess utlåtande nr 2, s 35. Utskottet ifrågasatte, om inte motståndet mot samskoleidén mest berodde på "sakens förmenta nyhet . . . På åtskilliga håll, där man yttrat sig emot kommitténs förslag i denna punkt, tyckes man alldeles hafva förbisett att sedan gammalt samundervisning förekommit i våra folkskolor ända upp i konfirmationsåldern, att det för närvarande i vårt land finnes ett tjugutal enskilda samskolor med statsunderstöd, af hvilka tre erhållit dimissionsrätt till universitetet, samt att i åtskilliga andra enskilda läroverk och i en del fackskolor samundervisning länge förekommit å ett lägre eller högre stadium." Utskottet förmodade att motståndet delvis berodde på missnöje med de ekonomiska villkoren som var förknippade med förslaget. Om några betänkligheter mot samskoleidén ändå skulle kvarstå, ville utskottet betona, att denna tanke i kommitténs förslag "tillämpats med all önskelig varsamhet, i det att samskolor skulle anordnas endast för ett lägre åldersstadium och i mindre samhällen, där lärjungarna med större lätthet kunna öfvervakas".

Den varsamhet som utskottet förordade ledde till att antalet kvinnliga elever länge förblev lågt. Flickorna fick större möjligheter i de snabbt framväxande kommunala mellanskolorna. Jfr tabell 2.3 och 3.2 som visar att andelen flickor år 1918 var 50 % i dessa men endast 7 % i de statliga realskolorna. Förhållandena ändrades först genom 1927 års skolreform. Av tabell 3.3 framgår, att flickorna vid mitten av 1930-talet utgjorde 1/3 och i slutet av 1950-talet nära hälften av samtliga elever i statliga realskolor.

Enligt 1904 års läroverksreform krävdes särskild prövning för inträde i den sexåriga realskolans första klass. Fordringarna skulle ej överstiga vad som inhämtats i första klassen av egentlig folkskola av A-typ, dvs det tredje året i folk- och småskola. Motsvarande bestämmelse hade gällt för elementarläroverken sedan 1894. Jfr kap 2, som visade att de några år senare inrättade fyraåriga kommunala mellanskolorna fordrade 6 år i folk- och småskola som underlag, om folkskolan var av A-typ. I normalfallen kunde eleverna i realskolan alltså nå fram till realskolexamen efter en sammanlagd studiegång av 9 år, medan eleverna i den kommunala mellanskolan behövde 10 år för att nå samma mål.

Den inträdessökande skulle före årets slut ha fyllt 9 år. Detta innebar en viss sänkning av den föreskrivna inträdesåldern. Enligt de förut gällande reglerna skulle den sökande ha fyllt 9 år före läsårets början. Ändringen genomfördes trots starkt motstånd, inte minst från dem som önskat att folkskolan i större utsträckning skulle bli bottenskola för realskolan, och som dessutom befarade att den låga inträdesåldern i förening med den endast 9-åriga studiegången fram till realskolexamen skulle medföra ett alltför krävande

skolarbete.

Diskussionerna om realskolans organisation och dess ställning i skolsystemet fick ökad intensitet efter 1918 års beslut om praktiska ungdomsskolor. Jfr kap 1. Därigenom tillskapades ytterligare skolformer vilka i likhet med den kommunala mellanskolan byggde på avslutad folkskola, medan realskolan ju byggde på endast tre år i folk- och småskola. Följaktligen var de lägre klasserna i realskolan liksom för övrigt i många statsunderstödda flickskolor och andra privatskolor parallella med vissa klasser i folkskolan. Ett sådant parallellskolsystem ansågs av många vara otillfredsställande, och förslag om en allmän revision av det offentliga undervisningsväsendet framfördes vid flera tillfällen i riksdagen.

Den 31 december 1918 uppdrog Kungl. Maj:t åt en *skolkommission* på 15 personer att göra förarbeten för en sådan revision i enlighet med riktlinjer som angavs av ecklesiastikministern. Med utgångspunkt från dessa riktlinjer framlade 1918 års skolkommission sex betänkanden åren 1921–1923 efter ett omfattande utredningsarbete. Kommissionen föreslog att folkskolan skulle bilda grundval för ett system av läroanstalter, vilka under lika villkor skulle tillgodose den manliga och den kvinnliga ungdomens teoretiska utbildning för olika levnadsbanor. Syftet var att avlägsna skillnaderna i utbildningsmöjligheter mellan landsbygd och städer, mellan olika sociala skikt och mellan flickor och pojkar. Den grundläggande undervisningen skulle meddelas i den allmänna sexåriga folkskolan, och inga med denna parallella skolor skulle kunna få ekonomiskt stöd av stat eller kommun. För den högre undervisningen skulle upprättas realskolor, flickskolor, gymnasier och lyceer. (Se vidare kap 4–6.) I fråga om realskolan föreslog kommissionen att den under en *fyraårig* studiegång skulle meddela allmän medborgerlig bildning åt såväl gossar som flickor och i sin helhet utgöra underlag för gymnasiet. Realskolan skulle avslutas med en examen som skulle kallas realexamen, ej som dittills realskolexamen.

Skolkommissionens förslag remitterades till ett mycket stort antal myndigheter och sammanslutningar. Meningarna visade sig vara mycket delade, i synnerhet i fråga om förslaget att göra den sexåriga folkskolan till bottenskola för alla högre skolor. Kritikerna framhöll bl a att detta skulle förlänga studietiden. Inom SÖ tillstyrktes förslagen i huvudsak av en majoritet bland ledamöterna, medan en minoritet bestående av samtliga ledamöter från läroverksavdelningen framförde stark kritik och krävde ytterligare utredningar. Se SOU 1924:24. Efter ytterligare utredningar, bl a av de sk 1924 års skolsakkunniga (SOU 1926:5) framlades den proposition (1927:116) som ledde till 1927 års skolreform.

Enligt propositionen borde de högre teoretiska skolorna i vidgad utsträckning i likhet med de praktiska ungdomsskolorna anknytas till den sexåriga folkskolan. Trots den utveckling som folkskolan genomgått kunde man dock inte räkna med att den överallt i landet kunde läggas till grund för den högre undervisningen utan att den totala studietiden blev förlängd. Därför föreslogs inte någon generell utan endast en partiell omläggning av läroverkens organisation. På varje läroverksort borde i skälig utsträckning beredas tillfälle

till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket. De läroverk som endast hade en genomgående parallellavdelning på realskolestadiet skulle helt anknyta till folkskolans sjätte klass. Vid läroverk med mer än en parallellavdelning skulle anknytning anordnas till såväl sjätte som tredje klass i folkskolan. Omorganisationen av realskolan skulle börja med läsåret 1928/29 och fortgå successivt. Vidare föreslogs att ett antal nya läroverk skulle upprättas antingen som nybildningar eller genom att staten övertog redan förefintliga kommunala mellanskolor. (Jfr kap 2.) De nya läroverken skulle vara anknutna uteslutande till sjätte folkskoleklassen. Den till tredje folkskoleklassen anknutna realskolan skulle liksom förut vara sexklassig, medan den till sjätte folkskoleklassen anknutna i likhet med den kommunala mellanskolan skulle vara fyra klassig. Realskolan skulle liksom förut avslutas med en avgångsexamen, vilken i enlighet med skolkommissionens förslag skulle kallas *realexamen*. Flickornas möjlighet att erhålla högre skolutbildning skulle förbättras, bl a genom att de skulle få tillträde till flertalet statliga gymnasier och realskolor. Se vidare kap 4 och 5. Propositionen innehöll också viktiga reformförslag i fråga om skolans inre arbete.

I anslutning till propositionen väcktes inte mindre än 75 motioner, vilka tillsammans med propositionen hänvisades till andra särskilda utskottet. I anknytningsfrågan biträdde utskottet förslaget att en *fyraårig realskola skulle anknytas till sexårig folkskola*. Däremot ansåg utskottet att *den sexåriga realskolan borde ersättas av en femårig*, som byggde på fyra år i folkskola. Trots att företrädarna för bottenskoletanken reste häftigt motstånd mot förslaget om en dubbel anknytning mellan folkskola och realskola biföll riksdagen utskottets hemställan. Jfr Herrström, 1927 års skolreform.

3.3 Tiden från och med 1928

Som en följd av den sålunda beslutade skolreformen (som även behandlas i kap 4.4) ersattes 1905 års stadga av en ny läroverksstadga (SFS 1928:412). Denna ersattes i sin tur redan efter fem år av en förnyad stadga (SFS 1933:109), där det bl a fastställdes, att övergång från folkskolans sjätte klass även gällde, där folkskolan var sjuårig. I organisationsplanen för de allmänna läroverken skulle för varje realskola anges om den var *samrealskola* eller avsedd enbart för pojkar och vidare om den skulle omfatta enbart femårig, enbart fyraårig eller både fem- och fyraårig lärokurs.

Skolreformen genomfördes successivt. Ht 1928 intogs elever första gången i 14 och 15 och hösten 1929 sista gången i 16. Den sexåriga linjen var helt avvecklad vid utgången av läsåret 1934/35. Se tabell 3.4, som liksom följande översikt över den relativa fördelningen visar, att flickorna huvudsakligen sökte sig till de 4-åriga linjerna, där de to m vissa år var något fler än pojkarna.

	1928	1932	1936
4-åriga linjer			
Pojkar	4,7	18,3	21,2
Flickor	5,1	18,3	21,9
Samtliga	9,8	36,7	43,2
5-åriga linjer			
Pojkar	1,9	39,4	44,8
Flickor	0,3	9,9	12,0
Samtliga	2,2	49,3	56,8
6-åriga linjer			
Pojkar	82,1	13,2	—
Flickor	5,9	0,8	—
Samtliga	88,0	14,0	—
Summa	100	100	100

Av kap 10.3 framgår att elevernas medelålder år 1929 var 10 år i klass 16 och 13 år i klass 14. I åk 6⁶ var åldern emellertid endast obetydligt lägre än i den kommunala mellanskolans åk 4⁴.

År 1933 beslöt riksdagen att en praktiskt inriktad studiegång skulle införas i realskolan som alternativ till den teoretiska. Beslutet grundades på förslag av 1927 års skolsakkunniga (SOU 1930:14). Bestämmelserna reglerades i kungl. brev den 10 november 1933. Som redovisades i kap 1 innebar beslutet dels att praktiska mellanskolor skulle kunna inrättas, dels att en *inbyggd praktisk utbildningslinje* försöksvis skulle kunna inrättas vid högst tre allmänna läroverk eller kommunala mellanskolor från läsåret 1933/34. I enlighet därmed anordnades fr o m nämnda läsår en inbyggd teknisk linje vid Vasa realskola för gossar i Stockholm och en inbyggd handelslinje vid Säfle samrealskola. Följande år tillkom inbyggda handelslinjer vid ytterligare ett par samrealskolor. Jfr Det högre skolväsendet 1935/36, s 14*. Redan 1937 beslöt riksdagen att både de praktiska mellanskolorna och de inbyggda linjerna skulle behållas och utbyggas. De skulle avslutas med *praktisk realexamen*. Enligt senare utfärdade tillägg till läroverksstadgan skulle de förutom en allmän medborgerlig bildning meddela en på visst yrke eller viss yrkesgrupp inriktad praktisk utbildning.

Medan de praktiska mellanskolorna, som från ht 1952 benämndes praktiska kommunala realskolor, i allmänhet var fyraåriga eller i vissa fall treåriga (se kap 1) var de inbyggda linjerna *tvååriga* med början i realskolans näst sista årskurs. Vid de läroverk som hade praktiska linjer kunde sålunda elever som flyttats till 3⁴ eller 4⁵ välja mellan allmän och praktisk linje. Första årskurs av praktisk linje fick dock endast anordnas, om minst fem elever anmält sig. Se vidare realskoleutredningen (SOU 1955:53), s 203 ff.

Antalet elever på de statliga realskolornas praktiska linjer var väsentligt mindre än i de praktiska kommunala realskolorna. Vid mitten av 1950-talet, då hela antalet elever i de statliga realskolorna var omkring 100 000, tillhörde endast omkring 1 200 någon av de praktiska linjerna. Samtidigt gick ca 12 000 elever i praktiska kommunala realskolor. Se tabell 2.1 och 3.5. Dessutom fanns på en del orter i *folkskolan*

inbyggda praktiska realskolelinjer, vanligen vid sidan av inbyggd allmän realskolelinje. Jfr realskoleutredningen, s 178 ff. De praktiska linjerna har behandlats i kap 1 även i fråga om statliga läroverk.

Som redovisades i kap 2 började staten den 1 januari 1928 överta vissa kommunala mellanskolor. Förstatligandet började med 13 skolor, där endast årskurs 1 övertogs det första året, medan övriga årskurser förblev kommunala. Nästa år hade staten övertagit årskurs 1 och 2 i dessa skolor och årskurs 1 i ett antal andra skolor osv. Hösten 1935 var 54 förutvarande kommunala mellanskolor ombildade till fyraåriga statliga samrealskolor.

Förut har nämnts att ungefär halva elevantalet i de kommunala mellanskolorna utgjordes av flickor. Som visats i det föregående blev detta efter hand fallet också på de statliga realskolornas fyraåriga linjer, medan antalet flickor på de femåriga linjerna trots en påfallande stor total ökning inte nådde upp till mer än omkring 1/5 av elevantalet under den period som redovisas i tabell 3.4. Av tabell 3.5 framgår att antalet flickor på de 4-åriga linjerna ökade i rask takt vid mitten av 1940-talet, då en ny stor grupp av kommunala mellanskolor ombildades till 4-åriga samrealskolor.

Den stora ökning av elevantalet i de statliga realskolorna, som visas i tabell 3.3, sammanhänger endast delvis med att många kommunala realskolor förstatligades. Även om elevantalet på realskolestadiet i vissa skolor fluktuerade och i något fall minskades, visar tabell 10.1 att den sammanlagda tillströmningen till olika högre skolor steg under den där redovisade perioden, inte bara i absoluta tal utan också i förhållande till folkmängden i motsvarande åldrar. Samtidigt utvidgades även undervisningen i folkskolorna. År 1949, då minst sjuårig skolgång var obligatorisk i hela landet, hade många skoldistrikt redan genomfört minst åttaårig skolgång. Se PM från SCB 1974:5. Detta medförde ett ökat behov av kompetenta lärare samt skollokaler m m, något som ytterligare aktualiserades efter 1950 års principbeslut om en obligatorisk nioårig skola¹. Efterfrågan på utbildningsplatser ökades dessutom genom att barnantalet i de aktuella åldersgrupperna steg som en följd av 1940-talets höga födelsetal. Vid tiden för 1950 års skolbeslut var barnantalet i åldersgruppen 10–14 år 451 000 och fem år senare 518 000. Åldersgruppen 15–19 år omfattade 416 000 ungdomar år 1950 och 428 000 år 1955. Ytterligare stegring kunde förutses i synnerhet i sistnämnda åldersgrupp.

Svarigheten att tillgodose det växande kravet på högre utbildning föranledde SÖ att tillsätta en *planeringskommitté*, vilken hösten 1955 utgav ett betänkande i tryck med titeln *Skolan och de stora årskullarna*. Kommittén visade att undervisningsväsendet var klart underdimensionerat då det gällde att möta de krav som de stora ungdomsskullarna ställde. Så hade t ex år 1954 över 12 000 sökande inom det högre skolväsendet eller 26,7 % av samtliga måst avvisas på

1) Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola (försöksskola) pågick till 1962, då riksdagen beslöt att en allmän kommunal obligatorisk skola kallad grundskolan skulle genomföras under en tioårig övergångsperiod. Hösten 1972 var grundskolan helt genomförd i hela landet t o m årskurs 9. Jfr PM från SCB 1974:5, s 36 ff.

grund av platsbrist. Planeringskommittén framhöll, att det skulle innebära en allvarig orättvisa mot ungdom i de stora årskullarna från 1940-talet, om de skulle komma i sämre belägenhet i utbildningshänseende än de som föddes under 1930-talet. Det skulle också vara ytterst anmärkningsvärt, om utbildningsmöjligheterna skulle försämrats åren före införandet av den obligatoriska nioåriga enhetsskolan. "10 000-tals barn riskerar nu att gå miste om möjligheten att erhålla en utbildning som går utöver vad den sjuåriga folkskolan kan ge . . . En utveckling i denna riktning bör icke accepteras, innan en verklig kraftansträngning gjorts för att förhindra den."

Planeringskommittén föreslog att samtliga skolformer på det aldersstadium som motsvarade enhetsskolans högstadium skulle utbyggas, så att de stora årskullarnas behov kunde tillgodoses. Som ett led i denna utbyggnad föreslogs bl a att försöksverksamheten med nioårig enhetsskola skulle utvidgas. Eftersom beslutet vid 1950 års riksdag innebar att enhetsskolan skulle ersättas bl a realskolan, i den mån försöksverksamheten "ädagalade lämpligheten", hade inga nya statliga realskolor inrättats efter 1950. Däremot kunde enligt ett riksdagsuttalande nya parallellavdelningar inrättas vid redan befintliga skolor. Kommittén ansåg att sådana borde komma till stånd i ökad utsträckning men ansåg också att nya realskolor borde kunna få inrättas. Slutligen tillstyrkte kommittén vissa förslag, som tidigare framförts i andra sammanhang, bl a att de lägsta årskurserna i den femåriga realskolan och den sjuåriga flickskolan skulle avvecklas. Kommittén erinrade därvid om att statens folkskolinspektörer hade gjort ett uttalande år 1953, där de kraftigt understrukit att trängseln bland sökande till den femåriga realskolan lett till betygsjukt i folkskolans lägsta klasser. Bl a av detta skäl borde klasserna 15 och 25 i realskolan och 17 och 27 i flickskolan slopas. I stället borde realskolan anordnas som treårig och flickskolan som femårig med anknytning till en odifferentierad sexårig folkskola som hade undervisning i engelska fr o m femte klassen. Dessutom borde fyraåriga realskolelinjer finnas bl a för elever från folkskolor utan språkundervisning. I ytterrande till Kungl. Maj:t över inspektörernas förslag hade SÖ hemställt om en utredning genom särskilda sakkunniga rörande realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande.

För att göra en sådan utredning tillkallade ecklesiastikministern den 19 juli 1954 fem sakkunniga, vilka antog benämningen realskoleutredningen. Deras i december 1955 avgivna betänkande *Realskolan under övergångstiden* (SOU 1955:53) har redan citerats i flera sammanhang. I direktiven för utredningen framhöll departementschefen, att de konstruktiva förarbetena för enhetsskolereformen måste koncentreras till ett begränsat antal skoldistrikt och att en mycket stor del av den uppväxande ungdomen därför ännu i många år måste få sin utbildning i skolor av äldre typ. På ett artionde hade antalet elever vid högre skolor av läroverkstyp ökat med 70 % och en svårartad lärarbrist hade uppstått, som endast delvis kunde bemästras genom ökad lärarutbildning. En utredning rörande *den rationella användningen av den akademiskt utbildade lärarkraften* borde göras, så att lärare

med langvarig teoretisk skolning så långt möjligt kunde tillvaratas för de mest krävande arbetsuppgifterna. Lärare med mera begränsade teoretiska studier borde kunna överta undervisningen på det stadium som motsvarade de lägsta klasserna i realskola och flickskola. En möjlighet var att låta folkskollärare undervisa i de lägre klasserna i realskolan, en annan att anordna realskolan som treårig och flickskolan som femårig med folkskolans sjätte klass som grund. Det senare hade redan försökts på några orter, där engelska införts i folkskolans femte och sjätte klasser. Om detta kunde genomföras konsekvent, skulle det kunna medföra en organisatorisk förenkling, samtidigt som studietiden kunde förkortas för vissa lärjungetyper. Större lugn och stadga skulle samtidigt vinnas för undervisningen i folkskolans fjärde klass, som på många håll arbetade under trycket av en massövergång till andra skolformer under pressande konkurrenshållanden. Båda de nämnda organisationsalternativen kunde dessutom underlätta en anpassning till den blivande enhetsskolan. Valet mellan alternativen måste i det enskilda fallet bli beroende av möjligheterna att anordna undervisning i engelska. Utredningen borde därför dels inventera lärarbeståndet inom olika former av högre skolor, dels undersöka resurserna för undervisningen i engelska i folkskolan. Utredningen skulle dock inte enbart undersöka hur lärarresurserna borde disponeras utan även göra en allmän översyn av realskolestadiets skolformer och om möjligt ge bestämda rekommendationer angående de olika skolformernas användning under övergångstiden.

Med utgångspunkt från dessa direktiv företog realskoleutredningen enkäter bland rektorer, folkskolinspektörer m fl och insamlade därvid ett omfattande statistiskt material, som bearbetades av särskilt anlitad expertis. Resultaten lades till grund för prognoser rörande elevtillströmning och lärarbehov och dessutom bl a för en redogörelse för omfattningen av undervisningen i engelska i folkskolan och för studier av sambandet mellan betygsnivå i åk 6 och framgång vid fortsatta studier m m.

En bilaga till betänkandet innehåller beräkningar av lärarbehovet vid de högre skolorna inkl enhetsskolans (försöksskolans) högstadium. Som bakgrund redovisas i särskilda tabeller lärarna vid olika högre skolor ht 1954 dels efter utbildning, dels efter ålder och kön. Ett par andra tabeller visar antalet elever i nybörjarklasserna i statliga, kommunala och privata realskolor och jämförliga skolformer samt flickskolor åren 1931-1954 med fördelning på skolor med anknytning till åk 4 resp 6 i folkskolan. Det utdrag som återges i tabl 3 a visar den starkt ökade tillströmningen inte bara i absoluta tal utan också i procent av årskullen.

I enlighet med sina direktiv undersökte realskoleutredningen förutsättningarna för att anordna realskolan som treårig och flickskolan som femårig med folkskolans sjätte klass som grund. Vid tiden för utredningsarbetet hade försök med treårig realskola påbörjats på några orter, men endast i ett fåtal fall hade man ännu hunnit pröva studiegången ända fram till realexamen. Erfarenheterna var sålunda begränsade. Jämförelser mellan realexamensresultaten på tre-, fyra- och femårig linje föreföll dock ge vid handen att betygsnivån var

Tablå 3a Elevantalet i nybörjarklasser på realskolestadiet ht 1931–1954

Number of pupils in beginners' grades at the intermediate school level, autumn term 1931–1954

	1931	1941	1951	1954
A. Med anknytn. till åk 4				
15 i realskola m m	5 210	5 992	10 914	11 000
17 i flickskola	2 755	2 405	3 676	3 929
Summa	7 965	8 397	14 590	14 929
I % av årskullen ¹	5,7	8,9	15,2	11,9
B. Med anknytn. till åk 6				
14 i realskola m m	6 043	10 225	17 979	19 620
Nybörjarklass i linje med kortare studiegång	2 965	901	1 736	5 715
16 i flickskola	27	212	427	467
Summa	9 035	11 338	20 142	25 802
I % av årskullen ²	7,7	11,6	21,4	25,9

1) Antalet levande födda 11 år tidigare

2) Antalet levande födda 13 år tidigare.

Källa: SOU 1955:53, s 405 f

högst på fyraårig, lägre på femårig och lägst på treårig linje. Valet mellan linjerna borde dock inte enbart avgöras av betygresultaten. "Den fyraåriga linjen vinkar med utsikten att höja betyget i realexamensskrivningarna ett halvt betyg i ett eller två ämnen, den treåriga erbjuder ett års tidsvinst för fortsatta studier eller produktivt arbete." Jfr 1940 års skolutrednings kommentarer till jämförelser mellan kunskapsnivån i 34 och 45 (SOU 1944:21, s 120 ff).

I sina fortsatta överväganden tog utredningen hänsyn även till andra faktorer än betygsnivån och pekade bl a på de olägenheter som vållades folkskolan av den sk dubbla anknytningen till realskolan, vilken innebar att elever avgick till realskolan både efter fjärde och sjätte, ej sällan också efter femte klassen. Lärarbristen utslöt enligt utredningens mening möjligheten att alltiämt begagna akademiskt utbildad arbetskraft i de lägre klasserna av den dittillsvarande realskolan. I valet mellan de båda alternativ som anvisades i direktiven, treårig realskola eller dittillsvarande organisation kompletterad genom tjänster för vidareutbildade folkskollärare, stannade utredningen slutligen för att som huvudalternativ förorda treårig realskola, byggd på sjätte klassen av folkskola som meddelade undervisning i engelska i femte och sjätte klasserna. Under övergångstiden före enhetsskolans genomförande skulle dock både femårig och fyraårig lärogång i viss utsträckning kunna bibehållas. Det var emellertid främst bristen på lokaler för högre skolor och endast i andra hand lärarbristen som motiverade denna ändring av realskolans organisation.

Övergång till treårig realskola borde dock endast medges elever som hade särskilt kvalificerade betyg i folkskolans sjätte klass. I detta sammanhang bör nämnas att bestämmelserna i 1933 års läroverksstadga om *inträdesprov* till realsko-

lan hade uppmjukats genom SFS 1949:125. Enligt de nya bestämmelserna var inträdessökande till 15 och 14 frikallade från provning, om de genomgått fjärde resp sjätte klassen i folkskolan med minst 13 1/2 betygsenheter i de viktigaste ämnena. Utredningen föreslog att minst 17 betygsenheter i regel skulle krävas för övergång från sjätte klassen till treårig realskola.

I detta sammanhang bör framhållas, att systemet med provningsfri intagning ingalunda var problemfritt. Eftersom tillgängliga platser inte räckte till för alla som var formellt behöriga, måste de sökande föras upp i en viss rangordning. Jämförbarheten mellan betyg som givits vid olika skolor och av olika lärare ansågs vara diskutabel. Därtill kom att det visade sig att flickorna i genomsnitt hade högre poängsumma än pojkarna, och att de därför skulle kunna lägga beslag på vad som ansågs vara en alltför stor del av de tillgängliga platserna. Trots principiella betänkligheter föreskrevs därför en högre intagningspoäng för flickorna än för pojkarna vid samskolorna. Se Dahr, Flickskolor i Jönköping, s 154. Detta måste beaktas, då man jämför antalet flickor och pojkar i dessa skolor.

Förutom realskolor vid läroverken och fristående realskolor förekom på några orter realskolelinjer som var *inbyggda i folkskola*. Eleverna vid dessa ingår inte i tabellerna i föreliggande rapport före 1962 utom i tablå 3 b. Enligt SÅ uppgick antalet ht 1955 till 4 768, om man medräknar motsvarande linjer vid seminariernas övningsskolor. Inbyggd linje kunde vara antingen allmän eller praktisk.

Realskoleutredningen ställde sig tveksam inför tendensen att anordna examenslinjer inom den eljest examensfria folkskolan. Medgivande att inbygga sådana linjer borde begränsas och utvidgningsbehovet hellre täckas genom kommunala realskolor. Utredningen påpekade emellertid att kommunerna kunde få statligt byggnadsbidrag för inbyggda realskolelinjer enligt samma grunder som gällde folkskolan i övrigt, medan sådana bidrag inte utgick till vare sig högre kommunala skolor eller allmänna läroverk. För att inte ekonomiska hänsyn skulle påverka utvecklingen föreslog utredningen att folkskola och realskola skulle likställas i fråga om statsbidrag. Dessutom borde terminsavgifterna på realskolestadiet omedelbart avskaffas så att föräldrar till barn i olika skolformer blev likställda i fråga om skolavgifter.

Utredningen föreslog även åtgärder för att förstärka grunden för realskolans undervisning, bl a ökat antal veckotimmar vid undervisningen i engelska och matematik i folkskolan, tillfälle till vidareutbildning för folkskollärare med äldre behörighet m m.

Realskoleutredningens förslag bifölls i allt väsentligt av 1956 års riksdag. Se prop 1956:123 och SU 1956:154 samt SFS 1958:335 och 342. I föreliggande rapport behandlas dess förslag i fråga om andra skolor än statliga realskolor även i bl a kap 1 och 5. Se även kap 7 som behandlar realexamen och den studiegång som ledde till särskild realexamen.

Realskolan avvecklades i samband med att grundskolan infördes och upphörde helt efter utgången av läsåret 1972/73. Se tabell 3.6 som grundar sig på uppgifter som insamlats och bearbetats av SCB. Den omfattar samtliga elever

på realskolelinjer (dvs linjer ledande till realexamen) vid statliga, kommunala och privata skolor men utan fördelning på de olika skolformerna. Vid sidan av huvudbearbetningen gjordes emellertid en sådan fördelning för ht 1960–1966 men ej senare. Resultaten återgavs för ht 1960 och 1961 i Prelimi-

nära redogörelser från SCBs U-byrå 1961:6 och 1962:1 samt för åren 1962–1966 i SM U. Se tablå 3 b, som i motsats mot tabell 3.6 även för åren 1960 och 1961 inkluderar de i folkskolan inbyggda linjerna och korrespondensrealskolelinjerna.

Tablå 3b Elever på realskolelinjer: fördelning efter skolformer den 15 september 1960–1966
Pupils in the intermediate school lines according to type of school 15th September 1960–1966

	Statliga realskolor	Kommunala realskolor ¹	Praktiska kommunala realskolor	Kommunala flickskolor	Privat- läroverk ²	Summa
1960	102 853	22 527 ³	17 143	1 079	4 818	148 420
1961	92 705	21 356 ⁴	17 329	985	4 455	136 830
1962	80 973	19 062	16 206	988	3 839	121 068
1963	67 599	16 558	13 849	881	3 507	102 394
1964	57 903	14 217	10 439	843	3 440	86 842
1965	49 153	10 308	6 724	528	2 554	69 267
1966	37 621		12 906		1 657	52 184

1) Inkl i folkskolan inbyggda realskolelinjer samt korrespondensrealskolelinjer.

2) Inkl enskilda flickskolor.

3) Därav 5 664 på inbyggda linjer och 442 på korrespondensrealskolelinjer.

4) Därav 4 398 på inbyggda linjer och 512 på korrespondensrealskolelinjer.

Källa: SM U samt Utbildningsstatistik 1960–1973, tabell 5

4 Gymnasier vid allmänna läroverk

4.1 Tiden före 1849

Medeltidens domskolor (katedralskolor) och klosterskolor syftade framför allt till utbildning för kyrkliga tjänster. Vid sidan av dessa skolor inrättades redan under medeltiden i några städer på borgerskapets initiativ så kallade stadsskolor för att tillgodose den profana bildningen. Se bl a Landquist, Pedagogikens historia, Richardson, Det svenska skolväsendets historia, Sjöstrand, Pedagogikens historia och SOU 1963:42.

Efter reformationen fanns inom Sveriges dåvarande område 7 domskolor och 11 stadsskolor, och Gustav Vasa lät upprätta ytterligare några skolor. Domskolornas uppgift vidgades till att avse utbildning även av statens tjänstemän, men någon reformering av utbildningens innehåll skedde inte i samband därmed. Skolan sågs fortfarande som en kyrkans angelägenhet, och Sveriges första skolordning, utfärdad 1571, ingick i den samma år utfärdade kyrkoordningen. Där upptogs som huvudämnen latin, kristendom och kyrkosång, medan övriga ämnen (retorik, dialektik, grekiska och hebreiska) var fakultativa eller helt frivilliga.

Första gången *gymnasium* användes som officiell benämning i Sverige var i donationsbrevet för Västerås gymnasium år 1623. Något senare preciserades innehållet i termen gymnasium till att beteckna skolans högre stadium, medan det lägre stadiet benämndes *trivialskola*. Genom 1649 års skolordning fastställdes att det skulle finnas tre olika slag av läroanstalter: trivialskolor, gymnasier och akademier. Både den fullständiga trivialskolan och gymnasiet skulle ha fyra 1-åriga klasser förutom skriv- och räkneklassen, sedermera kallad apologistklassen, vilken bildade en särskild gren av trivialskolan och vanligen byggde på dennas första klass. Jfr kap 3. I trivialskolan hade varje klass sin egen lärare. Gymnasiets lektorer var däremot ämneslärare. Se Wennäs, Striden om latinväldet, s 10.

Med hänsyn till utbildningens innehåll kom trivialskolan och gymnasiet att i första hand tjäna utbildningen av präster och först i andra hand utbildningen av ämbetsmän. Klassiska språk och kristendomskunskap var fortfarande de viktigaste ämnena i såväl trivialskolan som gymnasiet. Hebreiskan, som dittills varit valfri, blev obligatorisk genom 1693 års skolordning. Där infördes också bestämmelser om att ingen fick flyttas till gymnasiet utan att han först blivit noga examinerad och inte heller från gymnasiet till akademien utan att han prövats på båda dessa håll. Bestämmelser om inträdesprovning vid akademierna fanns redan tidigare, men nu infördes alltså dessutom en avgångsprövning från gymnasier, som ibland betraktats som en föregångare till studentexamen. Se vidare kap 7.

Det var emellertid mera sällan som adelns barn och

ungdomar gick i de allmänna skolorna under 1600-talet. Eftersom adeln hade företrädesrätt till civila och militära tjänster behövde adelsynglingarna undervisning i realämnen och moderna språk (med hänsyn till diplomatbanan särskilt franska) och dessutom i fäktning, ridning och andra övningar, som ansågs tillhöra en ståndsmässig uppfostran. I några fall kunde de få sådan uppfostran i så kallade riddarakademier och pageskolor, men den vanligaste utvägen var privatundervisning. Denna förlades ofta under en informators ledning till något universitet, dit adelsbarnen i regel kom vid mycket unga år. Se Sandström, Utbildningens idéhistoria, s 53 och 82 f samt Sjöstrand, Pedagogikens historia II, s 242 ff.

Som redovisats i föregående kapitel inrättades vid sidan av lärdomsskolorna även så kallade *pedagogier*, som i allmänhet torde ha motsvarat de lägsta klasserna i trivialskolan. Även folkundervisningen började beaktas i olika författningar. Redan 1571 års kyrkoordning hade ålagt sockenprästen att tillse att varje församlingsbo kunde huvudmomenten i lilla katekesen. Denna kunskap skulle bibringas genom ständigt upprepade katekespredikningar och katekesförhör. Ur dessa utvecklades sedermera husförhören. Se Sandström, Utbildningens idéhistoria, s 72. I 1686 års kyrkolag uppmanades kyrkoherdarna att tillse att ungdomen lärde sig att läsa i bok och att förstå sina kristendomsstycken, och i 1724 års skolordning stadgades, att sockenskolor skulle inrättas på landet, medan skriv- och räkneklasser skulle inrättas i städerna för borgerskapets barn. I de större städerna skulle dessutom finnas fyrklassiga trivialskolor, från vilka man kunde gå vidare till gymnasier och universitet.

Vid 1700-talets början fanns enligt Sjöstrand i hela Sverige inkl Finland 12 gymnasier, ca 30 trivialskolor och ca 70 pedagogier. Omkring 1760 var gymnasiernas antal detsamma medan trivialskolorna var ca 40 och pedagogierna ca 80. Vid 1810-talets början – efter förlusten av Finland – fanns i Sverige 10 statliga gymnasier, 2 katedralskolor, 28 trivialskolor och ett 10-tal pedagogier samt mer än ett 60-tal enskilda stadsskolor eller pedagogier. Se Sjöstrand, Pedagogikens historia III:2, s 349 ff.

1724 års skolordning innebar inga väsentliga förändringar i jämförelse med 1649 års skolordning. Lärdomsskolan var fortfarande inriktad på prästutbildning. Elever som inte skulle bli präster kunde dock få dispens från undervisningen i grekiska och hebreiska. Avsikten var att denna skolordning endast skulle gälla provisoriskt till nästa riksdag, men i själva verket blev den i huvudsak gällande till 1807. Vissa förändringar genomfördes dock, efterhand som kritiken växte mot lärdomsskolornas ensidiga utbildning.

I Gunhild Kyles avhandling Svensk flickskola under

1800-talet sammanfattas bakgrunden till denna kritik på följande sätt: "De starkt ståndsbundna bildningstyper som av tradition existerat sida vid sida i samhället, en lärdd för prästerna, en hövisk eller salongsmässig för aristokratin, en yrkesinriktad för borgarna och praktiskt taget ingen alls utom kristendomsundervisning för folket, började under 1700-talet kritiseras och anses mogna för en revidering. De hade medfört en bildningssegregation som skapade klyftor mellan samhällsklasserna. Det nya idealet var en medborgerlig bildning, som skulle verka sammanhållande genom att vara gemensam för stora grupper av medborgare, hur stora berodde på uppfattningen om vilka individer som skulle räknas som medborgare. Den ideologiska grunden fanns framför allt i upplysningsrationalismen, den pietistiska rörelsen och fysiokratismen." (aa, s 20).

I 1807 års skolordning fastslogs för första gången i en svensk skollagstiftning att undervisningen borde avse att utbilda även andra än präster och ämbetsmän. Undervisningen i apologistklassen moderniserades avsevärt, och på gymnasiet infördes en viss linjeklyvning. Alla skulle visserligen studera profan grekiska, men hebreiska och Nya Testamentets grekiska skulle kunna utbytas mot tyska och franska. Se Askeberg, *Pedagogisk reformverksamhet . . . 1810–1825*. Tvånget att gymnasisterna skulle tala latin med varandra togs bort. Avsikten var att denna skolordning endast skulle gälla på försök under fem år, men dess giltighet förlängdes på förslag av 1812 års uppfostringskommitté. Denna lade efter flera års arbete fram förslag till en ny skolordning, som ledde till beslut år 1820.

Som redovisades i kap 3 medförde 1820 års skolordning att apologistklassen fick växa till en två- eller treårig apologistkola och att läroverken indelades i dels *apologist-skolor* för inhämtande av "allmän medborgerlig bildning", dels *lärdomsskolor* för förvärvande därutöver av den bildning, som behövs för "högre vetenskapsodling" och statens ämbeten. Se Sjöstrand, *Pedagogikens historia* III:2, s 312 ff och Åstrand, *Reallinjens uppkomst och utveckling fram till 1878*. Formellt avskaffades trivialskolorna genom denna skolordning och ersattes av lägre och högre lärdomsskolor, men på många håll levde den gamla benämningen kvar under åtskilliga år.

I de *lägre lärdomsskolorna*, som omfattade tre klasser, lästes bl a latin och matematik från klass 1 och grekiska från klass 2. I de *högre lärdomsskolorna*, som omfattade fyra klasser, tillkom teologi och hebreiska i den högsta klassen. Hebreiska blev ater ett obligatoriskt ämne. Sammanlagt upptog klassiska språk och matematik en mycket stor del av schemats veckotimmar. Koncentrationen till dessa ämnen minskade något på gymnasiet till förmån för bl a moderna språk, fysik och naturalhistoria med botanik. Till skillnad från bestämmelserna i 1807 års skolordning medgavs ingen möjlighet till ämnesval.

Införandet av 1820 års skolordning föranledde en livlig debatt. Redan vid denna tid diskuterades frågor som sedan kom att stå i förgrunden för meningsutbytet under mer än ett sekel, såsom förhållandet mellan folkundervisningen och den lärda skolan, den reala och inte minst den nyspråkliga

bildningens plats, tidpunkten för studie- och yrkesval och studietaktens individualisering efter elevens egna förutsättningar. Till de mest kända debattörerna hörde historieskrivaren och skolkollegan Anders Fryxell, som år 1823 i ett av Sjöstrand citerat uttalande (aa, s 71 f) varnade för att man var på väg att få "fyra särskilda kaster i likhet med de indiska", då man började få skilda skolor för olika stånd: de lärda skolorna för präster och ämbetsmän, krigsakademien för blivande officerare, apologistskolorna för näringsidkare och slutligen vissa anstalter för "böndernas barn på landet". Han förordade i stället, att allmänt gäneliga, medborgerligt bildande ämnen skulle utgöra innehållet i en gemensam skola fram till 16-årsåldern, så att valet av levnadsbana skulle kunna uppskjutas till en mera mogen ålder.

I december 1825 tillsattes en ny kommitté, som fick i uppdrag att göra en översyn över hela undervisningsväsendet. I 1825 års stora uppfostringskommitté ingick många av tidens ledande kulturpersonligheter, t ex skalden som Geijer, Tegnér och Wallin och vetenskapsmän som Berzelius, och den har därför ofta kallats "snillekommittén". Motsättningarna inom kommittén var betydande. Medan en del endast önskade smärre reformer inom den gamla skolan, ivrade andra för en verklig omstöpning av hela undervisningsväsendet. Splittringen återspeglas i det år 1829 tryckta betänkandet. Reformvänerna, som bildade majoritet, föreslog att två olika bildningslinjer skulle upprättas vid läroverken, av vilka endast den ena skulle omfatta klassiska språk. Mot majoritetens förslag reserverade sig så många av ledamöterna, att kommitténs betänkande inte lades till grund för omedelbara åtgärder utom på en punkt. På grundval av riktlinjer som uppdragits inom kommittén började *Nya Elementarskolan i Stockholm* hösten 1828 sin verksamhet som en statens provskola, där nya pedagogiska idéer kunde tillämpas och utprovas.

Flera av de reformer som kommittén föreslagit genomfördes emellertid efterhand. Sålunda realiserades år 1839 förslaget om en modern bildningslinje vid sidan av den klassiska. Fem s k *högre* eller *fullständiga apologistläroverk* inrättades, vilka i moderna språk och naturvetenskapliga ämnen förde till ett kunskapsmätt motsvarande fordringarna för studentexamen. Se SFS 1839:37.

Kommittén gjorde ett försök att bearbeta vissa uppgifter som insamlats av 1812 års uppfostringskommitté men konstaterade att materialet var för ojämnt för att kunna läggas till grund för statistiska tabeller. Se BiSOS P 1882, s 5. Sjöstrand har i stället i del III:2 av *Pedagogikens historia* gjort vissa sammanställningar ur uppgifter som insamlats i samband med de s k läroverksrevisionerna åren 1823, 1832 och 1843. Enligt dessa uppgifter var antalet närvarande elever åren 1821–1824 omkring 4 900; det steg sedan till nära 5 100 åren 1824–1832 och till något över 5 900 åren 1832–1843. År 1854 hade man vid 58 läroverk omkring 6 300 elever, men därtill bör läggas ca 800 vid skolor, som ej lämnat uppgifter. Totalantalet skulle alltså vid mitten av 1850-talet vara omkring 7 000 (aa, s 352).

Uppgifter om antalet studerande finns också i Tabellverket från 1805. Jfr Y. Fritzells redogörelse i *Minnesskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga*

bestånd (Statistiska meddelanden. Ser. A Bd 6:4), s 33 ff samt hans artiklar i ST 1973, s 359 ff och 1976, s 181 ff. Åren 1805–1820 redovisade Tabellverket endast det sammanlagda antalet studerande vid akademier, gymnasier och s k publika skolor. Antalet uppgick inom Sveriges nuvarande område till 4 057 år 1805 men sjönk därefter till 3 382 år 1810 och 3 163 år 1815. En viss återhämtning började redan år 1820, då antalet uppgick till 3 199. Åren 1825–1835, då separata uppgifter lämnats för akademierna, var antalet studerande följande:

	Vid akademier	Vid gymnasier och publika skolor	Summa
1825	926	3 389	4 315
1830	918	3 484	4 402
1835	988	4 084	5 072

Åren 1840–1850 lämnades separata uppgifter även för antalet gymnasister. Se tablå 4a. Däremot gjordes ingen uppdelning av eleverna i olika slag av publika skolor. Detta uttryck användes i motsats mot å ena sidan gymnasier, å andra sidan privata skolor. Av tabellkommissionens berättelse för år 1845 framgår, att där också inräknats de pojkar som begagnade socken- och byskolor. I en senare berättelse anmärkte kommissionen emellertid att uppgifterna för år 1845 var mindre noggranna "på grund av tvekan, hur de barn skulle föras, som besökte byskolor under kortare tider av året".

Efter tillkomsten av 1849 års läroverksplakat (se nedan) ändrades den blankett som låg till grund för statistiken för år 1855. De 5 969 elever, som i tablå 4a redovisats på raden för elever i gymnasiet, återfinns i Tabellverket under rubriken Lärjungar över 10 års ålder vid de offentliga elementarläroverken. Uppgifterna publicerades i BiSOS A 1851/55:3, där emellertid bestämda reservationer mot resultaten framfördes. Bl a förefaller det som om en del uppgiftslämnare inte medräknat eleverna vid de lägre elementarläroverken, så att det rapporterade antalet blivit för lågt. Sannolikt hade läroverken också åtminstone några elever under 10 år, som inte medräknats. Som jämförelse meddelades i BiSOS följande uppgifter om antalet elever i de allmänna läroverken enligt 1856 års riksdagsberättelse:

1847	4 445
1850	6 228
1853	6 292
1856	6 600

Dessa uppgifter grundar sig på redogörelser som domkapitlen avgivit till Kungl. Maj:t angående undervisningen av barn "i skolåldern". Sistnämnda uttryck var inte entydigt vid denna tid (jfr PM från SCB 1974:5, s 20), men man torde böra räkna med att en del elever i högre åldersgrupper uteslutits vid rapporteringen och att det totala antalet sålunda var något högre.

Ett genomgående drag i samtliga här lämnade uppgifter är

att antalet läroverkselever växte från 1820-talet till mitten av 1850-talet. Då både Tabellverkets uppgift per den 31 december 1855 och riksdagsberättelsens per den 1 juli 1856 säkerligen är något för låga, torde det vara realistiskt att anta, att det verkliga antalet läroverkselever vid mitten av 1850-talet närmast motsvarar Sjöstrands beräkning, dvs omkring 7 000.

Tablå 4a Antal studerande enligt Tabellverket 1840–1855
Number of pupils according to the Swedish Collected Statistical Tables (Tabellverket) 1840–1855

	1840	1845	1850	1855
Studerande över 10 år vid				
akademier	1 294	1 371	1 728	1 885
gymnasier	677	714	772	5 969 ¹
publika skolor	5 384	20 337	48 394	48 939 ²
privata skolor	2 532	2 880	2 853 ³	3 382
Skolungdom under 10 år	12 552	28 225	59 227	64 138
Summa	22 439	53 527	112 974	124 313

1) Avser studerande vid elementarläroverk, ej enbart gymnasister.

2) Exkl studerande vid elementarläroverk.

3) Över 15 år.

4.2 Tiden 1849–1904

Sedan Sveriges första folkskolestadga utfärdats den 18 juni 1842 ägnades en allt större uppmärksamhet åt de framför allt inom liberala kretsar framförda kraven på en läroverksreform, och den 6 juli 1849 utfärdades det kungl cirkulär, som brukar kallas 1849 års läroverksplakat (SFS 1849:52). Enligt detta förenades apologistkolan och den lärdomsskola, som år 1820 efterträtt trivialskolan, till ett *elementarläroverk*. Gymnasiet skulle tillsammans med dessa båda skolor utgöra ett sammanhängande läroverk, som meddelade kunskaper erforderliga för studentexamen. Befrielse från latin, grekiska och hebreiska kunde beviljas. Man kan säga att gymnasiet därmed fick en särskild reallinje. Verklig linjedelning infördes dock först 1856, och uttrycket reallinje först 1878. Inte förrän 1891 medförde mogenhetsexamen på reallinjen rätt att avlägga filosofiska examina.

Genom 1849 års läroverksplakat avskaffades de sista resterna av den skolordning som utfärdats jämnt 200 år tidigare. I samband därmed kom emellertid de tidigare uppmärksamade frågorna om förhållandet mellan folkskola och läroverk att för lång tid framåt skjutas åt sidan.

Läroverksplakatets mera allmänt hållna bestämmelser preciserades i den första *stadgan för rikets allmänna elementarläroverk* (SFS 1856:52), som tre år senare ersattes av en ny stadga för elementarläroverken (SFS 1859:16). I motsats mot läroverksplakatet innehåller dessa stadgor inte beteckningen gymnasium¹. Motsvarande gäller även 1878 års *stadga för*

1) Språkbruket vacklade emellertid. Även under denna tid förekom det att läroverkets högsta klasser kallades gymnasiallinjer och att avgångsexamen från klass 7:2 kallades studentexamen. Jfr kap 7.

rikets allmänna läroverk (SFS 1878:53), som var i kraft till 1905, då beteckningen gymnasium åter infördes för de fyra högsta årskurserna. Se nedan.

År 1862 utfärdades en stadga angående avgångsexamen vid rikets högre elementarläroverk (SFS 1862:25). Genom denna stadga förlades *studentexamen* från universiteten till läroverken och ändrade karaktär i så måtto att den blev en avgångsexamen från läroverket i stället för en inträdesexamen till universitetet. Sådan examen avlades första gången vt 1864. I 1878 års läroverksstadga benämndes den mogenhetsprövning, men t o m 1909 kallades den vanligen *mogenhetsexamen*. Vt 1910 ersattes den av *studentexamen* enligt 1905 års läroverksstadga. Se kap 7.

Läroverken indelades i högre och lägre. Sedan 1869 omfattade *de högre läroverken* nio årskurser, fördelade på 7 klasser, av vilka de båda högsta var tvååriga. Dessa, som motsvarade gymnasiestadiet, betecknades 6:1–6:2 och 7:1–7:2 och kallades vanligen nedre och övre sjätte samt nedre och övre sjunde. *De lägre läroverken* omfattade enligt 1878 års läroverksstadga antingen tre eller fem ettåriga klasser. Som redovisats i kap 3 förekom dock vissa lokala variationer.

I de olika läroverksstadgorna ingick tim- och kursplaner, som ändrades vid flera tillfällen. De som läste klassiska språk började enligt 1856 års stadga med latin i klass 3, ej som förut klass 1 och med grekiska i klass 4, ej som förut klass 2. År 1873 beslöts att latinet skulle uppskjutas till klass 4, och år 1875 att grekiskan skulle uppskjutas till klass 6:1, dvs gymnasiestadiet. Därigenom ökades även för dessa elever utrymmet för moderna språk, matematik och naturvetenskapliga ämnen. I 1878 års läroverksstadga talas för första gången om *en latin- och en reallinje*. Jfr Åstrand, Reallinjens uppkomst och utveckling fram till 1878. Uppdelningen ansågs börja i klass 4, trots att undervisningen där var gemensam i flera ämnen i de läroverk, där båda linjerna fanns. Vissa läroverk hade nämligen enbart latin- eller enbart reallinje. Fr o m klass 6:1 inrättades en *helklassisk* linje med både latin och grekiska och en *halvklassisk* linje. 1878 års läroverksstadga innehöll nämligen särskilda tim- och kursplaner för elever på latinlinjen som läste grekiska och övriga elever. De senare, dvs eleverna på den halvklassiska linjen, läste i stället engelska och hade mera matematik och naturvetenskapliga ämnen.

Tablå 4b Läroverk och pedagogier 1865–1875
Secondary schools 1865–1875

	1865		1870		1875	
	Sko- lor	Ele- ver	Sko- lor	Ele- ver	Sko- lor	Ele- ver
Högre elemen- tarläroverk	30	9 054	31	9 081	31	8 708
Lägre elemen- tarläroverk	46	3 626	46	3 191	46	3 603
Därav 5- klassiga	19	..	21	2 263	21	2 585
Pedagogier	20	560	21	483	19	406
Summa	96	13 240	98	12 755	96	12 717

Eleverna på reallinjen hade ännu fler lektioner i bl a dessa ämnen, medan undervisningen för alla dessa tre elevgrupper var av ungefär samma omfattning i bl a kristendom, modersmål, tyska, franska, historia och geografi. Frivillig undervisning i hebreiska och engelska under de två sista skolåren nämnades som en möjlighet för latinarna, men något timtal upptogs inte för denna undervisning, som alltså låg utanför ordinarie lästid.

I tablå 4b återges vissa uppgifter om läroverk och pedagogier och deras elever, vilka hämtats ur BiSOS H. I kommentaren anges dock att de är behäftade med viss osäkerhet.

Årlig läroverksstatistik ingår i BiSOS P fr o m 1876. Uppgifterna i tabell 4.1 har hämtats ur BiSOS. Som framgick av kap 3 blev reallinjen med tiden allt mer attraktiv för de elever som var inriktade på att gå ut i näringslivet eller söka sig till mera yrkesbetonad utbildning efter endast ett fåtal år i läroverket. Bland dem som ht 1876 gått över till 6:1 eller högre klass valde däremot endast ett fåtal reallinjen. Nära hälften gick till helklassisk linje med både grekiska och latin, medan omkring en tredjedel valde halvklassisk linje. Se tabell 4.1 och tablå 4c samt diagram 1, som visar att utvecklingen fram till sekelskiftet markant ändrade dessa relationer. Det s k latinherraväldet började sålunda ge vika. Jfr Richardson.

Tablå 4c Elevernas relativa fördelning på latin- och reallinje ht 1876–1901, %
Relative distribution of pupils, classics and natural science lines, autumn term 1876–1901

	Klass 4–5			Klass 6:1–7:2				
	Latin- linje	Real- linje	Summa	Latinlinje utan grek.	Latinlinje med grek.	Hela latin- linjen	Real- linje	Summa
1876	54,3	45,7	100	33,6	49,0	82,6	17,4	100
1881	60,7	39,3	100	41,7	35,6	77,3	22,7	100
1886	55,2	44,8	100	51,7	27,4	79,1	20,9	100
1891	42,3	57,7	100	49,4	21,2	70,7	29,3	100
1896	39,2	60,8	100	36,7	21,8	58,5	41,5	100
1901	31,8	68,2	100	34,8	15,8	50,6	49,4	100

Kulturkamp och klasskamp och Wennås, Striden om latinväldet samt SOU 1934:41. En starkt bidragande orsak till denna utveckling torde ha varit, att mogenhetsexamen på reallinjen fr o m 1891 medförde rätt att avlägga examen vid filosofisk fakultet.

Efter livliga debatter om förhållandet mellan folkskola och läroverk och om skolans bildningsmål tillsattes den i kap 3 nämnda 1899 års läroverkskommitté, vars betänkande resulterade i 1904 års läroverksreform. Se prop 1904:50. Genom denna reform med dess klart utformade bildningsmål för å ena sidan realskolan, å andra sidan gymnasiet, hade "den mångåriga striden mellan klassisk och real bildning, mellan lärdomsskola och medborgarskola nått sitt slut, medförande seger för de reala bildningssträvandena och för de medborgerska bildningsintressena", enligt ett uttalande långt senare av ecklesiastikminister Almkvist i prop 1927:116.

4.3 Tiden 1905–1927

I 1905 års läroverksstadga (SFS 1905:6) återinfördes beteckningen *gymnasium* för läroverkets fyra högsta årskurser, som nu kallades ringar. Även beteckningen *studentexamen* återinfördes. Som framgår av kap 3 skulle de allmänna läroverken vara av två slag, nämligen dels fristående realskolor, dels högre allmänna läroverk. De senare skulle bestå av sexårig realskola och fyraårigt gymnasium, med övergång till första ringen från realskolans femte klass. Studiegången i läroverket fram till studentexamen omfattade alltså 9 år, och eftersom realskolan byggde på 3 år i folkskola blev hela studietiden från skolstarten 12 år.

Gymnasiet delades i två bildningslinjer, realgymnasiet (med vidgade kurser i matematik, fysik, kemi och engelska) och latینگymnasiet. Av de 37 högre allmänna läroverken år 1905 hade 27 både real- och latینگymnasium, medan 6 hade enbart real- och 4 enbart latینگymnasium. På latینگymnasiet började eleverna läsa latin i första ringen, medan de i tredje ringen kunde välja mellan grekiska och vissa andra ämnen, främst matematik. I både real- och latینگymnasiet upptog timplanen i de båda högsta ringarna elva ämnen. För att minska mångläseriet och elevernas arbetsbörda fick de möjlighet att *välja bort* vissa ämnen, motsvarande högst sex veckotimmar. Det visade sig emellertid att denna möjlighet utnyttjades i mycket liten utsträckning. Som framgår av det följande avskaffades den 1928 och ersattes av ett system med *tillval* utöver vissa fasta ämnen.

Gymnasiets omdaning genomfördes successivt. Ht 1906 ersattes nedre sjätte, dvs klass 6:1 av första ringen, medan en fjärde ring första gången anordnades läsåret 1909/10. Följaktligen anställdes mogenhetsexamen sista gången år 1909 och studentexamen första gången år 1910.

Utvecklingen t o m 1927 framgår av tabell 4.2 och tablå 4d. Den i föregående avsnitt påvisade ökningen av tillströmningen till realgymnasiet fortsatte även under tiden närmast efter sekelskiftet. Åren 1902–1923 var antalet elever högre på real- än på latینگymnasiet, men därefter vände strömmen. År 1924 gick 3 906 elever på realgymnasiet och 4 162 på latینگymnasiet. Först år 1938 var tillströmningen åter högst

Tablå 4d Elevernas relativa fördelning på latin- och realgymnasium ht 1906–1927, %
Relative distribution of pupils, classics and natural science lines, autumn term 1906–1927

	Latin- gymna- sium utan grekiska	Latin- gymna- sium med grekiska	Hela latینگym- nasiet	Real- gymna- sium	Summa
1906	34,1	7,8	41,9	58,1	100
1911	39,2	3,9	43,2	56,8	100
1916	39,1	5,2	44,3	55,7	100
1921	39,4	5,1	44,5	55,5	100
1927	48,3	7,4	55,7	44,3	100

till realgymnasiet. Se tabell 4.3 och 4.8. Dessa fluktuationer bör ses mot bakgrunden av de livliga debatterna kring 1918 års skolkommissions förslag till linjeuppdelning, 1924 års skolsakkunnigas förslag (SOU 1926:5) och 1927 års skolreform. Se nedan.

Med början ht 1912 anställdes försök med en *nyspråklig linje* vid Nya Elementarskolan i Stockholm. Latinet ersattes med ryska, samtidigt som undervisningen i övriga främmande språk ökades. Se Det högre skolväsendet 1927/28, s 9 ff. Försöken omfattade endast ett fåtal elever. Dessa har i tabell 4.2 inräknats bland elever på halvklassisk linje.

Den statliga gymnasieorganisationen kompletterades genom kommunala insatser. Kungl. Maj:t medgav i ett par fall att en med kommunala medel bekostad real- eller latinlinje fick upprättas vid ett högre allmänt läroverk, där endast endera av dessa linjer bekostades med statliga medel. Dessutom medgavs i alltmer ökad utsträckning att ett av kommun bekostat gymnasium fick upprättas i anslutning till en statlig realskola. För dessa *kommunala gymnasier* utgick i allmänhet inga statsbidrag under de första fyra åren. Sedan en årskull förts fram till studentexamen med tillfredsställande resultat började bidrag beviljas, första året för första årskursen och därefter för ytterligare en årskurs per år. De kommunala kostnaderna var följaktligen stora innan gymnasiet kunde börja förstatligas. Efterhand utbildades en praxis, enligt vilken riksdagen brukade besluta att ett kommunalt gymnasium successivt förstatligades med en årskurs i taget fr o m året efter det att statsbidrag börjat utgå. Jfr SU 1953:109 och SOU 1963:42, s 729.

Eleverna vid dessa kommunala gymnasier ingår i statistiken över gymnasierna vid allmänna läroverk.

Hösten 1920 medgav Kungl. Maj:t att *flickor* fick undervisas på kommunala gymnasiet i Eksjö under förutsättning av att detta inte förorsakade kostnader för statsverket. Motsvarande medgivande fick år 1921 de kommunala gymnasielinjerna vid två högre allmänna läroverk och efterhand ytterligare skolor, i synnerhet sedan generella bestämmelser utfärdats i SFS 1923:321. År 1927 hade 18 statliga och 5 kommunala gymnasier sammanlagt 387 kvinnliga elever. Jfr Det högre skolväsendet 1927/28, s 4*f. För antalet kvinnliga gymnaster vid flickskolor och andra privatläroverk se kap 5 och 6.

Frågan om gymnasiernas organisation blev föremål för flera offentliga utredningar. Bl a föreslog den i kap 3

omnämnda 1918 års skolkommision att gymnasier skulle vara tillgängliga för såväl manlig som kvinnlig ungdom och att två olika vägar skulle leda till studentexamen. Som komplement till realskola – gymnasium skulle nämligen på några orter finnas *lyceer*, som skulle bygga direkt på sexårig folkskola av A-form.

Skolkommisionen föreslog att gymnasiet skulle uppdelas på tre linjer: latینگymnasiet, realgymnasiet och nyspråkliga gymnasiet. Kommissionen beräknade att ca 25 % av eleverna skulle välja latینگymnasiet; för en del av dessa borde dessutom beredas viss möjlighet att läsa grekiska. Ca 46 % hade behov av realgymnasium, av vilka en del (ungefär 20 % av samtliga gymnasister) beräknades ha nytta av en biologiskt inriktad linje. Det nyspråkliga gymnasiet avsågs för den omkring 29 % stora grupp, som för sin framtida verksamhet skulle vara mest betjänt av en blandad modern-språklig och matematisk-naturvetenskaplig, i mindre grad specialiserad utbildning.

Kommissionens förslag till linjeuppdelning kritiserades starkt i remissyttrandena. Framför allt betonades att specialutbildningen alltför mycket gynnats på allmänbildningens bekostnad. Bl a från universitetshåll framhölls att gymnasiet borde lägga en allmän grund för fortsatta studier men inte föregripa själva fackutbildningen. Man beklagade särskilt de främmande språkens försvagade ställning. Det nyspråkliga gymnasiet fick i det stora hela ett ogynnsamt mottagande, bl a ansåg man det icke likvärdigt med de båda andra linjerna. I regel fann man det tillräckligt med en latin- och en reallinje, ev med någon förgrening av nyspråklig karaktär.

Gymnasiets organisation behandlades även av SÖ (se SOU 1924:24) och 1924 års skolsakkunniga (se SOU 1926:5). Dessa utredningar refereras utförligt i prop 1927:116, som ledde till 1927 års skolreform. Se även referat i SOU 1963:42, s 16 ff.

4.4 Tiden 1928–1952

Enligt den *nya läroverksstadga* (SFS 1928:412), som utfärdades i enlighet med 1927 års riksdagsbeslut skulle rikets allmänna läroverk vara av tre slag, nämligen (1) högre allmänna läroverk, omfattande såväl realskola som gymnasium, (2) fristående realskolor samt (3) lyceer. Motsvarande bestämmelser ingick även i den *förnyade läroverksstadgan* SFS 1933:109.

Av föregående kapitel framgår att skolreformen för realskolans del bl a innebar att den 6-åriga realskolan avvecklades och ersattes av en 5-årig, byggande på fyra år i folkskola, och att vid sidan därav inrättades en 4-årig realskola, som byggde på folkskolans sjätte klass. I enlighet därmed skulle eleverna övergå till det 4-åriga gymnasiet första ring från 3⁴ eller 4⁵ i realskolan. Särskilt för elever på orter som hade kommunal mellanskola eller realskola men ej gymnasium var det emellertid fördelaktigt att kunna avkorta vistelsen vid gymnasiet. Tidigare hade dessa elever ofta efter realskolexamen och komplettering sökt sig till andra ringen. Genom 1927 års beslut inrättades emellertid vid sidan av de 4-åriga även 3-åriga gymnasier, som byggde på realskolans högsta klass.

Gymnasiet uppdelades liksom förut på två bildningslinjer, latینگymnasium och realgymnasium. Någon nyspråklig bildningslinje inrättades alltså inte, men på båda linjerna fanns möjlighet att välja en ämneskombination, i vilken bl a ingick tre främmande språk. De två högsta ringarna av såväl 3- som 4-årigt gymnasium bildade det s k differentierade gymnasiet, där fem ämnen var obligatoriska på vardera linjen, medan varje elev därutöver skulle välja till minst tre ämnen. Se nedan. I de lägre ringarna var däremot samtliga läro- och övningsämnen obligatoriska.

Genom 1927 års skolreform blev flertalet allmänna läroverk tillgängliga även för flickor. Av de högre allmänna läroverken avsågs några enbart för pojkar eller enbart för flickor (högre gossläroverk resp högre flickläroverk) medan de övriga avsågs för både pojkar och flickor. De sistnämnda kallades i 1928 års stadga högre samläroverk. I 1933 års stadga användes denna beteckning endast för läroverk, som i sin helhet var tillgängliga för båda könen. I övrigt infördes en ny benämning för läroverk där flickor hade tillträde enbart till gymnasiet och ej till realskolan: högre gossläroverk med samgymnasium.

De fyra första högre flickläroverken inrättades 1929 och ett femte 1931. Det fanns samtidigt 10 högre gossläroverk, medan gymnasierna vid 36 högre allmänna läroverk var avsedda för både manliga och kvinnliga elever. Goss- och flickläroverken ombildades efterhand till samläroverk.

Tabell 4.3 visar att hela antalet gymnasister vid de allmänna läroverken tredubblades mellan 1928 och 1952. Ökningen var störst på reallinjen, där elevantalet nästan fyrdubblades. Flickorna ökade mest. De utgjorde en tredjedel av samtliga gymnasister år 1940 och två femtedelar år 1950. Se tabell 4.4 och 4.8 samt tablå 4e. Bland flickorna sökte sig de flesta till det 4-åriga latینگymnasiet, men efterhand lockade även det 3-åriga realgymnasiet till sig många flickor. Se tablå 4f och diagram 12.

Avsikten var, att *lyceer*, som byggde på sjätte klassen i folkskola av A- eller B-form, skulle förkorta studietiden fram till studentexamen. Det skulle vara delat på tre bildningslinjer, latinlyceum, reallyceum och nyspråkligt lyceum, men det sistnämnda slaget av lyceum kom aldrig till stånd. Några fristående lyceer kom inte heller att upprättas, men två lyceer, ett latinlyceum och ett reallyceum, anslöts till högre gossläroverk. Lyceerna omfattade 6 årskurser, som kallades kretsar. Av dessa motsvarade kretsarna 1–3 realskolestadiet och 4–6 gymnasiestadiet. Se tabell 3.3 och 4.3 samt tablå 4g, som även omfattar elever på den s k *klassiska utbildningslinjen*. Denna inrättades enligt beslut av 1935 års riksdag från ht 1935 vid två högre latinläroverk, som båda var gossläroverk. Även den klassiska linjen omfattade 6 årskurser som kallades kretsar, men endast de båda lägsta kretsarna motsvarade realskolestadiet, eftersom denna linje byggde på klass 3⁵ eller 2⁴ i realskolan. Eleverna började läsa latin i den första kretsen och hade möjlighet till frivillig undervisning i grekiska från den tredje kretsen, som närmast motsvarade första ringen i fyraårigt gymnasium. Se Det högre skolväsendet 1935/36, s 16* och SOU 1934:41. Eftersom både lyceet och den klassiska linjen var anslutna till högre gossläroverk, var

Tablå 4e Andelen pojkar och flickor på de olika gymnasielinjerna ht 1930, 1940 och 1950, %

Proportion of boys and girls following the different upper secondary school lines, autumn terms 1930, 1940 and 1950

	1930			1940			1950		
	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar	Flickor	Summa
3-årigt gymnasium	78,3	21,7	100	70,8	29,2	100	63,7	36,4	100
Därav latinlinje	56,8	43,2	100	40,2	59,8	100	33,2	66,8	100
reallinje	90,5	9,5	100	79,3	20,7	100	71,1	28,9	100
4-årigt gymnasium	87,8	12,2	100	63,1	36,9	100	54,6	45,5	100
Därav latinlinje	83,7	16,3	100	48,4	51,6	100	39,4	60,6	100
reallinje	96,8	3,2	100	85,0	15,0	100	77,1	22,9	100
Hela gymnasiet	85,1	14,9	100	66,3	33,7	100	58,5	41,5	100
Därav latinlinje	79,1	20,9	100	46,7	53,3	100	38,1	61,9	100
reallinje	94,0	6,0	100	81,7	18,3	100	73,4	26,6	100

Källa: De absoluta talen i tabla 4f

Tablå 4f Pojkars och flickors val av gymnasielinje ht 1930, 1940 och 1950

Boys' and girls' choice of upper secondary school line, autumn terms 1930, 1940 and 1950

	3-årigt gymnasium			4-årigt gymnasium			Hela latin- linjen	Hela real- linjen	Total- summa
	Latin- linje	Real- linje	Summa	Latin- linje	Real- linje	Summa			
Antal elever									
Pojkar									
1930	425	1 184	1 609	3 037	1 583	4 620	3 462	2 767	6 229
1940	490	3 455	3 945	2 271	2 667	4 938	2 761	6 122	8 883
1950	479	4 199	4 678	2 214	2 909	5 123	2 693	7 108	9 801
Flickor									
1930	323	124	447	591	52	643	914	176	1 090
1940	728	902	1 630	2 424	469	2 893	3 152	1 371	4 523
1950	964	1 708	2 672	3 404	864	4 268	4 368	2 572	6 940
Samtliga									
1930	748	1 308	2 056	3 628	1 635	5 263	4 376	2 943	7 319
1940	1 218	4 357	5 575	4 695	3 136	7 831	5 913	7 493	13 406
1950	1 443	5 907	7 350	5 618	3 773	9 391	7 061	9 680	16 741
Relativ fördelning									
Pojkar									
1930	6,8	19,0	25,8	48,8	25,4	74,2	55,6	44,4	100
1940	5,5	38,9	44,4	25,6	30,0	55,6	31,1	68,9	100
1950	4,9	42,8	47,7	22,6	29,7	52,3	27,5	72,5	100
Flickor									
1930	29,6	11,4	41,0	54,2	4,8	59,0	83,9	16,2	100
1940	16,1	19,9	36,0	53,6	10,4	64,0	69,7	30,3	100
1950	13,9	24,6	38,5	49,1	12,5	61,5	62,9	37,1	100
Samtliga									
1930	10,2	17,9	28,1	49,6	22,3	71,9	59,8	40,2	100
1940	9,1	32,5	41,6	35,0	23,4	58,4	44,1	55,9	100
1950	8,6	35,3	43,9	33,6	22,5	56,1	42,2	57,8	100

Källa: Tabell 4.9

Tablå 4g Elever tillhörande lyceet ht 1928–1942 och den klassiska utbildningslinjen ht 1935–1945
 Pupils attending the lyseum, autumn 1928–1942 and the classical line, autumn 1935–1945

	Latinlyceum			Reallyceum			Klassisk linje		
	1–3	4–6	1–6	1–3	4–6	1–6	I–II	III–VI	I–VI
1928	4	—	4	—	—	—	—	—	—
1929	9	—	9	—	—	—	—	—	—
1930	21	—	21	—	—	—	—	—	—
1931	24	4	28	—	—	—	—	—	—
1932	41	7	48	—	—	—	—	—	—
1933	40	12	52	16	—	16	—	—	—
1934	43	14	57	29	—	29	—	—	—
1935	38	19	57	40	—	40	44	—	44
1936	31	25	56	38	11	49	93	—	93
1937	27	26	53	30	18	48	82	34	116
1938	13	22	35	15	25	40	75	76	151
1939	6	19	25	9	21	30	66	106	172
1940	—	14	14	—	18	18	52	131	183
1941	—	7	7	—	11	11	16	133	149
1942	—	4	4	—	4	4	—	95	95
1943	—	—	—	—	—	—	—	61	61
1944	—	—	—	—	—	—	—	30	30
1945	—	—	—	—	—	—	—	12	12

Källor: 1928–35: Det högre skolväsendet 1935/36; 1936–45: SÖSKA H V b:10

samtliga elever pojkar¹.

Såväl lyceet som den klassiska linjen avvecklades efter några år. Tillströmningen blev inte den väntade, och avgången före studentexamen var stor. Se del 9 av 1940 års skolutrednings betänkande (SOU 1947:34), s 16 ff.

I samband med 1928 års läroverksstadga utarbetades nya undervisnings- och timplaner. Medan eleverna tidigare hade deltagit i alla på timplanen upptagna ämnen med viss begränsad rätt till *bortval* av något ämne, skulle de enligt 1928 års stadga i gymnasiet två högsta ringar och lyceets två högsta kretsar deltaga dels i fem *fasta läroämnena*, dels i några *tillvalsämnena*. Dessutom skulle de deltaga i vissa övningsämnena samt utföra enskilt arbete. Bestämmelserna modifierades något år 1933, då valfriheten begränsades till vissa fasta ämneskombinationer. Se Det högre skolväsendet 1935/36, tabell 3 och 1940 års skolutrednings betänkande Gymnasiet (SOU 1947:34), s 39 ff.

Också efter den kompromiss mellan linjedelning och valfrihet som infördes år 1933 hade organisationen avigssidor. 1940 års skolutredning ansåg att specialiseringen drivits för långt på allmänbildningens bekostnad och föreslog i stället en ny organisation, som innebar att gymnasiet uppdelades på tre linjer, latin-, real- och språklinje och att var och en av dessa linjer i de båda högsta ringarna kunde uppdelas på två grenar.

I fråga om gymnasiet längd var skolutredningen inte enig. Majoriteten förordade att både 3- och 4-åriga gymnasier skulle bibehållas. Av dessa skulle liksom förut det 3-åriga bygga på avslutad realskola och det 4-åriga på realskolans näst högsta klass. Minoriteten fann däremot övervägande skäl tala för enbart 3-årigt gymnasium.

Da detta betänkande avgavs i december 1946 hade redan en ny utredning, 1946 års skolkommision, arbetat under närmare ett år. Medan 1940 års skolutredning övervägande var en fackmannautredning, hade skolkommisionen starkt parlamentariskt inslag. Dess uppgift var också att pröva skolutredningens förslag från allmänpolitiska utgångspunkter. Da skolkommisionen i sitt betänkande (SOU 1948:27) förordade att folkskola och realskola skulle sammanslås till en nioårig enhetsskola, kom frågan om gymnasiet längd i ett nytt läge. Kommisionen förutsatte en 12-årig studiegång fram till studentexamen, dvs ett 3-årigt gymnasium byggt på genomgången 9-årig enhetsskola.

I likhet med skolutredningen ansåg skolkommisionen att gymnasiet borde uppdelas på tre linjer, men enligt kommissionen borde latinlinjen vara den verkliga språklinjen, medan den nya linjen borde vara en *allmän linje* med koncentration kring det historiskt grundade samhällsstudiet.

Skolutredningen framhöll att gymnasiet hade två kategorier av elever. Den ena går vidare till högre studier, den andra går ut i förvärvslivet, direkt eller efter kortare specialutbildning. Utredningen övervägde att föreslå en avgångsetapp för den sistnämnda kategorien, dock endast på det 4-åriga gymnasiet.

Vid det slutliga ställningstagandet avstod utredningen emellertid från att förordade en sådan s k *horisontell klyvning*.

Skolkommisionen uttalade sig i princip för en gymnasieorganisation med horisontell klyvning men presenterade inte

1) Benämningen lyceum ingick emellertid i något fall också i namnet på en flickskola.

någon slutgiltig utformning av en sådan organisation, eftersom dess principförslag i första hand tog sikte på förhållandena efter genomförd enhetsskola. Senare avvisade 1960 års gymnasieutredning bestämt tanken på en tidigare avgångs-etapp inom gymnasiet 3-åriga studiegång. Se SOU 1963:42, s 234. Frågan om en horisontell klyvning av gymnasiet förlorade aktualitet efter tillkomsten av den i följande avsnitt nämnda 2-åriga fackskolan.

I samband med 1950 års skolreform fattade riksdagen vissa principbeslut också i fråga om gymnasiet. I prop 1950:70 hade departementschefen som en arbetshypotes accepterat ett tidsschema som skisserats av SÖ. Under den första perioden, då det traditionella realskoleväsendet ännu sörjde för praktiskt taget hela rekryteringen till gymnasiet, borde en provisorisk gymnasiereform genomföras. Under den andra perioden borde man ordna gymnasiestudier för de relativt få eleverna från enhetsskolan. Den tredje perioden skulle ta sin början, då enhetsskolan blev huvudleverantör till gymnasiet.

I huvudsaklig överensstämmelse med propositionens förslag beslöt 1950 års riksdag i princip att en provisorisk gymnasieform skulle genomföras från en tidpunkt som senare bestämdes. Reformen innebar att en allmän gymnasie-linje skulle anordnas vid de högre allmänna läroverken, varvid samtidigt differentieringssystemet på gymnasiet högstadium skulle revideras, så att man åstadkom en fastare studiegång inom varje linje. Försök skulle anställas med särskilda till enhetsskolan anknyttande gymnasieformer och dessutom med ett eller flera gymnasier för vuxna.

Efter ytterligare utredningar upptog riksdagen dessa frågor till ny behandling år 1953.

4.5 Tiden 1953–1965

Vid 1953 års riksdag framlades två gymnasiepropositioner. Prop 145 (jfr SU 109) innehöll förslag dels om en *omorganisation av gymnasier vid de högre allmänna läroverken*, dels om *försöksgymnasier* med anknytning till enhetsskolan. Prop 158 (jfr SU 151) innehöll förslag dels om ett *läroverk för vuxna*¹, dels om särskilda *kompletteringsgymnasier*². Dessutom föreslogs att genomgång av vissa utbildningslinjer skulle *likställas med studentexamen*. Båda propositionerna bifölls i allt väsentligt av riksdagen.

Enligt prop 1953:145 kunde gymnasierna vid de högre allmänna läroverken vara antingen 3- eller 4-åriga, medan försöksgymnasierna skulle vara 3-åriga. Lyceiorganisationen skulle nedläggas. Gymnasierna uppdelades på *allmän linje*, *latinlinje* och *reallinje*. Var och en av dessa skulle i de två högsta ringarna vara differentierad i två grenar. På den allmänna linjen skulle finnas en social och en språklig gren, på latinlinjen en helklassisk och en halvklassisk gren och på reallinjen en matematisk och en biologisk gren. Vid mindre läroverk, där inte alla tre linjerna kunde upprättas, kunde elever i de två högsta ringarna av latin- och reallinjen övergå till grenar med social eller nyspråklig inriktning genom s k *A-kombination*. Besluten föranledde omfattande ändringar av läroverksstadgan. Se SFS 1954:650.

De *försöksgymnasier* som inrättades enligt prop 1953:145 hade två skilda uppgifter. De skulle dels ta hand om elever som genomgått enhetsskolans gymnasieförberedande linje (9 g), dels pröva och förbereda gymnasiet definitiva anpassning till enhetsskolan. Det underströks i propositionen att de hade samma slutmål som vanliga gymnasier. Ht 1954 trädde de två första försöksgymnasierna i verksamhet. Ht 1961 hade antalet stigit till 11, varav 10 var fristående statliga skolor, medan ett var anknutet till ett folkskoleseminarium. På några orter, där det enda gymnasiet var ett försöksgymnasium, mottog det elever från både realskola och enhetsskola. På orter som saknade försöksgymnasium intogs å andra sidan

1) Vid *Statens gymnasium för vuxna* i Norrköping började undervisningen läsåret 1956/57 med utbildning motsvarande realskola och allmänt gymnasium. Undervisningen sker dels genom koncentrerade kurser varvade med självstudier, dels genom korrespondensstudier. Vid *Statens skola för vuxna* i Härnösand, som tillkom efter beslut vid 1962 års riksdag (prop 107), började undervisningen läsåret 1962/63 i form av koncentrerade kurser varvade med självstudier. Från samma år infördes vid båda skolorna kurser motsvarande handelsgymnasium och tekniskt gymnasium, senare även vissa grundskolekurser m m. Elever i dessa och andra skolor för vuxenundervisning ingår inte i tabell 4.5. Jfr PM från SCB 1974:3, tabell 111–118.

2) Endast ett sådant gymnasium kom till stand, *Statens kompletteringsgymnasium* i Stockholm, som var i verksamhet åren 1955–1965. Det var avsett för personer som enbart behövde vissa kompletterande studier för att vinna inträde vid universitet och högskolor. Kurserna förlades i regel till s k kvällsgymnasier på olika håll i landet, varvid Statens kompletteringsgymnasium svarade för elevernas kursavgifter m m. Se SOU 1962:5, s 13 ff.

Tablå 4h Elever i försöksgymnasierna ht 1954–1959
Pupils in the experimental upper secondary schools, autumn term 1954–1959

	Samtliga elever				Kvinnliga elever			
	Allmän linje	Latin-linje	Real-linje	Summa	Allmän linje	Latin-linje	Real-linje	Summa
1954	39	—	—	39	18	—	—	18
1955	126	—	61	187	75	—	18	93
1956	156	—	85	241	89	—	28	117
1957	219	16	130	365	136	12	39	187
1958	245	54	245	544	165	39	76	280
1959	377	157	427	961	249	125	122	496

elever från 9 g i vanliga gymnasier. Efterhand inrättades särskilda försöksgymnasielinjer vid sidan av övriga linjer inom statliga läroverk och i något fall vid ett kommunalt gymnasium. Jfr ASÖ 1961, s 689 f.

Uppgifter om elevernas fördelning på linjer i försöksgymnasierna föreligger endast t o m 1959. Se tablå 4h. De elever som redovisas där ingår även i sammanställningen i tabell 4.5. Det sammanlagda elevantalet på försöksgymnasier och försöksgymnasielinjer steg hastigt från 1 372 ht 1960 och 3 011 ht 1961 till 6 753 ht 1963 och 10 471 ht 1965. Dessa elever ingår i det antal, som redovisas i tabell 4.6.

Denna organisation upphörde den 1 juli 1966. Se avsnitt 4.6. Därefter har i något fall beteckningen försöksgymnasium använts för ett gymnasium med annat slag av försöksverksamhet.

Gymnasier organiserade enligt 1954 års stadga (SFS 1954:650) började efterhand kallas *allmänna gymnasier*, medan handelsgymnasier och tekniska gymnasier ofta benämndes *fackgymnasier*.

Den beslutade omorganisationen av det allmänna gymnasiet genomfördes successivt fr o m 1953. Ht 1956 omfattade den nya organisationen hela gymnasiet. Elevernas fördelning på grenar i de båda högsta ringarna detta år framgår av tablå 4i.

Under de närmast följande åren vidgades gymnasieorganisationen väsentligt, dels genom att platsantalet i de redan befintliga gymnasierna ökades, dels genom att nya gymnasier inrättades. Av tabell 4.5 framgår att antalet elever i statliga och kommunala gymnasier fördubblades från 1953 till 1959. Dessa elever hade alltså lyckats komma in, men många andra sökande hade måst avvisas på grund av platsbrist. I betänkan-

det Skolan och de stora årskullarna (jfr kap 3.3) visade SÖ att 15 % av de inträdesberättigade förstahandssökandena till ring I år 1954 inte hade kunnat beredas plats. Avvisningarna hade drabbat mycket ojämnt. Vid vissa gymnasier kunde alla inträdesberättigade komma in, men på andra håll måste ett betydande antal utestängas.

Utvecklingen åren 1960–1967 framgår av tabell 4.6. Man bör emellertid observera, att statistiken har omlagts fr o m 1960, sedan SÖs statistiska kontor den 1 juli 1960 överförts till SCB. Se kap 0.3. Tabell 4.6 grundar sig följaktligen på uppgifter som insamlats och bearbetats av SCB. Den avser i likhet med tabell 4.5 gymnasiet enligt 1954 års stadga, men till skillnad från de föregående tabellerna omfattar tabell 4.6 även Försvarets läroverk¹ samt flickskolor och övriga privatläroverk. Antalet gymnasier vid privatläroverken inkl flickskolorna var 5 342 ht 1959 (se tabell 5.9 och 6.7) och 5 369 år 1960 enligt Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961.6. Med hänsyn därtill visar en jämförelse mellan tabell 4.5 och 4.6 att antalet gymnasier vid de allmänna läroverken från 1959 till 1960 steg med ca 8 000 eller till ca 50 000.

Fr o m 1960 insamlade SCB även vart tredje år uppgifter om elevernas *ålder*. Underlaget för åldersstatistiken utgjordes av årskursvisa sammandragsuppgifter om elevernas födelseår, som lämnades av rektorerna i början av hösten. Se ST 1962, s 126 ff. Sammandrag av resultaten ingår i SÅ och mera

1) Försvarets läroverk i Uppsala organiserades enligt 1942 års försvarsbeslut med uppgift att bibringa fast anställt manskap och värnpliktiga från samtliga försvarsgrenar de allmänbildande kunskaper som erfordrades för anställning som officer eller underofficer på aktiv stat.

Tablå 4i Elever på den grenade delen av gymnasiet ht 1956

Pupils in the part of the upper secondary school divided into branches, autumn term 1956

Anmärkning: Avser ringarna II³, III³, III⁴ och IV⁴

	Fyraårigt gymnasium			Treårigt gymnasium			Totalsumma
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa	
Allmän linje							
Social gren	419	340	759	559	446	1 005	1 764
Språklig gren	273	354	627	259	421	680	1 307
Summa	692	694	1 386	818	867	1 685	3 071
Latinlinje							
Halvklassisk gren	940	1 828	2 768	394	751	1 145	3 913
Helklassisk gren	229	238	467	63	86	149	616
Nyspråklig gren ¹	59	136	195	95	203	298	493
Summa	1 228	2 202	3 430	552	1 040	1 592	5 022
Reallinje							
Biologisk gren	1 107	722	1 829	1 315	511	1 826	3 655
Matematisk gren	932	142	1 074	1 146	121	1 267	2 341
Nyspråklig gren ¹	14	14	28	53	34	87	115
Social gren ¹	68	51	119	281	219	500	619
Summa	2 121	929	3 050	2 795	885	3 680	6 730
Totalsumma	4 041	3 825	7 866	4 165	2 792	6 957	14 823

1) A-kombination.

Källa: SÖSKA H V b:11

Tablå 4k Elever i gymnasierna efter ålder 1960–1969
Pupils in the upper secondary schools by age, 1960–1969

Ålder	1960				1963				1966	1969
	Allm. gymn.	Hand.-gymn.	Tekn. gymn.	Samtl.	Allm. gymn.	Hand.-gymn.	Tekn. gymn.	Samtl.	Samtl. ¹	Samtl. ²
Samtliga elever										
- 15 år	4 706	8	2	4 716	3 188	25	7	3 220	1 077	1 065
16	10 868	177	150	11 195	14 694	1 110	708	16 512	20 662	26 552
17	15 541	768	810	17 119	18 842	1 918	1 834	22 594	26 728	29 071
18	13 450	923	1 333	15 706	18 226	2 029	2 439	22 694	27 426	27 978
19	7 124	566	1 074	8 764	12 307	1 766	2 235	16 308	17 130	12 394
20	2 408	475	756	3 639	4 463	1 175	1 685	7 323	7 870	4 875
21	668	272	566	1 506	944	551	1 000	2 495	3 162	2 205
22–24	328	415	979	1 722	268	450	1 366	2 084	3 364	2 358
25–29	203	140	333	676	107	120	527	754	965	1 159
30–	70	45	60	175	52	36	70	158	107	414
Summa	55 366	3 789	6 063	65 218	73 091	9 180	11 871	94 142	108 491	108 071
Manliga elever										
- 15 år	2 662	2	2	2 666	1 735	9	5	1 749	469	467
16	5 606	65	147	5 818	7 037	396	658	8 091	10 343	13 819
17	7 944	246	780	8 970	9 272	862	1 714	11 848	13 833	15 182
18	6 997	388	1 273	8 658	9 322	885	2 255	12 462	14 789	14 682
19	3 698	261	1 021	4 980	6 393	810	2 023	9 226	9 786	8 104
20	1 357	236	715	2 308	2 626	513	1 563	4 702	4 858	3 572
21	436	167	538	1 141	620	273	919	1 812	2 250	1 664
22–24	209	320	953	1 482	169	330	1 295	1 794	2 747	1 903
25–29	127	115	329	571	58	91	514	663	847	985
30–	44	39	58	141	34	28	66	128	88	319
Summa	29 080	1 839	5 816	36 735	37 266	4 197	11 012	52 475	60 010	60 697
Kvinnliga elever										
- 15 år	2 044	6	--	2 050	1 453	16	2	1 471	608	598
16	5 262	112	3	5 377	7 657	714	50	8 421	10 319	12 733
17	7 596	522	30	8 148	9 570	1 056	120	10 746	12 895	13 889
18	6 454	535	60	7 049	8 904	1 144	184	10 232	12 637	13 296
19	3 426	305	53	3 784	5 914	956	212	7 082	7 344	4 290
20	1 051	239	41	1 331	1 837	662	122	2 621	3 012	1 303
21	232	105	28	365	324	278	81	683	912	541
22–24	119	95	26	240	99	120	71	290	617	455
25–29	76	25	4	105	49	29	13	91	118	174
30–	26	6	2	34	18	8	4	30	19	95
Summa	26 286	1 950	247	28 483	35 825	4 983	859	41 667	48 481	47 374

1) Förutom allmänt gymnasium även det s k nya gymnasiet samt återstående delar av handelsgymnasium och tekniskt gymnasium.

2) Samma som 1966 utom allmänt gymnasium, som avvecklats.

Källor: År 1960: ST 1962, s 126 samt Prel redog 1961:15

År 1963: SÄ 1964, tabell 336

Åren 1966 och 1969: SM U 1968 15 resp 1970:20

detaljerade uppgifter för 1960 i Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961:15 och för senare år i SM. Se tablå 4k och 4l, som visar att det fanns ett med åren ökande antal elever i åldrarna över 20 år. Man torde kunna räkna med att eleverna i högre åldrar förutom i fackgymnasier huvudsakligen gick i kvällsgymnasier eller Försvarets läroverk.

Tabell 4.6 belyser den påfallande starka ökningen från

1960 till 1965 av elevantalet på allmänna linjen och reallinjen inom det 3-åriga gymnasiet liksom minskningen på latinlinjen inom det 4-åriga gymnasiet. Det lägre elevantalet i slutet av perioden beror på att intagningen till det allmänna gymnasiet enligt 1954 års stadga upphörde. Vid flertalet skolor intogs elever sista gången till 4-åriga linjer ht 1963 och till 3-åriga linjer ht 1965. Som framgår av det följande överfördes nämligen den 1 juli 1966 de gymnasiekurser, som

Tablå 4I Elever i gymnasier: relativ fördelning efter ålder 1960–1969, %
Pupils in the upper secondary schools: relative distribution by age, 1960–1969

Ålder	1960				1963				1966	1969
	Allm. gymn.	Hand.- gymn.	Tekn. gymn.	Samtl.	Allm. gymn.	Hand.- gymn.	Tekn. gymn.	Samtl.	Samtl.	Samtl.
Samtliga elever										
15 år	8,5	0,2	0,0	7,2	4,4	0,3	0,1	3,4	1,0	1,0
16	19,6	4,7	2,5	17,2	20,1	12,1	6,0	17,5	19,0	24,6
17	28,1	20,3	13,4	26,2	25,8	20,9	15,4	24,0	24,6	26,9
18	24,3	24,4	22,0	24,1	24,9	22,1	20,5	24,1	25,3	25,9
19	12,9	14,9	17,7	13,4	16,8	19,2	18,8	17,3	15,8	11,5
20	4,3	12,5	12,5	5,6	6,1	12,8	14,2	7,8	7,3	4,5
21	1,2	7,2	9,3	2,3	1,3	6,0	8,4	2,7	2,9	2,0
22–24	0,6	11,0	16,1	2,6	0,4	4,9	11,5	2,2	3,1	2,2
25–29	0,4	3,7	5,5	1,0	0,1	1,3	4,4	0,8	0,9	1,1
30	0,1	1,2	1,0	0,3	0,0	0,4	0,6	0,2	0,1	0,4
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Manl. elever										
15 år	9,2	0,1	0,0	7,3	4,7	0,2	0,0	3,3	0,8	0,8
16	19,3	3,5	2,5	15,8	18,9	9,4	6,0	15,4	17,2	22,8
17	27,3	13,4	13,4	24,4	24,9	20,5	15,6	22,6	23,1	25,0
18	24,1	21,1	21,9	23,6	25,0	21,1	20,5	23,7	24,6	24,2
19	12,7	14,2	17,6	13,6	17,2	19,3	18,4	17,6	16,3	13,4
20	4,7	12,8	12,3	6,3	7,0	12,2	14,2	9,0	8,1	5,9
21	1,5	9,1	9,3	3,1	1,7	6,5	8,3	3,5	3,7	2,7
22–24	0,7	17,4	16,4	4,0	0,5	7,9	11,8	3,4	4,6	3,1
25–29	0,4	6,3	5,7	1,6	0,2	2,2	4,7	1,3	1,4	1,6
30	0,2	2,1	1,0	0,4	0,1	0,7	0,6	0,2	0,1	0,5
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Kvinnl. elever										
15 år	7,8	0,3	–	7,2	4,1	0,3	0,2	3,5	1,3	1,3
16	20,0	5,7	1,2	18,9	21,4	14,3	5,8	20,2	21,3	26,9
17	28,9	26,8	12,1	28,6	26,7	21,2	14,0	25,8	26,6	29,3
18	24,6	27,4	24,3	24,7	24,9	23,0	21,4	24,6	26,1	28,1
19	13,0	15,6	21,5	13,3	16,5	19,2	24,7	17,0	15,1	9,1
20	4,0	12,3	16,6	4,7	5,1	13,3	14,2	6,3	6,2	2,8
21	0,9	5,4	11,3	1,3	0,9	5,6	9,4	1,6	1,9	1,1
22–24	0,5	4,9	10,5	0,8	0,3	2,4	8,3	0,7	1,3	1,0
25–29	0,3	1,3	1,6	0,4	0,1	0,6	1,5	0,2	0,2	0,4
30	0,1	0,3	0,8	0,1	0,1	0,2	0,5	0,1	0,0	0,2
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Tablå 4k

ännu inte hunnit avslutas, till det nya gymnasium som upprättades genom beslut av 1964 års riksdag.

I prop 1964:171 erinrade departementschefen om att en genomgripande översyn av den gymnasiala utbildningen ingick i det arbetsprogram som skisserades i 1950 års skolproposition, och att reformarbetet enligt detta program borde bedrivas under tre perioder. Dertredje perioden skulle ta sin början, när enhetsskolan nått en sådan utbyggnad att den skulle utgöra grund för flertalet gymnasieelever, vilket beräknades bli fallet först i mitten av 1960-talet. Tiden var

nu inne att påbörja en omdaning av det gymnasiala skolsystemet. I kommande etapper borde följa en reformering av yrkesskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen.

Som grundval för propositionen angavs utredningar och förslag av dels 1960 års gymnasieutredning (SOU 1963:42 m fl), dels fackskoleutredningen (SOU 1963:50). Dessutom erinrades om beslut dels vid 1956 års riksdag angående det tekniska gymnasiet, dels vid 1961 års riksdag angående handelsgymnasiet. Besluten innebar bl a att båda dessa gymnasier skulle vara 3-åriga. Se vidare kap 8.

Gymnasieutredningen (GU) avgav flera betänkanden, av vilka huvudbetänkandet (SOU 1963:42) bar titeln Ett nytt gymnasium. Detta betänkande inleddes med en utförlig historik över utvecklingen av de svenska gymnasierna, såväl de allmänna som fackgymnasierna. GU försökte beräkna ungdomens *efterfrågan på gymnasieutbildning* och undersökte i samarbete med SCB intagningsförhållandena åren 1960 och 1961. Undersökningen omfattade samtliga sökande (ej enbart behöriga förstahandssökande) till alla gymnasieformer, sålunda även handelsgymnasier och tekniska gymnasier. Resultaten kan därför inte jämföras med de uppgifter som SÖ insamlade år 1954. De visar emellertid att sammanlagt 30 000 ungdomar sökte till olika gymnasier år 1960. Av dessa intogs 22 000 samma år. En del som inte intagits då sökte på nytt nästa år, och av dem kom omkring 1 800 in. Under de båda åren intogs sålunda sammanlagt omkring 80 % av dem som sökte 1960. I vilken utsträckning de ej intagna avvisats på grund av platsbrist eller av andra skäl, t ex otillräckliga meriter, framgår ej, men GU påpekar, att undersökningen i varje fall visar, att åtskilligt fler hade önskat sig gymnasieutbildning än de som kunde mottagas, trots gymnasiets utomordentligt starka expansion.

Andra undersökningar pekade på en ökad *efterfrågan på arbetskraft med gymnasieutbildning*. Särskilt gällde detta utbildning med ekonomisk och teknisk inriktning. Kapaciteten hos dessa utbildningsvägar borde öka särskilt starkt, både absolut och relativt. Dittills hade omkring 20 % av eleverna brukat välja sådan utbildning, men GU beräknade att denna andel omkring 1970 skulle komma att utgöra 40 å 50 % av samtliga gymnasieutbildade. GU underströk att dessa tal inte borde uppfattas som exakta beräkningar. De borde bilda riktpunkt för planeringen men justeras successivt. Dessutom avsåg de genomsnitt för hela landet. De lokala variationerna måste antas bli stora, och ett flexibelt utbildningsväsende måste därför eftersträvas.

Endast om den tekniska och den ekonomiska utbildningen sammanfördes med den allmänna *inom samma gymnasium* kunde de olika studievägarna bli lika tillgängliga och de önskemål tillgodoses som framställdes, dels av ungdomarna om tillgång till fackgymnasial utbildning, dels av avnämarna om tillgång på arbetskraft med sådan utbildning (aa, s 837). Inom gymnasiet borde sålunda finnas humanistiska, samhällsvetenskapliga, ekonomiska, naturvetenskapliga och tekniska lärokurser. Normalstudietiden fram till tillträde till universitet och högskolor borde vara 3 år. Om de tekniska lärokurserna skulle leda till utbildning på samma nivå som de dittillsvarande tekniska gymnasierna erfordrades dock en 4-årig studiegång. Den tekniska utbildningen i åk 4 borde centraliseras till ett fåtal orter. Lärokurserna gavs emellertid en sådan utformning, att den som så önskade skulle kunna övergå till studier vid universitet och högskolor efter 3 års gymnasiestudier även på teknisk linje. Jfr kap 8.2.

En förutsättning för den föreslagna organisationen ansågs vara, att gymnasiet hade *endast en huvudman*. GU konstaterade, att medan grundskola, fackskola och yrkesskola var kommunala skolformer, kunde gymnasierna (bortsett från de enskilda) ha antingen stat eller kommun som huvudman.

Staten var huvudman för samtliga tekniska och flertalet allmänna gymnasier, kommunerna för flertalet handelsgymnasier och för de allmänna gymnasier, som ännu inte förstatligats. I fråga om administrationen på det lokala planet stod däremot även de statliga gymnasierna, såväl allmänna som tekniska, sedan den 1 juli 1962 under den kommunala skolstyrelsens förvaltning. Det skulle medföra praktiska olägenheter om staten också i fortsättningen skulle vara huvudman och exempelvis vissa gymnasielärare statsanställda medan övrig personal var kommunalanställd.

I fråga om studiernas avslutning konstaterade GU att slutprövningen var ordnad på olika sätt i allmänna och i fackgymnasier. I det framtida gymnasiet borde man förfara lika inom alla lärokurser. GU föreslog därför att *studentexamen* och motsvarande examina vid fackgymnasierna *skulle ersättas* av ett nytt system för slutprövning. Detta innebar i realiteten att gymnasiet skulle vara en examensfri skola. Se vidare kap 7.

Fackskoleutredningen (FU) hade till utgångspunkt för sitt arbete de förslag om 2-åriga examensfria fackskolor, som framlagts av *1957 års skolberedning* i dess huvudbetänkande Grundskolan (SOU 1961:30). Dessa fackskolor, som skulle bygga på grundskolan, skulle vara frivilliga, kommunala skolor och utgöra komplettering till såväl yrkesskolor som gymnasier av olika slag. De skulle vara av fyra slag, nämligen en humanistisk, en teknisk, en merkantil och en socieko-nomisk fackskola.

I prop 1962:54 om reformering av den obligatoriska skolan behandlades även skolberedningens förslag rörande fackskolor. Departementschefen biträdde i huvudsak förslagen och förordade att fackskolor skulle kunna upprättas försöksvis tidigast från ht 1963 efter beslut av Kungl. Maj:t i varje enskilt fall. Mera allmänt skulle organisationen genomföras omkring 1965. Riksdagen anslöt sig här till, och försöksverksamhet påbörjades läsåret 1963/64 i nio kommuner enligt en provisorisk läroplan. Utskottet (SäU 1) framhöll emellertid att det med hänsyn till kommunernas och de statliga skolmyndigheternas planeringsuppgifter var angeläget att riksdagen snarast möjligt bereddes tillfälle att ta ställning till fackskolornas mera definitiva utformning.

FU hade till en början framlagt en preliminär plan, enligt vilken den av 1957 års skolberedning föreslagna humanistiska skolan och den socieekonomiska fackskolan skulle samman-släs till en skola, benämnd allmän fackskola. I prop 1963:98 tillstyrktes denna sammanslagning och inom den förut nämnda försöksverksamheten accepterades beteckningen allmän fackskola som ett arbetsnamn tills vidare. Departementschefen betonade emellertid vikten av att fackskolan kunde tillhandahålla en utbildning med särskild inriktning på värdeyrken.

Efter ytterligare utredning föreslog FU i SOU 1963:50, att den fackskola, som enligt det preliminära förslaget benämnts allmän, skulle få en ändrad timplan med starkare inriktning mot sociala och vårdande yrken jämte serviceyrken och att den därför i stället för allmän borde kallas *social fackskola*. FU föreslog vidare benämningen *ekonomisk fackskola* för den skola, som skolberedningen kallat merkantil. Beteckning-

en *teknisk* för det tredje slaget av fackskola borde däremot behållas.

I FUs definitiva förslag uppdelades den tekniska fackskolan på 4 linjer, maskinteknisk, elteknisk, byggteknisk och kemiteknisk linje. I båda årskurserna av den sociala och i andra årskursen av den ekonomiska fackskolan föreslog FU i stället för egentlig linjedelning viss möjlighet till specialisering.

4.6 Tiden 1966–1970

De beslut som fattades av 1964 års riksdag på grundval av prop 171 och SÄU 1 överensstämde i väsentliga delar med de här refererade förslagen från GU och FU. Från den 1 juli 1966 infördes *dels* en kommunal gymnasial skola benämnd *gymnasium*, vilken ersatte dittillsvarande statliga och kommunala allmänna gymnasier samt statliga tekniska gymnasier och kommunala handelsgymnasier, *dels* en kommunal gymnasial skola, benämnd *fackskola*. Den nya läroplanen för gymnasiet (se nedan) skulle tillämpas i årskurs 1 fr o m läsåret 1966/67 och därefter successivt i följande årskurser. De lärokurser inom de dittillsvarande gymnasierna (inkl försöksgymnasierna) som ej var avslutade den 1 juli 1966, skulle fullföljas inom det nya gymnasiet. De elever som börjat i det allmänna gymnasiet enligt 1954 års läroplan, följde denna under sin återstående skoltid. De redovisas därför i tabell 4.6. ej i tabell 4.7.

Enligt läroplanen för gymnasiet (SFS 1965:30) var detta 3-årigt utom på den tekniska linjen, som var 4-årig med en avgångsetapp efter tredje årskursen. Den fjärde årskursen anordnades endast vid några gymnasier. Gymnasiet organiserades efter tillvalsprincipen med successivt ökad differentiering på linjer, grenar och varianter. Se tabell 31 i PM från SCB 1974:3, som utgör underlag för tabell 4.7.

Utvecklingen av elevantalet i *det s k nya gymnasiet enligt 1965 års läroplan* bör ses mot bakgrund av elevantalet i de gymnasier, som samtidigt avvecklades, nämligen förutom det allmänna gymnasiet enligt 1954 års stadga även handelsgymnasiet och det tekniska gymnasiet. Se tablå 4m samt diagram 14 och 19. Om man även medräknar fackskolan, som av många sags som ett alternativ till det nya gymnasiet, finner

man att elevantalet i dessa skolor ökades från 112 000 år 1965 till 144 000 år 1970. Samtidigt minskades folkmängden i motsvarande åldrar. I relation till åldersgruppen 15–19 år, vilken minskades från 633 000 år 1965 till 551 000 år 1970, motsvarade antalet elever i gymnasium och fackskola 18 % år 1965 och 26 % år 1970. Givetvis tillhörde inte alla elever denna åldersgrupp, men å andra sidan fanns också andra möjligheter till utbildning på motsvarande nivå.

Enligt läroplanen för fackskolan (SFS 1965:36) var denna 2-årig. Till skillnad från FUs förslag om tre fackskolor, avsåg riksdagens beslut *en* fackskola fördelad på tre linjer med möjlighet till differentiering på grenar och varianter. Den mycket snabba ökningen av elevantalet framgår av tabell 4.11, som även innehåller uppgifter från den försöksverksamhet, som började år 1963. Liksom i så många andra sammanhang visar det sig också här att flickorna i främsta rummet väljer social och pojkar teknisk utbildning. Jfr tablå 4 n, som dock visar att pojkarnas linjeval var mindre ensidigt 1970 än 1965.

Tablå 4 o visar att flertalet elever var 16–18 år.

I samband med reformeringen av de gymnasiala skolorna reglerades villkoren för *statsbidrag* till såväl kommunala som privata gymnasier och fackskolor. Bidragen beräknades så att de skulle täcka kostnaderna för vissa standardförbättringar på personalsidan. Förutom förstärkning inom lärar- och skolledarkategorierna framhölls därvid bl a behovet av skolbibliotekariär och institutionstekniker.

Redan 1962 års riksdag hade beslutat att fackskolan skulle vara examensfri. GUs förslag beträffande studiernas avslutning innebar som ovan nämnts att även gymnasiet skulle vara en examensfri skola. I prop 1964:171 förordades i enlighet därmed att studierna skulle avslutas med att slutbetyg utfärdades efter den sista årskursen på resp linjer. Den som på gymnasiets tekniska linje önskade avgå efter årskurs 3 skulle äga rätt att då erhålla slutbetyg. För att slutbetygen från gymnasiet så långt som möjligt skulle bli jämförbara i hela riket skulle centralt givna, normerande prov utarbetas som hjälpmedel för lärarna, och vidare skulle en gymnasieinspektion med såväl rådgivande som kontrollerande funktioner knytas till SÖ. Riksdagen beslöt i enlighet därmed, och

Tablå 4m Elever i gymnasierna och fackskolan ht 1965–1970

Pupils in the upper secondary schools and continuation schools, autumn term 1965–1970

	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Allmänt gymnasium						
enl 1954 års stadga	73 406	50 436	27 107	.	.	.
Handelsgymnasium	13 876	10 657	6 884	2 046	1 624	2 094
Tekniskt gymnasium	15 398	12 354	7 497	1 353	79	.
Gymnasium enl 1965 års läroplan		35 044	68 272	100 973	106 368	103 672
Summa	102 680	108 491	109 760	104 372	108 071	105 766
Fackskolan	9 690	16 796	22 371	28 062	33 621	38 551
Totalt	112 370	125 287	132 131	132 434	141 692	144 317

Tablå 4n Linjeval i fackskolan ht 1965 och 1970

Choice of line in the continuation schools, autumn term 1965 and 1970

	1965			1970		
	Män	Kvinnor	Samtliga	Män	Kvinnor	Samtliga
Antal elever						
Social linje	820	2 335	3 155	4 422	14 736	19 158
Ekonomisk linje	1 063	1 306	2 369	4 730	4 731	9 461
Teknisk linje	4 025	141	4 166	9 731	201	9 932
Summa	5 908	3 782	9 690	18 883	19 668	38 551
Relativ fördelning						
Social linje	13,9	61,7	32,6	23,4	74,9	49,7
Ekonomisk linje	18,0	34,5	24,4	25,1	24,1	24,5
Teknisk linje	68,1	3,7	43,0	51,5	1,0	25,8
Summa	100	100	100	100	100	100

studentexamen upphörde i princip i och med vt 1968. Se vidare kap 7.

Det sk nya gymnasiet enligt 1965 års läroplan var i funktion endast några få läsår. I enlighet med principbeslut vid 1968 års riksdag (se prop 140 och SU 195) sammanfördes gymnasium, fackskola och yrkesskola den 1 juli 1971 till en skolform, vilken genom senare beslut fick namnet *gymnasieskola*.

Det högsta skolstadiet kallas sålunda inte längre gymnasium. Av den föregående historiken framgår att denna benämning (med avbrott för åren 1856–1905) hade varit i officiellt bruk i Sverige sedan 1623.

Tablå 4o Elever i fackskolan efter ålder 1966 och 1969

Pupils in the continuation schools by age, 1966 and 1969

Ålder	1966		1969	
	Samtl.	Därav kv.	Samtl.	Därav kv.
Antal elever				
15 år	112	73	248	144
16	5 980	3 245	11 901	7 175
17	4 628	2 436	11 037	7 130
18	2 645	817	4 391	1 460
19	1 159	181	1 824	352
20	619	69	875	118
21	390	36	564	90
22–24	876	46	1 312	160
25–29	365	30	892	132
30–	22	3	577	110
Summa	16 796	6 936	33 621	16 871
Relativ fördelning				
15 år	0,7	1,1	0,7	0,9
16	35,6	46,8	35,4	42,5
17	27,6	35,1	32,8	42,3
18	15,7	11,8	13,1	8,7
19	6,9	2,6	5,4	2,1
20	3,7	1,0	2,6	0,7
21	2,3	0,5	1,7	0,5
22–24	5,2	0,7	3,9	0,9
25–29	2,2	0,4	2,7	0,8
30–	0,1	0,0	1,7	0,7
Summa	100	100	100	100

Källa: SA

5 Flickskolor

Detta kapitel behandlar ej enbart flickskolans utveckling och antalet elever i flickskolorna. I viss utsträckning berörs också flickornas möjligheter till utbildning inom sådana skolor som närmare redovisas i andra kapitel. Som bakgrund omtalas också hur målsättningen för den kvinnliga utbildningen efterhand förändrades och den ursprungligen mycket starka betoningen av behovet av en för flickorna särskilt anpassad undervisning gav vika för allt starkare krav på full likställighet i utbildningshänseende mellan flickor och pojkar.

Tabell 5.1–5.5 visar hela antalet elever i flickskolorna, således ej enbart flickor och ej enbart på s k flickskolelinjer, dvs i klasser ledande till normalskolekompetens. Tabell 5.6–5.7 redovisar elever på s k flickskolelinjer inom olika skolformer, således även i andra skolor än flickskolor. Tabell 5.8–5.9 ger detaljerade uppgifter om elevfördelningen på flickskolornas gymnasielinjer, medan tabell 5.10 och 5.11 innehåller summariska uppgifter om kvinnliga gymnasister inom samtliga skolformer.

5.1 Tiden före 1909

Den svenska flickskolans äldsta historia skildras i Gunhild Kyles avhandling *Svensk flickskola under 1800-talet* och där nämnda skrifter samt i flera kommittébetänkanden. Se bl a Undersökning af Sveriges högre flickskolor, utgiven av 1885 års flickskolekommitté, 1918 års skolkommissions betänkande, del 2 (Historiska översikter och särskilda utredningar), 1940 års skolutrednings betänkande, del 10 (Flickskolan. SOU 1947:49) samt Kommunala flickskolan och den obligatoriska nioåriga skolan (stencilerat betänkande utarbetat av 1957 års skolberednings expertgrupp för den kommunala flickskolan).

Vid sidan av privatundervisningen i hemmen framväxte under 1700-talet även *flickpensioner*. Se 1918 års skolkommissions betänkande, del 2, s 66 f. Vid början av 1800-talet torde sådana pensioner ha förekommit i de flesta städer och här och där även på landsbygden. I städerna var ofta endast en del av eleverna inackorderade, medan de övriga bodde i sina hem. Huvudvikten lades vid främmande språk, framför allt fransk konversation och vidare vid musik, teckning och finare handarbeten. Därjämte omfattade undervisningen i allmänhet läsning, skrivning, räkning och katekes, möjligen också litet historia och geografi. Vid 13–14-års åldern var undervisningen avslutad. Dessa pensioner var givetvis av växlande halt. En del av de bästa utvecklades efterhand till verkliga flickskolor. Se bl a Ebba Heckscher, Några drag ur den svenska flickskolans historia. Elisabeth Dahr har i *Flickskolor i Jönköping framhållit*, att flickskolan tillvaratog

de mest bärkraftiga dragen hos pensionsundervisningen – inriktning på praktisk språkfärdighet och elevernas fostran till värdat uppförande och skick – samtidigt som den upptog och utgestaltade nya pedagogiska uppslag och idéer.

Ett visst mått på utvecklingen ger de uppgifter om antalet ogifta guvernanter som finns i Tabellverket åren 1805–1855. Se Y. Fritzells redogörelse i *Minnesskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga bestånd* (Statistiska meddelanden. Ser A. Bd 6:4) tabell 8–10, där antalet uppges vara följande.

1805	285	1835	298
1810	346	1840	399
1815	328	1845	468
1820	263	1850	572
1825	322	1855	646
1830	295		

Ökningen efter mitten av 1830-talet är anmärkningsvärd. Man måste dessutom räkna med att även andra än dessa guvernanter kan ha verkat som lärarinnor i enskilda hem eller i flickpensioner.

Pensions- eller guvernantundervisning var det normala under 1800-talets första hälft för flickor som över huvud taget fick någon form av högre undervisning. Vid sidan därav hade emellertid några skolor grundats, som brukar betecknas som högre flickskolor. Sålunda inrättade den Herrnhutiska brödräfsamlingen i Göteborg redan år 1786 en skola som kallades Societetsskolan för döttrar, och som betraktas som *den första högre flickskolan i Sverige*. Enligt Kyle (aa s 40) överförde församlingen därvid till Sverige de uppfostringsprinciper, som utvecklats inom den pietistiska rörelsen med dess Töchterschulen. Flickornas undervisning ansågs lika viktig som pojkarnas, och den ägde rum i särskilda skolor med bestämda kurser och utbildade lärarinnor.

Därefter dröjde det till 1812 innan ytterligare en högre flickskola inrättades, nämligen Askersunds flickskola. År 1819 bildades Fruntimmersföreningens flickskola i Göteborg, medan den första skola i Stockholm som brukar räknas som högre flickskola, nämligen Wallinska skolan, inrättades år 1831 på initiativ av Johan Olof Wallin. Vid mitten av 1830-talet började den Kjellbergska flickskolan i Göteborg sin verksamhet. Grundandet av de fem första högre flickskolorna sträckte sig sålunda över en period av femtio år. De hade alla grundats av personer ur borgarklassen för flickor av samma klass. Genom att införa vissa bestämmelser rörande intagning, kurser, examen och lärartillsättning sökte man ge undervisningen en viss fasthet, som man ansåg att pensions- och

guvernantundervisningen saknat. Verksamheten vid dessa flickskolor inledde sålunda enligt Kyle en ny period inom flickundervisningen i Sverige.

Genom 1842 års folkskolestadga infördes i princip grundläggande undervisning för alla barn, således även för flickor. Anmärkningsvärt är emellertid att skolstyrelserna fick rätt att bestämma "den skillnad som i hänseende till kunskapsföringarna lämpligen må göras mellan gossar och flickor". Se PM från SCB 1974:5, där det också visas att det dröjde länge innan den obligatoriska skolgången fick någon större omfattning.

Från mitten av 1800-talet restes allt starkare krav på att även högre undervisning för flickor skulle ordnas genom det allmännas försorg. År 1860 trädde tre folkskollärarinneseminarier i funktion. Genom beslut vid 1859–60 års riksdag upprättades ett statligt seminarium för utbildning av lärarinnor vid flickskolor, som började sin verksamhet ht 1861 och som från 1878 kallades *Kungl. högre lärarinneseminarium*. Som övningsskola vid seminariet inrättades år 1864 en statlig flickskola, den s.k. *normalskolan för flickor*, som länge förblev den enda statliga läroanstalten för flickor och som med tiden fick viss normgivande betydelse för de enskilda flickskolorna i fråga om undervisning och organisation. Seminariet och normalskolan ställdes under gemensam ledning av en direktion, som utsågs av Kungl. Maj:t och som bl a fastställde kursplanerna.

Enligt BiSOS H var det sammanlagda antalet elever vid seminariet och normalskolan 245 vid slutet av år 1865. Fem år senare uppges antalet seminarieelever till 43, medan normalskolan hade 224 elever. Åren 1875–1880 varierade antalet seminarieelever mellan 58 och 73, medan normalskolan i allmänhet hade omkring 250 elever. I BiSOS H finns även vissa uppgifter om elevantalet vid enskilda högre flickskolor, men då de är ofullständiga har ingen sammanfattning gjorts i rikssammandraget.

År 1866 tillsattes på riksdagens begäran en kommitté för att undersöka, i vad mån offentliga läroanstalter för kvinnlig ungdom borde upprättas och hur de borde organiseras. 1866 års *flickskolekommitté* ansåg att både staten, kommunerna och föräldrarna borde bidra till att upprätta och underhålla flickskolor. Det första målet borde vara att ge kvinnan bildning för hennes uppgifter i hemmet. Men då kvinnoöverskottet gjorde det nödvändigt för många att skaffa sig uppehälle utanför hemmet, måste utbildningen också förbereda för vissa slag av yrkesverksamhet. Skolorna borde omfatta sex obligatoriska klasser och en tvåårig frivillig överbyggnad.

Utlåtandet ledde till en proposition till 1873 års riksdag, enligt vilken ett mindre antal offentliga flickskolor av statlig art borde upprättas. Propositionen bifölls ej, men 1874 års riksdag fattade i stället beslut om *understöd* åt sådana högre flickskolor, som prövades vara i behov därav. Villkoren för att erhålla statsunderstöd var emellertid så stränga, att endast ett fåtal ansökningar inkom de första åren. Bl a fick elevernas årsavgifter inte överstiga 50 kr, och dessutom måste ett visst antal friplatser beviljas. Se SFS 1874:55 och Undersökning af Sveriges högre flickskolor, s 340 ff. Sedan villkoren upp-

mjukats och anslaget dessutom höjts vid flera tillfällen, ökades antalet flickskolor med statsbidrag snabbt, från 11 åren 1875–1876 till 28 år 1877 och 32 år 1878. Redan åren 1879 och 1880 hade 42 flickskolor statsbidrag, åren 1885–1886 hade antalet stigit till 59 och följande år till 61 osv.

Många flickskolor fick också understöd från kommuner, sparbanker och andra bidragsgivare, men den huvudsakliga verksamheten finansierades genom elevavgifter. Om man bortser från de fåtaliga friplatserna var skolorna sålunda endast tillgängliga för flickor från någorlunda välsituerade hem. Avgifterna varierade i storlek dels mellan olika skolor och dels inom varje skola. Våren 1886 var ett fåtal skolor avgiftsfria, de flesta hade en högsta årsavgift på 100–200 kr, i några var årsavgiften 200–250 kr och i två skolor 300 kr. De lägsta avgifterna uppgick i allmänhet till 30–40 kr. Den ekonomiska situationen var ofta prekär och lönerna till föreståndarinnor och lärarpersonal minst sagt blygsamma.

Dessa uppgifter har hämtats ur den Undersökning af Sveriges högre flickskolor, som avgavs år 1888 av 1885 års *flickskolekommitté*. (Se s 362 ff resp 248 ff i betänkandet). Även denna kommitté tillsattes på riksdagens begäran. Dess sammansättning bildade epok i kommittéväsendets historia. Den var nämligen den första statliga utredning som hade kvinnliga ledamöter. En av dessa var Sophie Adlersparre, som var initiativtagare till det år 1884 bildade Fredrika-Bremerförbundet.

Kommittén gick mycket grundligt tillväga. Till en början sökte man fastställa antalet högre flickskolor. Med detta uttryck avsågs flickskolor som meddelade undervisning i främmande språk. Man åsyftade därvid en skola för de bildade klasserna. Eftersom dessa ofta lät sina döttrar, ibland även sönerna, börja i flickskolans förberedande klasser, betraktades strävandena att göra folkskolan till bottenskola som ett hot mot flickskolan.

Eftersom även enskilda skolor stod under de kommunala skolrådets tillsyn vände sig kommittén till skolråden på orter, där man antog att det kunde finnas någon sådan skola, och bad att de skulle införskaffa uppgifter från dessa skolor med hjälp av översända frågeformulär. Liknande framställningar sändes till vissa folkskolinspektörer eller direkt till skolan. Även om de flesta lämnade fylliga uppgifter, uteblev svaren i några fall, och i andra var de ofullständiga. Somliga skolråd hade efter vad kommittén hade sig med visshet bekant lämnat för låga uppgifter om antalet flickskolor inom distriktet. Det material som redovisas i betänkandet omfattar sålunda inte hela antalet flickskolor med undervisning i främmande språk och följaktligen *inte hela antalet elever*. Med beklagande konstateras på s 4 att "ingen ens närmelsevis tillfyllestgörande statistik öfver undervisningen, hvilken dock måste anses lika förtjent af statistisk utredning som någon annan den nationella utvecklingens faktor" kunnat åstadkommas.

För att komplettera de insamlade uppgifterna besökte kommittén 85 skolor, lyssnade till lektioner och skaffade upplysningar om kursomfång och metodik. Ett betydande intresse ägnades också åt skollokalerna och elevernas hälso-tillstånd.

Ur det inkomna materialet uteslöt kommittén 8 skolor, som hade mindre än 10 elever. De uppgifter som redovisades i betänkandet avsåg 124 skolor med 10 351 elever och 1 054 kvinnliga och 466 manliga lärare. Flertalet av de senare var läroverkslärare som endast hade några få veckotimmar vid en flickskola. Även bland de kvinnliga lärarna var det många som inte hade full tjänstgöring. Endast 621 uppgavs undervisa minst 15 timmar i veckan. Av eleverna gick 7 176 i någon av klasserna 1–7, medan de övriga tillhörde antingen förberedande klasser eller fortsättningsklasser. I dessa uppgifter ingick även statens normalskola, "alldenstund denna utgjort mönstret för flere af de bättre flickskolorna" (aa s 5 f).

Kommittén jämförde antalet elever i klasserna 1–7 i flickskolorna med antalet pojkar i klasserna 1–6:2 i läroverk och pedagogier, vilket uppgick till 12 981. I dessa åldersklasser gick alltså nästan dubbelt så många pojkar som flickor i högre skolor vt 1886. Man bör emellertid observera att det verkliga antalet elever i högre flickskolor måste ha varit något högre, eftersom kommittén, som ovan nämnts, inte fick in fullständiga uppgifter från alla flickskolor.

Vid 101 av de redovisade flickskolorna fanns *förberedande klasser* för barn i åldern 6–8 år. Om man bortser från dessa förberedande klasser fanns

25 skolor med minst 8 klasser

30 skolor med 7 klasser

25 skolor med 6 klasser

17 skolor med 4 eller 5 klasser

7 skolor med 2 eller 3 klasser

För övriga skolor saknades uppgifter om klassindelningen.

Vid 26 av skolorna fanns *fortsättningsklasser*, som omfattade en eller flera årskurser utöver den egentliga flickskolan. Se s 140 f i betänkandet. Två av dessa skolor hade *dimissionsrätt*, dvs rätt att anställa mogenhetsexamen, nämligen Wallinska skolan sedan 1874 och Lyceum för flickor sedan 1882¹. Wallinska skolan var den första flickskolan i landet med dimmissionsrätt. I båda dessa skolor var studiegången på det gymnasiala stadiet 4-årig, byggande på en föregående 9-årig skolkurs. Undervisningen var väsentligen likartad med den som meddelades i de allmänna läroverken. Vt 1886 var elevantalet på detta stadium vid Wallinska skolan 54, varav 3 realister, och vid Lyceum 24. Ytterligare två flickskolor i Stockholm förberedde ett antal elever för mogenhetsexamen. Eftersom dessa skolor saknade dimmissionsrätt, måste eleverna avlägga examen som privatister. Kommittén nämner inte i detta sammanhang Atheneum för flickor som tidigare hade haft dimmissionsrätt, men som förlorat denna rätt efter utgången av vt 1882. Antalet flickskolor med rätt att anställa mogenhetsexamen steg till 5 vid sekelskiftet. Av dessa låg fyra i Stockholm och den femte i Malmö.

Kommittén befarade emellertid att värdet av flickornas rätt att avlägga studentexamen blivit överskattad. (Kommittén använde denna beteckning på flera ställen, trots att den inte förekom i gällande läroverksstadga. Se kap 7.1.) Ytterst få begagnade den *vunna kompetensen* till att bedriva universitetsstudier, och det ansågs inte troligt att en enda flicka fått

anställning i statens tjänst på grund av sin examen. Som den naturligaste och för flertalet flickor bäst lämpade betraktade kommittén den sk praktiska linje, som inrättats vid några skolor, och som syftade till att förbereda för praktisk verksamhet inom eller utom hemmet eller över huvud taget till att meddela en högre grad av allmänbildning. Vid flertalet av skolorna syftade fortsättningsklasserna till att utbilda lärarinnor. Kurserna var sinsemellan mycket olika, och kommittén betonade skillnaden mellan dem och den högre seminarieutbildningen.

Kommitténs målsättning för flickornas undervisning och uppfostran och dess allmänna syn på kvinnan som samhälls-varelse diskuteras ingående såväl i Kyles avhandling som i Richardson, Kulturkamp och klasskamp, s 222 ff. Se även Quensel, Svensk flickskola, s 42 ff. Liksom för 1866 års kommitté framstod makans och moderns roll som den viktigaste och egentligaste för kvinnan. Detta innebar emellertid inte att flickskolorna meddelade undervisning i husliga göromål. Sådan undervisning kom inte förrän senare med på flickskolornas undervisningsplaner. Flickskolornas elever, som förutsattes komma från borgerliga hem, ansågs kunna få sin husliga utbildning i hemmen, och det var därför de sämre lottade folkskoleflickorna som först i svenskt skolväsen fick undervisning i hushållsgöromål. Se den i avsnitt 5.4 nämnda stencilerade utredningen Kommunala flickskolan och den obligatoriska nioåriga skolan, s 6.

I fråga om utbildning för yrkesverksamhet tänkte 1885 års kommitté huvudsakligen på lärarbanan, trots att flera andra levnadsbanor börjat öppnas för kvinnor. Redan i inledningskapitlet hävdades emellertid kravet på en grundlig utbildning med mera tyngd och allvar än den traditionella, som ofta endast givit en viss yttre polityr. I ett utförligt kapitel granskades flickskolornas metodik och lärokurser ämne för ämne. I samband därmed presenterade kommittén sina pedagogiska idéer med tonvikt på praktisk undervisning, åskådlighet och enkelhet. Jfr Kyle, s 93.

Kommittén föreslog att staten kraftigare än förut skulle ta sig an den högre flickskolan såväl ekonomiskt som genom att anordna en verksam central inspektion. Nya högre flickskolor borde endast få inrättas efter anmälan i ecklesiastikdepartementet och med företeende av handlingar som styrkte föreståndarens eller föreståndarinnans kompetens. Särskilda flickskolor för enbart kvinnliga elever borde endast bibehållas i större städer. I mindre städer, där kostnaderna för såväl flickskolorna som statens läroverk för gossar var alltför dryga, borde man förvandla de senare till *samskolor*. Det bör dock framhållas att detta förslag inte avsåg den "lärdä" undervisningen i läroverkets högre klasser utan endast mellan-nivån, där läroplanen borde kunna vara likartad för pojkar och flickor. Se Richardson, Kulturkamp och klasskamp, s 231. Mot förslaget om samskolor reserverade sig emellertid kommitténs ordförande, som ansåg att samundervisning ovanför småskolestadiet medförde vådor i såväl hygieniskt

1) Rätt för kvinnor att avlägga mogenhetsexamen hade öppnats genom SFS 1870:32. De första åren kunde de endast ta examen som privatister. Se kap 7.1.

som moraliskt avseende. Även många remissinstanser, bl a samtliga domkapitel, avstyrkte förslaget om samundervisning.

I 1891 års statsverksproposition lämnades en redogörelse för kommitténs utlåtande och de avgivna yttrandena, men på grund av de många anmärkningar som framkommit framlades inte något förslag till definitiv lösning av den högre undervisningen för kvinnlig ungdom. Den enda omedelbara följden av kommitténs arbete var en ny höjning av anslaget till flickskolorna.

Diskussionen kring samskolefrågan, som framtvingats av skolornas ekonomiska svårigheter, fortsatte på 1890-talet. Företrädarna för samskoleidén framhöll, att samundervisning sedan femtio år tillämpats i folkskolan, och att det blivit allt vanligare att pojkar mottagits i flickskolornas förberedande klasser. Särskilt på mindre orter hade pojkar också mottagits i den egentliga flickskolan. Därigenom hade dessa skolor i realiteten förvandlats till samskolor. Denna utväg hade i synnerhet anlitats sedan flertalet pedagogier indragits i början av 1890-talet. (Jfr kap 3.1.)

Vid 1896 års riksdag fördubblades anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom. Samtidigt beslöts att understöd från detta anslag även skulle kunna utgå till *enskilda samskolor* med minst fem klasser på orter som saknade allmänt läroverk för pojkar. Jfr kap 2 och 6. Ett villkor för att en skola skulle få maximalt statsbidrag var att minst motsvarande bidrag utgick från kommun eller enskild donator. Dessutom reglerades det allmännas kontroll över skolorna. De ställdes under tillsyn av biskopen som eforus och vidare av en inspektor och anknöts sålunda i viss mån till skolväsendet i övrigt.

För treårsperioden 1897–1899 beviljades understöd till 85 högre flickskolor och 6 samskolor och för följande treårsperiod till 88 högre flickskolor och 11 samskolor.

Trots att anslaget höjdes befanns det snart vara otillräckligt. Ecklesiastikministern uppdrog därför åt rektorn vid Högre lärarinneseminariet L. M. Waern att utreda de ekonomiska förhållandena vid de av staten understödda högre flickskolorna och de med dem likställda samskolorna och framlägga förslag till åtgärder. Waerns undersökning avsåg läsåret 1900/01 och omfattade 102 skolor med 10 694 elever, varav 10 342 i elementarklasserna och 352 i fortsättningsklasserna. 265 av de senare tillhörde skolor i Stockholm. Fördelningen mellan flickskolor och samskolor framgår ej. I Stockholms stad och de olika stiften var antalet elever följande:

Stockholms stad	1 740
Uppsala stift	867
Linköpings stift	1 236
Skara stift	531
Strängnäs stift	605
Västerås stift	592
Växjö stift	406
Lunds stift	1 893
Göteborgs stift	1 345
Kalmar stift	209
Karlstads stift	462
Härnösands stift	705
Visby stift	103
Summa	10 694

Elevernas fördelning på de olika skolorna var mycket ojämn. Två av skolorna hade endast 27 elever, och endast 22 skolor hade mer än 150 elever. Elevernas årsavgifter växlade mellan lägst 40 kr i klass 1 och högst 250 kr i klass 8. Av samtliga elever hade 611 friplats och 980 nedsatt avgift. Waern beräknade att avgifterna i medeltal var tre å fyra gånger så höga som vid de allmänna läroverken. Lönerna var onormalt låga i synnerhet för de kvinnliga lärarna och i regel otillräckliga för en anständig utkomst. Trots detta gick omkring 40 % av skolorna antingen med direkt förlust eller med så ringa överskott att de lämnade ett otillräckligt levebröd för sina ägarinnor.

Waerns utredning utmynnade i förslag att anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom skulle höjas, så att bidrag skulle kunna utgå med minst 50 % högre belopp än förut, och 1902 års riksdag beslöt en höjning, som i stort sett anslöt sig till detta. Waern hade dessutom föreslagit att de sedan länge gällande villkoren för statsbidrag skulle mildras i fråga om de stränga kraven på att skolan skulle låta ett betydande antal elever få undervisning till nedsatt avgift eller helt kostnadsfritt. Vid 1902 års riksdag gick två motionärer ett steg längre och föreslog att dessa villkor för statsbidrag helt och hållet skulle upphävas. De befarade att strävan att locka mindre bemedlade elever till enskilda skolor skulle innebära en fara för folkskolans utveckling genom att utbreda föreställningen att folkskolans undervisning var sämre och ringare. Riksdagen beslöt emellertid att villkoren för statsbidrag i huvudsak skulle bibehållas. Dock skulle understöd från flickskoleanslaget inte utgå till andra samskolor än sådana som redan åtnjöt statsbidrag från detta anslag. Orsaken till denna inskränkning anses ha varit att riksdagen delade motionäernas åsikt, att staten inte borde gynna uppkomsten av nya skolor, som konkurrerade med folkskolorna. Jfr kap 2 och 6.

Genom 1904 års läroverksreform fick flickor från 1905 tillträde till vissa realskolor och därigenom möjlighet att avlägga realskolexamen (se kap 3.2 och 7.2). En följd av riksdagsbeslutet var, att samskolan inordnades i statens undervisningsväsende. Därvid ombildades 19 mindre läroverk och pedagogier till 6-klassiga *statliga samskolor*. I samband därmed indrogs efter hand statsbidragen till flickskolorna på de orter, där samskolor upprättades, vilket ledde till att många flickskolor nedlades.

Under treårsperioden 1903–1905 utgick statsunderstöd till 93 och under följande treårsperiod till 95 högre flickskolor. På grund av indragningar sjönk antalet därefter till 80 år 1909. Till största delen ombesörjdes flickornas högre skolutbildning fortfarande av de statsunderstödda privata flickskolorna. Dessa ställdes år 1905 under inseeende av den nyinrättade överstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

5.2 Tiden 1909–1927

Vid 1909 års riksdag fattades i anslutning till prop 1909:81 flera beslut som förutom högre flickskolor också berörde kommunala mellanskolor (se kap 2), enskilda läroverk (se kap 6) och enskilda lärarinneseminarier. De bestämmelser som utfärdades i enlighet med besluten ingår i olika avsnitt av

samma författningstext (SFS 1909:154).

Till grund för propositionen låg ett förslag som utarbetats av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk. I fråga om flickskolorna hade överstyrelsen föreslagit, att understöd skulle kunna beviljas till flickskolor som hade minst sju klasser ovanför de förberedande klasserna eller med andra ord för det skolestadium som låg jämsides med realskolan. Mot detta förslag restes invändningar från företrädare för bottenkoletanken, och i propositionen påpekades att en sådan bestämmelse skulle innebära att skolan miste sina möjligheter till statsunderstöd, om den drog in de lägsta klasserna. Staten borde inte tvinga flickskolorna att behålla klasser som var parallella med folkskolan utan förhålla sig neutral i denna fråga. Säsom villkor borde i stället föreskrivas, att skolan hade minst fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, med full frihet att inrätta även lägre klasser. Statsunderstödet borde inte beräknas efter antalet elever utan efter antalet klasser över folkskolestadiet. Skolor där flickskolestadiet var sju- eller åttaklassigt skulle således kunna få statsunderstöd beräknat för fyra resp fem årskurser. Detta blev också riksdagens beslut. Den högre flickskolan skulle ha till ändamål att utöver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning. En förutsättning för statsunderstöd var också att skolan fyllde ett på orten verkligen förefintligt bildningsbehov.

Riksdagen beslöt dessutom, att en högre flickskola skulle kunna erhålla ett särskilt anslag för ett med skolan förbundet *gymnasium*. Detta var en nyhet för den högre flickskolan som hittills inte fått statsbidrag för gymnasie-stadiet. Som villkor stadgades, att gymnasiet skulle omfatta minst tre årskurser, att skolan erhållit rätt att anställa studentexamen och att kommun eller enskilda lämnade motsvarande understöd jämte bidrag till lärarinnornas ålderstillägg och pensionering. I enlighet därmed fick *fem* flickskolor statsbidrag till ett med skolan förbundet gymnasium. Se del 2 av 1918 års skolkommissions betänkande, s 105. Antalet flickskolor med studentexamensrätt, som vid sekelskiftet var fem, var emellertid vid denna tid *nio*, varjämte gymnasier var under uppbyggnad vid ytterligare två flickskolor. Detta framgår av en bilaga till andra särskilda utskottets utlåtande 1909, nr 4, som innehåller uppgifter om organisation och elevantal vid var och en av de högre flickskolor, samskolor och övriga enskilda läroverk som under 1909 fick statsunderstöd från de i utlåtandet behandlade anslagen. Vissa uppgifter om de äldsta flickgymnasierna återges också av Ebba Heckscher i Några drag ur den svenska flickskolans historia. De avviker emellertid i något fall från uppgifterna i utskottsutlåtandet.

Fran och med läsåret 1909/10 finns statistiska uppgifter om flickskolorna i del 3 av 1918 års skolkommissions betänkande och för åren 1916/17–1935/36 i olika publikationer i serien SOS. Jfr källhänvisningarna i resp tabeller. Ht 1917 fanns 80 högre flickskolor av vilka 4 hade realskolexamensrätt. Antalet flickskolor med gymnasium var 12, av vilka 3 hade treårigt och de övriga fyraårigt gymnasium. Endast 4 av skolorna hade både real- och latinalgymnasium, de övriga enbart latinalgymnasium. Den dominans för latinstudier som framgår av tabell 5.1 är sålunda inte, i varje fall inte enbart,

ett uttryck för elevernas eget val av utbildningslinje.

Läsåret 1927/28 fanns 14 gymnasier vid flickskolorna. Endast 3 av dessa hade både real- och latinalgymnasium. Flickskolornas gymnasier hade sitt högsta elevantal år 1924. Under denna period uppvägs minskningen inte helt av att flickorna började få tillträde till några statliga och kommunala gymnasier. Jfr kap 4.3, tabell 5.10 och diagram 13.

Den efter normalskolans mönster organiserade flickskole-typen omfattade tre förberedande klasser och åtta egentliga flickskoleklasser. Under en övergångstid var emellertid några skolor sjukklassiga. De förberedande klasserna, som ofta var tillgängliga också för pojkar, förekom inte vid alla skolor. Några skolor hade en särskild linje ledande till realskolexamen och några hade också vad som på den tiden kallades kindergarden (barnträdgård) för flickor och pojkar i åldrarna närmast under skolåldern. I tabell 5.1–5.3 ingår dessa i totalantalet elever, men i följande textkommentar behandlas endast stadierna ovanför de förberedande klasserna.

De olika flickskolornas läroämnen och kurser överensstämde i stora drag, men skolorna hade vissa möjligheter att organisera studiegången självständigt och att experimentera med nya pedagogiska principer. Sålunda var det andra främmande språket i de flesta fall engelska men i åtskilliga skolor franska. Även andra variationer förekom. I vissa skolor kunde eleverna välja bort matematik eller i varje fall geometri. Konsthistoria fanns på schemat i vissa skolor osv. I övrigt hade flickskolan samma läroämnen som realskolan. (I fråga om övningsämnena var skillnaderna däremot stora. Se nedan.) Huvudvikten vid undervisningen låg på humanistiska ämnen, i synnerhet främmande språk, medan kurserna i matematik och naturvetenskapliga ämnen i allmänhet var mer kortfattade och skolornas resurser i fråga om laborations- och demonstrationsmaterial mindre än realskolornas. (Se SOU 1947:49, s 11.)

Efter hand som flickor börjat avlägga realskolexamen vid realskolor och kommunala mellanskolor och i några fall vid flickskolor blev det nödvändigt att söka reglera även de rättigheter, som borde följa med genomgången flickskolekurs. Förslag om att jämställa flickskolans och realskolans slutmal och införa examensprov vid flickskolorna stötte på starkt motstånd från flickskolornas representanter, som dels betraktade examensfriheten som en omistlig förmån, dels hävdade att flickskolans slutmal i det hela låg över realskolans. Frågan löstes år 1909, då Kungl. Maj:t genom särskilda kungl. brev tillerkände vissa flickskolor rätt att utfärda avgångsbetyg från skolans åttonde klass, som medförde samma kompetens som avgångsbetyg från statens normalskola för flickor. Denna kompetens, som brukar kallas *normalskolekompetens*, gjordes beroende av att skolan uppfyllde vissa villkor i fråga om ledning, undervisning och organisation. Samtliga statsunderstödda skolor förvärvade rätt att meddela normalskolekompetens.

De uppgifter om elevantalet som återges i tabell 5.1 har för ht 1908 hämtats ur ovannämnda utskottsutlåtande, för ht 1909–1916 ur del 3 av 1918 års skolkommissions betänkande och för de följande åren ur olika berättelser i serien SOS. De visar, att antalet elever i den egentliga flickskolan steg

från 11 501 ht 1908 till 20 700 ht 1923. Därefter stagnerade antalet i stort sett fram till 1927. I en kommentar i betänkandet påpekas att elevantalet var störst i de lägsta klasserna. Några avgick tydligen innan de genomgått alla åtta klasserna. Antalet elever som avgick med normalskolekompetens steg från 1 666 vt 1922 till 2 040 vt 1927. Under åren 1922–1927 avgick sammanlagt 11 376 flickor med normalskolekompetens. Av dessa övergick 4 729 (41,6 %) till hemmet eller anställning inom husligt arbete, medan 4 294 (37,7 %) fortsatte sin utbildning vid bl a gymnasier, seminarier och gymnastikinstitut eller husmoders- och handelsskolor m m. Bland dem som omedelbart sökte anställning ämnade sig 1 129 till handel, kontor, banker m m och 329 till sjuk- och barnavård. Se *Det högre skolväsendet 1927/28*, tabell 26.

Tillströmningen till flickskolorna skulle antagligen ha varit högre om den inte hämmats av de höga elevavgifterna. Endast ett fåtal elever kunde få nedsättning av avgifterna eller hel befrielse, och mindre bemedlade flickor hade alltså ytterst små möjligheter till utbildning i flickskola. Jfr Herrström. Frågor rörande högre skolutbildning för flickor vid 1928 års riksdag, s 10. Samtidigt visade det sig att kapaciteten vid de statliga samskolorna och de kommunala mellanskolorna inte räckte till för flickornas utbildningsbehov. Som framgår av tabell 2.3 och 3.2 var antalet flickor år 1927 i kommunala mellanskolor 5 418 och i statliga realskolor endast 1 397. (För privata samskolor, se tabell 6.1 och 6.2.) Det allmännas skyldighet att sörja för flickornas utbildning i lika mån som för pojkarnas framhölls av *1918 års skolkommision*, som ansåg att flickornas undervisning i stor utsträckning borde tillgodoses i samskolor, där en viss differentiering skulle kunna åstadkommas med hänsyn till de kvinnliga eleverna. Därjämte borde statliga flickskolor inrättas för att tillgodose den bildningstyp, som småningom utformats i den åttaklassiga flickskolan.

1924 års skolsakkunniga ansåg att det var ett särskilt invecklat och svårlost problem att organisera flickornas undervisning på grund av det dubbla mål för deras utbildning som måste tillgodoses. Se *SOU 1926:5*, s 300. Man borde inte ta de statliga skolorna som mönster, eftersom dessa i första hand inrättats med hänsyn till pojkarnas utbildning, utan i stället ta lärdom av erfarenheterna från de åttaklassiga flickskolorna. Dessa hade sökt ge flickornas undervisning och fostran en inriktning på såväl hemmets arbetsuppgifter som förvärvsarbete utanför hemmet och tillika sökt anpassa studierna efter flickornas fysiska och psykiska utvecklingssång. Studiegången var något långsammare i flickskolorna än i samskolorna. Därigenom möjliggjordes såväl ett större lugn i arbetet som en fördjupning av vissa kursmoment. Vidare gavs mera tid åt undervisning i sömnad, hushållsgöremål m m. (Som ovan nämnts kom dock hushållsutbildning ganska sent med på flickskolans schema.) Slutligen fanns möjlighet att i flickornas övergångsålder minska det teoretiska arbetet till förmån för det praktiska.

1927 års riksdag antog ett viktigt principuttalande, som innebar att flickorna i mån av behov skulle få samma utbildningsmöjligheter under samma ekonomiska villkor som

pojkar.

Genom *1927 års skolreform*, som behandlats i flera sammanhang i de föregående kapitlen, öppnades det stora flertalet statliga läroverk för flickorna. (Som förut nämnts hade de sedan 1905 haft tillträde till vissa statliga realskolor och sedan 1921 i undantagsfall också till något högre allmänt läroverk. Se *Det högre skolväsendet 1927/28*, s 4*.)

Redan vid mitten av 1930-talet var en tredjedel av samtliga elever vid de statliga realskolorna flickor. 1927 års beslut innebar också att statliga flickläroverk (högre allmänna läroverk för flickor) skulle inrättas. Se kap 4.4. De skulle omfatta fyraårig realskola och i regel treårigt gymnasium men ingen linje som ledde till normalskolekompetens. Riksdagen ansåg emellertid att den gamla flickskoletypen var alltför värdefull för att ges till spillo, och att ett förslag om inrättande av *kommunala flickskolor* borde framläggas efter ytterligare utredning. Ett sådant framlades av 1927 års skolsakkunniga och behandlades vid 1928 års riksdag.

5.3 Flickskolestadiet 1928–1950

I överensstämmelse med direktiv som godkänts av 1927 års riksdag hade *1927 års skolsakkunniga* föreslagit att den kommunala flickskolan skulle bygga på klass 6 i folkskolan och omfatta antingen fem- eller sexårig lärokurs. Se *SOU 1927:27*. Den skulle ha till uppgift att ge ett för flickor avpassat högre mått av allmän medborgerlig bildning och därjämte ge förberedelse för praktisk verksamhet, särskilt inom hemmets område. På det övre stadiet skulle eleverna kunna uppdelas på teoretisk och praktisk linje, men båda behövde inte finnas vid en och samma skola. Liksom i gymnasiet enligt 1927 års beslut skulle varje elev på detta stadium studera dels vissa obligatoriska ämnen, dels vissa tillvalsämnen. Avgångsbetyg från teoretisk linje skulle ge normalskolekompetens.

Efter en föga omfattande remissbehandling av detta förslag utarbetades prop 1928:116. Den skilde sig från skolsakkunnigas förslag framför allt i fråga om flickskolans anknytning till folkskolan. Ecklesiastikministern ansåg att flickskolan i likhet med realskolan (se kap 3.2) borde ha anknytning till såväl fjärde som sjätte klassen i folkskolan, varvid lärokursen i förra fallet skulle vara sjuårig och i senare fallet sexårig. Tanken på en femårig linje avvisade han med motiveringen att den inte skulle kunna förverkliga flickskolans studiemål. Förslaget om flickskolans dubbla anknytning till folkskolan väckte häftigt motstånd men bifölls slutligen av riksdagen. Se Herrström. Frågor rörande högre skolutbildning för flickor vid 1928 års riksdag, s 23 ff.

Den 24 september 1928 utfärdades *stadga för kommunala flickskolor* (SFS 1928:426). Vid varje flickskola skulle ordnas såväl sju- som sexårig lärokurs. Allt efter elevantalet kunde de båda kurserna anordnas fristående eller förenade. I det senare fallet kunde elever som genomgått folkskolans sjätte klass vinna inträde i den sjuåriga linjens andra klass med särskild undervisning i tyska under det första året. De båda högsta klasserna skulle vara uppdelade på en teoretisk och en praktisk linje. I överensstämmelse med 1927 års

skolsakkunnigas förslag medförde endast genomgång av den teoretiska linjen normalskolekompetens. Tabell 5.4 visar att flertalet elever valde sjuårig teoretisk linje. Den praktiska linjen upphörde år 1956.

Vid de kommunala flickskolorna inrättades inte vare sig förberedande klasser eller gymnasium, men anordningar skulle träffas för att underlätta övergången till första ringen av ett gymnasium vid någon annan skola.

Kommunala flickskolor uppkom i regel genom att vederbörande kommun övertog klasserna 2-8 av redan befintliga enskilda skolor. Dessa klasser kom sedan att utgöra klass 1-7 i den nya kommunala flickskolan. Ibland ersattes flera enskilda skolor av en kommunal. Den första kommunala flickskolan inrättades år 1929 i Landskrona. Antalet kommunala och enskilda flickskolor var t o m ht 1939 följande:

	Kommunala	Enskilda	Summa
1928		84	84
1929	1	83	84
1930	3	82	85
1931	5	80	85
1932	10	75	85
1933	13	70	83
1934	19	63	82
1935	21	56	77
1936	25	49	74
1937	26	46	72
1938	29	38	67
1939	40	20	60

(I summan har statens normalskola för flickor ej medräknats, trots att dess elever ingår i tabell 5.2.)

Under dessa år upphörde alltså 64 enskilda flickskolor. Tilläggas kan att 4 av de 20 enskilda skolor som redovisats för år 1939 i själva verket endast omfattade gymnasium, sedan flickskoleavdelningen också vid dessa skolor kommunaliserats. Av de 11 kommunala flickskolor som tillkom år 1939 lag 6 i Stockholm, där de ersatte flertalet av de enskilda flickskolorna.

Da det gäller relevant framgår ökningen i de kommunala och minskningen i de enskilda flickskolorna bl a av diagram 6 och tabell 10.1.

År 1943 nedlades högre lärarinneseminariet. Statens normalskola för flickor, som varit dess övningskola, ombildades i samband därmed till högre allmänt läroverk. Normalskolans elever redovisas därför endast t o m ht 1942 i tabell 5.3. Vid det nya läroverket inrättades bl a en sjuårig flickskolelinje. Se tabell 5.6.

Förslag om en femårig flickskolelinje framfördes vid flera tillfällen under 1930-talet, bl a av *1938 års flickskolekommitté* (SOU 1939:39), där förslaget dock endast stöddes av två av de fyra ledamöterna. Deras förslag ledde inte till någon åtgärd. I stället upptogs frågan om flickskolans organisation i det utredningsuppdrag som anförtroddes *1940 års skolutredning*. Denna ägnade hela sitt tionde betänkande åt flickskolan. Se SOU 1947:49.

Skolutredningen diskuterade ingående om det var lämpligt att bibehålla en skolform av flickskolans typ inom den framtida skolorganisationen, och utgick därvid till en början från en skildring av den svenska flickskolans historia:

"Flickskoleväsendet hade länge framstått som det verksamhetsfält, där kvinnlig begåvning och initiativkraft kunde utvecklas mest fritt och självständigt. Flickskolorna drogo därför under 1800-talets senare år till sig en mycket stor del av vårt lands kvinnliga elit i avseende på begåvning, duglighet och organisationsförmåga, och raden av framsynta, kloka och kraftfulla föreständarinnor och lärarinnor vid dessa skolor ter sig imponerande. Privata flickskolor blevo tidigt förkämpar för moderna pedagogiska principer och öppnade möjlighet för en försöksverksamhet och för en diskussion av pedagogiska problem, som blevo befruktande för svenskt undervisningsväsen över huvud. Flickskolan blev således i vårt land en pionjär icke blott när det gällde att bereda kvinnan tillfälle till högre utbildning utan även i fråga om undervisningens metoder och skolans inre arbete." (aa s 62 f.)

Utredningen erinrade om den dittills förda skoldiskussionen, där det som flickskolans särdrag hade brukat framhållas att den tog hänsyn dels till flickornas fysiska och psykiska egenart, dels till deras behov av utbildning för verksamhet å ena sidan inom yrkeslivet, å den andra sidan för hemmet. Närmare bestämt framträdde dess särart i sådana drag som friheten från slutexamen och den lugnare arbetstakt som vanns genom att antalet undervisningstimmar var lägre men den sammanhängande skoltiden längre än i realskolan. Flickskolan gav utrymme för större fördjupning i sådana ämnen, som visat sig ligga väl till för flickorna med hänsyn såväl till deras intressen som till deras möjligheter i yrkeslivet. Vid sidan därav kunde uppmärksamhet ägnas sådana teoretiska och praktiska ämnen och kursmoment, som hade betydelse "sasom förberedande för kallet som maka, mor och husmor". Till dessa kännetecken ville utredningen lägga den större frihet i utgestaltningen av undervisningen som alltjämt i någon mån kunnat bibehållas främst tack vare att de gällande undervisningsplanerna hade karaktär av normalplaner (aa, s 68).

Av väsentlig betydelse för att bedöma om en särskild flickskola var behövlig och berättigad var enligt utredningen frågan om pojkar och flickor borde särskiljas vid undervisningen, en fråga som givetvis hade större räckvidd än den egentliga flickskolefrågan.

I den dittills förda debatten hade som skäl mot *samundervisning* anförts pojkars och flickors olika intresseinriktning, och olika förhållanden till studierna och vidare till deras olika utvecklingstakt särskilt under pubertetstiden. Gentemot detta hade från andra håll anförts att olikheterna också kunde verka berikande. "Flickornas överlägsenhet under den tidigare skoltiden och deras större ambition eggat pojkarna till bättre prestationer, medan flickorna under den senare skoltiden på samma sätt drar nytta av pojkarnas överlägsenhet." Utredningen konstaterade, att frågan om samundervisningens pedagogiska lämplighet alltjämt framstod såsom komplicerad och svår att bedöma. Praktiskt hade den dock bevisat sin användbarhet på alla skolstadier. Eftersom de skillnader som

erfarenhetsmässigt konstaterats mellan manliga och kvinnliga elever var genomsnittsdifferenser med mycket stora variationer i enskilda fall ansåg utredningen det lyckligast om såväl sam- som särundervisning i så stor utsträckning som möjligt kunde hållas tillgänglig särskilt på skolans mellanstadium, så att elevernas skolgång finge bero på föräldrarnas fria val och de erfarenheter som gjordes i enskilda fall. På mindre orter måste dock eleverna av ekonomiska skäl hänvisas till samundervisning (aa s 81).

Utredningen fann också att vissa skäl talade för en begränsad försöksverksamhet med en examensfri studieväg för pojkar, ledande till normalskolekompetens.

1940 års skolutredning föreslog, att den skolorganisation som de förordade skulle innehålla en särskild flickskolelinje vid sidan av de praktiska, teoretiska och tekniska realskolelinjerna. Flickskolelinjen skulle vara examensfri och leda till normalskolekompetens. I de båda högsta årsklasserna borde undervisningen delas på en språklinje, en reallinje och en praktisk linje. Samtliga dessa linjer borde efter en övergångstid finnas vid varje skola. Utredningens majoritet förordade att flickskolan skulle vara sjuårig och bygga på fjärde folkskoleklassen men att vid sidan därav skulle finnas en sexårig linje byggd på sjätte folkskoleklassen. Minoriteten inom utredningen förordade en femårig flickskola, byggd på sjätte folkskoleklassen.

I likhet med utredningens övriga betänkanden överlämnades även flickskolebetänkandet till 1946 års skolkommission. Se SOU 1948:27. För skolkommissionens ställningstagande till flickskolans problem var två omständigheter avgörande. Dels hade flickskolans egen utveckling försvagat argumenten för dess bibehållande, dels tillgodosåg den av kommissionen föreslagna skolorganisationen flickornas behov av en för dem särskilt avpassad utbildning på ett bättre sätt än den dåvarande realskolan. Skolkommissionen återgav väsentliga delar av skolutredningens skildring av flickskolans pionjärinsatser men framhöll att flickskolan steg för steg hade avstått eller nödgats avstå från sin ursprungliga fria ställning. "Etapperna på denna väg är de normerande statsbidragen, normalskolekompetensen, den kommunala flickskolan och anknytningen till gymnasiet, nedläggandet av högre lärarinneseminarier och lärarutbildningens anpassning efter läroverkslärarnas utbildning. Denna utveckling har resulterat i att flickskolorna numera är varandra i stort sett lika, att flickskolan inte längre har att uppvisa någon utpräglad särart i förhållande till andra skolformer samt att experimentverksamheten i det stora hela avstannat." (aa s 347).

Skolkommissionen framhöll att samundervisning blivit allt vanligare. Som redan skolutredningen framhållit framträdde de olägenheter som ansetts vara förbundna med samundervisning särskilt starkt inom realskolan, vars undervisning huvudsakligen anpassats till pojkarnas behov. Olägenheterna var inte konstitutiva för samundervisningen som sådan. Den av skolkommissionen föreslagna skolorganisationen och den omläggning av det inre arbetet mot bättre individualisering, som kommissionen betraktade som den viktigaste sidan av skolreformen, beräknades komma att göra den för pojkar och flickor gemensamma skolan bättre avpassad för båda parter.

Enligt skolkommissionen var det uppenbart att flickskolan inte hade någon plats inom den obligatoriska skolan. Något annorlunda kunde det ligga till då det gällde vidareutbildning på den obligatoriska skolans grund. En majoritet inom skolkommissionen uttalade sig för en treårig flickskola, byggande på enhetsskolans åttonde klass. För flickor avsedda avdelningar av enhetsskolans klass 7 och 8 skulle dock kunna förläggas till flickskolan. En minoritet ville däremot avveckla flickskolan som särskild skolform.

I den stora skolpropositionen till 1950 års riksdag (nr 70) framhölls, att den av skolkommissionens majoritet föreslagna konstruktionen borde kunna prövas när någon stad med flickskola övergick till enhetsskola. Särskilda utskottet fann emellertid skoltypens ställning på längre sikt svårbedömd och ansåg därför inte att något beslut borde fattas om flickskolans ställning och eventuella inlemmande i enhetsskolesystemet. Riksdagen anslöt sig härtill, och liksom fallet var med den praktiska realskolan (se kap 1.3) uteslöts flickskolan vid uppräkningen av de skolformer, som enhetsskolan eventuellt skulle ersätta.

Denna utgång innebar inte att 1928 års organisation av flickskolan fastlöst. Ny normalundervisningsplan fastställdes i själva verket samma dag som skolpropositionen avläts till riksdagen. Se SFS 1950:61. I fråga om de lägre klasserna anslöt sig den nya undervisningsplanen rätt nära till de förslag som framlagts av 1940 års skolutredning. Då det gällde den differentieringsplan för högstadiet som utredningen föreslagit ville departementschefen emellertid avvakta motsvarande ställningstagande i fråga om gymnasiet. Under tiden kunde dock skolutredningens förslag till linjedelning prövas i en eller annan form.

5.4 Flickskolestadiet från och med 1951

I 1951 års stadga för statsunderstödda privatläroverk (SFS 1951:587) föreskrevs bl a att de enskilda flickskolorna skulle vara organiserade på samma sätt som de kommunala flickskolorna. Även vid annat enskilt läroverk skulle en särskild examensfri linje kunna anordnas i likhet med kommunal flickskola. Jfr kap 6.2. Vad som i det följande sägs om kommunala flickskolor avser sålunda i tillämpliga delar även såväl enskilda flickskolor som s k flickskolelinjer (linjer ledande till normalskolekompetens) vid andra skolor.

Genom beslut den 1 juni 1951 medgav Kungl. Maj:t att försök fick anställas med fast linjedelning på flickskolans högstadium i huvudsaklig överensstämmelse med ett förslag, som ursprungligen framlagts av styrelsen för Jönköpings kommunala flickskola. Timplanen upptog tre linjer, en humanistisk, en allmän och en reallinje, var och en med två varianter. På den humanistiska var tre främmande språk obligatoriska, på den allmänna två och på reallinjen endast ett. Se Aktuellt från skolöverstyrelsen 1951:22 och realskoleutredningens betänkande (SOU 1955:53) s 272 ff. samt Dahr, Flickskolor i Jönköping, s 154 f.

Realskoleutredningen utgick från att flickskolan i stort sett skulle behålla sin dittillsvarande ställning inom skolorganisationen under övergångstiden före enhetsskolans genom-

förande. Som redovisades i kap 3 innebar utredningens huvudalternativ för realskolan att denna skulle vara treårig, byggande på folkskolans sjätte klass. Under övergångstiden skulle dock i viss utsträckning både fem- och fyraårig studiegång kunna bibehållas i realskolan. I anslutning därtill föreslog utredningen att flickskolans sjuåriga kurs skulle kunna bibehållas på orter med femårig realskola. I övrigt borde flickskolans huvudform vara *femårig* och ansluten till folkskolans sjätte klass. Allteftersom undervisning i engelska blev allmän i folkskolan kunde de sexåriga linjerna väntas bli överflödiga. Utredningen tillstyrkte att flickskolans högstadium ordnades med ett begränsat antal fasta linjer i huvudsaklig överensstämmelse med den organisation som prövats vid ett flertal flickskolor under några år. Utredningen diskuterade också den redan av 1940 års skolutredning väckta tanken på *normalskolelinjer för pojkar* och förklarade sig inte ha något att erinra mot att en och annan linje av detta slag förekom vid kommunala och privata skolor på några orter. Jfr tabell 5.5. De där redovisade pojkarna tillhörde en samskoleklass på den 7-åriga linjen i Kommunala flickskolan i Umeå.

Realskoleutredningens förslag godkändes i allt väsentligt av 1956 års riksdag (prop 123, SU 154). Flickskolans huvudform blev femårig och den sjuåriga linjen började avvecklas. Några kommunala flickskolor fick Kungl. Maj:ts medgivande att vid sidan av dessa flickskolelinjer inrätta femåriga, senare också fyraåriga *realskolelinjer*. Se tabell 5.5 samt tablå 3b. Långt dessförinnan hade realskolelinjer funnits vid några privata flickskolor. Se tabell 5.1–5.3.

De sedan några år pågående försöken med fast linjedelning på flickskolans högstadium utvidgades efter hand till allt flera skolor. Vid slutet av 1950-talet hade sådan linjedelning helt genomförts. Jfr tablå 5a. Underlaget till relativtalen i denna tablå har för de tidigare åren hämtats dels från realskoleutredningens betänkande, dels från Kommunala flickskolan och den obligatoriska skolan (se nedan), där uppgifterna emeller-

tid enbart avser flickorna. Från 1960 är källan PM från SCB 1974:3, tabell 17. Denna tabell omfattar emellertid också flickskolelinjer inom andra skolformer än flickskolor. De i tablå återgivna relativtalen är sålunda inte helt jämförbara, men de visar dock tydligt att flickorna i allt större utsträckning valde den enspråkiga reallinjen.

I anslutning till ett uttalande av 1956 års riksdag fick 1957 års skolberedning i uppdrag att göra en sammanfattande utredning i de aktuella skolfrågorna. I sitt huvudbetänkande Grundskolan (SOU 1961:30) redovisade utredningen även sitt ställningstagande i fråga om flickskolan. En särskilt tillkallad expertgrupp verkställde en utredning, vars resultat i stencilerat skick avlämnades till skolberedningen den 19 december 1959 under rubriken *Kommunala flickskolan och den obligatoriska skolan*.

Expertgruppen framhöll att flickskolan erbjöd en allmänbildande, lugn studiegång, som ledde till ett studiemål, som låg ovanför enhetsskolans eller realskolans men under studentexamen. Flickskolan gav en god grund för vidareutbildning. Valet mellan teoretisk och praktisk utbildning kunde uppskjutas till en relativt sen tidpunkt, och vägen till gymnasiet stod sålunda öppen ännu efter tionde skolåret. I fråga om sam- eller särundervisning ansåg expertgruppen att det knappast kunde anses motiverat att reservera en särskild skolform för flickorna. Den borde vara tillgänglig för både pojkar och flickor, även om det var antagligt att fler flickor än pojkar skulle söka sig dit. Därvid borde undervisningsplanen överses, så att både flickors och pojkars utbildningsbehov blev tillgodosett. Expertgruppen rekommenderade att "den kommunala flickskolan" skulle bibehållas i framtidens skolväsen i form av en femårig normalskola, byggd på årskurs 6 och i princip öppen för flickor och pojkar.

I likhet med expertgruppen underströk skolberedningen flickskolans speciella värden. Flickskolan hade i mångt och mycket stått som en förebild för skolreformatorer av olika årgångar, för skolkommisionen lika väl som för skolberedningen. Detta gällde inte minst beredningens eget förslag rörande grundskolans högstadium och den på grundskolan följande uppsättningen av skilda fackskolor. Den organisatoriska och pedagogiska helhet som grundskolan avsågs utgöra borde emellertid inte splittras genom att flickskolan fick bestå som en skolform parallell med grundskolans högstadium. Skolberedningen föreslog sålunda att *den kommunala flickskolan skulle upphöra som särskild skolform* och uppgå dels i grundskolan, dels i fackskoleorganisationen. Tidpunkten för avvecklingen beräknades variera från kommun till kommun.

Skolberedningens förslag bifölls i allt väsentligt av 1962 års riksdag. Se prop 54 och Säu 1. Flickskolan avvecklades successivt efter hand som grundskolan genomfördes. Den sista flickskoleavdelningen upphörde vt 1974.

Långt dessförinnan hade de enskilda flickskolorna med få undantag kommunaliserats. Hösten 1959 var antalet kommunala flickskolor 50. Då återstod endast dels 3 enskilda högre flickskolor med sex- eller sjuårig flickskolelinje, dels 3 enskilda gymnasier för flickor. Dessutom fanns emellertid flickskolelinjer (normalskolelinjer) vid 5 av de i kap 6

Tablå 5a Linjeval i flickskolan: relativ fördelning 1954–1969
Choice of line in the girls' schools: relative distribution 1954–1969

År	Humanistisk linje	Allmän linje	Reallinje	Summa
ht 1954	27,8	32,4	39,8	100
1957/58	28,7	27,8	43,5	100
1958/59	28,9	28,8	42,3	100
1960	32,1	23,6	44,3	100
1961	31,5	22,8	45,8	100
1962	29,0	23,7	47,4	100
1963	28,2	23,1	48,8	100
1964	32,1	22,5	45,4	100
1965	31,2	25,5	43,3	100
1966	24,3	31,7	44,1	100
1967	23,3	28,5	48,2	100
1968	18,7	26,0	55,4	100
1969	15,9	19,3	64,8	100

redovisade privata samskolorna och vid 2 högre allmänna läroverk. Det ena av dessa var h. allm. läroverket statens normalskola, som inrättades år 1943, sedan statens normalskola för flickor upphört (se ovan). Det andra var högre allmänna läroverket på Lidingö, där en flickskolelinje funnits sedan 1917. I enlighet med de arbetstabeller från SÖ som ligger till grund för statistiken redovisar tabell 5.1–5.3 denna linje bland högre flickskolor t o m 1952. I tabell 5.6 ingår den fr o m 1953 bland flickskolelinjer vid högre allmänna läroverk. Denna tabell avser i likhet med tabell 5.7 samtliga elever på *flickskolelinjer inom olika skolformer*, medan tabell 5.1–5.5 avser samtliga elever vid *olika flickskolor*, ej enbart på dessa skolors flickskolelinjer. I båda fallen ingår även några pojkar vissa år. Se tabell 5.6.

Uppgifter om antalet elever på flickskolelinjerna med fördelning efter skolformer föreligger även för åren 1960–1966 men ej senare. Se tablå 5 b. De har hämtats ur Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961:6 och 1962:1 samt ur SM U 1963:4, 1964:4, 1965:4, 1966:8 och 1967:3. Till skillnad från tabell 5.6 redovisar denna tablå de enskilda flickskolorna tillsammans med övriga privatläroverk.

Tablå 5b Elever på flickskolelinjer: fördelning efter skolformer den 15 september 1960–1966

Pupils following the girls' school line: distribution by type of school, 15th September 1960–1966

År	Allmänna läroverk	Kommunala flickskolor	Privatläroverk	Summa
1960	280	22 428	1 784	24 492
1961	272	22 495	1 732	24 499
1962	274	22 163	1 655	24 092
1963	289	18 977	1 563	20 829
1964	158	15 428	1 494	17 080
1965	107	11 251	1 155	12 513
1966	48	7 158	780	7 986

Hur många elever som avgått med normalskolekompetens meddelas i statistiken endast för ett fåtal år. Som nämnts i föregående avsnitt fick sammanlagt 11 376 flickor normalskolekompetens under de sex åren från 1922 till 1927. Under de åtta åren från 1928 till 1935 var motsvarande antal 15 810, av vilka 1 184 tillhörde kommunala och 14 626 enskilda flickskolor. Samtliga var även under denna period flickor. Nära hälften ämnade fortsätta sin utbildning, medan något över en fjärdedel ämnade gå ut på arbetsmarknaden omedelbart och de övriga till hemmet. Av de 7 853 som avsåg att fortsätta sin utbildning ämnade 2 756 skaffa sig handelsutbildning och 2 121 söka sig till husmodersskolor o d, medan 1 706 skulle fortsätta vid gymnasier, seminarier eller gymnastikinstitut. Bland dem som omedelbart sökte anställning räknade 1 929 med att få arbete inom handels- och kontorsyrken eller hos bank och försäkringsbolag, medan 1 166 skulle ägna sig åt sjuk- eller barnavård m m. Se Det

högre skolväsendet 1935/36, tabell 67.

1940 års skolutredning uppgav i sitt betänkande om flickskolan, att mellan 97,4 och 97,9 % av de vid läsårets början närvarande eleverna i de kommunala flickskolornas teoretiska linjer fick avgångsbetyg med normalskolekompetens under läsåren 1938/39–1940/41. Se SOU 1947:49, tabell 5. I betänkandet redovisas också hela antalet elever som avgått med normalskolekompetens från de kommunala flickskolorna vissa år och vidare deras val av levnadsbana (aa, tabell 11–12). De där meddelade uppgifterna är dock ej jämförbara med de ovan redovisade resultaten för tidigare år, bl a därför att de enbart avser de kommunala flickskolorna.

5.5 Gymnasiestadiet från och med 1928

De summariska uppgifterna om gymnasieeleverna i tabell 5.2 och 5.3 kompletteras av tabell 5.8–5.11. Av sistnämnda tabell framgår, att antalet kvinnliga gymnasister såväl i enskilda flickskolor som i övriga privatläroverk minskades under de år som följde närmast efter 1927 års skolreform, då tillströmningen till de allmänna läroverkens gymnasier i stället ökade i allt snabbare takt. Jfr tablå 5 c, som visar flickornas antal och deras andel av samtliga gymnasieelever vid några tidpunkter. Se även tabell 10.2 och diagram 13.

Tablå 5c Manliga och kvinnliga gymnasieelever i olika skolformer ht 1920–1959

Male and female pupils at the upper secondary school level in different types of schools, autumn term 1920–1959

	1920	1930	1940	1950	1959
Allmänna läroverk					
Män	6 236	6 229	9 046	9 801	22 112
Kvinnor	11 1090	4 523	6 940	19 959	
Summa	6 247	7 319	13 569	16 741	42 071
Enskilda flickskolor					
Kvinnor	878	846	683	609	870
Privatläroverk utom flickskolor					
Män	1 411	1 554	1 753	1 854	2 740
Kvinnor	315	398	538	880	1 732
Summa	1 726	1 952	2 291	2 734	4 472
Samtliga skolor					
Män	7 647	7 783	10 799	11 655	24 852
Kvinnor	1 204	2 334	5 744	8 429	22 561
Summa	8 851	10 117	16 543	20 084	47 413
Kvinnliga i % av samtliga	13,6	23,1	34,7	42,0	47,6

Källor: Tabell 4.2–4.5, 5.1–5.3, 6.1–6.3
Jfr 5.10–5.11

Vid åtskilliga flickskolor avvecklades gymnasiet efter hand. Det bevarades emellertid bl a vid några av de skolor, vilkas flickskolestadium kommunaliserades. Som ovan framhållits var inga kommunala flickskolor förenade med gymnasium. De flickskolor som enbart omfattade gymnasium, och som enligt 1951 års stadga skulle kallas enskilda gymnasier, redovisas i tabellerna tillsammans med övriga enskilda flickskolor.

Läsåret 1928/29 fanns gymnasium vid 14 och läsåret 1935/36 vid endast 8 flickskolor. Av de senare hade samtliga latinlinje och 2 dessutom reallinje. Gymnasiet var 3-årigt vid 2 av skolorna. I några fall hade latin- och reallinjernas båda högsta ringar en ytterligare differentiering i form av en *nyspråklig linje*, för vilken vissa tillvalsämnesgrupper faststälts. Se tabell 5.8 och 5.9 samt Det högre skolväsendet 1935/36, s 119*. Den nyspråkliga linjen vid flickskolornas gymnasier avvecklades efter utgången av läsåret 1955/56. I övrigt överensstämde organisationen i huvudsak med den som under motsvarande perioder tillämpades vid de allmänna

läroverken. Allmän linje började införas ht 1953. Tabell 5.9 visar att antalet elever steg betydligt snabbare på denna än på övriga linjer.

Fördelningen på linjer i de enskilda flickskolornas gymnasier vid några tidpunkter framgår av tablå 5 d, där gruppen Övriga linjer åren 1940 och 1950 avser nyspråklig men 1959 allmän linje. Tablåen visar att nio tiondelar av flickorna tillhörde latinlinjen ht 1910. Femtio år senare, då valmöjligheterna var flera, var endast drygt hälften av flickorna latinare. Även i de skolor, statliga såväl som privata, där valmöjligheterna var större, föredrog emellertid de kvinnliga gymnasisterna ofta latinlinjen. Se tablå 4 e och 6 a samt motsvarande tabeller med absoluta tal.

Lsåret 1959/60 hade gymnasiet avvecklats vid flertalet flickskolor. Då återstod endast dels två skolor, som omfattade både flickskola och gymnasium, dels tre som endast hade gymnasium, sedan deras flickskola avvecklats. Ett av dessa var Wallin-Åhlinska gymnasiet, som utgjorde en direkt arvtagare till vårt äldsta flickgymnasium. Se avsnitt 5.1.

Tablå 5d **Fördelning på linjer i de enskilda flickskolornas gymnasier ht 1910–1959**
Distribution among lines in the private girls' upper secondary schools, autumn term 1910–1959

År	Antal elever				Relativ fördelning			
	Latinlinje	Reallinje	Övriga linjer ¹	Summa	Latinlinje	Reallinje	Övriga linjer	Summa
1910	464	52	—	516	89,9	10,1	—	100
1920	793	85	—	878	90,3	9,7	—	100
1930	770	76	—	846	91,0	9,0	—	100
1940	423	152	108	683	61,9	22,3	15,8	100
1950	390	191	28	609	64,0	31,4	4,6	100
1959	448	195	227	870	51,5	22,4	26,1	100

1) Övriga linjer avser 1940–1950 nyspråklig och 1959 allmän linje.
Källor: Tabell 5.1, 5.8 och 5.9

6 Privatläroverk utom flickskolor

I detta kapitel behandlas skolor som meddelat undervisning av samma art som de allmänna läroverken. Från början av 1900-talet avses enbart skolor som ställts under inseende av läroverksöverstyrelsen resp SÖ.

6.1 Tiden före 1909

Privatskolor och annan privatundervisning förekom under 1700-talet och början av 1800-talet i en omfattning, som torde vara svår att fastställa. En utförlig redogörelse ingår i Sjöstrand, *Pedagogikens historia* III:1, s 181 ff. Se även Richardson, *Det svenska skolväsendets historia*, s 29.

Länge sände adeln endast i mycket liten utsträckning sina söner till lärdoms skolan. I stället anlätades informatorer, som undervisade dem i hemmen eller medföljde dem till akademien och gav dem viss privatundervisning där. Under 1700-talets lopp startades ett stort antal privatskolor, framför allt i de största städerna. Undervisningens tyngdpunkt låg i flera av dessa skolor på moderna språk, matematik, naturvetenskap m m. Det var den växande medelklassen som framför allt sände sina söner till sådana skolor.

Det förefaller som om betydligt fler barn gick i privatskolor än i de offentliga skolorna i början av 1800-talet. Någon samlad statistik för hela riket torde endast föreligga för några år vid mitten av 1800-talet, då Tabellverket redovisade antalet elever över 10 år vid privata skolor. Som framgått av kap 4.1 uppgick detta antal till 2 532 år 1840 och 3 382 år 1855. Vissa uppgifter om privata pedagogier, pensioner och andra privatskolor i Stockholm finns i Rendahl, *Grunddragen av skolväsendets organisation i Stockholm under 1800-talet*, s 22 f.

Privatskoleväsendet ökades snabbt. En förklaring till detta bör enligt Richardson sökas i det förhållandet, att den statliga skolan visade sig vara svår att reformera och anpassa till de nya utbildningsbehoven. Detta hängde i sin tur samman inte bara med dess traditionella karaktär av ämbets- och prästskola utan också med det faktum, att den helt styrdes av kyrkan. "Samtidigt kom ju detta förhållande att en stor och inflytelserik grupp av medborgare själv svarade för sina barns undervisning att leda till att intresset för en reformering av läroverken blev mindre . . . Under de förhållanden som nu faktiskt rådde utvecklades ett slags *parallelskolesystem* under 1700-talet fast av helt annan typ än det som växte fram under det följande seklet." (aa, s 29.)

Även under 1800-talet upprättades tid efter annan på olika orter enskilda läroanstalter som sökte förverkliga reformtankar, som inte ansågs bli tillräckligt beaktade i de statliga läroverken. Se 1918 års skolkommissions betänkande, del 2,

s 92 ff. Förutom de i kap 5 nämnda flickskolorna och några goss-läroverk bör nämnas att den första enskilda samskolan i Skandinavien grundades i Stockholm år 1876. I denna skola, som ursprungligen hette Praktiska arbetsskolan för barn och ungdom men som från 1891 kallades Palmgrenska samskolan, tillämpades samskoleidén hela skoltiden igenom upp till studentexamen, och detta inte av ekonomiska skäl (jfr kap 5.1) utan på grund av övertygelse om samuppföstrans pedagogiska fördelar.

I BiSOS H 1866/70 uppges att 4 privatläroverk hade fått dimissionsrätt, dvs rätt att anställa mogenhetsexamen (studentexamen). De uppgifter som i övrigt erhållits om "dessa enskilda, med statens elementarläroverk närmast jämförliga skolor" var däremot av den art, att de inte lämpade sig för en sammanfattning. Det var inte ens möjligt att ange deras antal. Detta gällde tydligen också de följande åren, där i fråga om privatläroverken endast redovisas dels antalet elever som avlagt mogenhetsexamen (se vidare kap 7), dels antalet läroverk med dimmissionsrätt. Antalet sådana läroverk hade år 1885 stigit till 6, inklusive de båda i kap 5.1 nämnda flickskolorna, år 1895 till 7, varav 3 flickskolor och år 1900 till 9, av vilka 5 var flickskolor. Fyra av dessa låg i Stockholm och den femte i Malmö, som var den första stad utanför Stockholm, där en flickskola fick dimissionsrätt för sitt gymnasium.

År 1890 beslöt riksdagen att statsbidrag skulle kunna utgå till enskilt läroverk som förberedde elever för mogenhetsprövning. Sådant bidrag beviljades år 1891 till Beskowska skolan och Palmgrenska skolan i Stockholm samt till Fjellstedtska skolan i Uppsala. De följande åren fick ytterligare några enskilda läroverk statsbidrag, men som framhölls i kap 5.2 var det först efter beslut av 1909 års riksdag som statsbidrag kunde utgå även till gymnasier vid flickskolor.

Medan några skolor sålunda kunde få bidrag från riksstatsanslaget till enskilda läroverk kunde förutom flickskolor även vissa andra enskilda skolor efter beslut av 1896 års riksdag få bidrag från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom. Som framgått av kap 5.1 gällde detta *enskilda samskolor* på orter som saknade allmänt läroverk för pojkar. Trots de beslut om restriktivitet som fattades av 1902 års riksdag steg antalet sådana skolor något, nämligen från 13 under perioden 1903–1905 till 23 år 1908.

Villkoren för statsunderstöd till de båda kategorierna av privata skolor reglerades i två olika kungörelser, som båda ingår i Bih. 61 till SFS 1902, den ena avseende högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor, den andra avseende dels enskilda läroverk, dels seminariekurser för utbildande av lärarinnor. Understöd kunde utgå till goss- och samskolor

som med avseende på ämnesföljd, tim- och kursfördelning och undervisningsmetoder eller genom sin organisation i övrigt var ägnade att anställa sådana försök på undervisningens och uppfostrans område, som kunde ge värdefull pedagogisk erfarenhet, men som till följd av gällande bestämmelser inte kunde anordnas i allmänna läroverk.

Enligt 1907 års riksdag var dessa bestämmelser otydliga. Det föreföll som om understöd ibland beviljats från det ena av dessa anslag, medan det andra anslaget med lika goda skäl hade kunnat användas.

Riksdagen begärde därför att Kungl. Maj:t skulle framlägga förslag till ändrade statsbidragsbestämmelser. Ett sådant förslag framlades i en proposition till 1908 års riksdag, men den avslogs emedan statsutskottet ansåg att den framlagts så sent, att tiden inte medgav en tillräckligt grundlig behandling. (Se kap 2.) Vid följande riksdag framlades en ny proposition (1909:81) vilken hänvisades till ett särskilt utskott. Se SäU 1909:2, nr 4.

En bilaga till detta utlåtande innehåller uppgifter om relevantat ht 1908 i var och en av de skolor, som fick understöd från de båda anslagen. Det största antalet, 15 550 elever, tillhörde de högre flickskolorna. Se tabell 5.1. I de 23 samskolor som fick understöd från samma anslag som flickskolorna var relevantat följande:

	Pojkar	Flickor	Summa
Förberedande klasser	175	145	320
Egentliga skolan	906	801	1 707
Gymnasiet	9	16	25
Summa	1 090	962	2 052

Från det andra av de båda anslagen utgick bidrag till 9 skolor med studentexamen som slutmål. Av dessa var 4 gossläroverk med 915 elever, av vilka sammanlagt 877 tillhörde antingen egentliga skolan eller gymnasiet, medan 5 var samskolor. De senare hade 1 417 elever, varav 294 i förberedande klasser, 815 i egentliga skolan och 308 i gymnasiet. (Uppgifter om fördelningen mellan pojkar och flickor saknas.) Dessutom utgick bidrag från detta anslag till 2 skolor, som hade realskolexamen som slutmål och som hade 197 elever samt till 4 privata lärarinneseminarier med 252 elever.

6.2 Tiden från och med 1909

På grundval av prop 1909:81 och flera i anledning därav väckta motioner (jfr SäU 1909:2, nr 4–5) beslöt 1909 års riksdag att de förut nämnda båda anslagen skulle uteslutas ur riksstaten. I stället uppfördes särskilda anslag till enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier under den gemensamma huvudrubriken enskilda läroanstalter. Vid sidan därav uppfördes ett särskilt anslag till kommunala mellanskolor, samtidigt som bidraget till de högre folkskolorna höjdes. Jfr kap 1 och 2. Huvudrubriken enskilda läroanstalter ändrades fr o m

1914 till *privatläroverk*.

Från anslaget till *enskilda mellanskolor* kunde bidrag utgå dels till en ny kategori av enskilda skolor, som skulle utgöra fyraåriga överbyggnader på den egentliga folkskolan, dels till sådana samskolor, som år 1909 fick bidrag från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom. Anslaget till *högre goss- och samskolor* avsåg huvudsakligen sådana skolor, som dittills fått bidrag från anslaget till enskilda läroverk. Se SFS 1909:114.

Privatläroverkens årsberättelser bearbetades för läsåren 1916/17–1919/20 inom ecklesiastikdepartementet och därefter inom SÖ. Resultaten återgavs i olika publikationer i serien SOS t o m läsåret 1935/36. De kan för tiden därefter t o m 1959/60 hämtas ur arbetstabeller, som sammanställts av SÖ och som nu förvaras i SCBs arkiv. Jfr källhänvisningarna till tabell 6.1–6.3.

För läsåret 1916/17 redovisas i statistiken 21 *enskilda mellanskolor*, av vilka endast 4 var fyraåriga och byggde på fullständigt genomgången folkskola. Flertalet av de övriga var fem- eller sexåriga med de lägsta klasserna parallella med folkskolan. Några hade dessutom förberedande klasser motsvarande småskolan. Enligt beslut av 1910 års riksdag skulle emellertid bidragen till sådana skolor som inte byggde på fullständig folkskola successivt avvecklas. Efter 1920 kunde de inte påräkna statsbidrag om de behöll sin dittillsvarande organisation, och flertalet ombildades därför till kommunala mellanskolor. Jämför tabell 6.2 med tabell 2.3. De som fortfarande förblev enskilda hade liksom de kommunala mellanskolorna realskolexamen som slutmål men avvek i flera fall organisatoriskt från dessa. Endast en del av de enskilda mellanskolorna kunde därför få statsbidrag, men i SOS och följaktligen också i tabell 6.2 och 6.3 redovisas relevantat även vid de enskilda mellanskolor, som inte hade statsbidrag men som genom beslut av Kungl. Maj:t ställts under SÖs inseende.

Ht 1920 omfattar statistiken 10 enskilda mellanskolor, av vilka 7 var samskolor och 3 gosskolor. Under de följande åren nedlades några av skolorna, medan andra omorganiserades. Ht 1935 anges antalet enskilda mellanskolor till endast 4, varav 3 samskolor och 1 gosskola. Antalet elever var då 766 (353 pojkar och 413 flickor). De flesta tillhörde 4-årig realskolelinje. Även 2 av dessa skolor upphörde efter ett par år, men senare tillkom nya skolor, som räknats som enskilda mellanskolor. Vid en av dessa, Kristinehamns praktiska skola, var realskolan 2-årig.

I de arbetstabeller som ligger till grund för tabell 6.3 upptas för ht 1953 under rubriken enskilda mellanskolor 6 skolor, av vilka 2 hade statsbidrag. Fr o m ht 1954 är redovisningen omlagd i dessa arbetstabeller. De enskilda mellanskolorna har därigenom blivit svårare att avgränsa från övriga privatläroverk. Deras elever ingår emellertid även åren 1954–1959 i tabell 6.3, fastän antalet inte har särredovisats dessa år i tabellen.

Ht 1917 knöts ett gymnasium till två av de enskilda mellanskolorna, och ht 1919 fanns vid 4 skolor kommunalt gymnasium, omfattande 2–4 ringar. Åren 1921/22–1929/30 förekom gymnasieundervisning endast vid Osby mellanskola,

som dessa år hade en eller flera ringar av ett treårigt samgymnasium.

För läsåret 1916/17 redovisas 14 *högre goss- och samskolor*, av vilka 9 var samskolor och 5 avsedda enbart för pojkar. Samtliga 14 skolor hade gymnasium och åtnjöt statsbidrag. Två av skolorna hade enbart real- eller enbart latingymnasium, medan de övriga hade både real- och latinlinje. Vid 6 av skolorna fanns en särskild linje för flickor, som medförde normalskolekompetens, medan 5 hade realskolexamensrätt och 13 studentexamensrätt. Flera av skolorna hade förberedande klasser och några även kindergarden.

På grund av organisatoriska förändringar varierade antalet högre goss- och samskolor något. Ht 1920 redovisas 19 sådana skolor, ht 1927 redovisas 18, av vilka 14 var samskolor och ht 1935 likaså 18 skolor av vilka endast 11 var samskolor och de övriga gosskolor. Sistnämnda år var fyra av skolorna internatskolor. En särskild linje som medförde normalskolekompetens (i det följande kallad *flickskolelinje*) fanns ht 1927 vid 7 och ht 1935 vid 4 av samskolorna. Vissa år gick även några pojkar på dessa linjer vid ett par av samskolorna. Efter tillkomsten av 1951 års privatskolestadga (se nedan) ökades antalet pojkar på flickskolelinjerna. Jfr tabell 6.3.

Före 1927 års skolreform var realskolestadiet i de högre goss- och samskolorna i de flesta fall sexårigt, men i ett par av skolorna omfattade det endast de 4 högsta årskurserna. Den sexåriga realskolan avvecklades efter hand, och fr o m ht 1936 t o m ht 1948 förekom elever endast i 4- och 5-årig realskola. Fördelningen var följande:

	Pojkar	Flickor	Summa
Ht 1936			
4-årig realskola	273	129	402
5-årig realskola	1 186	612	1 798
Summa	1 459	741	2 200
Ht 1948			
4-årig realskola	227	145	372
5-årig realskola	1 830	888	2 718
Summa	2 057	1 033	3 090

I de högre goss- och samskolorna omfattade alltså den 5-åriga realskolan 82 % av eleverna ht 1936 och 88 % ht 1948.

Läsåret 1949/50 inrättades vid Mariannelundsskolan i Jönköpings län vid sidan av den 3-åriga linjen en 2-årig realskolelinje. Den mottog elever med minst 6-årig folkskola, av vilka åtskilliga var vuxna. Jfr motion 1957:II:126. Läsåret 1951/52 inrättades vid Lunds privata elementarskola en 3-årig realskolelinje, som likaledes byggde på 6-årig folkskola. 3-åriga linjer inrättades sedan vid ytterligare några högre goss- och samskolor, men flertalet elever tillhörde fortfarande 5-åriga linjer. Av sammanlagt 3 243 elever ht 1953 gick 96 på

2-årig, 161 på 3-årig, 247 på 4-årig och inte mindre än 2 739 (1 656 pojkar och 1 083 flickor) på 5-årig realskolelinje. Den omfattade alltså 84 % av samtliga elever.

Som förut nämnts är det svårt att fr o m 1954 särskilja de enskilda mellanskolorna från de högre goss- och samskolorna. Den ändrade redovisningen i det statistiska materialet var en följd av att delvis nya benämningar hade införts i *1951 års stadga för de statsunderstödda privatläroverken* (SFS 1951: 587). Skola med gymnasium kallades där *högre enskilt läroverk* eller, om den enbart omfattade gymnasium, *enskilt gymnasium*. Skola utan gymnasium kallades *enskild mellanskola* om den avslutades med realexamen men *enskild flickskola, resp. enskild goss- eller samskola*, om avgångsbetyg från högsta klassen medförde normalskolekompetens. Följande sammanställning över realskolelinjerna ht 1959 avser liksom tabell 6.3 samtliga privatläroverk utom flickskolorna. Den påverkas starkt av att den även omfattar de enskilda mellanskolorna, vilkas elever i stor utsträckning tillhörde linjer som byggde på 6-årig folkskola. Det bör tilläggas, att till 3-årig realskola här också räknats 26 elever, som tillhörde en enstaka årskurs av en linje som betecknats som 6-årig.

	Pojkar	Flickor	Summa
Ht 1959			
2-årig realskola	77	79	156
3-årig realskola	241	246	487
4-årig realskola	851	649	1 500
5-årig realskola	1 456	1 062	2 518
Summa	2 625	2 036	4 661

Antalet elever på s k *flickskolelinjer*, dvs linjer ledande till normalskolekompetens framgår av tabell 6.3. Flertalet elever var givetvis flickor. De särskilda flickskoleklasserna vid de högre samskolorna omfattade ofta endast de två eller tre högsta årskurserna av flickskolestadiet. Eleverna undervisades då tillsammans på hela eller större delen av realskolestadiet och differentierades först därefter i flickskole- och gymnasie-linje. I jämförelse med elevantalet vid kommunala och enskilda högre flickskolor var antalet elever vid de högre samskolornas flickskolelinjer lågt. Se tabell 5.6.

Antalet *gymnasieelever* framgår av tabell 6.4–6.8, som omfattar samtliga privatläroverk utom flickskolorna. Tabell 6.4, 6.5 och 6.7 omfattar samtliga, men tabell 6.6 och 6.8 enbart kvinnliga elever. Se även tabell 5.10–5.11, som visar att de kvinnliga gymnasiesterna till en början var fler vid flickskolorna än vid samskolorna, men att förhållandet blev det motsatta på 1940-talet. Efter hand som flickorna fick tillträde till de statliga läroverken kom dessa att omfatta det övervägande flertalet kvinnliga gymnasiester.

År 1930 utgjorde flickorna en femtedel och år 1959 nära två femtedelar av samtliga gymnasiester vid andra privatläroverk än flickskolor. Andelen var störst på latinlinjen:

	1930	1945	1959
Latinlinjen			
Samtliga elever	1 171	912	1 524
Därav flickor	305	405	860
Flickor i % av samtliga	26,0	44,4	56,4
Reallinjen			
Samtliga elever	781	1 545	2 028
Därav flickor	93	259	479
Flickor i % av samtliga	11,9	16,8	23,6
Hela gymnasiet (inkl övriga linjer)			
Samtliga elever	1 952	2 501	4 472
Därav flickor	398	691	1 732
Flickor i % av samtliga	20,4	27,6	38,7

Läsåret 1927/28 var gymnasiet 3-årigt vid 5 av skolorna och 4-årigt vid de 13 övriga. Senare kunde såväl 3- som 4-årigt gymnasium förekomma vid samma skola. Vid några skolor differentierades eleverna i de båda högsta ringarna av såväl 3- som 4-årigt latin- och realgymnasium så att en

särskild *nyspråklig* linje bildades, vilken redovisats separat vissa år. Den betecknades inte som 2-årig utan som 3- resp 4-årig. Jfr Det högre skolväsendet 1935/36, s 114* f. Ht 1945 var fördelningen efter kurslängd vid de högre goss- och samskolornas gymnasier följande:

	Pojkar	Flickor	Summa
3-årigt			
latingymnasium	112	104	216
realgymnasium	351	82	433
nyspråkl. gymnasium	17	27	44
Summa	480	213	693
4-årigt			
latingymnasium	395	301	696
realgymnasium	935	177	1 112
nyspråkl. gymnasium	—	—	—
Summa	1 330	478	1 808
Totalsumma	1 810	691	2 501

Tablå 6a Pojkars och flickors val av gymnasielinje i privatläroverken (utom flickskolorna) ht 1953 och 1959
Boys' and girls' choice of upper secondary school line in the private secondary schools, autumn term

	Ht 1953			Ht 1959		
	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar	Flickor	Summa
Antal elever						
2-årigt gymnasium						
Latinlinje	16	24	40	4	15	19
Reallinje	23	5	28	9	14	23
Summa	39	29	68	13	29	42
3-årigt gymnasium						
Allmän linje	79	45	124	278	235	513
Latinlinje	183	334	517	122	290	412
Nyspråklig linje	1	14	15	—	—	—
Reallinje	344	182	526	357	116	473
Summa	607	575	1 182	757	641	1 398
4-årigt gymnasium						
Allmän linje	56	17	73	249	158	407
Latinlinje	479	307	786	538	555	1 093
Nyspråklig linje	—	—	—	—	—	—
Reallinje	767	152	919	1 183	349	1 532
Summa	1 302	476	1 778	1 970	1 062	3 032
Hela gymnasiet						
Allmän linje	135	62	197	527	393	920
Latinlinje	678	665	1 343	664	860	1 524
Nyspråklig linje	1	14	15	—	—	—
Reallinje	1 134	339	1 473	1 549	479	2 028
Summa	1 948	1 080	3 028	2 740	1 732	4 472
Relativ fördelning, %						
Hela gymnasiet						
Allmän linje	68,5	31,5	100	57,3	42,7	100
Latinlinje	50,5	49,5	100	43,6	56,4	100
Nyspråklig linje	6,7	93,3	100	—	—	—
Reallinje	77,0	23,0	100	76,4	23,6	100
Samtliga linjer	64,3	35,7	100	61,3	38,7	100

73,5 % av pojkarna och 69,2 % av flickorna gick alltså i 4-årigt gymnasium ht 1945.

Möjlighet att genomgå hela gymnasiet på 2 år öppnades ht 1946 vid Lunds privata elementarskola och tre år senare vid Uppsala enskilda läroverk. Endast ett fåtal elever begagnade denna möjlighet. En allmän linje inrättades ht 1950 vid några skolor. Den nyspråkliga linjen utvecklades efter utgången av läsåret 1954/55 vid det sista gossläroverk, som hade sådan linje.

I tablå 6 a visas pojkarnas och flickornas val av gymnasie-linje vid privatläroverken. Omkring två tredjedelar av pojkarna men knappt hälften av flickorna tillhörde 4-årigt gymnasium ht 1953, medan sex år senare betydligt över hälften av flickorna tillhörde 4-årigt gymnasium. Jfr tabell 4.10, som visar den relativa fördelningen vid de allmänna läroverkens gymnasier vid samma tid.

I tabell 6.3 redovisas eleverna i privatläroverken exkl de enskilda högre flickskolorna t o m ht 1959. För ht 1960–1966 återges vissa uppgifter om eleverna i privatläroverken inkl de enskilda högre flickskolorna i tablå 6 b. De har för åren 1960–1961 hämtats ur Preliminära redogörelsen från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961:6 och 1962:1 och för de följande åren ur SM. I övrigt har elevantalet på olika utbildningslinjer redovisats i den officiella statistiken utan uppdelning på skolformer. Jfr tablå 3 b och 5 b.

Tablå 6b Elever i privatläroverk inkl enskilda flickskolor: fördelning på linjer den 15 september 1960–1966
Pupils in private secondary schools including private girls' schools: distribution by line, 15 th September 1960–1966

År	Realskole-linjer	Flickskole-linjer	Gymnasium	Summa
1960	4 818	1 784	5 369	11 971
1961	4 455	1 732	5 651	11 838
1962	3 839	1 655	5 682	11 176
1963	3 507	1 563	6 055	11 125
1964	3 440	1 494	5 412	10 346
1965	2 554	1 155	5 628	9 337
1966	1 657	780	3 515	5 952

År 1960 utfärdades *en ny stadga* för statsunderstödda privatläroverk, som ersatte 1951 års stadga. Enligt den nya stadgan (SFS 1960:92) skulle statsunderstött privatläroverk organiseras på samma sätt som kommunal realskola, kommunal flickskola, högre allmänt läroverk eller statligt allmänt gymnasium och betecknas såsom respektive *enskild realskola*, *enskild flickskola*, *högre enskilt läroverk* eller *enskilt gymnasium*. Undervisningens ändamål skulle vara detsamma som i motsvarande statliga eller kommunala skolform. Efter medgivande av SÖ kunde organisationen dock jämkas med hänsyn till pedagogiska eller andra förhållanden av tillfällig art. Denna stadga ersattes i sin tur av nya bestämmelser, bl a 1967 års *privatskolestadga* (SFS 1967:270), som i korthet föreskrev att undervisning vid privatskola skulle motsvara undervisningen vid grund- eller gymnasieskola.

7 Studentexamen och realexamen

7.1 Studentexamen

Då de första gymnasierna hade inrättats i början av 1600-talet (se kap 4.1) rådde till en början oklarhet om deras ställning i förhållande till Uppsala universitet. Enligt den historiska översikt som ingår i 1936 års studentexamenssakkunnigas betänkande (SOU 1937:45) räknade biskoparna med att gymnasierna skulle bli universitetets vederlikar. Långvariga förvecklingar vållades vid lärjungarnas övergång från gymnasierna till universitetet, vilka fortsatte även sedan det ingått i det allmänna medvetandet att gymnasierna utgjorde förskolor till universitetet.

Vid avgången från gymnasiet började man utfärda avgångsbetyg, som dock inte följde något bestämt formulär med lagligt fixerade uttryck. Ofta förekom två slags avgångsbetyg, av vilka det ena var avfattat på latin och ställt till universitetets rektor, medan det andra, som ansågs ha en ringare valör, var avfattat på svenska och ställt till läsaren. Endast det förra ansågs berättiga till inträde vid universitetet.

Så småningom stadgades den uppfattningen, att för universitetsstudier borde krävas en *inträdesexamen*. En sådan examen omtalas i de akademiska konstitutionerna av år 1655, där det föreskrevs, att för inträde skulle fordras nöjaktigt genomgången förhör inför filosofiska fakultetens dekanus. Detta stadgande förblev länge det enda som reglerade studentexamen. Vid sidan därav intogs i 1693 års skolordning bestämmelser om en *avgångsexamen* vid gymnasierna, vilken skulle medföra rätt att därefter avlägga inträdesexamen inför dekanus. Denna avgångsexamen var avsedd som en garanti för att ingen skulle börja universitetsstudier med otillräckliga kunskaper.

Enligt studentexamenssakkunniga (SOU 1937:45) fick inträdesexamen i sinom tid namnet *studentexamen*, eftersom den utgjorde förutsättning för rätt att studera vid universitet, dvs vara student. Det förefaller dock som om det dröjde ganska länge innan denna benämning slog igenom. Den tycks huvudsakligen ha använts från början av 1800-talet. I sina Hägkomster från hembygden och skolan talar Sam. Ödmann över huvud taget inte om någon särskild examen som avslutning på gymnasiet i Växjö på 1760-talet, men han beskriver högtidligheterna då skolans ynglingar dimitterades av rektor. Denna avslutning kallades "att rifva Skolen". Endast en del av abiturienterna reste sedan till något av universitetet, av vilka förutom Lund och Uppsala även nämndes Greifswald (aa s 62 ff och 103).

Inträdesexamen vid universitetet blev i hög grad beroende av dekanus gottfinnande, och kraven var därför växlande. Det bristande samarbetet mellan gymnasier och universitet påtalades alltmer, i synnerhet i början av 1800-talet, och flera

reformförslag framfördes, bl a av 1825 års stora uppfostringskommitté (jfr kap 4.1). Denna kommitté föreslog en ny ordning för studentexamen vid universitetet med bestämda fordringar på examinandernas kunskaper i de olika ämnena. Samtidigt med en effektivare gallring av de universitetsstudierande räknade man med att åstadkomma en viss standardisering av undervisningen vid gymnasierna. Vid sidan av studentexamen skulle en dimissionsexamen vid gymnasierna alltså bestå.

På grundval av kommitténs förslag utfärdades åren 1831 och 1832 föreskrifter för universitetet i Uppsala och Lund, vilka innebar att studentexamen skulle förrättas av sex därtill utsedda akademiska lärare och bli en verklig kunskapsprövning. Bestämmelserna kompletterades år 1855, då även vissa skriftliga prov infördes.

Efter hand visade det sig att många undergick inträdesexamen vid något av universitetet enbart för att få ett kompetensbevis och utan avsikt att bedriva universitetsstudier. Bl a av detta skäl restes krav på att denna inträdesexamen skulle avskaffas och att nya regler i stället skulle utfärdas för avgångsexamen från gymnasierna. På grundval av förslag av 1858 års examenskommitté utfärdades 1862 års stadga *angående avgångsexamen vid rikets högre elementarläroverk* (SFS 1862:25). Godkänd genomgång av denna examen berättigade till omedelbart inträde vid universitet, och den tidigare inträdesexamen avskaffades sålunda. Avgångsexamen enligt de nya riktlinjerna kunde avläggas första gången vt 1864.

Enligt 1858 års examenssakkunnigas förslag var den nya examen inte enbart en kunskapsprövning utan framför allt en prövning av den mogenhet, som abiturienterna hade förvärvat. Den kallades i 1862 års stadga helt enkelt avgångsexamen, men språkbruket vacklade. I 1878 års läroverksstadga (SFS 1878:53) talas om mogenhetsprövning, men i den samma år utfärdade kungörelsen om ändringar i 1862 års stadga (SFS 1878:59) kallas den fortfarande avgångsexamen. I registret till SFS 1878 förekommer även uttrycket maturitetsexamen. I dagligt tal kallades den vanligen *mogenhetsexamen*. Någon gång förekom det att man använde den gamla beteckningen studentexamen, som sedan ånyo blev officiell genom 1905 års läroverksstadga.

Den ordning som skapades genom 1862 års stadga ligger i huvudsak till grund också för senare utfärdade föreskrifter för mogenhetsprövning och studentexamen. Examen var dels skriftlig, dels muntlig. Den som godkänkts i skrivningarna men underkänkts i den muntliga examen kunde anmäla sig till ny muntlig prövning nästa termin. Den skriftliga examen förelades på tre eller fyra dagar och anställdes samtidigt vid alla

läroverken med centralt bestämda ämnen. Den muntliga examen skulle anställas under ledning och tillsyn av *censorer* som utsågs av Kungl. Maj:t. Dessutom borde minst tre examensvittnen närvara, vilka skulle utses av läroverkets eforus. Särskilda bestämmelser utfärdades för abiturienter som "åtnjutit enskild undervisning", dvs enligt senare språkbruk privatister. Jfr SOU 1937:45, s 128 ff.

Avgångsbetyget skulle förutom vitsord om resultaten av skrivningarna och examinationen i de olika ämnena i den muntliga examen samt om flit och uppförande även innehålla vitsord om "den mogenhet, som en fullständig elementarundervisning avser att bibringa". Censorena hade inte rätt att delta i bedömningen av vitsorden. I stället fick de befogenhet att *underkänna examen* för en abiturient som lärarna godkänt.

Enligt BiSOS P underkände censorerna vid den muntliga provningen åren 1876–1890 sammanlagt 191 abiturienter. Hela antalet underkända vid den muntliga provningen under samma 15-årsperiod uppgavs till 1 087, men i detta antal ingick även 232 personer, som uteblivit från provningen. Det verkliga antalet underkända var alltså 855. Detta innebär att 78 % hade underkänts av lärarna och 22 % av censorerna. Även under senare år har ett ej obetydligt antal underkänts av censorerna, sedan de godkänts av de examinerande lärarna. 1940 års skolutredning undersökte resultaten av den muntliga provningen vid de allmänna läroverken under de tre femårsperioderna 1921/25, 1931/35 och 1941/45. Under dessa 15 år hade sammanlagt 807 elever underkänts. Av dessa hade 369 underkänts av examinatorena och inte mindre än 438, dvs 54 % av censorerna. För senare år kan uppgifter hämtas ur arkivtabeller (SÖSKA H I ba: 9–13), som visar att omkring hälften av de kuggade hade underkänts av censorerna.

1862 års stadga avsåg statliga läroverk, men redan 1865 anställdes även vid ett par enskilda skolor en avgångsexamen, som innebar rätt att dimittera till universitet. Se tabell 7.1. Sådan *dimissionsrätt* hade beviljats dessa skolors föreståndare genom särskilda kungl. brev, som avsåg en period av fem år. Efter denna tid förnyades dimissionsrätten ofta, men långt ifrån alltid. Enligt BiSOS H hade fyra enskilda skolor dimissionsrätt vid utgången av år 1870. Tre av dessa ingår bland de fem som redovisas i BiSOS P 1876. Fr o m detta år innehåller BiSOS P uppgifter om antalet godkända och underkända vid varje särskild skola. I något fall kan man konstatera att skolan förlorat dimissionsrätten sedan kuggningsprocenten visat sig vara stor.

Den 3 juni 1870 utfärdades ett kungl. brev (SFS 1870:32, s 9) enligt vilket kvinnlig studerande fick rätt att avlägga mogenhetsexamen och studera medicin. Jfr Wieselgren. Den höga tröskeln, s 16 ff. Sveriges första studentska var Betty Pettersson från Visby, som avlade mogenhetsexamen som privatist vid Nya elementarskolan i Stockholm vt 1871. Redan följande år fick hon två efterföljare, och vid årtiondets slut hade sammanlagt 32 kvinnor avlagt denna examen, 8 på real- och 24 på latinlinjen. Jfr diagram 15. Tabell 7.2 visar att 16 av dessa tillhörde enskilda skolor med dimissionsrätt. Den första flickskola som fick dimissionsrätt var Wallinska

skolan i Stockholm. Se kap 5.1.

De bestämmelser om avgångsexamen från övre avdelningen av läroverkets högsta klass, dvs klass 7:2, vilka dittills ingått i den ovannämnda särskilda stadgan, ersattes 1905 av bestämmelser om *studentexamen* med lärjungar i gymnasiets fjärde ring, vilka intogs i 1905 års läroverksstadga (SFS 1905:6). Studentexamen skulle uttröna, "huruvida de hade inhämtat det mått av kunskaper, som är angivet i de stadgade undervisningsplanerna samt huruvida de vunnit den mogenhet, som erfordras för bedrivande av studier vid universitet eller högre tillämpningsskola". Något vitsord om mogenhet skulle dock inte utfärdas. *Mogenhetsexamen förrättades sista gången 1909 och studentexamen första gången vt 1910*, sedan även en ny instruktion för censorerna (SFS 1910:43) hade trätt i kraft.

Även om den ovan redovisade ordning som skapades år 1862 blev bestående i sina grunddrag har åtskilliga ändringar i bestämmelserna vidtagits under de gångna hundra åren, av vilka en del betingats av ändringar i gymnasiestudiernas innehåll, medan andra avsett formerna för studentexamen. En del av de senare har direkt tagit sikte på en uppmjukning av studentexamens ursprungligen mycket rigorösa karaktär. Se bl a SOU 1937:45. Genom 1895 års stadga angående mogenhetsexamen gjordes för första gången avsteg från principen att gymnasieeleverna skulle provas i varje ämne som förekom i högsta klassen. Censor fick nämligen rätt att befria examinandan från provning i högst två läroämnen. Den muntliga provningen för läroverkets egna elever kom därigenom att omfatta åtta eller nio ämnen. Denna censors uteslutningsrätt utvidgades efter hand. Enligt 1905 års läroverksstadga omfattade den muntliga provningen i allmänhet sju läroämnen och enligt 1928 års läroverksstadga fyra eller högst fem ämnen. Privatisterna måste dock provas i alla till examen hörande ämnen. Deras provning kunde utsträckas över två dagar.

Genom SFS 1948:577 fick gymnasieelever som underkänts i den muntliga examen möjlighet till *omprovning* i det eller de ämnen där de fått underbetyg. De slapp sålunda göra om hela den muntliga provningen. Resultaten av omprovningarna åren 1950, 1955 och 1960 var följande enligt SÖSKA H I ba:10–13:

	1950	1955	1960
Män			
Godkända	74	50	57
Underkända	14	28	32
Kvinnor			
Godkända	29	36	30
Underkända	9	17	18
Samtliga			
Godkända	103	86	87
Underkända	23	45	50
Relativ fördelning av samtliga, %			
Godkända	81,7	65,6	63,5
Underkända	18,3	34,4	36,5

Privatisterna, som inte hade denna möjlighet, kunde i stället sedan 1924 få den muntliga prövningen uppdelad på två på varandra omedelbart följande terminer.

Särskild prövning i vissa ämnen i studentexamen började införas 1934 och vidareutvecklades senare. Den innebar möjlighet att avlägga partiell studentexamen i ett eller flera ämnen. Särskilda prövningar kunde utgöra delar av en fullständig privatistexamen. På senare år kunde dessutom en del gymnasieelever genom särskild prövning avlägga studentexamen på förhand i ett eller flera ämnen.

Bland förändringar som införts under årens lopp kan också nämnas, att s k *begränsad studentexamen* omfattande endast vissa ämnen kunde avläggas fr o m 1929 vid arméns underofficersskola och fr o m 1936 vid flygvapnets underofficersskola. Det fåtal studenter som här äsyftas har i tabell 7.3 medräknats bland studenter från allmänna läroverk.

En relativt genomgripande omläggning av studentexamen föreslogs av 1936 års studentexamenssakkunniga (SOU 1937:45). Förslaget innebar att centrala bedömningsnämnder skulle inrättas för de skriftliga proven, samt att den muntliga prövningen liksom censorsinstitutionen skulle avskaffas. I stället föreslogs en tentamensordning och en regelbunden fackinspektion över gymnasier. De sakkunnigas förslag ledde dock inte till någon sådan omläggning. Studentexamen har vidare behandlats av 1940 års skolutredning i dess betänkande Gymnasiet (SOU 1947:34) och av 1946 års skolkommission (SOU 1948:27). Jfr kap 4.4 med dess

redogörelse för det av skolutredningen diskuterade och av skolkommissionen rekommenderade förslaget om en *horisontell klyvning* av gymnasiet, som innebar en tidigare och en senare avgångsetapp från gymnasiet, varvid endast den senare skulle medföra rätt att dimitteras till universitet och motsvarande högskolor.

Frågan huruvida studentexamen borde bibehållas eller avskaffas behandlades slutligen av 1960 års gymnasieutredning (SOU 1963:42). Som redovisats i kap 4.5 föreslog utredningen att handelsgymnasiet och det tekniska gymnasiet skulle sammanföras med det allmänna gymnasiet och bilda det s k nya gymnasiet. I fråga om studiernas avslutande konstaterade utredningen att slutprövningen var ordnad på olika sätt i allmänna och fackgymnasier. Jfr kap 8. I det framtida gymnasiet borde man förfara lika inom alla lärokurser, och utredningen föreslog därför att studentexamen och motsvarande examina vid fackgymnasierna skulle ersättas av ett nytt system för slutprövning. 1964 års riksdag beslöt i enlighet därmed, och *studentexamen upphörde i princip i och med vt 1968*. Det fåtal studenter som enligt tabell 7.6 tog examen under de två följande terminerna utgjordes av abiturienter, som dessförinnan blivit partiellt godkända.

Den officiella statistiken innehåller uppgifter inte bara om antalet godkända utan också om det antal examinander som *underkänts*, dels vid den skriftliga, dels vid den muntliga prövningen. Sammanställningarna har emellertid gjorts efter delvis olika principer under olika perioder. Som förut nämnts

Tablå 7a Mogenhetsexamen: relativ fördelning av underkända och godkända åren 1876/80–1886/90, i %
The maturity examination: relative distribution of failures and passes, 1876/80–1886/90

Anmärkning. Bland underkända ingår även uteblivna.

	Allmänna läroverk ¹	Enskilda läroverk ¹	Privatister	Samtliga	Därav	
					L	R
1876/80						
Underkända i						
skriftlig examen	8	16	47	19	14	34
muntlig examen	3	5	20	7	8	7
Godkända i						
muntlig examen	89	79	33	74	78	59
1881/85						
Underkända i						
skriftlig examen	8	12	48	17	14	26
muntlig examen	3	4	22	7	7	7
Godkända i						
muntlig examen	89	84	30	76	79	67
1886/90						
Underkända i						
skriftlig examen	8	16	48	17	15	26
muntlig examen	4	8	23	8	9	5
Godkända i						
muntlig examen	88	76	29	75	76	69

1) Skolornas egna elever.

Källa: BiSOS P 1880/81, 1885/86, 1890/91

har de som anmält sig till examen men uteblivit från provningen medräknats i BiSOS bland de underkända. Detta gäller följaktligen också tablå 7 a, där uppgifterna hämtats ur BiSOS. I SOS och vissa andra utredningar har de däremot uteslutits ur redovisningen om de uteblivit helt men medräknats om de påbörjat men avbrutit provningen. Av detta och andra skäl försvåras jämförelserna mellan 1800-talet och senare perioder. Skillnaderna är dock påtagliga mellan privatister och elever vid allmänna och enskilda läroverk. Kuggningsprocenten är också så gott som genomgående betydligt högre vid skrivningarna än vid den muntliga provningen.

Den som godkänts i skrivningarna men underkänts i den muntliga provningen eller avstått från att gå upp i denna kunde, som förut nämnts, undergå muntlig provning följande termin. Av bland annat detta skäl är de som en viss termin deltagit i muntlig provning och de som samma termin godkänts i skrivningarna endast delvis samma examinander. Jfr Det högre skolväsendet 1935/36, s 156*. Såväl i SOS som i andra undersökningar från senare år redovisas därför resultaten från skriftlig och muntlig provning var för sig. Vid sidan därav har man i Det högre skolväsendet 1927/28 gjort ett försök att för sexårsperioden 1923/28 beräkna den sammanlagda effekten av kuggningarna i skriftlig och muntlig examen med utgångspunkt från den teoretiska förutsättningen att de som under denna period godkänts i skrivningarna fortsatt till den muntliga provningen. De sammanlagda resultaten av skriftlig och muntlig provning redovisas i form av följande procenttal, som visar *de underkändas andel av det antal examinander som deltagit i skrivningarna*:

	Allmänna läroverk	Enskilda läroverk	Privatister
Män			
L	11,27	15,71	79,80
R	7,65	12,25	79,67
Kvinnor			
L	3,19	7,43	61,86
R	7,65	7,09	77,48

Eleverna lyckades sålunda bättre vid de allmänna läroverken än vid de enskilda, de vid denna tid fåtaliga kvinnorna bättre än männen och reallinjens elever (i motsats mot vad som framgick av tablå 7 a) ofta bättre än latinlinjens. Av de manliga privatisterna lyckades föga mer än en femtedel avlägga studentexamen.

Kuggningsfrekvensen varierade starkt mellan olika år, i synnerhet vid skrivningarna. Se *text* följande procenttal för manliga gymnasieelever i skrivningarna under fem på varandra följande år:

	Allmänna läroverk	Enskilda läroverk
1931	7,3	13,5
1932	4,3	8,1
1933	2,9	5,6
1934	3,2	8,8
1935	4,9	8,8

Den vanligaste förklaringen till variationerna är att skrivningarna varit av olika svårighetsgrad olika år. Emellertid varierade kuggningsfrekvensen även i den muntliga examen, där procenttalen åren 1929–1936 för samtliga examinander inkl privatisterna var mellan 5 och 9,5 % för männen och mellan 2 och 5 % för kvinnorna. Dessa blev sålunda underkända i mindre utsträckning än männen, vilket i regel tycks ha varit fallet även under senare år. Se tablå 7b, som visar *de underkändas andel av samtliga examinander som deltagit i respektive provning*. Med undantag för något enstaka år visar statistiken en sjunkande kuggningsfrekvens. Detta torde delvis sammanhålla med den i kap 4.5 redovisade platsbristen på gymnasier på 1950-talet, som medförde att endast elever med någorlunda goda betyg kunde beredas plats. I viss utsträckning kan det givetvis också vara fråga om en mildare bedömning av examensresultaten under senare år.

Tablå 7b Studentexamen: relativa andelen underkända i dels skriftlig, dels muntlig examen åren 1935–1960

The higher certificate examination, relative proportion of failures in the written and the oral examination, 1935–1960

	Skriftlig examen			Muntlig examen		
	M	Kv	Samtl	M	Kv	Samtl
1935	9,8	3,9	8,0	5,7	2,5	4,7
1940	8,4	4,5	7,2	5,8	2,9	4,9
1945	13,0	9,2	11,7	5,7	3,5	4,9
1950	9,1	9,7	9,3	5,2	4,5	4,9
1955	7,6	5,1	6,5	5,1	3,4	4,4
1960	5,5	2,8	4,3	4,1	2,1	3,2

Källor: År 1935: Det högre skolväsendet 1935/36
Åren 1940–1960: SÖSKA H I ba: 9–13

Uppgifter om studenternas födelseår föreligger sedan 1864. De uppgifter om de godkändas *ålder* som återges i den officiella statistiken utgöres av skillnaden mellan examensår och födelseår. Åren 1864–1911 växlade den på detta sätt beräknade åldern vid de allmänna läroverken mellan lägst 16 och högst 41 år, vid de enskilda läroverken mellan lägst 15 och högst 39 år och för privatisterna mellan lägst 14 och högst 50 år. Medelåldern varierade under samma tid för de allmänna läroverkens studenter mellan 20,9 och 19,1 år, för de enskilda läroverkens egna elever mellan 22,0 och 18,7 år och för privatisterna mellan 23,3 och 19,7 år. Se Statens allmänna läroverk 1911/12, s 103 ff.

I genomsnitt för samtliga skolor sjönk åldern med ungefär 1 år från mitten av 1870-talet till 1910, då den angavs till 19,7 år. Utvecklingen under de följande åren framgår av följande sammanställning, som åren 1920–1950 avser den under kalenderåret men år 1960 den under terminen uppnådda åldern:

	M	Kv	Samtliga
1920	19,5	19,9	19,6
1930	19,8	19,7	19,8
1940	20,1	19,8	20,0
1950: L	20,8	20,0	20,3
1950: R	20,2	19,9	20,1
1960	20,3	20,0	20,2

Den stigande medelåldern från omkring 1930 har antagits sammanhånga med att antalet elever på det 3-åriga gymnasiet ökades. Se Det högre skolväsendet 1935/36, s 161*. Som framgår av tablå 7 c var dessa studenter trots den kortare gymnasietiden något äldre än de studenter som kom från 4-åriga gymnasier. Detta förklaras av att eleverna på de 3-åriga gymnasierna i allmänhet hade haft en längre skoltid, innan de kom till gymnasiet. Jfr SOU 1947:34, s 36.

Efter hand som möjligheterna att bedriva gymnasiestudier ökades, steg antalet studenter i allt hastigare takt, och tabell 7.6 visar, att utvecklingen var explosionsartad på 1960-talet. Men redan 1927 års skolreform hade satt kraftiga spår, i synnerhet i fråga om antalet *kvinnliga* studenter. Jfr diagram 16. Tabell 7.4 och tablå 7 d visar, att deras antal tredubblades från början av 1930-talet till mitten av 1940-talet, och att de då utgjorde hälften av latinarna. År 1966, då fullständiga

uppgifter om könsfördelningen sista gången sammanställdes, utgjorde studenterna hälften av årets hela studentkull.

Redan vid mitten av 1800-talet hade man observerat att studentexamen vid universiteten omfattade många som inte avsåg att bedriva universitetsstudier. Som ovan nämnts var detta ett av skälen till 1862 års beslut att studentexamen skulle förläggas till läroverken. Jämför tablå 7 e som avser enbart studenter från allmänna läroverk. Med universitetsstudier avses även studier vid Stockholms och Göteborgs högskolor, sannolikt också vid Karolinska institutet, medan de som gick till andra högskolor ingår i några av de yrkesgrupper som redovisas på övriga rader i tablå. Man kan därför räkna med att studentexamen i betydande grad låg till grund för högre studier. Att detta var fallet visas bl a i Sven Mobergs avhandling "Vem blev student och vad blev studenten?" Se även 1936 års studentexamenssakkunnigas betänkande (SOU 1937:45) och den av S. D. Wicksell och T. Jerneman framlagda utredningen om tillströmningen till de intellektuella yrkena (SOU 1935:52).

I sistnämnda utredning jämfördes nettoantalet nyinskrivna vid universiteten, Karolinska institutet och de fria högskolorna med antalet studentexamina. Jämförelserna visade att under perioden från 1921 och fram till början av 1930-talet nära 60 % av de manliga och något över 50 % av de kvinnliga studenterna skrivit in sig vid något av universiteten eller någon av de här nämnda högskolorna. Om även fackhögskolorna medräknas skulle med reduktion för vissa dubbelräkningar ca 75 % av en studentkull ha fortsatt till studier vid universitet och högskolor. Tillströmningen varierade emellertid och var betydligt lägre under perioder med högkonjunktur än under lågkonjunktur.

Tablå 7c Medelåldern vid studentexamen 1940 och 1950

Average age of candidates for the higher certificate examination 1940 and 1950

Anmärkning. De som avlagt godkänd examen efter omprövning ej inräknade.

	1940		1950			
	4-årigt gymnasium	3-årigt gymnasium	Latin + nyspråkl. linje	Reallinje		
			4-årigt gymnasium	3-årigt gymnasium	4-årigt gymnasium	3-årigt gymnasium
Allmänna läroverk						
M	19,6	19,9	19,6	19,9	19,5	19,9
Kv	19,6	19,8	19,7	19,9	19,8	19,8
Enskilda läroverk						
M	20,4	21,8	21,2	22,7	20,2	22,6
Kv	19,6	20,3	19,9	21,2	19,8	21,2
Militära skolor, M	25,2		24,6		24,6	
Privatister						
M	22,6		25,6		24,5	
Kv	22,1		23,4		22,9	
Samtliga	20,0		20,3		20,1	
Därav M	20,1		20,8		20,2	
Kv	19,8		20,0		19,9	

Källa: SÖSKA H I ba: 9–10

Tablå 7d Män och kvinnor som godkänts i studentexamen 1910–1960
Men and women who passed the higher certificate examination 1910–1960

	1910	1920	1930	1940	1950	1960
Antal godkända						
Latinlinjen						
M	583	742	998	951	749	949
Kv	134	318	417	930	1 030	2 160
Samtliga	717	1 060	1 415	1 881	1 779	3 109
Reallinjen						
M	774	929	773	1 645	1 953	2 946
Kv	53	59	60	313	765	1 092
Samtliga	827	988	833	1 958	2 718	4 038
Samtliga linjer ¹						
M	1 357	1 671	1 771	2 596	2 702	4 844 ¹
Kv	187	377	477	1 243	1 795	4 292 ¹
Samtliga	1 544	2 048	2 248	3 839	4 497	9 136 ¹
Relativ fördelning, %						
Latinlinjen						
M	81,3	70,0	70,5	50,6	42,1	30,5
Kv	18,7	30,0	29,5	49,4	57,9	69,5
Summa	100	100	100	100	100	100
Reallinjen						
M	93,6	94,0	92,8	84,0	71,9	73,0
Kv	6,4	6,0	7,2	16,0	28,1	27,0
Summa	100	100	100	100	100	100
Samtliga linjer ¹						
M	87,9	81,6	78,8	67,6	60,1	53,0
Kv	12,1	18,4	21,2	32,4	39,9	47,0
Summa	100	100	100	100	100	100

1) År 1960 inkl allmän linje.

Källor: Tabell 7.3, 7.4 och 7.6

Tablå 7e Läroverksstudenternas framtidsplaner närmast efter examen: relativ fördelning, %
Future plans of graduates from secondary schools immediately after the examination 1884/85, 1906/10 and 1928/35: relative distribution

	1884/85	1906/10	1928/35
Universitetsstudier	47,8	40,3	35,3
Teknisk utbildning	5,1	12,4	12,3
Handelsutbildning eller handelsanställning	4,7	12,5	11,8
Civila tjänstemannabätor ¹	7,3	7,5	3,7
Militära yrken	6,2	12,8	8,2
Apotekare, tandläkare, veterinärer	2,9	4,5	6,4
Andra levnadsbätor	5,5	7,3	9,8
Utan uppgift	20,5	2,7	12,5
Summa	100	100	100

1) Utan akademisk examen.

Källor: Statens allmänna läroverk 1911/12, s 112 samt Det högre skolväsendet 1935/36, s 57*

Bland redogörelser från senare år kan nämnas prop 1961:82 om handelsgymnasierna, där departementschefen berörde den stora ökningen av examina vid såväl de allmänna gymnasierna som handelsgymnasierna och de tekniska gymnasierna under 1950-talet. Han framhöll, att under samma tid en betydande ökning av intagningskapaciteten vid universitet och högskolor ägt rum. "Framst har denna ökning givetvis föranletts av den kraftigt ökande studentexaminationen. Härtill kommer emellertid en ökning också av den *andel* av de utexaminerade, som söker in vid universitet och högskolor. Denna andel har stigit från 65 procent under 1940-talets förra del till 75 procent vid mitten och under senare delen av 1950-talet. Endast en mindre del av den hastigt ökande tillströmningen till universitet och högskolor har kunnat tas emot vid utbildningslinjer, där intagningsbegränsning tillämpas. Den största delen av det växande antalet nybörjare har därför förlagt sina studier till de s k fria fakulteterna, främst de humanistiska. Till belysning av detta förhållande kan nämnas att nettoantalet nyinskrivna studerande vid universitet och högskolor läsåret 1950/51 utgjorde omkring 3 500, av vilka drygt 1 300 eller närmare 38 procent skrevs in vid humanistiska fakulteter. Läsåret 1959/60 hade nettoantalet nyinskrivna ökat till drygt 7 100. Av denna ökning föll omkring 2 100 eller mer än 58 procent på de humanistiska fakulteterna". Inför den väntade stora ansvällningen av gymnasieutbildningen under 1960-talet framhöll departementschefen att universiteten och högskolorna borde utbyggas men att också en minskad övergång från det allmänbildande gymnasiet till universiteten borde eftersträvas, så att en från arbetsmarknadssynpunkt alltför kraftigt tillströmning till de fria fakulteterna kunde undvikas.

Resultaten av de olika åtgärder som vidtogs återspeglas bl a i den analys av utvecklingen som SCB publicerat i IPF 1974:6. I denna framhölls, att andelen som bedrev studier ett år efter avslutad utbildning i gymnasieskolans 3- och 4-åriga linjer hade minskat markant för både män och kvinnor. "Av de män som gick ut gymnasieskolan 1970 bedrev knappt 40 procent studier ett år senare. Motsvarande andel var för dem som gick ut 1971 35 procent. För 1972 års avgångna har andelen studerande minskat ytterligare. En stor del av denna minskning torde dock förklaras av att fler än tidigare befann sig i militärtjänst eller just avslutat den. Av de kvinnor som gick ut gymnasieskolans 3- och 4-åriga linjer 1970 studerade knappt 60 procent ett år senare. För avgångna 1971 och 1972 var motsvarande andel drygt 50 procent. Den stora skillnaden mellan män och kvinnor i andelen studerande beror på militärtjänstgöringen. Minskningen i andelen studerande faller helt på de fria fakulteterna, medan andelen studerande vid spärrade universitets- och högskoleutbildningar eller i andra utbildningar (sjuksköterskeutbildning, klasslärarutbildning, forskollärarutbildning, etc) har varit tämligen konstant".

Se även: Examinerade från gymnasium 1957, 1962 och 1967. Social bakgrund, betyg och universitetsstudier (PM från SCB 1976:14).

7.2 Realexamen

Under senare delen av 1800-talet visade det sig att allt fler läroverkselever slutade skolan långt före mogenhetsexamen för att övergå till näringslivet eller någon yrkesinriktad utbildning. Som framgått av kap 3.1 restes därför krav på att en avgångsexamen skulle inrättas även på läroverkets mellanstadium. I anslutning därtill beslöt 1904 års riksdag på förslag av 1899 års läroverkskommitté att en sexårig realskola skulle inrättas, och att denna skulle avslutas med en examen kallad *realskolexamen*.

Föreskrifter angående realskolexamen infördes i 1905 års stadga för rikets allmänna läroverk (SFS 1905:6). Liksom vid studentexamen var prövningen såväl skriftlig som muntlig. För privatisterna var den muntliga prövningen mer omfattande än för skolans egna elever. Särskilda bestämmelser utfärdades för den kompetens som denna examen medförde. Se Statens allmänna läroverk 1911/12, s 85 f.

Realskolexamen avlades första gången år 1907 av 998 elever vid de statliga läroverken och av 150 privatister. Se tabell 7.7. Redan följande år kunde denna examen också avläggas vid 10 enskilda skolor och år 1910 vid de första två kommunala mellanskolorna. Trots att antalet elever vid de statliga realskolorna steg från omkring 16 000 år 1907 till omkring 22 000 år 1920 (se tabell 3.2), förblev antalet avlagda realskolexamina vid dessa skolor länge ungefär konstant. Något fler elever än tidigare gick över från femte klassen till gymnasiet (jfr tabell 4.2), men det är tydligt att många slutade utan någon examen. År 1920 kunde realskolexamen avläggas vid 52 kommunala mellanskolor. Det var framför allt dessa som svarade för ökningen av antalet avlagda realskolexamina.

Vid slutet av första världskriget var en tredjedel av examinanderna flickor. Från mitten av 1950-talet var flickorna fler än pojkarna. Se tabell 7.7 och 7.8 samt diagram 17.

Namnet på den examen som avslutade realskolans lärokurs ändrades till *realexamen* genom 1928 års läroverksstadga (SFS 412). Ändringen genomfördes successivt. Stadgans bestämmelser om realexamen trädde nämligen inte i kraft förrän de i samband med 1927 års skolreform beslutade nya undervisningsplanerna hunnit tillämpas i realskolans högsta klass. De började tillämpas i första klassen ht 1928.

Praktisk realexamen anordnades första gången vid praktiska mellanskolor vt 1934 och vid allmänna läroverk vt 1935. Jfr kap 1.3 och 3.3. Denna examen omfattade förutom skriftlig och muntlig prövning även praktiska examensarbeten. Se Det högre skolväsendet 1935/36, s 144*.

Eftersom realexamen kunde avläggas inom flera olika skolformer blev studiegången fram till examen av varierande längd. Vid mitten av 1950-talet, då den sexåriga realskolan sedan länge var avvecklad, kunde den allmänna realexamen vid de allmänna läroverken avläggas efter femårig eller fyraårig och på sina håll efter treårig studiegång, vid de kommunala realskolorna efter fyraårig och vid i folkskolan inbyggda realskollinjer efter treårig eller undantagsvis femårig studiegång. Även inom privatskolorna varierade det antal år

som realskollinjerna omfattade. Praktisk realexamen avlades vid de praktiska realskolorna efter fyraårig och vid de i folkskolan inbyggda linjerna i regel efter treårig studiegång, medan de i realskolan inbyggda linjerna genomgående var tvååriga.

Åldern vid realexamen var givetvis beroende av studietiden. Se kap 10.3, som redovisar en undersökning av examinandernas ålder år 1939. Den visar att i den grupp som efter fyra år i folkskola genomgått en femårig realskola var över tre fjärdedelar antingen 16 eller 17 år vid examen, medan 84 % var antingen 17 eller 18 år i den grupp som efter sex år i folkskola genomgått en fyraårig realskola.

Särskild realexamen resp särskild praktisk realexamen kunde avläggas av elever som följt s k särskild studiegång. Försöksverksamhet med sådan studiegång inleddes i några skolor i samband med 1950 års skolreform. I den inbjudan till försöksverksamhet vid de högre skolorna, som SÖ utfärdade i oktober 1950, påpekades att ca 30 % av eleverna i högre skolor avbröt sin skolgång innan de nått ett slutmål. Se ASÖ 1950, s 273 ff. SÖ underströk, att skolan borde kunna ge alla sina elever en efter vars och ens förutsättningar lämpad utbildning. SÖ ville inte förorda en allmän sänkning av realexamensnivån utan föreslog i stället att en särskild realexamen skulle införas för sådana elever som önskade

Tablå 7f Real(skol)examen: relativ fördelning av underkända och godkända 1920–1960, %
Lower certificate examination: relative distribution of failures and passes 1920–1960
Anmärkning. Bland underkända ingår även uteblivna.

	Statliga skolor ¹	Kommunala skolor ¹	Enskilda skolor ¹	Privatister	Samtliga	Därav	
						M	Kv
1920							
Underkända i							
skriftlig examen	7,7	6,2	7,9	36,1	13,4	14,1	12,1
muntlig examen	4,0	1,4	2,1	14,2	5,3	6,4	3,0
Godkända i							
muntlig examen	88,3	92,4	90,0	49,7	81,3	79,5	84,9
1930							
Underkända i							
skriftlig examen	3,9 ²	1,6	5,5	25,5	4,9	5,6 ²	3,7
muntlig examen	3,1	0,8	0,5	14,5	3,0	3,8	1,4
Godkända i							
muntlig examen	93,0	97,6	94,0	60,0	92,1	90,6	94,9
1940							
Underkända i							
skriftlig examen	6,1	4,2	10,4	33,3	8,2	9,6	6,4
muntlig examen	1,9	0,7	1,9	8,4	2,2	2,5	1,9
Godkända i							
muntlig examen	91,9	95,1	87,6	58,2	89,6	87,9	91,6
1950							
Underkända i							
skriftlig examen	5,0	3,9	9,7	33,7	7,4	9,3	5,2
muntlig examen	1,6	0,7	1,0	11,0	2,3	2,7	1,8
Godkända i							
muntlig examen	93,4	95,4	89,3	55,2	90,3	88,0	93,0
1960							
Underkända i							
skriftlig examen	3,4	3,7	3,4	41,5	4,3	5,1	3,6
muntlig examen	2,9	1,5	2,4	15,7	3,0	4,2	1,8
Godkända i							
muntlig examen	93,7	94,8	94,2	42,9	92,7	90,7	94,7

1) Skolornas egna elever.

2) Exkl militära skolor.

Källor: År 1920: Statens allmänna läroverk 1919/20 samt realskol- och studentexamina 1920

År 1930: Det högre skolväsendet 1935/36

Åren 1940–1960: SÖSKA H I ba: 14–16

utbyta högst tre teoretiska mot praktiska ämnen.

Bestämmelser angående försök med särskild realexamen utfärdades av Kungl. Maj:t den 1 juni 1951 och den 6 juni 1952. I de skolor som deltog i försöksverksamheten kunde en elev få byta ut högst tre av de på timplanen upptagna obligatoriska läroämnena — dock icke kristendomskunskap och modersmålet — mot ersättningsämnen som bestämdes av SÖ. Särskild realexamen gav ej behörighet att intas som elev i gymnasiet. Den som avlagt särskild realexamen hade möjlighet att efter erforderlig fyllnadsprövning få betyg över vanlig allmän eller praktisk realexamen. Se vidare realskoleutredningens betänkande (SOU 1955:53), s 215 ff. Sedan försöksverksamheten pågått några år infördes bestämmelser om särskild realexamen och särskild praktisk realexamen i läroverksstadgan. Se SFS 1958:335, §§ 2 och 6. Jfr tabell 7.10 och 7.11.

Uppgifter om *underkända* i realexamen finns t o m 1936 i SOS och kan för de följande åren t o m 1960 hämtas ur arbetstabeller i SCBs arkiv. Vid sammanställningarna i SOS har antagits att samma elevgrupp deltagit i både skriftlig och muntlig prövning. Bland underkända har även medräknats de som *uteblivit* från respektive prövning. Procenttalen har beräknats så att summan av antalet underkända inkl uteblivna i dels den skriftliga, dels den muntliga prövningen samt antalet godkända i den muntliga är lika med 100. Beräkningssättet motsvarar alltså det som för studentexamen tillämpades i BiSOS men ej i SOS. Motsvarande beräkningssätt har i tabell 7 f tillämpats även för åren 1940–1960. Som denna tabell visar, var andelen underkända lägst och andelen godkända alltså högst i de kommunala skolorna, dvs kommunala och praktiska mellanskolor (realskolor), kommunala flickskolor m m. Flickorna lyckades bättre än pojkarna.

Vissa år anges i källorna till tabell 7 f antalet uteblivna och underkända var för sig. Dessa uppgifter är av särskilt intresse då det gäller den muntliga prövningen. Det visar sig, att de underkända till en början var fler än de uteblivna, men att förhållandet efter hand blev det motsatta, om man bortser från privatisterna. Följande uppgifter avser antalet uteblivna och underkända vid den muntliga prövningen i allmän realexamen:

	Uteblivna		Underkända	
	M	Kv	M	Kv
1935				
Samtliga	41	18	125	42
Därav privatister	9	3	41	23
1950				
Samtliga	78	51	76	35
Därav privatister	11	18	42	28
1960				
Samtliga	461	192	51	37
Därav privatister	12	10	42	26

De av skolornas egna elever som uteblev från den muntliga prövningen torde i regel ha blivit avrättade från att gå upp i denna på grund av svaga betyg. Den muntliga realexamen utvecklades alltmer till att enbart bli en formalitet vid skolans årsexamen.

Realexamen avlades sista gången vt 1973.

8 Handelsgymnasier och tekniska gymnasier

8.1 Handelsgymnasier

Den första svenska skolan med högre handelsutbildning var Göteborgs handelsinstitut, som började sin verksamhet 1826. Se SOU 1950:12, s 25 ff och 1963:42, s 24 ff. Medel för verksamheten tillskötts av vissa köpmän. Redan 1829 fick skolan bidrag av Göteborgs stad men först 1894 statsbidrag. Schartaus handelsinstitut, som började sin verksamhet 1865 med bidrag från medlemmar av fondbörsen i Stockholm, fick statsbidrag samma år som Göteborgs handelsinstitut, alltså 1894. Under 1900-talets första decennium tillkom handelsinstitut i Malmö, Hälsingborg och Gävle.

Genom beslut av 1913 års riksdag inrättades *handels-gymnasier*. Detta uttryck syftade direkt på de redan befintliga högre handelsinstituten. Nya handelsgymnasier upprättades därefter i Örebro och Norrköping åren 1914 och 1915. Handelsgymnasierna omfattade i enlighet med SFS 1918:970 en tvåårig normalkurs byggd på i huvudsak genomgången sex-årig kurs vid allmänt läroverk eller motsvarande kunskaper. Därjämte inrättades en ettårig kurs för studenter m fl, vilka dock i regel undervisades tillsammans med den tvååriga kursens 2:a klass.

Överinseendet över handelsgymnasierna flyttades år 1919 från kommerskollegium till den då nybildade skolöverstyrelsen, som utarbetade statistik över handelsgymnasierna fr o m läsåret 1920/21. Resultaten publicerades t o m 1936/37 i berättelserna över yrkesundervisningen i SOS. För ht 1937–1944 finns uppgifter om elevantal m m i tabeller, som numera förvaras i SCBs arkiv (SÖSKA H VII b:7), men som utarbetats inom SÖs yrkesskolavdelning. Sedan denna fr o m 1944 ombildats till ett fristående ämbetsverk, överstyrelsen för yrkesutbildning (KÖY), begränsade SÖ sin bearbetning av statistiken över handelsgymnasierna. Inom SCBs enhet för utbildnings- och kulturstatistik har vissa tabeller sedermera sammanställts, vilka använts som källa för perioden 1945–1959 i tabell 8.2. Enligt en ej publicerad kommentar har de grundats dels på uppgifter från SÖ, dels på KÖYs statistik, varmed torde avses de preliminära redogörelser, som KÖY offentliggjorde i årliga stencilerade rapporter. Man observerar emellertid vissa skillnader mellan uppgifterna om elevantalet i dessa och andra källor, t ex Handelsutbildningskommitténs betänkande (SOU 1950:12) och prop 1961:82 samt uppgifter som återgavs i SÅ. I något fall visar det sig att handelsgymnasier utan statsbidrag ej medräknats eller att elever vid förberedande kurser och extra elever medräknats vissa men inte alla år osv. Så långt det varit möjligt har även elever vid handelsgymnasier utan statsbidrag och elever vid förberedande kurser redovisats i tabell 8.2, medan extra elever uteslutits. I de fall då olika källor kunnat jämföras, motsvarar de obser-

verade skillnaderna endast ett relativt litet antal elever.

I tabell 8.1 har uppgifterna hämtats ur Yrkesundervisningen 1919/21–1936/37, där huvudredovisningen endast omfattar de sex handelsgymnasier som då hade statsunderstöd. De låg alla i södra eller mellersta Sverige. Gävle borgarskola och högre handelsinstitut ingår inte i statistiken före 1938, då en del av skolan omorganiserades till handelsgymnasium och fick statsbidrag. Avgångsexamen från institutet var emellertid i kompetenshänseende jämställd med avgångsexamen från handelsgymnasierna, och institutet stod sedan 1919 under SÖs insende. Uppgifterna i tabell 8.1 kan kompletteras med följande elevsiffror för Gävle:

År	Samtliga	Därav kv
1917	9	4
1918	21	7
1919	22	5
1920	21	8
1921	23	10
1922	18	8
1923	23	6
1924	35	15
1925	36	15
1926	30	7
1927	34	10
1928	47	12
1929	51	18
1930	57	24
1931	49	23
1932	52	24
1933	56	25
1934	59	27
1935	56	22
1936	56	30

År 1938, då Gävle handelsgymnasium fick statsbidrag, upprättades också två nya handelsgymnasier, nämligen i Sundsvall och Umeå. Hela antalet var då 9. År 1950 hade det stigit till 14, varav 11 med statsbidrag och år 1960 till 27, varav 23 med statsbidrag. Tabell 8.1–8.3 och diagram 9 visar att antalet elever år 1960 var ungefär dubbelt så stort som 1950, 3 gånger så stort som 1940, 4 gånger så stort som 1930 och 5 gånger så stort som 1920. *Andelen kvinnor* har varierat. De utgjorde länge omkring en tredjedel av samtliga men år 1960 drygt hälften. För utvecklingen efter 1960, se nedan.

Redan kort tid efter det att ansvaret för handelsgymnasier-na hade övertagits av SÖ föreslogs i prop 1921:197 på grund-

val av en inom SÖ verkställd sakkunnigutredning att den tvååriga normalkursen skulle delas på en handelsteknisk och en språklig linje och att vid sidan därav en *treårig* kurs skulle kunna inrättas försöksvis, vilken skulle möjliggöra en fördjupning och utvidgning av den förberedande köpmansutbildningen. Riksdagen biföll emellertid inte denna proposition. I SFS 1938:59, som ersatte 1918 års kungörelse, lämnas endast dels föreskrifter för en tvåårig kurs byggande på realexamen (allmän eller praktisk på handelslinjen), dels medgivande att anordna ettårig kurs byggande på studentexamen eller motsvarande kunskaper.

Förslag om att handelsgymnasiernas normalkurser skulle bli treåriga framlades på nytt av *handelsutbildningskommittén* (SOU 1950:12). Enligt förslaget skulle en avgångsetapp dock finnas efter andra årskursen. Åk 3 borde differentieras i en språklig och en företagsekonomisk linje. Undervisningen, som dittills i hög grad varit inriktad på bokförings- och korrespondensarbete, borde mera syfta till utbildning för självständiga poster inom det merkantila området. Även distributionsfrågor och den offentliga förvaltningens behov av merkantilt utbildad personal borde beaktas. Arbetsbördan var emellertid redan alltför betungande för eleverna, och om en sådan ökning av lärostoffet skulle genomföras, måste utbildningstiden förlängas. Den dittillsvarande handelsgymnasieexamen berättigade till inträde vid handelshögskolorna men ej vid andra högskolor eller rikets universitet. Examen från treårig linje borde berättiga till inträde även vid dessa.

Handelsutbildningskommitténs förslag föranledde inte några direkta åtgärder från statsmakternas sida. Utan närmare anknytning till kommitténs förslag utfärdades en ny kungörelse om statsunderstödda handelsgymnasier (SFS 1953:528), som ersatte SFS 1938:59. Liksom enligt denna skulle handelsgymnasierna omfatta en tvåårig kurs byggd på realexamen eller motsvarande kunskaper och dessutom kunna anordna ettårig kurs för studenter m fl. Därjämte skulle statsbidrag kunna utgå till *fyraårig aftonkurs*, byggd på realexamen eller motsvarande. Sådan undervisning hade sedan ht 1945 anordnats vid Stockholms stads handelsgymnasium, och ht 1948 hade ett fyraårigt kommunalt afton-gymnasium inrättats i Göteborg. År 1948 intogs i sådana kurser 49 elever i Stockholm och 50 i Göteborg. Av dem hade sammanlagt 80 avlagt realexamen. Ett förhållandevis mycket stort antal hade praktisk erfarenhet. Se SOU 1950:12, s 59 f. Undervisningen, som bedrevs på deltid, förde till samma mål som de tvååriga kurserna. Eleverna redovisas därför i tabell 8.2 och 8.3 tillsammans med eleverna i dessa kurser.

År 1957 verkställde KÖY på uppdrag av Kungl. Maj:t en översyn av de gällande bestämmelserna och föreslog då bl a att handelsgymnasiernas normalkurser skulle bli treåriga, i huvudsak enligt de riktlinjer, som uppdragits av handelsutbildningskommittén. Under en övergångstid skulle det också finnas tvååriga kurser. De treåriga kurserna kunde anordnas antingen som fristående kurser vid sidan av de tvååriga eller så att en tredje årskurs lades ovanpå den tvååriga, varvid studenter från de ettåriga kurserna skulle kunna mottagas i en sådan åk 3. I anslutning till förslaget om treåriga kurser framhöll KÖY att detta skulle öppna möjlighet till fortsatta

högre studier vid universitet och högskolor. Genom sådana treåriga gymnasier skulle en ekonomisk linje komma till stånd, vilken även ur allmänbildningssynpunkt synnerligen väl skulle försvara sin plats vid sidan av det allmänna gymnasietts olika linjer. De treåriga handelsgymnasierna skulle kunna avlasta de allmänna gymnasierna och därigenom bidra till att leda ungdomens studier i praktisk riktning.

KÖY upprepade dessa förslag i sina anslagsäskanden de följande åren, men departementschefen var med hänsyn till det statsfinansiella läget inte beredd att tillstyrka dem, trots att han ansåg att starka skäl kunde sägas tala för en reformering av bestämmelserna och en förbättring av bidragen. Vid 1960 års riksdag väcktes flera motioner med förslag till en reformering av handelsutbildningen. Bl a hemställdes i motion I:271 att riksdagen skulle uttala, att elevintagningen fr o m 1961/62 jämväl skulle avse intagning till treårig utbildning och i motion II:118 att statsbidrag även skulle utgå till treåriga linjer. I sistnämnda motion framhölls att handelsgymnasierna snart var den enda skolform som ställts utanför det reformarbete, som vårt lands skolväsen varit föremål för under senare år. Skälen till att utbildningstiden vid handelsgymnasierna borde få samma längd som vid övriga gymnasier blev för varje år allt starkare. Det fanns anledning att räkna med att vårt näringsliv i växande utsträckning skulle komma att söka sig till utländska marknader. En sådan utveckling var både önskvärd och nödvändig för en fortsatt ekonomisk tillväxt och kulturell förkovran. Men en förutsättning för en sådan utveckling var att näringslivet i tillräcklig omfattning fick folk med gedigen och ändamålsenlig utbildning både på gymnasie- och högskolenivå. Elevernas arbetsprogram var emellertid redan nu så hårt, att det var omöjligt att införa nya moment i utbildningen inom en tvåårig studietid.

Ytterligare skäl för en förlängning av studietiden hade framförts av universitetsutredningen (SOU 1959:45), som föreslagit att civilekonomutbildning skulle meddelas inte bara vid handelshögskolorna utan också vid universiteten i Uppsala och Lund. Handelsgymnasieexamen borde därför få en sådan utformning att den gav behörighet för inskrivning vid universitet.

I motionen föreslogs även åtgärder för att avskaffa elevavgifterna och för att främja lärarrekruteringen. I såväl denna motion som i motion I:270 yrkades även på ett anslag för att anordna vissa påbyggnadskurser. Utskottet fann förslagen välgrundade men ville med hänvisning till det statsfinansiella läget inte tillstyrka bifall, och samtliga motioner avlogs av riksdagen.

Våren 1961 var riksdagen äntligen redo att fatta beslut om nya riktlinjer för handelsgymnasieutbildningen. Då framlades i prop 1961:82 reformförslag som i stor utsträckning byggde på KÖYs och handelsutbildningskommitténs utredningar. Utskottet hälsade reformerna med tillfredsställelse, och riksdagen biföll propositionen på alla punkter. Med anledning av riksdagens beslut utfärdades en ny kungörelse om handelsgymnasierna (SFS 1961:362), som ersatte 1953 års kungörelse. Hösten 1961 intogs de första eleverna på den nya treåriga utbildningen, samtidigt som elever också intogs på tvåårig linje, fyraårig kvällsutbildning och ettårig studentlinje.

Den nya organisationen ägde bestånd endast ett fåtal år. Som redovisades i kap 4.6 genomfördes vid 1964 års riksdag en gymnasierreform, som trädde i kraft 1966 och som innebar att såväl det allmänna gymnasiet som fackgymnasierna, dvs handelsgymnasier och tekniska gymnasier, ersattes av ett nytt gymnasium med fem linjer. En av dessa var en ekonomisk linje, som ersatte det dittillsvarande treåriga handelsgymnasiet. Ht 1965 intogs elever sista gången på treårigt handelsgymnasium och ht 1966 första gången på det nya gymnasiets ekonomiska linje. Intresset för handelsgymnasieutbildning speglas t o m år 1965 av tab 8.3, som visar att elevantalet steg från 3 789 år 1960 till 13 876 år 1965. För åren 1966–1969, då handelsgymnasierna successivt avvecklades, bör denna tabell jämföras med uppgifterna om antalet elever på det nya gymnasiets ekonomiska linje i tabell 4.7. Av diagram 19 och följande sammanställning framgår att det sammanlagda elevantalet år 1969 hade stigit till inemot 18 000, av vilka 47 % var kvinnor.

	Handels- gymnasium	Ekonomisk linje	Summa
Samtliga elever			
1966	10 657	4 791	15 448
1967	6 884	10 410	17 294
1968	2 046	15 414	17 460
1969	1 624	16 359	17 983
Därav kvinnor			
1966	5 959	2 660	8 619
1967	3 754	5 413	9 167
1968	1 065	7 610	8 675
1969	952	7 551	8 503

I samband med övergången till det nya gymnasiet ersattes den ettåriga studentlinjen av ekonomiska specialkurser omfattande tre terminer.

Det nya gymnasiet skulle vara en kommunal skola. För flertalet handelsgymnasier innebar detta ingen förändring. Ursprungligen hade de visserligen varit privata, men efterhand hade alla utom ett (Göteborgs handelsinstitut) blivit kommunala, varav ett dock landstingskommunalt. Se SOU 1963:42, s 28.

I fråga om studiernas avslutning fanns inga författningsföreskrifter förrän i SFS 1953:528, där det emellertid endast stadgas, att avgångsexamen från handelsgymnasium (*handels-gymnasieexamen*) skall anordnas i enlighet med bestämmelser som utfärdas av KÖY. Till en början anordnade varje handelsgymnasium egen avgångsprövning. Genom frivilliga överenskommelser mellan rektorerna infördes på 1940-talet gemensamma skriftliga prov för de flesta av handelsgymnasierna. År 1948 infördes en privatistexamen med skriftliga prov, som utarbetades centralt av KÖY. Dessa prov kom att utnyttjas även av gymnasiernas egna elever. År 1948 föreskrev KÖY skyldighet att delta i dessa prov. Efter ansökan kunde handelsgymnasierna dock få tillstånd att använda egna prov i svensk uppsats, svensk affärskorrespondens och franska.

Muntlig prövning har inte varit föreskriven men har förekommit vid vissa handelsgymnasier, dock utan kontroll eller insyn utifrån.

I handelsgymnasiernas reglementen fanns föreskrifter om avgångsbetyg. För att få godkänt betyg skulle eleven antingen ha minst godkänt i alla läroämnen eller också kunna kompensera underbetyg i något ämne med överbetyg i motsvarande antal andra ämnen. Dock fordrades alltid godkända betyg antingen i svenska, tyska och engelska eller i bokföring, handelsräkning och handelslära. De som inte blivit godkända hade vissa möjligheter att inom tre år efterpröva i de ämnen, där de underkänts. Handelsutbildningskommittén har framhållit, att lärarna hade stor frihet både då det gällde att bedöma skrivningsresultaten och i fråga om den hänsyn man borde ta till dem då man avgav vitsord i avgångsbetygen. Se SOU 1950:12, s 53 ff, där kommittén påpekar, att det sålunda inte var fråga om en avgångsexamen i ordets egentliga mening. I tabell 8.4–8.6 anges därför liksom i de anlitade källorna att uppgifterna avser antalet elever som avgått med godkänt avgångsbetyg resp med slutbetyg.

Uppgifterna om avgångna i tabell 8.4, som hämtats ur SOS, omfattar ej elever från den tvååriga kursen i Gävle. Dessa ingår däremot från 1928 i de uppgifter om hela antalet elever med godkända avgångsbetyg från tvåårig kurs, vilka meddelas i tabell 15 i SOU 1950:12. Enligt denna tabell, som även utgör källa för motsvarande uppgifter i tabell 8.5, var antalet elever som godkänts från tvåårig kurs åren 1928–1936 följande:

1928	239
1929	251
1930	252
1931	293
1932	320
1933	285
1934	325
1935	329
1936	333

Gävle hade endast tvåårig kurs. För den ettåriga kursen meddelas med något undantag samma uppgifter i de båda källorna.

Slutligen kan nämnas, att mellan 94,7 och 97,1 % av eleverna åren 1943–1948 fick godkänt avgångsbetyg enligt en undersökning som redovisas i SOU 1950:12. Av de underkända fick omkring hälften sedermera betyg efter förnyad prövning.

8.2 Tekniska gymnasier

De tekniska gymnasierna hade i första hand sitt ursprung i de *tekniska elementarskolor*, som upprättades vid mitten av 1800-talet. Vissa av de tekniska gymnasierna utvecklades emellertid ur andra tekniska skolformer, som även tillkom under 1800-talet. Se SOU 1963:42, s 28 ff. Efter principbeslut vid 1850–1851 års riksdag började den första tekniska elementarskolan sin verksamhet i Malmö i oktober 1853.

Ytterligare sådana skolor tillkom i Norrköping, Borås och Örebro åren 1856 och 1857.

Överinseendet över skolorna ålåg kommerskollegium t o m 1886. Efter detta år fanns ingen särskild tillsynsmyndighet förrän år 1919. Då tilldelades denna uppgift SÖ, som fr o m läsåret 1920/21 utarbetade statistik över olika slag av tekniska läroverk. Liksom i fråga om statistiken över handelsgymnasierna publicerades resultaten t o m 1936/37 i berättelserna över yrkesundervisningen i SOS. För ht 1937–1945 och delvis några följande år finns uppgifter om elevantal m m i tabeller, som numera förvaras i SCBs arkiv (SÖSKA H VII b:5), men som utarbetats inom SÖs yrkesskolavdelning. Sedan denna fr o m 1944 ombildats till ett fristående ämbetsverk, överstyrelsen för yrkesutbildning (KÖY), begränsade SÖ, som förut nämnts, sin bearbetning av motsvarande statistikgrenar. Fr o m 1947 har uppgifterna i tabell 8.8 därför måst hämtas ur preliminära redogörelser, som KÖY utgav i stencilerade rapporter. Av jämförelser som kunnat göras med andra källor förefaller det som om dessa preliminära uppgifter endast ytterst obetydligt avviker från uppgifter, som skulle ha betecknats som definitiva.

I de av Kungl. Maj:t utarbetade stadgorna för skolorna i Malmö, Borås och Örebro angavs (med något varierande ordalag) att ändamålet var att bibringa nödiga elementarkunskaper åt dem som ville ägna sig åt industriella yrken eller bereda sig för inträde vid högre tekniskt läroverk. Med sistnämnda slag av skola åsyftades den dåvarande motsvarigheten till teknisk högskola. För skolan i Norrköping uteslöts den passus som talar om förberedelse för inträde i högre skola.

Lärotiden var till en början tre år vid två av skolorna och två år vid de båda andra. Senare fick även dessa treårig lärotid. Någon egentlig indelning i facklinjer förekom inte. Det har sagts, att de tekniska elementarskolorna till en början uppfattades som ett slags allmänna bildningsanstalter med realinriktning och att de betraktades som en förbättrad upplaga av apologistskolorna. Se SOU 1963:42, s 29.

År 1874 avgavs ett utlåtande av en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté, som föreslog att bestämmelserna att skolorna skulle förbereda för högre teknisk utbildning borde utgå. Även läroämnen av mera allmän art borde utgå och studierna huvudsakligen ägnas åt att inhämta sådana kunskaper som hade omedelbar praktisk tillämpning inom näringslivet. I huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag utfärdades en ny stadga för de tekniska elementarskolorna (SFS 1877:24), där ändamålet angavs vara att meddela elementära tekniska kunskaper åt ungdomar, som ville bilda sig för att utöva industriell verksamhet. I motsats mot äldre stadgor utsades det alltså klart, att uppgiften var att meddela tekniska kunskaper. Bestämmelsen att elementarskolorna även skulle förbereda för tekniska högskolor bortföll, men detta fick ingen praktisk betydelse. Enligt 1901 års stadga för tekniska högskolor berättigade nämligen genomgången teknisk elementarskola till inträde i högskolan.

Indelning i fackavdelningar infördes. Facken blev tre, nämligen mekaniskt teknisk, kemiskt teknisk och byggnadsteknisk avdelning. Differentieringen började antingen från tredje

eller senare delen av andra årskursen.

Någon fordran på förpraktik uppställdes inte vare sig i de äldsta stadgorna eller i 1877 års stadga. Villkor för inträde var bl a att ha fyllt 14 år och ha blivit godkänd vid vissa inträdesprov. Den som hade godkända betyg från femte klassen i allmänt elementarläroverk i motsvarande ämnen kunde befrias från inträdesprov. Se SFS 1877:24. Någon avgångsexamen förekom inte vid denna tid. Den som genomgått skolan skulle erhålla avgångsbetyg enligt lärarkollegiets prövning.

En femte teknisk elementarskola började sin verksamhet i Härnösand läsåret 1901/02.

Från olika håll framförda önskemål om en genomgripande omorganisation av den lägre tekniska utbildningen ledde till att Kungl. Maj:t år 1907 tillsatte en utredning, vilken år 1912 framlade förslag om obligatorisk förpraktik, starkare specialisering av undervisningen m m. Dessa förslag föranledde ingen direkt åtgärd från statsmakternas sida, men år 1916 tillkallades nya sakkunniga, som avgav sitt betänkande redan följande år. Även i detta betänkande förordades obligatorisk förpraktik. Behovet av en undervisning som var specialiserad på särskilda industriella områden borde tillgodoses inom *tekniska fackskolor*, medan *tekniska gymnasier* med mer allmän teknisk utbildning borde inrättas för ungdomar, som önskade välja den industriella vägen utan att definitivt ha bestämt sig för visst fack. I huvudsaklig överensstämmelse med detta betänkande framlades i prop 1918:335 förslag till omorganisation av den lägre tekniska undervisningen. Denna proposition anslöt sig till den tidigare framlagda prop 1918:96 angående praktiska ungdomsskolor (jfr kap 1.2), där även tekniska fackskolor och tekniska gymnasier liksom handelsgymnasier berördes. Med bifall till propositionerna i motsvarande delar beslöt 1918 års riksdag att vissa tekniska elementarskolor skulle ombildas till tekniska gymnasier, att den nya formen tekniska fackskolor skulle inrättas på några orter samt att vissa tekniska elementarskolor fortfarande skulle finnas kvar. I de fall då såväl gymnasium som fackskola fanns på samma ort, skulle de sammanföras i en skolenhet, benämnd *tekniskt läroverk*. (Benämningen ändrades den 1 juli 1946 till högre tekniskt läroverk.) Dessa tekniska läroverk var statliga skolor. Gymnasierna skulle vara odifferentierade utom i ett fall (Örebro), som hade flera parallellklasser och där eleverna var uppdelade på olika linjer fr o m årskurs 2. Se tabel! 8.7.

Gemensam stadga för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier utfärdades år 1919 (SFS 365), vilken i stora delar gällde ända till den 1 juli 1962. Av innehållet i 1919 års stadga kan följande nämnas.

Teknisk fackskola hade till ändamål att meddela den tekniska utbildning, som jämte industriell erfarenhet erfordrades för arbetsledare inom verkstäder, fabriker och andra industriella arbetsplatser, ävensom för ritare, detaljkonstruktörer och laboratoriebiträden på arkitekt- och byggnadskon- tor samt verkstäders och fabrikers konstruktionsbyråer och försökslaboratorier.

Tekniskt gymnasium hade till ändamål att meddela den allmänt tekniska utbildning och i förening därmed de merkan-

tila kunskaper, som erfordras för göromål på verkstäders och fabrikers rit- och affärskontor eller för ledning av mindre och föga specialiserade industriella företag eller för affärsverksamhet med industrins förnödenheter och alster. Genomgång av tekniskt gymnasium medförde enligt särskilda bestämmelser rätt att bedriva fortsatta studier vid teknisk högskola.

Fackskolans lärokurser skulle omfatta två läsår och gymnasiernas tre läsår.

Regeln att fackskolorna skulle vara 2-åriga stod sig blott till 1921. Den av riksdagen samma år beslutade tekniska fackskolan för maskinindustri i Eskilstuna fick nämligen en organisation omfattande tre läsår, varav de två första åren med deltidundervisning.

I 1919 års stadga infördes krav på *förpraktik*, som för fackskolorna omfattade 2 år men för gymnasierna 2 månader. Minimiåldern var för inträde vid fackskolorna 17, vid gymnasierna 15 år. Fordringarna på teoretiska förkunskaper motsvarade vid gymnasierna i allmänhet realskolexamen men var vid fackskolorna något lägre. Såväl gymnasiet som fackskolan skulle avslutas med *examen*. Se nedan.

Åren 1919–1920 började tre av de tekniska elementarskolorna ombildas till tekniska gymnasier, medan det dröjde ända till 1938 innan också de två återstående började ombildas. Eleverna i dessa ingår ej i tabell 8.7–8.8 men däremot exempelvis i SOU 1955:21, tabell 3, som därför redovisar ett högre antal elever i de tekniska gymnasierna under motsvarande tid.

Det är SCBs avsikt att redovisa antalet elever inom hela omräddningen för den lägre tekniska utbildningen i en kommande rapport.

Differentieringen inom de tekniska gymnasierna blev redan från början en stridsfråga. Medan bl a Örebroskolan förordade en specialiserad undervisning ansåg man inom SÖ, i varje fall under de första tio åren, att differentieringen inte borde drivas så långt att man fick en uppdelning på olika linjer. Se SOU 1955:21, s 74 ff och 1963:42, s 34. Senare gick utvecklingen i en mera differentieringsvänlig riktning, och det dröjde inte länge förrän man började tala om olika linjer. Detta kom klart till uttryck i bestämmelserna för det tekniska gymnasiet i Stockholm, som startade läsåret 1938/39. De tekniska gymnasier som senare inrättades fick inte bara linjeindelning utan också i vissa fall en differentiering inom linjerna. Differentieringen började inte förrän i andra årskursen, vilket förklarar att endast omkring hälften av eleverna i tabell 8.8 redovisats med fördelning på linjer. Gruppen Övriga omfattar till den alldeles övervägande delen dels samtliga elever i det tekniska gymnasiet i Malmö, som meddelade "allmänt teknisk" undervisning i samtliga årskurser, dels elever i den odifferentierade åk 1 i övriga gymnasier. Enligt SOU 1955:21 var hela det antal linjer, som kunde förekomma vid något gymnasium inte mindre än 12. De linjer som inte specificerats i tabell 8.8 och där eleverna följaktligen ingår i gruppen Övriga, förekom endast vid något enstaka gymnasium.

År 1948 tillkallades tio sakkunniga för utredning och förslag rörande den tekniska utbildningen vid högre tekniska läroverk och andra tekniska läroanstalter. Utredningen, som

antog namnet *1948 års tekniska skolutredning*, avgav år 1955 sitt huvudbetänkande Tekniska skolutbildningen (SOU 1955:21) och år 1958 ett stencilerat förslag om teknisk privatistexamen.

I fråga om de tekniska läroverkens *uppdelning i två skolformer*, gymnasium och fackskola, framhöll utredningen bl a följande. Tekniskt gymnasium tillförde industrin ingenjörer med god allmän underbyggnad, viss kortare praktisk erfarenhet samt en god 3-årig teknisk utbildning. Fackskolorna å sin sida tillförde industrin framför allt ingenjörer med längre praktik tillika med en god teknisk utbildning. Särskilt i de fall då fackskolan helt eller delvis var organiserad med aftonundervisning erbjöd den en god väg till ingenjörsutbildning för unga industriarbetare. Genom denna organisation med två utbildningsvägar nådde man bl a fördelen med en allsidig rekrytering av ingenjörs kåren. Man borde därför behålla båda skolformerna.

Utredningens förslag i fråga om studiemål, studietidens längd, differentiering m m refereras i korthet i SOU 1963:42, s 35 ff. Förslagen lades till grund för prop 1956:365. Sedan riksdagen i huvudsak bifallit propositionen, utfärdades den 15 juni 1956 en *kungörelse med vissa bestämmelser angående högre tekniska läroverk* (SFS 1956:426). Denna ersatte kap 1–3 i 1919 års stadga och vissa andra bestämmelser. I övrigt kom 1919 års stadga att fortfarande gälla, tills såväl den som 1956 års kungörelse upphävdes genom 1962 års skolstadga.

Enligt 1956 års kungörelse skulle högre tekniskt läroverk omfatta tekniskt gymnasium eller teknisk fackskola eller båda dessa skolformer. Ändamålet angavs vara att meddela ingenjörsutbildning. Därvid gjordes sålunda ingen skillnad mellan gymnasium och fackskola. Undervisning skulle meddelas i allmänna ämnen, bl a främmande språk och samhällskunskap, och vidare dels i grundläggande teoretiska ämnen för att bibringa eleverna nödiga grunder för studiet av fackämnena, dels i tekniska och merkantila ämnen. Vid heltidsundervisning omfattade utbildningstiden vid gymnasium 3 år och vid fackskola 2 år. Utbildningen kunde även bedrivas på deltid, så att eleven kunde inneha förvärvsarbete jämsides med utbildningen. Ett års heltidsutbildning motsvarade i allmänhet två års deltidstudium.

Utvecklingen under de närmast följande åren kännetecknades av en långt gående specialisering. Årskurs 1 av gymnasiet hade dock samma timplan vid samtliga läroverk. Därigenom kunde en elev efter första året söka sig över till ett annat läroverk, som hade en linje som inte fanns vid det gymnasium, där han först hade blivit intagen.

Genom 1962 års skolstadga (SFS 1962:439) ersattes benämningen högre tekniskt läroverk med namnet tekniskt gymnasium. Skolstadgan skilde mellan *3-årigt tekniskt gymnasium* (= tidigare tekniskt gymnasium) och *specialkurs vid tekniskt gymnasium* (= tidigare teknisk fackskola), som för heltidsläsande elev var 2-årig. I övrigt överfördes bestämmelserna i 1919 års stadga och 1956 års kungörelse i stort sett oförändrade till skolstadgan. Eleverna vid specialkurserna redovisas ej i tabell 8.9.

Då termen specialkurs infördes i stället för den tidigare

beteckningen teknisk fackskola, hade sistnämnda uttryck sedan några år tillbaka börjat användas av 1957 års skolberedning och den år 1962 tillsatta fackskoleutredningen som beteckning på en annan skolform, nämligen en examensfri 2-årig teknisk skola, som byggde på grundskolan. Som framgår av kap 4.5 och 4.6 innebar emellertid 1964 års riksdagsbeslut att i stället för flera olika fackskolor endast en fackskola inrättades. Denna fick flera linjer, av vilka en var en teknisk linje. Beteckningen teknisk fackskola avskaffades sålunda helt.

Den nya organisationen ägde bestånd endast ett fåtal år. Jfr kap 4.6 och 8.1. Enligt beslut av 1964 års riksdag ersattes fr o m ht 1966 såväl det allmänna gymnasiet som fackgymnasierna (handelsgymnasier och tekniska gymnasier) av ett nytt, kommunalt gymnasium med fem linjer. En av dessa var en teknisk linje. Medan samtliga övriga linjer var treåriga, var den tekniska fyraårig med en avgångsetapp efter tre årskurser. Efter tredje årskursen var det på denna liksom på övriga linjer möjligt att övergå till universitet och högskolor. Endast en fyraårig studiegång ansågs emellertid leda till en ingenjörutbildning på samma nivå som vid de tidigare tekniska gymnasierna. Årskurs 4 koncentrerades till ett fåtal gymnasier, som enbart meddelade teknisk utbildning, men där denna var långt mer differentierad än vid övriga gymnasier. Elever hänvisades därför ofta till ett fyraårigt gymnasium redan efter ett eller två år i det gymnasium, där de börjat på teknisk linje.

Ht 1966 intogs elever *både sista gången i det treåriga tekniska gymnasiet och första gången i det nya gymnasiet*. Tabell 8.9 visar att elevantalet mer än fördubblades i de tekniska gymnasierna mellan 1960 och 1965. Särskilt markant är ökningen av kvinnliga elever. Under de närmast följande åren bör till elevantalet vid de tekniska gymnasierna, som var under avveckling, läggas antalet elever vid det nya gymnasiets tekniska linje enligt tabell 4.7. Det sammanlagda elevantalet blir då över 19 000 ht 1966 och 1967 och 17 000 ht 1968. Ht 1969, då det 3-åriga tekniska gymnasiet slutligt avvecklats men åk 4 med 4 400 elever tillkommit på det nya gymnasiet, gick nära 20 000 elever på tekniska gymnasie-linjer. Jfr diagram 19.

Medan de tekniska elementarskolorna var examensfria, infördes bestämmelser om *avgångsexamen* i 1919 års stadga för såväl tekniska fackskolor som tekniska gymnasier. Vid de senare kallades denna examen *teknisk studentexamen*. I SFS 1956:426 kallades däremot avgångsexamen såväl vid tekniska fackskolor som vid tekniska gymnasier *ingenjörsexamen*.

Examensproceduren var väsentligt enklare än vid de allmänna gymnasierna. Några centralt givna skriftliga avgångsprov existerade ej. Däremot förekom avgångsförhör, som till viss grad liknade den muntliga prövningen i studentexamen. Se SOU 1963:42, s 584. Examen vid de tekniska gymnasierna övervakades och leddes av examensombud. Av de 41 ombud som anlätades vt 1962, var 15 lärare vid universitet och högskolor och 26 industrimän eller representanter för tekniska verk. Ombuden hade rätt att inspektera gymnasier-nas pedagogiska verksamhet vid förbesök under året. Vid besöken bevisade de lektioner, tog del av elevernas skriftliga

arbeten, kontrollerade kurslitteraturen och diskuterade kursplaner och fordringar med lärarna. De kunde därutöver också se till så att nya områden och nya rön införlivades med undervisningen och medverka vid normering av kursplaner och kursfordringar. Examensombuden återkom i slutet av maj för att övervaka och leda examen. De hade inte som censorerna i studentexamen rätt att underkänna en elev som enligt deras bedömning hade otillräckliga kunskaper. Någon statistik över antalet underkända torde inte föreligga.

Enligt tabell 8.10 avgick från det 3-åriga tekniska gymnasiet 5 523 ingenjörer vt 1968, men endast 1 286 vt 1969. Till detta antal bör läggas 5 379 elever, som avgick med slutbetyg från årskurs 3 i det nya gymnasiets tekniska linjer vt 1969. En stor del av dessa gick sedan över till årskurs 4, varifrån 4 262 gymnasieingenjörer avgick vt 1970.

9 Folkhögskolor

Den svenska folkhögskolans historia skildras utförligt i tre skrifter, som utgavs då folkhögskolan varit i verksamhet 50, 75 och 100 år. Dessa skrifter, som även innehåller elevstatistik, är: (1) Svenska folkhögskolan 1868–1918, Historik utgiven av Svenska folkhögskolans lärarförening under redaktion av H. Odhner, (2) Svensk folkhögskola under 75 år, utgiven av Karl Hedlund samt (3) Svensk folkhögskola 100 år, del 1–4, utgiven av Svenska folkhögskolans lärarförening. – En populär skildring av folkhögskolans historia från 1868 och till våra dagar utgör Eric Åkerlunds år 1975 utgivna *Storstugan*. Historien om den svenska folkhögskolan. – Kortfattad historik ingår i flera betänkanden. Se SOU 1928:13, 1953:24 och 1976:16.

9.1 Tiden före 1919

Genom 1862 års kommunallagar och 1866 års riksdagsordning fick den självägande bondeklassen ökade uppgifter i samhället och större politiskt inflytande. Redan dessförinnan hade man inom riksdagens bondestånd framhållit, att en förbättrad folkundervisning var en nödvändig förutsättning för att bönderna skulle vinna full likställighet med de högre stånden på det politiska området. De *högre folkskolor* som började inrättas efter beslut av 1856–1858 års riksdag ansågs inte i tillräcklig grad motsvara bondebefolkningens behov. Därtill kom att endast 10 sådana skolor hade inrättats vid mitten av 1860-talet. Se kap 1 och tabell 1.1.

Sommaren 1867 väckte två skånska bonderepresentanter, den ene i Kristianstads och den andre i Malmöhus län, ungefär samtidigt förslag om högre bildningsskolor för allmogens barn. Närmast syftade de på en omformning av den högre folkskolan efter bondebefolkningens behov. Under det utredningsarbete som följde på deras förslag började den efter Grundtvigs idéer bildade *danska folkhögskolan* att uppmärksammas, bl a i en skrift *Om Bondehögskolor*, som trycktes år 1868 som bilaga till *Aftonbladet* och spreds över hela landet.

Från Danmark hämtades bl a namnet, då *de tre första svenska folkhögskolorna*, folkhögskolan Hvilan i Malmöhus län, Önnestads folkhögskola i Kristianstads län och Östergötlands folkhögskola, upprättades hösten 1868. De hade i många avseenden Grundtvigs folkhögskoleprogram som mönster men lade också stor vikt vid ämnena som kommunalkunskap, statskunskap, nationalekonomi och lagkunskap. Genom fingerade stämmor och sammanträden på skolorna och övningar i att skriva kommunala protokoll förberedde man elevernas deltagande i hemkommunens kommunala liv.

År 1869 inrättades en folkhögskola i Blekinge och på

1870-talet tillkom ytterligare 22 skolor, av vilka tre dock nedlades efter några år. Under de följande två årtiondena inrättades endast 6 skolor. År 1900 var sålunda 29 folkhögskolor i verksamhet. De var spridda över så gott som hela landet. Endast i två län saknades folkhögskola år 1900. Läsåret 1917/18 var 50 folkhögskolor i verksamhet. Eleverna var till en början inackorderade i samhället runt skolan, men senare blev internatet den vanligaste boendeformen.

De äldsta folkhögskolorna hade stark anknytning till bygden och i flertalet fall till sitt landstingsområde. Deras program formades ut under stark betoning av den lokala självstyrelsen. De hade bildats av privata föreningar utan medverkan av stat och kyrka. För sin existens var de dock beroende av bidrag från landstingen. Senare inrättade åtskilliga landsting folkhögskolor, vilka från början kom under resp landstings målsmanskap och fick en av tinget utsedd styrelse. I början av 1900-talet tillkom två skolor med rikskaraktär, nämligen år 1906 Brunnsviks folkhögskola med nära samhörighet med arbetarrörelsen och år 1908 Wendelsbergs folkhögskola med anknytning till nykterhetsrörelsen.

År 1872 beviljade riksdagen för första gången anslag till understöd åt folkhögskolor. Enligt kungl kungörelse den 30 maj 1873 skulle ansökan om bidrag med uppgift om skolans organisation och elevantal insändas till länsstyrelsen, som med eget yttrande skulle vidarebefordra den till Kungl. Maj:t. I enlighet därmed beviljades understöd till 8 folkhögskolor med sammanlagt 272 elever läsåret 1872/73. Som villkor för statsbidrag stipulerades att landsting, kommuner och enskilda var för sig eller gemensamt lämnade bidrag, vilka inberäknat skolavgifter sammanlagt skulle uppgå till samma belopp som statsbidraget. Se SFS 1878:14.

Statsunderstöden kom inte att betyda någon förändring av skolornas självstyrelse eller deras fria utveckling, och kontrollen över medlens användning tycks länge ha varit obetydlig. Se Svensk folkhögskola 100 år, del 1, s 214 ff. Efterhand som bidragen höjdes förbands de emellertid med mera bestämda villkor. Genom beslut av 1912 års riksdag blev skolorna underställda inspektion av en *stats folkhögskoleinspektör*. Denne skulle övervaka att gällande bestämmelser efterlevdes och bl a yttra sig över tillsättning och entledigande av lärare. Han skulle bistå skolorna med råd och upplysningar, men det underströks i instruktionen att han inte fick påtrycka skolorna någon viss undervisningsplan eller undervisningsmetod. Befattningen knöts fr o m 1914 till den då inrättade folkskolöverstyrelsen.

Eftersom folkhögskolorna ursprungligen var avsedda för ungdomar från jordbrukarhem ordnade de sina kurser så att eleverna skulle kunna använda sommarhalvåret för arbete i

jordbruket. Kurserna pågick sålunda under vinterhalvåret. Till en början omfattade undervisningen endast *en vinterkurs*, men det var inte ovanligt att elever återkom och tog ytterligare en kurs vid skolan. Vid Hvilan var detta fallet med 8 elever redan under läsåret 1869/70. Se tabell 9.1. En verklig *andra årskurs* med särskilt undervisningsprogram anordnades hösten 1876 vid Hvilan och de följande åren vid flera andra folkhögskolor. Statsbidrag till en andra årskurs beviljades fr o m 1878. Förutom allmänbildande och medborgerliga ämnen upptog undervisningen i den andra årskursen framför allt naturvetenskapliga och praktiska ämnen av betydelse för blivande lantbrukare. Lsåret 1887/88 började andra årskursen på många håll att ersättas av de nyinrättade lantmannaskolorna. Detta förklarar den minskning av elevantalet, som framgår av tabell 9.1.

De första vinterkurserna var enbart avsedda för manlig ungdom. Särskilda folkhögskolor för kvinnlig ungdom upprättades vid ett par tillfällen på 1870-talet, men de nedlades efter några år. Efter mönster från Finland öppnades emellertid en folkhögskola med *samundervisning* i Boden år 1896, och efterhand fick flickor tillträde till vinterkurser vid allt fler folkhögskolor. Jfr tabell 9.1. I början inrättades dessa vinterkurser med en manlig och en kvinnlig avdelning, varvid utrymme i den senare bereddes för sådana ämnen som sömnad, vävning och skolkök, medan den rent teoretiska undervisningen beskars. Sedermera etablerades i allt större utsträckning avdelningar som var gemensamma för manliga och kvinnliga elever.

En särskild *sommarkurs* för kvinnliga elever anordnades vid Hvilan sommaren 1873. Liknande sommarkurser inrättades så småningom vid flera andra folkhögskolor. Sommarkurserna var betydligt kortare än vinterkurserna. Som regel pågick de under 12 å 13 veckor. Förutom teoretiska ämnen omfattade undervisningen även slöjd, framför allt vävning, men det har sagts att man var angelägen om att slöjden inte skulle få breda ut sig på andra ämnens bekostnad. Även vid sommarkurserna infördes efterhand en andra årskurs, som bla också upptog hushållsundervisning. Fr o m 1912 ersattes denna andra årskurs i många fall av en lanthushållsskola.

Summariska uppgifter om antalet statsunderstödda folkhögskolor och deras elever redovisades i riksdagsberättelserna årligen t o m läsåret 1919/20. Se även BISOS H. Motsvarande uppgifter återges i de tre sista kolumnerna i tabell 9.1. Detaljerad statistik för de första 50 åren har utarbetats av E. Netz och publicerats i Svenska folkhögskolan 1868–1918. Huvudtabellen innehåller årliga uppgifter fr o m läsåret 1868/69 om antalet elever vid var och en av de 50 folkhögskolor, som fortfarande var i verksamhet läsåret 1917/18. Enligt denna statistik, som ligger till grund för huvuddelen av tabell 9.1, var det sammanlagda antalet elever i dessa skolor under denna femtioårsperiod 66 577 med följande fördelning:

	Män	Kvinnor	Summa
Vinterkurs			
Åk 1	35 419	3 433	38 852
Åk 2	3 346	223	3 569
Summa	38 765	3 656	42 421
Sommarkurs			
Åk 1	—	21 104	21 104
Åk 2	—	3 052	3 052
Summa	—	24 156	24 156
Totalt	38 765	27 812	66 577

Enligt den statistik som utarbetats av Netz gick sammanlagt 1 069 elever i de folkhögskolor som nedlagts efter att ha varit i verksamhet ett fåtal år. Om man medräknar såväl dessa som de elever i lantmannaskolor och lanthushållsskolor som var knutna till en folkhögskola och delvis ersatte dennas andra årskurs, blir det sammanlagda elevantalet under de första femtio åren av folkhögskolornas tillvaro följande:

	Män	Kvinnor	Summa
Folkhögskolor i verksamhet			
1917/18	38 765	27 812	66 577
nedlagda 1869/81	333	352	685
nedlagda 1908/13	206	178	384
Lantmannaskolor	8 322	—	8 322
Lanthushållsskolor	—	1 304	1 304
Totalt	47 626	29 646	77 272

Denna sammanställning får inte tolkas så att över 77 000 personer skulle ha gått i någon folkhögskolekurs under dessa 50 år. Av andra årskursens elever hade nämligen många förut genomgått första årskursen. Motsvarande torde också gälla lantmannas- och lanthushållsskolorna. Man torde dock kunna räkna med att ca 65 000 ungdomar under denna period tack vare folkhögskolan fick en utbildning utöver vad den tidens folkskola kunde ge.

Den här redovisade statistiken, som hämtats ur de tabeller som sammanställts av E. Netz, avviker i åtskilliga fall från riksdagsberättelsernas uppgifter om antalet elever i de statsunderstödda folkhögskolorna. Båda dessa serier återges i tabell 9.1. Delvis beror skillnaderna på att Netz säkerligen medräknat skolorna redan innan de fått statsbidrag, medan å andra sidan riksdagsberättelserna givetvis medräknat alla skolor med statsbidrag, även sådana som sedermera upphört och som därför inte ingår hos Netz. Smärre skillnader kan bero på att uppgifterna kan ha avsett olika tidpunkter under läsåret osv. Detta förklarar dock inte alla skillnader mellan de båda serierna. Särskilt för år 1910 är riksdagsberättelsens uppgift så låg, att den måste vila på en ofullständig rapportering. Trots enstaka inadvartenser ger dock de båda serier som återges i tabell 9.1 en likartad bild av utvecklingen under

dessa femtio år. Relevantalet har fluktuerat men på längre sikt ökat från något hundratal vid periodens början till omkring 3 000 vid dess slut. De kvinnliga eleverna ökade särskilt starkt. I medeltal utgjorde de en fjärdedel av samtliga elever under perioden 1886/90, men läsåret 1917/18 var de betydligt över hälften.

De första folkhögskolorna hade uppstått på skilda orter och oberoende av varandra, varvid de som ledde arbetet var för sig hade sökt utveckla skolans program. Vissa traditioner utbildades efterhand, men då hela skolformen var ny kände man snart ett behov av att samråda och delge varandra vunna erfarenheter. På inbjudan av fem folkhögskoleföreståndare samlades representanter för 17 av de då befintliga 23 folkhögskolorna år 1877 till ett *folkhögskolemöte* i Jönköping. Liknande möten kom sedan att hållas på olika platser. Vid det åttonde mötet år 1902 fattade man beslut att bilda *Svenska folkhögskolans lärareförening*, som sedan dess har varit en sammanhållande länk mellan vårt lands folkhögskolor.

Vid det nionde mötet år 1906, vilket liksom det första mötet hölls i Jönköping, ägnades ingående diskussioner åt själva syftet med folkhögskolans undervisning, bl a proportionerna mellan å ena sidan ämnen som bidrog till allmänt medborgerlig bildning och personlighetsdanning, å andra sidan ämnen med praktisk inriktning. Man enades till slut om ett uttalande, som sedermera kom att i sina huvuddrag läggas till grund för såväl den första folkhögskolestadgan av 1919 som de stadgor som utfärdades åren 1942 och 1951. Se nedan.

9.2 Tiden 1919–1958

Under de första 50 åren av sin historia berördes folkhögskolan inte av andra författningar än de kungörelser, som reglerade statsbidragen till skolor och elevstipendier. Först den 31 december 1919 utfärdades en *stadga för statsunderstödda folkhögskolor* (SFS 1919:866). Denna första folkhögskolestadga gällde intill den 1 oktober 1942, då en ny stadga (SFS 1942:802) trädde i kraft. Denna ersattes i sin tur från den 1 oktober 1951 av SFS 1951:855, som gällde till den 1 oktober 1958.

Såväl den första som de båda följande stadgorna inleddes med en paragraf, som fastslog folkhögskolans ändamål med följande formulering, som nära överensstämde med den i föregående avsnitt nämnda Jönköpingsdeklarationen: "Folkhögskolan avser att åt vuxen ungdom meddela allmän och medborgerlig bildning, varvid väsentlig vikt skall läggas vid en väckande, till personligt tankeliv och sedlig styrka fostrande undervisning, och särskild hänsyn tagas till att eleverna lära känna sin bygd och sitt land, dess historia, utveckling och nuvarande samhällsförhållanden, dess andliga och materiella hjälpkällor. Så långt med dessa syften är förenligt bör undervisningen därjämte hava till uppgift att bibringa eleverna sådana praktiska kunskaper och färdigheter, som kunna giva dem ökad duglighet för deras levnadsyrke".

9.2.1 Kurser och elever

Enligt SFS 1919:866 kunde en folkhögskola för varje arbetsår omfatta antingen en *huvudkurs* eller både en *huvudkurs* och en *fristående kvinnlig kurs*. I reglementet för varje särskild skola skulle anges om huvudkurs (i senare författningar kallad *vinterkurs*) skulle vara avsedd för enbart manliga, enbart kvinnliga eller både manliga och kvinnliga elever. Termen kvinnlig kurs utbyttes senare mot *sommarkurs*. Genom SFS 1951:835 öppnades möjlighet även för manliga elever att bevista sommarkurs. Jfr tabell 9.2. Av både vinter- och sommarkurs kunde anordnas *första årskurs* för elever, som inte genomgått någon folkhögskolekurs och en *andra årskurs* som främst var avsedd för elever som genomgått första årskursen. Vinterkurs skulle vid folkhögskola utan sommarkurs omfatta minst 24 och vid övriga minst 22 (vid dispens 21) veckor. Sommarkurs skulle omfatta antingen 13 eller 16 veckor. Den längre kurs tiden gällde första årskursen i de fall, då hushållsgöromål ingick i undervisningen. Den *ålder* som skulle ha uppnåtts senast före kursens slut var för manliga elever minst 18 och för kvinnliga elever minst 16 år. Vissa möjligheter till dispens fanns. Dessa bestämmelser innebar närmast en fastställelse av den praxis, som länge varit rådande.

Till en början utgick inte statsbidrag till någon *tredje årskurs*. En sådan hade redan 1918 inrättats vid Önnestad och följande år vid Hvilan, i båda fallen som en utbyggnad av den andra årskurs, som främst avsåg förberedelse till agronomutbildning. Se Svensk folkhögskola under 75 år, s 203 f. Dessa kurser nedlades i och med läsåret 1930/31 och ersattes av en specialkurs för lantbruksstuderande vid Hvilan. Eleverna redovisas inte i tabell 9.3. Ungefär samtidigt började några andra folkhögskolor anordna en tredje årskurs, som i en del fall betraktades som en parallellavdelning till andra årskursen och därigenom kunde få statsbidrag. Se 1946 års skolkommissions betänkande Folkhögskolans ställning och uppgifter (SOU 1953:24), där det även påpekades, att till tredje årskursen bl a räknats de sk *förberedande samhällsvetenskapliga kurser*, som anordnades vid tre folkhögskolor fr o m 1945/46, och som syftade till att förbereda för inträde vid socialinstitut. Såväl 1927 års skolsakkunniga som 1946 års skolkommission föreslog författningsändringar, som skulle öppna möjlighet till statsbidrag också till en tredje årskurs vid vinterkurs. Detta genomfördes fr o m hösten 1958. Se SFS 1958:478. Redan för arbetsåret 1956/57 medgav emellertid Kungl. Maj:t att 16 namngivna folkhögskolor skulle få statsbidrag till lärarlöner för undervisning i en tredje årskurs.

I SFS 1951:835 har bland statsbidragsberättigade kurser även upptagits dels *fortsättningskurser* i anslutning till vinter- eller sommarkurs, dels *folkbildningskurser*. Enligt SOU 1976:16, s 54, var år 1958 antalet elever vid vinterkurserna ca 9 000, medan det sammanlagda antalet elever vid sommar- och fortsättningskurser var ca 5 000. Enligt tabell 9.2 tillhörde vid samma tid ca 9 000 elever vinterkurs och ca 2 850 elever sommarkurs. Detta ger vid handen, att fortsättningskurserna detta år bevistades av ca 2 150 elever och att eleverna vid dessa kurser inte ingår i den statistik, som ligger

till grund för tabell 9.2.

Fortsättningskurserna meddelade i en del fall specialundervisning som förberedelse för inträde vid annan utbildningsanstalt. Se nedan. Sommaren 1949 hade 27 skolor fortsättningskurs parallellt med sommarkurs och en skola enbart fortsättningskurs. Jfr 1945 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, p 191 samt Svensk folkhögskola 100 år, del 3, s 249 ff. – För folkbildningskurser (flyttande folkhögskolekurser), se SFS 1928:418.

Folkhögskolorna stod under inseeende av SÖ, som emellertid inte offentliggjorde någon statistik, om man bortser från att summariska uppgifter om elevantalet lämnades till SÅ. Dessa uppgifter var baserade på material, som huvudsakligen sammanställdes för administrativa ändamål. Tabell 9.2 grundar sig i huvudsak på ett mycket ofullständigt material, som ursprungligen insamlats av SÖ och som numera förvaras i SCBs arkiv (SÖSKA H IX:1). För åren 1944–1955 återges motsvarande elevantal även i prop 1957:146.

Tabell 9.3 grundar sig på uppgifter som sammanställts av Svenska folkhögskolans lärarförening och som ursprungligen återgivits i Tidskrift för svenska folkhögskolan och därefter i sammandrag i del 4 av Svensk folkhögskola 100 år. Se s 25 ff, där B. Pfannenstill också lämnat vissa kommentarer till fluktuationerna i elevtillströmningen. Medan lågkonjunkturen på 1800-talet i allmänhet hade lett till en minskad tillströmning blev förhållandet ett helt annat under den svåra arbetslöshetskrisen i början av 1930-talet, då folkhögskolan blev en verklig räddning för många arbetslösa ungdomar. Vid vinterkurserna 1933/34 utgjorde de arbetslösa över 30 % av eleverna. Samtidigt hade skolorna måst avvisa ett stort antal sökande på grund av platsbrist.

En jämförelse mellan de båda tabellerna visar att uppgifterna om antalet elever i vinterkurserna ibland är något högre, ibland något lägre i tabell 9.2 än i tabell 9.3. Skillnaderna kan bero på att eleverna räknats vid olika tidpunkter och att elever som endast fullföljt en del av kursen därför endast kommit att räknas vid ettdera tillfället. I stort sett är dock utvecklingen tydlig. Enligt såväl tabell 9.2 som tabell 9.3 var antalet elever vid vinterkurserna ca 4 000 vid mitten av 1930-talet och ca 9 000 vid slutet av 1950-talet. Kvinnorna utgjorde vid den förra tidpunkten ca 40 % och vid den senare ca 60 %. Detta gäller alltså vinterkurserna. Av eleverna vid samtliga kurser inklusive sommarkurserna utgjorde kvinnorna ca 58 % omkring 1930 och ca 65 % omkring 1960.

Man bör emellertid observera, att antalet elever vid sommarkurserna inte ökades lika mycket som vid vinterkurserna. Detta torde förklaras av att de kvinnliga eleverna, som tidigare i stor utsträckning varit hänvisade enbart till sommarkurserna, från och med 1930-talet mera allmänt fick tillträde till vinterkurserna och då oftast föredrog dessa. Som tabell 9.2 visar steg antalet kvinnliga elever vid vinterkurserna från 1 166 år 1931 till 5 551 år 1959 men vid sommarkurserna endast från 1 516 år 1931 till 2 330 år 1959. Den sammanlagda stora ökningen av folkhögskoleelever under dessa tre årtionden beror främst på den ökade tillströmningen av kvinnor.

Skolorna var i början av 1920-talet i allmänhet små. Se

Svensk folkhögskola 100 år, del 3, s 243. Vid vinterkursen 1922/23 hade endast 3 skolor mer än 90 elever, medan 17 hade mindre än 30. Vändningen kom i samband med arbetslöshetskrisen. Vinterkursen 1933/34 hade 13 skolor över 100 elever (två hade mer än 150), medan endast en hade mindre än 30. Jfr tablå 9 a. Denna utveckling vändes inte då arbetslösheten gick tillbaka. Vinterkursen 1943/44 hade 16 skolor 100–150 elever och två mer än 150, medan 3 hade 30 och ingen under 30.

Folkhögskolornas storlek under arbetsåret 1950/51 framgår av en detaljerad tabell i SOU 1953:24, s 60, som omfattar 71 skolor. Jfr tablå 9 a, som omfattar ytterligare 4 skolor, vilka tillkom kort efteråt. Skolornas storlek, som inte reglerades av några författningsföreskrifter, varierade starkt. Sålunda hade två skolor 30 och en skola 180 elevplatser. Sammanlagt hade 40 skolor mindre än 100 och 31 skolor minst 100 elevplatser. Med elevplatser avsågs det antal elever som samtidigt kunde tas emot. Eftersom elevplatserna utnyttjades maximalt under vinterhalvåret kan dessa uppgifter sägas ange antalet elever vid skolans vinterkurser. De större skolorna hade bäst möjligheter att tillgodose elevernas särskilda studieintressen genom att anordna speciallinjer. Å andra sidan har det framhållits, att eleverna vid dessa skolor ibland sammanfördes i mycket stora undervisningsavdelningar.

I föregående avsnitt meddelades att det fanns 29 folkhögskolor vid sekelskiftet och 50 under läsåret 1917/18. Därefter tillkom endast 4 fram till 1930 och 5 på 1930-talet, så att hela antalet år 1940 uppgick till 59. På 1940-talet upprättades skolor i snabbare takt, och vid ingången av läsåret 1951/52 fanns 75 statsunderstödda folkhögskolor, av vilka 46 tillkommit under 1900-talet. År 1958 hade 92 folkhögskolor statsunderstöd.

En del av skolorna rekryterade sina elever främst från en viss bygd, andra från en viss folkrörelse (bl a arbetarrörelsen, frikyrkorörelsen och nykterhetsrörelsen). Läsåret 1951/52 räknades 49 folkhögskolor till den förra gruppen, som i SOU 1953:24 kallades *bygdeskolor* och 26 till den senare gruppen, som brukar kallas *rörelseskolor*. (Bland bygdeskolorna har man med hänsyn till huvudmannaskapet brukat skilja mellan landstingsskolor och stödföreningsskolor. Se avsnitt 9.3.) Som framgick av avsnitt 9.1 var den typ av skolor som kallats bygdeskolor den enda förekommande fram till tiden strax efter sekelskiftet, då de första två rörelseskolorna tillkom.

Genom rörelseskolorna kom nya kategorier av ungdomar i kontakt med folkhögskolan. Medan de äldsta folkhögskolorna främst varit avsedda för bondebefolkningen, kom på 1900-talet efter hand allt fler elever även från andra samhällsgrupper och med dem krav på nya undervisningsmoment. Folkhögskolestadgans bestämmelser om undervisningens syfte och om undervisningsplanerna var så utformade att de olika folkhögskolorna jämte många gemensamma drag också kunde ha åtskilliga särdrag. Till de gemensamma dragen hörde själva syftet med undervisningen. Denna skulle i första rummet avse att ge eleverna impulser och insikter som kunde främja deras personliga utveckling, skänka dem en levande uppfattning av ansvar som människor och samhällsmedlem-

mar, söka väcka deras håg för ökat vetande och anvisa dem vägar att förvärva sådant.

Inpräglandet av enskildheter borde begränsas till vad som kunde anses nödvändigt för dessa syften. Arbetsformerna borde tillgodose elevernas behov av självverksamhet och påkalla ett mera självständigt arbete. Stadgan rekommenderade också att eleverna skulle medverka i fråga om ordningen och arbetet i skolan. Tillfällen till samvaro mellan elever och lärare även vid sidan av undervisningen borde tillvaratas. Eleverna borde därför erbjudas hem inom skolan under kursen.

Vissa ämnen var obligatoriska, men undervisningen i dessa kunde ha olika omfattning i olika skolor. Dessutom kunde en skola undervisa även i andra ämnen än de obligatoriska, t ex främmande språk, som omkring 1920 förekom i ett fåtal, men omkring 1940 i så gott som samtliga skolor. Särskilt vid rörelseskolorna kunde eleverna få undervisning i föreningskunskap m m. Flera skolor, bl a de som hade anknytning till arbetarrörelsen, lade stor vikt vid ämnen som kunde belysa det moderna samhällets framväxt och struktur, men också vid arbets- och sociallagstiftning m m. Andra specialintressen tillgodosågs vid exempelvis Gymnastikfolkhögskolan i Lillsved, Nordiska folkhögskolan i Kungälv, Samernas folkhögskola i Jokkmokk osv.

Från en del håll befarades att rörelseskolorna inte skulle kunna hålla sin undervisning fri från propaganda för de olika rörelsernas speciella strävanden. Det hände också, åtminstone i ett fall, att departementschefen vägrade att bevilja statsbidrag till en skola, vars inriktning han ansåg alltför ensidig. Men enligt 1946 års skolkommision visade det sig dock att rörelseskolorna i regel från sina utgångspunkter accepterade folkhögskolans allmänna program och målsättning och att de nämnda farhågorna sålunda visade sig ogrundade. Därtill kom att bygdeskolorna å sin sida tog upp allt flera av de undervisningsämnen som tidigare betraktats som specifika för rörelseskolorna. Då de dessutom utvecklade sitt samarbete med studieförbunden och andra ideella riksorganisationer blev olikheterna mellan bygdeskolor och rörelseskolor så småningom små. Se SOU 1953:24, s 171.

9.2.2 Reformkrav och utredningar

Det har redan framhållits, att folkhögskolans målsättning ännu i 1951 års stadga formulerades i samma ordalag som 1919 och i stort sett lika som i ett uttalande av 1906 års folkhögskolemöte. Vid mitten av 1900-talet blev det alltmer klart att förhållandena inte bara inom folkhögskolan utan inom hela det svenska samhället hade förändrats i så hög grad, att frågan om folkhögskolans ställning i samhället måste bli föremål för en samlad översyn. Många faktorer bidrog till detta. De reformer inom den obligatoriska skolan som antingen planerades (framför allt den nioåriga enhetsskolan) eller som redan hade genomförts hade till följd att folkhögskolans elever kunde beräknas ha bättre förkunskaper än tidigare generationer. Det gällde nu att avgöra om folkhögskolan skulle minska sin undervisning i rena kunskaps- och färdighetsämnen och i motsvarande mån ge ökad tid åt den

undervisning, som mera direkt tjänade den medborgerliga fostran eller om man fortfarande skulle ägna betydande tid åt att bibringa eleverna faktiska kunskaper, fastän med utgångspunkt från deras bättre förutbildning.

Problem fanns inte enbart inom den teoretiska undervisningen. Enligt stadgan skulle ju folkhögskolan också ge eleverna sådana praktiska kunskaper och färdigheter som kunde ge dem "ökad duglighet för deras levnadsyrke".

Så länge flertalet elever var inställda på en framtid inom jordbruk eller hushållsarbete var det naturligt för folkhögskolan att främst inrikta den praktiska utbildningen på dessa verksamhetsfält, i all synnerhet före tillkomsten av lantmanna- och lanthushållsskolorna. Småningom ökade tillströmningen av elever som tillhörde eller ville utbilda sig för ett stort antal andra yrken. För många av dessa yrken började utbildning ordnas i särskilda utbildningsanstalter. Dessa faktorer jämte den ständiga tillväxten av det kunskapsstoff som bör ingå i den medborgerliga och personlighetsfostrande undervisningen ledde till att folkhögskolorna så gott som helt upphörde med att meddela yrkesinriktad undervisning.

En annan sida av problemet om folkhögskolan och yrkesutbildningen aktualiserades emellertid av att många elever önskade utnyttja sina studier vid skolan som förberedelse för inträde vid någon utbildningsanstalt som krävde speciella förkunskaper. Vissa anstalter för yrkesutbildning där realexamen i princip utgjorde inträdesvillkor tog nämligen också emot folkhögskoleelever, dock endast under förutsättning av att de kunde visa intyg på att deras kunskapsnivå motsvarade realskolans i de ämnen som var av betydelse för den fortsatta utbildningen. Detta ansågs innebära dels att folkhögskolans kurser för dessa elever borde anpassas till realskolans, dels att elevernas kunskaper borde betygsättas. Båda dessa villkor var svåra att förena med folkhögskolans allmänna målsättning, så som den angivits i gällande folkhögskolestadga.

Särskilt livligt diskuterades frågan om folkhögskolans elever borde få betyg. Den tidiga folkhögskolan var betygsfri, men redan i början av 1900-talet började vissa skolor att ge ämnesbetyg. I mitten på 1950-talet gav 53 av de då 84 statsunderstödda folkhögskolorna betyg efter andra årskursen och 23 skolor efter första årskursen. Vid ungefär hälften av de betygsättande skolorna sattes betygen endast på begäran av eleverna, oftast i samband med ansökan till vidareutbildning som krävde graderade betyg. Den sjugradiga bokstavsskalan från C till A användes.

Undersökningar visade, att eleverna mera sällan hade invändningar mot att få betyg, medan meningarna bland lärarna var synnerligen delade. Å ena sidan framhölls att betyg i en eller annan form skulle kunna hjälpa folkhögskoleeleverna att konkurrera med sådana sökande till vidareutbildning som hade realexamen eller normalskolekompetens. Å andra sidan framhölls att det skulle vara mycket svårt att genomföra en rättvis betygssättning inom en skolform, där kursplaner, undervisningstid och undervisningsformer varierade starkt och där elevernas förkunskaper var högst skiftande.

Enligt 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen (SOU 1948:17) hade i början av 1940-talet inemot en

tredjedel av eleverna vid sjuksköterskeskolorna kvalificerat sig för inträde genom att bevista folkhögskola. Skolornas intryck av dessa elever var mycket gott och kommittén rekommenderade därför att de sköterskeaspiranter som ville komplettera sina folkskolebetyg skulle genomgå två teoretiska kurser vid folkhögskola.

Då kommittén avgav sitt betänkande hade styrelsen för Svenska folkhögskolornas lärareförening redan i flera år varit sysselsatt med samma problem. En överenskommelse träffades mellan sjuksköterskeskolorna och lärareföreningen om en "normalkurs" för sköterskeaspiranter. Denna skulle omfatta vissa grundläggande kunskaper i sådana ämnen som var av vikt som utgångspunkt för sköterskeskolornas speciella undervisning. Kursen fastställdes genom att dess innehåll och omfattning angavs och inte genom hänvisning till realskolans kursplaner. Se SOU 1953:24, s 45 och 208 ff. De folkhögskolor som så önskade kunde inpassa denna kurs på lämpligt sätt i sin undervisning utan att beskära skolans övriga undervisning. Elever som tillfredsställande tillgodogjorde sig normalkursen kunde få särskilt intyg därom. Denna överenskommelse stadfästes av medicinalstyrelsen.

Även andra slag av preparandkurser förekom vid några folkhögskolor. Fr o m 1945/46 anordnades de ofta i form av längre eller kortare fortsättningskurser. De kunde därigenom, som ovan nämnts, få statsbidrag. Dessa kurser förberedde i regel eleverna för tillträde till sådan yrkesutbildning som företrädesvis byggde på genomgången realskola, medan de förut nämnda s k förberedande samhällsvetenskapliga kurserna förberedde för studier vid socialinstitut, där flertalet elevplatser var förbehållna sökande med studentexamen men några elever kunde komma in efter särskild prövning. Se SOU 1953:24, s 46 f samt 204 ff.

1946 års skolkommision tillsatte hösten 1946 en särskild folkhögskoledelegation, vars arbetsresultat redovisades i kommissionens betänkande *Folkhögskolornas ställning och uppgifter* (SOU 1953:24), som berörts i flera sammanhang i det föregående. Kommissionen redogjorde där för sitt eget ställningstagande till aktuella problem mot bakgrund av en historisk översikt över folkhögskolornas uppkomst och utveckling och en redogörelse för verksamhetsformerna. Kommissionen sammanfattade sina förslag i 25 punkter, av vilka flertalet berörs i det följande.

Delegationen hade gjort en enkät bland eleverna vid vinterkursen 1946/47. På ett utsänt frågeformulär hade svar erhållits från 88 % av eleverna. Man framhöll, att resultaten kunde anses representativa för just detta material men knappast för andra kurser än vinterkurserna och kanske inte heller för vinterkurserna under en längre följd av år.

Enkäten visade att ungefär hälften av eleverna vid denna vinterkurs kom från bondemiljö, medan inemot en fjärdedel utgjordes av arbetarungdom. Som huvudmotiv för att söka sig till folkhögskola angav 28,8 % förberedelse för annan utbildning och 28,4 % allmänt studieintresse. 15,7 % ville få möjlighet att övergå till annat yrke och 11,0 % ansåg sig behöva ökade kunskaper för sitt förvärsarbete.

Fördelningen efter ålder visade att över hälften av eleverna hade fyllt 18, 19 eller 20 år under år 1947. Spridningen var

emellertid stor. Bland de manliga eleverna i första årskursen var 19-åringarna talrikast och därefter 20-åringarna. För 21- och 22-åringarna inträdde en markant nedgång, som emellertid bröts av 23-åringarna. Det var tydligen värnplikten som orsakade denna ojämnhet. För de kvinnliga eleverna visade ålderskurvan en obruten stegring upp till 19 år och därefter en likaledes obruten nedgång. Kommissionen noterade med tillfredsställelse att ganska få av skolorna utnyttjat möjligheten att ta emot manlig elev som inte fyllt 18 år. Om folkhögskolan skulle kunna behålla sin karaktär av skola för vuxen ungdom med erfarenhet från förvärvslivet var det av vikt att några år förflöt mellan avgången från den obligatoriska skolan och inträdet vid folkhögskolan. Efterhand som skolpliktstiden förlängts hade detta tidsintervall minskats, i synnerhet för de kvinnliga eleverna, som kunde börja redan som 16-åringar. Kommissionen ansåg därför att minimiåldern för flickorna borde höjas. För att övergången skulle göras mjuk föreslog kommissionen att åldersgränsen för flickornas del till en början skulle sättas till 17 år. Senare räknade man med att den skulle bli 18 år för både manliga och kvinnliga elever.

Som framgick av avsnitt 9.1 var läsårets fördelning på en vinter- och en sommarkurs och längden av dessa kurser direkt betingade av arbetsförhållandena inom jordbruket. I och med att ungdomar ur andra yrkesgrupper än jordbrukarnas började söka sig till folkhögskolorna önskade många, i synnerhet de som ville förbereda sig för inträde i någon annan utbildningsanstalt, att vinterkurserna skulle kunna utsträckas till att omfatta en längre period än det egentliga vinterhalvåret. Sådana önskemål försökte folkhögskolorna tillmötesgå genom de förut nämnda fortsättningskurserna, till vilka statsbidrag kunde beviljas fr o m 1945. Skolkommisionen föreslog att den nedre gränsen för vinterkursens längd fortfarande skulle vara 22 (vid dispens 21) veckor, men att kursen skulle kunna fritt förlängas inom läsårets ram, dvs till högst 38 veckor.

Vidare borde rätten att vid vinterkurs anordna en tredje årskurs författningsmässigt fastställas och speciallinjer i viss utsträckning kunna anordnas i andra och tredje årskursen. I fråga om sommarkursens längd föreslogs ingen ändring.

Två nya kurstyper föreslogs. Den ena typen var "månadskurser" om lägst 4 veckor. De var avsedda dels för elever, som avslutat annan kurs vid skolan och ersatte då de dittillsvarande fortsättningskurserna, dels också för andra elever. Den andra typen var "veckokurser" om lägst en vecka, högst två veckor. Sådan kurs skulle kunna ingå i en folkhögskolas läsår, även om den anordnades av annan än skolan, men minst en fjärdedel av undervisningen skulle bestridas av skolans lärare. Veckokurserna skulle till främsta syfte ha att underlätta kontakten med det allmänna folkbildningsarbetet. Jfr de förut nämnda folkbildningskurserna. Undervisningen vid månadskurs och veckokurs skulle avse ett avgränsat ämnesområde.

I den omstridda frågan om intyg och betyg var meningarna inom skolkommisionen delade. Majoriteten tog bestämt avstånd från betygsgivning inom folkhögskolan. Endast intyg om genomgången kurs borde få utfärdas. De elever som hade

behov därav borde dock dessutom kunna få ett särskilt intyg avseende vissa av kursens ämnen, vilket bestyrkte att de på fullt tillfredsställande sätt tillgodogjort sig undervisningen. Inte heller minoriteten ansåg att betyg skulle utfärdas i första årskursen. Däremot ansåg de att elever i andra och tredje årskursen liksom i ansluten månadskurs borde ha möjlighet att få vitsord över sina kunskaper, varvid den genomgångna kursens innehåll och omfattning skulle anges i betyget. — I sammanfattningen formulerade skolkommissionen sitt förslag på följande sätt i punkt 8: "att av folkhögskolorna utfärdade vitsord i allmänhet endast skall avse elevernas flit och uppförande".

En undersökning av den ekonomiska situationen visade att denna tenderade att bli ohållbar vid en stor del av skolorna, framför allt vid flertalet rörelseskolor. Detta medförde bl a att eleverna vid inemot två tredjedelar av skolorna måste erlägga en särskild undervisningsavgift. Även deras övriga utbildningskostnader (för resor, inackordering och undervisningsmateriel) var ofta betungande. Kommissionen föreslog dels att stipendiemöjligheterna skulle förbättras, dels att statsbidragen till folkhögskolorna skulle ökas, så att bl a deras rätt att uppbära elevavgifter skulle kunna avskaffas.

I fråga om lärarutbildningen konstaterade kommissionen att den övervägande delen av lärarna hade avlagt akademisk examen. Sådan eller likvärdig examen borde fastställas som normalkompetens. Den pedagogiska utbildningen vid lärarhögskola borde i huvudsak vara densamma för alla läraraspiranter som avlagt akademisk examen, varvid den praktiska utbildningen i viss mån valfritt kunde fullgöras vid läroverk eller folkhögskola. För läraraspiranter utan akademisk examen föreslogs en modifierad utbildningsgång.

I sin sammanfattning framhöll skolkommissionen att en riktpunkt för ställningstagandet hade varit, att folkhögskolans dittillsvarande målsättning och arbetsformer skulle bevaras. "Förändringar i samhällsstrukturen men också i det allmänna skolväsendets anordning kan dock föranleda, att arbetsprogrammet bör vidgas och ges en rikare differentiering. Initiativet här till bör i regel komma från skolorna, och statsmakternas uppgift skall i princip vara begränsad till att genom ekonomiskt stöd bereda skolorna rimliga arbetsvillkor. Den bundenhet till författningsbestämmelser, som skolor, vilka åtnjuter statligt stöd måste acceptera, bör i möjligaste mån lämna skolornas självbestämmanderätt orubbad".

Skolkommissionens betänkande remitterades till ett stort antal myndigheter och organisationer. Det blev också föremål för livlig debatt i pressen och föranledde motioner i riksdagen under de år som förföll innan proposition år 1957 framlades för riksdagen. I denna proposition (1957:146) refereras förutom skolkommissionens förslag och remissutlåtandena även ett *betänkande om folkhögskolan och de stora årskullarna*, vilket avgavs den 15 oktober 1956 av SÖs planeringskommitté för de stora årskullarna. Detta betänkande är ej tryckt. (Planeringskommitténs tryckta betänkande Skolan och de stora årskullarna, som omtalas i kap 3.3, avsåg ett lägre åldersstadium.)

Planeringskommittén hade utarbetat prognoser över elev-

antalet vid folkhögskolorna fram till år 1970 enligt två alternativ. Enligt det ena alternativet skulle antalet elever kulminera 1965, enligt det andra 1968. I båda fallen skulle alltså behovet av lärare och lokaler stiga under en ca 10-årig övergångsperiod. För att detta behov skulle kunna tillgodoses föreslog kommittén att tillfälliga s k *filialskolor* skulle inrättas som internat, i tätorter eventuellt som externat. Filialskolorna skulle i administrativt och pedagogiskt hänseende vara knutna till permanent verksamma folkhögskolor men i övrigt fungera fullt självständigt. En ordinarie ämneslärare vid folkhögskola skulle utses till filialskoloföreståndare, men huvuddelen av undervisningen skulle bestridas av tillfällig arbetskraft. Som lokaler tänkte sig planeringskommittén exempelvis ett nedlagt pensionat eller en skolbyggnad, som på grund av skolorganisatoriska åtgärder inte längre användes för skoländamål.

9.2.3 Folkhögskolan inför 1957 års riksdag

I prop 1957:146 föreslogs en upprustning av folkhögskolan gällande från arbetsåret 1958/59. Departementschefen framhöll att folkhögskolan i utformningen av sin verksamhet varit friare än någon annan skolform och att den därigenom kunnat anpassa sig till de nya krav som följt av förändringarna både i samhälle och elevrekrytering, varvid skilda folkhögskolor kunnat tillgodose olika behov. Man kunde därför bygga vidare utan att bryta med den dittillsvarande utvecklingen. Departementschefen yttrade vidare: "I folkhögskolans målsättning har den medborgerliga bildningen allt ifrån första början intagit en central ställning och fortfarande är detta ett av denna skolforms främsta kännetecken... Den andra huvuduppgiften för folkhögskolans kunskapsmeddelelse är att orientera eleverna inom kulturens skilda fält för att därigenom skapa ökad förståelse hos de unga för andra värden än de rent materiella... I regel har folkhögskolorna klart fattat dessa sina uppgifter och sökt att på bästa sätt fylla dem. Utan att göra avkall på sin huvudsakliga målsättning har de samtidigt kunnat ge eleverna en viss yrkesorientering och en god grund för deras fortsatta yrkesutbildning... Jag anser att också detta är en viktig uppgift för folkhögskolorna, som de emellertid bäst fyller genom att hålla fast vid sin primära målsättning som bildningsskola och icke genom att söka efterlikna realskolan och andra utbildningsskolor i kursplaner och metodik".

I fortsättningen betonades folkhögskolans möjligheter att göra en fostrande insats, inte minst utanför lektionstid, genom den miljö internatet åstadkommer. Departementschefen framhöll som sin mening att det var värdefullt om det vid en skola fanns lärare och elever som representerade olika åsiktstikningar, vare sig skolan hade anknytning till viss rörelse eller ej.

I propositionen föreslogs bl a att folkhögskolans årliga minimilästid skulle förlängas till 30 veckor. En friare kursutformning skulle bli möjlig genom kurser om minst en veckas längd. De skulle motsvara de av skolkommissionen föreslagna månads- och veckokurserna och lämpligen gå under den gemensamma benämningen *ämneskurser*. Tredje årskurs hade

dittills endast kunnat anordnas vid vinterkurs efter medgivande av Kungl. Maj:t. Nu förordades att tredje årskurs skulle kunna ordnas vid såväl vinter- som sommarkurs efter medgivande av SÖ i varje särskilt fall. I samband därmed föreslogs att specialkurs och speciallinje skulle kunna anordnas inom de högre årskurserna.

I likhet med skolkommissionens majoritet ansåg departementschefen att graderade betyg inte borde få förekomma vid folkhögskolorna. Elev som så önskade borde dock kunna få ett specialintyg om sitt sätt att tillgodogöra sig undervisningen i dess helhet, varvid endast omdömena mindre tillfredsställande respektive tillfredsställande skulle få användas.

Inträdesåldern för kvinnliga elever föreslogs bli höjd i nivå med vad som gällde för manliga elever, dvs från 16 till 18 år. Under en övergångstid av fem år skulle dock en 17-årsgräns få tillämpas.

I syfte att skapa bättre betingelser för samverkan mellan folkhögskolorna och övrigt bildningsarbete föreslogs bl a att lärare vid folkhögskola skulle kunna fullgöra viss del av sin tjänstgöringsskyldighet som studiecirkelledare utanför skolan.

För att folkhögskolorna skulle kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt behövdes ett betydligt ökat stöd från statens sida, dels i form av bidrag till byggnadsarbeten vid statsunderstödda folkhögskolor, dels i form av ett allmänt driftbidrag. Viss personalförstärkning för handläggningen av folkhögskoleärenden inom SÖ föreslogs också.

Slutligen konstaterade departementschefen att de stora årskullarna skulle komma att ställa ökade krav på folkhögskolornas kapacitet. Nya folkhögskolor borde upprättas i ungefär samma takt som under föregående tioårsperiod, dvs med två till tre skolor per år. Dessutom borde utvidgningsbehovet delvis tillgodoses genom anordnande av provisoriska lokaler vid befintliga skolor. Försök med s k filialskolor och med dubblering av de längre kurserna borde även komma till stånd.

Propositionen föranledde fjorton motioner, av vilka åtta avsåg frågan om vitsord över genomgången folkhögskolekurs. Se SU 1957:173. Statsutskottet ägnade särskilt denna fråga en ingående debatt. En mycket stor majoritet inom utskottet delade departementschefens uppfattning att kunskapsbetyg inom folkhögskolan skulle få ett begränsat värde på grund av skolornas frihet att själva avgöra undervisningens utformning och omfattning i de skilda ämnena och i avsaknad av fasta betygsnormer. Å andra sidan kunde emellertid en måttstock av något slag många gånger vara värdefull för eleverna, i synnerhet med hänsyn till deras fortsatta yrkesutbildning. Enligt utskottets mening skulle frågan bäst kunna lösas genom att folkhögskolorna medgavs rätt att i stället för graderade betyg över elevernas kunskapsinnehav utfärda graderade omdömen om deras studielämplighet (sätt att tillgodogöra sig undervisningen). Sådana omdömen skulle vara oberoende av omfattningen av varje särskild skolas kurser i varje särskilt ämne. I nära anslutning till ett förslag som framförts av SÖ men avisats av departementschefen föreslog utskottet att specialintyg om elevens sätt att tillgodogöra sig undervisningen skulle kunna utfärdas på särskild begäran

enligt en fyrgradig skala och avse antingen undervisningen i dess helhet eller viss ämnesgrupp men ej de särskilda ämnena.

I övrigt biträdde utskottet propositionen på alla punkter. Tre ledamöter reserverade sig till förmån för graderade betyg. Båda kamrarna biföll utskottets hemställan.

I anslutning till riksdagens beslut utfärdades en ny folkhögskolestadga (SFS 1958:478), som trädde i kraft den 1 oktober 1958. Folkhögskolans uppgift angavs där på följande sätt:

"Folkhögskolan har till uppgift att meddela allmän medborgerlig bildning. Dess verksamhet bör särskilt syfta till att bibringa eleverna insikt om deras ansvar som människor och samhällsmedlemmar. Den bör utformas så, att elevernas samarbetsvilja stärkes, deras förmåga till självständigt tänkande och kritiskt omdöme utvecklas samt deras mognad och studieintresse främjas. I enlighet med denna målsättning utformar varje folkhögskola sitt arbetssätt".

I fråga om det intyg som elev kunde få på särskild begäran heter det i 17 § att det skulle innehålla "uppgift om timtalet i varje ämne och omdöme om elevens förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Sådant omdöme skall avse samtliga läroämnen, varvid lämnas antingen endast ett omdöme, avseende undervisningen i dess helhet, eller särskilda sammanfattande omdömen, avseende undervisningen i den humanistisk-samhällsvetenskapliga ämnesgruppen, den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen samt annan ämnesgrupp som förekommer vid skolan. Omdöme skall avgivas av lärarrådet. Endast följande omdömen må användas: Mindre god, God, Mycket god, Utmärkt. I vidare mån än nu är stadgat må vitsord ej meddelas".

9.3 Tiden från och med 1959

Enligt 1958 års folkhögskolestadga (SFS 1958:478) skall en folkhögskola årligen anordna antingen både vinter- och sommarkurs eller enbart vinterkurs. Så långt överensstämmer den med tidigare stadgor. Därjämte kan skolan få anordna en eller flera ämneskurser, som antingen kan vara fristående eller anslutna till vinter- eller sommarkurs. Undervisningen i ämneskurs skall sammanfalla med folkhögskolans målsättning och vara samlad kring visst ämne eller viss grupp av ämnen enligt en plan som i regel skall godkännas av SÖ. Inga obligatoriska ämnen ingår i ämneskurserna.

Kursutvecklingen kom emellertid att endast delvis följa riktlinjerna i stadgan. Jfr tabell 9.4. Sommarkurserna utvecklades så småningom, antalet ämneskurser ökade och vinterkurserna, som enligt stadgan skulle omfatta 22–30 veckor, blev efter hand vid praktiskt taget alla skolor 30–34 veckor långa. De omfattade vanligen tre årskurser. Från 1966 har dessutom flera folkhögskolor börjat tillämpa ett system med *nivågruppering* i stället för den traditionella årskursindelningen. Ordet nivå kan därvid avse antingen olika svårighetsgrad eller olika ämnesinnehåll eller båda. Samma elev kan samtidigt undervisas på olika nivåer i olika ämnen.

Ämneskurs omfattar enligt stadgan minst en vecka. Någon övre gräns har inte föreskrivits, och efter hand har många

Tablå 9a Antal folkhögskolor fördelade efter antalet elever i vinterkurserna 1933/34 - 1964/65
 Number of folk high schools by number of pupils in the winter courses, 1933/34-1964/65

År	-39	40-60	61-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-	Summa
1933/34	4	15	9	13	8	3	1	1	54
1950/51	2	7	19	20	13	8	2	4	75
1955/56	3	13	13	25	19	7	5	1	86
1960/61	4	10	14	23	18	15	5	6	95
1964/65	4	7	16	24	21	13	8	9	102

ämneskurser kommit att omfatta minst 30 veckor. I 1973 års folkhögskoleutrednings betänkande *Folkhögskolan* (SOU 1976:16) meddelas att 66 sådana långa ämneskurser pågick under arbetsåret 1973/74 med sammanlagt 1 978 elever (aa, s 65). Huvuddelen hade formen av speciallinjer, där estetiska ämnen hade en central plats. Å andra sidan har det sedan mitten av 1960-talet varit möjligt att anordna ämneskurs som omfattar mindre än en vecka. Arbetsåret 1973/74 anordnades 12 endags- och 335 tvådagarskurser. Övriga kurser om högst 1 vecka var 692, medan 463 kurser omfattade mellan 1 och 4 veckor och 165 kurser mellan 4 och 30 veckor. I kurser upp till en veckas längd deltog inemot 30 000 personer, medan 16 000 deltog i kurser som var längre än en vecka men kortare än 30 veckor.

Från 1960 har SCB svarat för statistiken över folkhögskolorna. Se kap 0.3. Statistiken, som avser *statsunderstödda* folkhögskolor, publicerades ursprungligen i Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961:9 och 1962:9 samt från 1963 i SM. Se vidare tabell 119 i PM från SCB 1974:3, som utgör källa till tabell 9.4.

Statistiken över folkhögskolorna grundar sig från 1960 på uppgifter, som insänts till SCB av vederbörande rektorer, i regel i november. För år 1960 avses kurser som påbörjats detta kalenderår, dvs vinterkurser 1960/61, sommarkurser 1960 och ämneskurser som påbörjats under 1960. Om en vinterkurs i något fall påbörjats efter räkningstidpunkten har uppgift lämnats om det elevantal som väntades till kursen.

I Preliminära redogörelser 1961:9 jämförde SCB den faktiska utvecklingen av elevantalet åren 1956-1960 med de prognoser som återgavs i det i föregående avsnitt nämnda betänkandet *Folkhögskolan* och de stora årskullarna. Jämförelsen visade att utvecklingen närmast motsvarade det lägre alternativet i dessa prognoser, vilket innebär att den relativa tillströmningen av elever varit ungefär oförändrad och att ökningen i elevantalet sålunda huvudsakligen berodde på årskullarnas tillväxt. Under 1960-talet blev tillströmningen emellertid större än man hade kunnat förutse. Jfr tabell 9.4 och diagram 22.

Det genomsnittliga antalet elever per skola och vinterkurs, som arbetsåret 1950/51 var 90, hade vid vinterkursen 1960/61 stigit till 100. Den minsta skolan hade 29 och den största 213 elever. Liksom tidigare var spridningen stor. Jfr avsnitt 9.2.1 och tablå 9 a. Uppgifterna i denna tablå har för 1933/34 hämtats ur SÖSKA H IX:1, för åren 1950/51-1960/61 ur Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961:9 och för 1964/65 ur prop

1966:42. Av tablå framgår att över 100 elevplatser fanns vid hälften av skolorna 1964/65 men vid endast 36 % arbetsåret 1950/51 och 24 % vintern 1933/34.

Förutom de 102 folkhögskolor som redovisas i tablå 9 a fanns 13 filialfolkhögskolor 1964/65. År 1975 fanns 108 statsunderstödda folkhögskolor och 6 filialfolkhögskolor. Två av de förra och tre av de senare var externat. Utöver dessa bedrev ett 20-tal skolor kursverksamhet i form av 30-34 veckors externatkurser i tätort. Elevantalet i externatverksamheten uppgick läsåret 1974/75 till omkring 1 500.

Som förut nämnts har folkhögskolorna på senare år med hänsyn till huvudmannaskapet brukat indelas i tre kategorier, landstingsskolor, stödföreningsskolor och rörelseskolor. År 1975 hade 46 av skolorna och 4 av filialerna landsting som huvudman, medan 11 tillhörde gruppen stödföreningsskolor, vilket innebär att huvudmannen var en ekonomisk garanti-förening eller en stiftelse. Övriga skolor räknades som rörelseskolor. De utgjorde ingen homogen grupp. Flera olika folkrörelser och organisationer fanns representerade bland deras huvudmän.

Till en början redovisades eleverna utan fördelning på kurser av olika längd. Från 1969 meddelas emellertid förutom antalet elever även antalet *elevveckor*. Vid kurser som varat jämnt en vecka är antalet elevveckor givetvis lika med antalet elever. Vid endagskurser motsvarar det i regel 1/5 av elevantalet, medan det vid kurser som varat flera veckor motsvarar antalet elever multiplicerat med antalet veckor. Se tabell 3.1 i SOU 1976:16. Vid vinterkurserna blir antalet elevveckor särskilt högt, eftersom där ingår dels tre årskurser, dels nivågrupperade kurser utan årskursindelning. För en bedömning av undervisningens omfattning och behovet av lärare och lokaler ger antalet elevveckor givetvis ett helt annat underlag än antalet elever. Se följande uppgifter för 1969 och 1970. Man observerar bl a att de ämneskurser som var anknutna till årskurs tydligen varit jämförelsevis korta år 1970, eftersom antalet elevveckor då är lägre än 1969, trots att antalet elever är högre.

	1969	1970
Elever		
Vinterkurser	12 768	13 649
Ämneskurser	9 229	13 282
Därav		
anknutna till årskurs	905	1 185
övriga	8 324	12 097
Sommarkurser	70	73
Summa	22 067	27 004
Elevveckor		
Vinterkurser	418 274	451 289
Ämneskurser	55 912	57 504
Därav		
anknutna till årskurs	10 277	8 930
övriga	45 635	48 574
Sommarkurser	..	..
Summa	474 186	508 793

Följande år ändrades redovisningen i den officiella statistiken. Åren 1971–1973 medräknades ämneskurser om minst 30 veckor bland vinterkurser. Endast de kortare kurserna redovisades som ämneskurser åren 1971 och 1972. Fr o m 1973 framgår elevantalet vid de kortare kurserna ej av den på motsvarande sätt sammanställda statistiken. Denna omläggning gör det svårt att med statistikens hjälp följa utvecklingen under åren närmast efter 1970. Man kan emellertid konstatera, att det sammanlagda antalet elever vid vinterkurser och längre ämneskurser steg något från 1971 till 1972 för att därefter börja sjunka. Bland kurser som var kortare än 30 veckor sjönk elevantalet något i de årskursanslutna ämneskurserna. (Även vid mitten av 1960-talet minskades omfattningen av dessa kurser i samband med att många vinterkurser förlängdes.) De fristående ämneskurserna genomgick däremot en utveckling som 1973 års folkhögskoleutredning kallat explosionsartad. Ökningen började i själva verket redan 1967, då SÖ utfärdade anvisningar som gjorde det möjligt att även förlägga vissa kurser utanför skolans lokaler. Från 1971 till 1972 steg antalet elever vid de fristående kurserna från 15 370 till 22 185 och antalet elevveckor från 41 645 till 63 424. På grund av ny omläggning av statistiken kan fullt jämförbara siffror inte lämnas för senare år, men enligt 1973 års folkhögskoleutredning registrerades ca 46 000 deltagare vid sådana kurser under 1973/74.

I fråga om elevernas *ålder* har folkhögskolestadgan bibehållit den sedan 1958 gällande huvudregeln om en minimiålder av 18 år, men med flera möjligheter till undantag. Någon övre åldersgräns har aldrig stipulerats. SCB har vart tredje år fr o m 1960 insamlat uppgifter om elevernas ålder i de delar av utbildningsväsendet för vilka verket utarbetar statistik, sålunda bl a folkhögskolorna. Se ST 1962, s 126 ff. Sammandrag av resultaten ingår i SÅ och mera detaljerade uppgifter för år 1960 i Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961:15 och för följande år i SM.

Underlaget för åldersstatistiken har utgjorts av årskursvisa sammandragsuppgifter om elevernas födelseår, som insamla-

des från rektorerna i början av hösten. För folkhögskolorna omfattade uppgifterna åren 1960 och 1963 enbart vinter- och sommarkurser. Åren 1966 och 1969 ingick även årskursanslutna ämneskurser men däremot ej fristående. År 1972 redovisades förutom vinterkurser samt ämneskurser om minst 30 veckors längd, även ämneskurser omfattande mellan 8 och 15 samt mellan 15 och 30 veckor. År 1975 ingick dessutom som en särskild kategori ämneskurser omfattande mellan 1 och 8 veckor. Beträffande de korta kurserna bör observeras, att uppgifterna enbart avser de kurser som pågick vid räkningstillfället.

I avsnitt 9.2.2 påvisades att över hälften av eleverna vid vinterkursen 1946/47 hade fyllt 18, 19 eller 20 år. Tablå 9 b visar en liknande åldersfördelning på 1960-talet. Av kvinnorna var de flesta 18 eller 19 år. Därefter sjönk deras relativa andel, medan männens ökade framför allt i åldern närmast efter den då de gjort sin första militärtjänst. I åldern 30 år och däröver var antalet såväl män som kvinnor väsentligt högre år 1969 än tidigare. Denna förskjutning mot högre åldrar fortsatte de följande åren. Följande procenttal, som hämtats ur SM U 1976:39 visar åldersfördelningen bland män och kvinnor vid kurser om minst 8 veckors längd år 1975. Den anmärkningsvärt stora andelen äldre vid de kortare kurserna sammanhänger med en ökad *pensionärsverksamhet*.

	Minst 30 veckor	Mellan 15 och 30 veckor	Mellan 8 och 15 veckor
Män			
–21 år	34,1	24,8	17,0
22–29	45,3	40,1	16,9
30–44	17,0	19,7	17,0
45–	3,7	15,4	49,1
Summa	100	100	100
Kvinnor			
–21 år	51,1	40,9	14,6
22–29	28,2	17,5	15,2
30–44	15,0	20,3	25,5
45–	5,9	21,2	45,0
Summa	100	100	100

Vid de kurser omfattande mellan 1 och 8 veckor, som pågick vid räkningstillfället, var något mer än halva antalet deltagare minst 45 år.

År 1972 gjorde SCB i samråd med SÖ och folkhögskoleutredningen en försöksbearbetning av de årsredovisningar för läsåret 1972/73 som SÖ insamlat från folkhögskolorna. Resultaten har återgivits i SM U 1974:53. Jfr PM från SCB 1975:11, tabell 106. Av samtliga deltagare i folkhögskolekurser hade 23 % deltagit i kurser som var kortare än en vecka, 39 % i kurser omfattande mellan 1 och 8 veckor, 5 % i kurser omfattande mellan 8 och 30 veckor och 33 % i kurser som varat minst 30 veckor. Andelen kvinnor var inemot 60 % i både längre och kortare kurser. Antalet rapporterade elevveckor uppgick till ca 560 000, av vilka 88 % tillhörde vinter-

Tablå 9b Elever i folkhögskolorna efter ålder 1960–1969
Pupils in the folk high schools by age, 1960–1969

Aldersår	Antal				Relativ fördelning, %			
	1960	1963	1966	1969	1960	1963	1966	1969
Samtliga elever								
15–17	1 310	562	422	991	10,7	4,7	3,5	7,0
18	3 399	2 693	2 317	2 545	27,7	22,5	19,4	18,0
19	2 194	2 669	2 505	2 094	17,9	22,3	21,0	14,9
20	1 389	1 711	1 761	1 493	11,3	14,3	14,8	10,6
21	1 174	1 407	1 404	1 285	9,6	11,8	11,8	9,1
22–24	1 864	1 869	2 422	2 699	15,2	15,6	20,3	19,1
25–29	702	732	989	1 519	5,7	6,1	8,3	10,8
30–	226	314	98	1 470	1,8	2,6	0,8	10,4
Summa	12 258	11 957	11 918	14 096	100	100	100	100
Manliga elever								
15–17	104	123	136	309	2,4	2,4	2,4	4,6
18	946	831	900	890	21,4	16,0	15,8	13,2
19	559	867	956	731	12,7	16,7	16,8	10,8
20	468	626	656	607	10,6	12,1	11,5	9,0
21	586	827	719	711	13,3	16,0	12,6	10,5
22–24	1 161	1 234	1 592	1 764	26,3	23,8	27,9	26,2
25–29	465	489	685	964	10,5	9,4	12,0	14,3
30–	125	184	60	770	2,8	3,6	1,1	11,4
Summa	4 414	5 181	5 704	6 746	100	100	100	100
Kvinnliga elever								
15–17	1 206	439	286	682	15,4	6,5	4,6	9,3
18	2 453	1 862	1 417	1 655	31,3	27,5	22,8	22,5
19	1 635	1 802	1 549	1 363	20,8	26,6	24,9	18,5
20	921	1 085	1 105	886	11,7	16,0	17,8	12,1
21	588	580	685	574	7,5	8,6	11,0	7,8
22–24	703	635	830	935	9,0	9,4	13,4	12,7
25–29	237	243	304	555	3,0	3,6	4,9	7,6
30–	101	130	38	700	1,3	1,9	0,6	9,5
Summa	7 844	6 776	6 214	7 350	100	100	100	100

Källa: SA

kurser eller ämneskurser om minst 30 veckor.

Då denna bearbetning gjordes hade årsredovisningar inkommit från alla folkhögskolor utom en. Denna var speciellt inriktad på utbildning av gymnastik- och idrottsledare, vilket i viss mån inverkar på fördelningen av kursdeltagare efter ämnesgrupper. Med denna reservation kan meddelas, att den största andelen, 19 %, följde språkkurser och den näst största, nära 17 %, kurser för ungdoms-, gymnastik- och idrottsledare, medan 11 % följde kurser för studieleadare och 12 % gick på kurser för pensionärer. Det meddelas också, att 6,6 % utgjordes av deltagare i särskilda kurser för *handikappade*. Man bör observera, att den redovisade fördelningen avsåg såväl långa som korta ämneskurser men inte vinterkurser. Folkhögskolorna har under senare år i allt större utsträckning mottagit elever med olika slag av fysiska, psykiska och sociala handikapp även vid vinterkurser. Uppgif-

terna i tablå 9 c, som hämtats ur SOU 1976:16, avser det totala antalet handikappade elever vid både vinterkurser och ämneskurser.

Folkhögskolekursernas *kompetensvärde* klarades i samband med att bestämmelser utfärdades om grundskolans kompetensvärde. Enligt SFS 1966:24 ger två årskurser i folkhögskola som bygger på 7-klassig folkskola eller en årskurs i folkhögskola som bygger på 8-årig folkskola samma kompetens som genomgången grundskola. Enligt senare utfärdade tillägsbestämmelser, vilka återges i SFS 1972:315, ger folkhögskolan i vissa fall samma kompetens som 2-årig gymnasieskola. Detta gäller förutom den som genomgått tredje årskursen även den som efter grundskolan genomgått första eller andra årskursen. Att märka är att dessa bestämmelser inte medförde krav vare sig på gemensamma kursplaner för de olika folkhögskolorna eller på betygssättning.

Tablå 9c Handikappade elever i folkhögskolorna 1965/66–1973/74
 Handicapped pupils in the folk high schools 1965/66–1973/74

	Elever			Eleveckor		
	Fysiskt och psykiskt handikappade	Socialt handikappade	Summa	Fysiskt och psykiskt handikappade	Socialt handikappade	Summa
1965/66	236	..	236	4 486	..	4 486
1966/67	476	..	476	6 418	..	6 418
1967/68	452	..	452	6 970	..	6 970
1968/69	713	159	872	9 188	5 326	14 514
1969/70	937	177	1 114	12 759	5 654	18 413
1970/71	1 240	228	1 468	15 948	7 774	23 722
1971/72	1 735	630	2 365	19 535	17 571	37 206
1972/73	1 583	722	2 305	21 959	19 626	41 585
1973/74	1 923	948	2 871	27 532	21 223	48 755

Källa: SOU 1976:16, tabell 12:1

Fortfarande gällde bestämmelserna i 1958 års folkhögskolestadga, enligt vilka endast omdömen om elevens studieförmåga enligt en fyrgradig skala får utfärdas.

Över huvud taget vidtogs endast smärre ändringar i 1958 års folkhögskolestadga (från den 1 juli 1975 benämnd folkhögskoleförordningen). Folkhögskolans roll i ett skolsystem med 9-årig grundskola, en efter hand helt genomförd fackskoleorganisation och ett i grunden förändrat gymnasium berördes emellertid i de stora skolutredningarna under 1960-talet och i några specialutredningar liksom i remissutlåtanden och riksdagstryck. En kort sammanfattning ingår i SOU 1976:16, s 44 ff.

I flera propositioner under 1960-talet betonades folkhögskolans stora betydelse inte minst för ungdomar med enbart folkskoleutbildning, men något behov av nya utredningar om folkhögskolans principiella målsättning och uppgifter ansågs inte föreligga. Den omställning som efter hand kunde visa sig nödvändig borde ske på folkhögskolans eget initiativ. I prop 1967:85 framhöll departementschefen, att folkhögskolans huvuduppgift alltså borde vara att meddela allmän medborgerlig bildning, vilket dock inte uteslöt inslag av målinriktad utbildning. Med detta uttalande avvisade han bestämt vissa förslag som hade framlagts i två offentliga utredningar, nämligen Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola (SOU 1965:60) och Yrkesutbildningen (SOU 1966:3) och som innebar att betygs- och målinriktade studier skulle kunna bedrivas vid folkhögskolor.

Skolreformerna under 1960-talet jämte tillkomsten av den kommunala och statliga vuxenutbildningen ändrade emellertid folkhögskolans villkor i sådan grad att behovet av att klarlägga dess ställning och uppgifter i dagens och framtidens utbildningssystem framstod allt tydligare. År 1973 tillkallades därför den folkhögskoleutredning, vars huvudbetänkande *Folkhögskolan* (SOU 1976:16) refererats i flera sammanhang i denna rapport.

Efter remissbehandling av detta betänkande har proposition med förslag om folkhögskolans organisation och om nytt statsbidragssystem framlagts våren 1977. Se prop 1976/77:55, vars förslag i allt väsentligt tillstyrktes av utbild-

ningsutskottet (UbU 1976/77:30) och bifölls av riksdagen.

Enligt propositionen bör verksamheten i folkhögskolan så långt det är möjligt ha till utgångspunkt kursdeltagarnas livssituation. Som mål för verksamheten anges såväl att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling som att ge dem sådana kunskaper som de behöver för att bli aktivt kunna påverka arbetsliv och samhälle. Det övergripande målet bör även i fortsättningen vara att främja allmän medborgerlig bildning. Med utgångspunkt i denna allmänna målsättning utformar varje skola själv sin verksamhet.

Utskottet anslöt sig till denna uppfattning och framhöll särskilt att friheten att välja målgrupper och att utforma kursplaner ger folkhögskolan stora möjligheter att möta växlande behov hos de utbildningssökande. Folkhögskolan bör därvid i första hand tillgodose vuxna människors utbildningsbehov. Utskottet delade folkhögskoleutredningens och föredragande statsrådets uppfattning att folkhögskolan inte bör erbjuda yrkesutbildning och yrkesfortbildning på områden där samhället givit uppgifter och resurser åt andra utbildningsformer.

Liksom tidigare skall skolans styrelse kunna utdela ett studieomdöme enligt en fyrgradig skala till elev som gör framställning därom. SÖ skall få i uppdrag att utarbeta ett *normeringsinstrument*, som skall vara lärarråden till hjälp vid bedömningen av hur den egna skolans elevkår förhåller sig till riksgenomsnittet. Detta normeringsinstrument har formen av ett grupptest, som förslagsvis genomförs vart tredje eller vart femte år och som ställs till förfogande för de skolor som avger studieomdömen.

I likhet med 1973 års folkhögskoleutredning ansåg föredragande statsrådet att filialfolkhögskolorna skulle upphöra och antingen bli självständiga folkhögskolor eller drivas som kurser. Det var inte längre befogat att upprätthålla indelningen i vinterkurser, sommarkurser och ämneskurser. Gällande bestämmelser om årskursindelning och om obligatoriska ämnen föreslogs också bli slopade.

Folkhögskoleutredningen hade föreslagit att kravet på kurslängd skulle begränsas till att gälla minst en kurs årligen om minst 15 veckors varaktighet. I propositionen utökades

kravet på kurslängd så att kurstiden under ett arbetsår alltid blir minst 30 veckor. Denna kurstid skall emellertid kunna delas upp på två i tiden inte sammanfallande 15-veckorskurser. Vidare påpekas att det även i framtiden kommer att stå folkhögskolorna fritt att anordna en sammanhängande kurs om 30 veckors längd eller mer.

Propositionen innehöll även förslag till ny konstruktion av statsbidraget till folkhögskolor. Enligt detta förslag, som tillstyrktes av utskottet, beräknas statens bidrag med vissa undantag enligt en schablonmetod knuten till lärarlönekostnaden. Metoden är utformad så att den enskilda skolans statsbidrag bestäms av antalet elevveckor. För att motverka att folkhögskolorna växer sig alltför stora införs ett avtrappningssystem, som innebär en viss reducering av bidraget, då antalet elevveckor överstiger vissa angivna gränsvärden.

Sedan riksdagen godkänt utskottets utlåtande har ny folkhögskoleförordning utfärdats den 9 juni 1977 (SFS 1977:551). Där betonas, att verksamheten vid folkhögskolorna skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för olik tänkande samt utformas så att allsidighet i undervisningen eftersträvas.

1973 års folkhögskoleutredning skildrade i en kort historik folkhögskolans utveckling från dess upprinnelse på 1860-talet, då den framför allt tillgodosåg den självägande bondeklassens behov av utbildning för de ökade uppgifterna i samhället och fram till 1970-talet med dess rikhaltiga utbud av kurser för olika kategorier av enskilda, grupper och organisationer.

Trots de många uppenbara olikheterna mellan dagens folkhögskola och gårdagens finner man även i den nya folkhögskoleförordningen väsentliga inslag av de tankegångar, som under mer än ett sekel utgjort riktlinjer för arbetet i den svenska folkhögskolan.

10 Eleverna och skolutvecklingen. Översikt

De föregående kapitlen i denna rapport innehåller uppgifter om antalet elever i de icke-obligatoriska skolor som brukas räknas till det allmänbildande högre skolväsendet. Elever tillhörande försöksskolans resp grundskolans högstadium ingår ej. De i folkskolan inbyggda realskolelinjerna ingår endast från hösten 1962. (I tablå 3 b ingår de även 1960 och 1961.) Yrkesutbildningen kommer att behandlas i en följande rapport.

Framställningen har huvudsakligen begränsats till att redovisa antalet manliga och kvinnliga elever inom olika slag av skolor och bildningslinjer. Därigenom har framför allt en sida av skolutvecklingen kunnat belysas, nämligen hur möjligheterna till utbildning i högre skolor förbättrats för ett stort antal barn genom förändringar i skolorganisationen. Däremot har andra faktorer som kunnat påverka elevtillströmningen, t ex föräldrarnas ekonomi, de skolsociala åtgärderna m m, inte behandlats. I den mån sådana faktorer kan belysas med tillgänglig statistik torde de böra behandlas i ett senare sammanhang. Uppgifter om utbildningens mål och innehåll får sökas i andra källor än den officiella statistiken.

10.1 Skolreformer

För de skolreformer som genomförts före början av 1900-talet, se kap 1, 3–6 och 9 samt PM från SCB 1974:5. Följande översikt omfattar de viktigaste skolorganisatoriska förändringarna under 1900-talet.

1904 års läroverksreform innebar att rikets allmänna läroverk skulle vara av två slag, nämligen dels fristående sexklassiga realskolor, dels högre allmänna läroverk. De senare bestod av sexårig realskola och fyraårigt gymnasium med övergång till första ringen från realskolans femte klass. Realskolan avslutades med en nyinrättad examen, realskolexamen, och gymnasiet med studentexamen. Studiegången i läroverket fram till studentexamen omfattade alltså 9 år. Eftersom realskolan byggde på tre år i folkskola, blev i normalfallen hela studietiden från skolstarten till realskolexamen 9 och till studentexamen 12 år. Reformen innebar även att flickor fick tillträde till vissa statliga realskolor.

1909 års riksdag beslöt inrätta kommunala mellanskolor, som byggde på sex år i folkskola och som på fyra år ledde till realskolexamen. Statsbidragen till högre folkskolor förbättrades. Särskilda anslag beviljades till enskilda mellanskolor, enskilda högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier. Statsbidrag kunde även beviljas till ett med flickskola förbundet gymnasium.

Genom beslut vid 1918 års riksdag lades grunden till ett

system av lärlings- och yrkesskolor, vilka byggde på den förut frivilliga fortsättningsskolan, som nu blev obligatorisk. Se PM från SCB 1974:5, s 34. Den högre folkskolan omorganiserades, så att den kunde anordnas antingen som allmän eller som yrkesbestämd. De tekniska elementarskolorna ombildades till dels tekniska fackskolor, dels tekniska gymnasier. De år 1913 inrättade handelsgymnasierna skulle vara sidoställda med de tekniska gymnasierna. Anslagen till folkhögskolorna höjdes väsentligt. Följande år utfärdades den första folkhögskolestadgan.

År 1920 infördes en bestämmelse i folkskolestadgan varigenom det klargjordes att sjunde skolåret kunde göras obligatoriskt för barnen.

1927 års skolreform innebar för de statliga läroverkens del dels att den sexåriga realskolan successivt avvecklades och ersattes av en femårig, byggande på fyra år i folkskola, dels att vid sidan därav inrättades en fyraårig realskola, byggande på sex år i folkskola. Den sammanlagda studiegången från skolstarten och fram till realskolans slutexamen, som nu skulle kallas realexamen, blev i förra fallet fortfarande 9 men i senare fallet 10 år. Till det fyraåriga gymnasiet första ring övergick eleverna från 3⁴ resp 4⁵ i realskolan. Dessutom inrättades treåriga gymnasier med övergång från realskolans högsta klass. Det stora flertalet statliga gymnasier öppnades också för flickor. Förutom till gymnasier vid några flickskolor och andra privatläroverk hade flickorna sedan början av 1920-talet haft tillträde till ett fåtal statliga och kommunala gymnasier.

Efter beslut vid 1928 års riksdag inrättades sju- och sexåriga kommunala flickskolor, vilka efter hand kom att ersätta flertalet vid den tiden åttaklassiga enskilda flickskolor.

År 1933 beslöt riksdagen att en praktiskt inriktad studiegång skulle införas i realskolan som alternativ till den teoretiska. Beslutet innebar dels att högst fem yrkesbestämda högre folkskolor försöksvis skulle anordnas som praktiska mellanskolor, dels att en inbyggd praktisk utbildningslinje försöksvis skulle anordnas vid högst tre allmänna läroverk eller kommunala mellanskolor. Redan 1937 beslöt riksdagen att både de praktiska mellanskolorna och de inbyggda linjerna skulle behållas och utbyggas. De skulle avslutas med praktisk realexamen.

År 1936 beslöt riksdagen att sjuåriga folkskolor skulle bli obligatoriska i hela landet efter en tolvårig övergångsperiod, dvs senast läsåret 1948/49. Långt dessförinnan hade åtskilliga skoldistrikt fått medgivande att inrätta obligatorisk åttaårig folkskola. Se PM från SCB 1974:5, s 23.

Den stora skolreform, varom 1950 års riksdag fattade beslut, berörde alla skolformer och alla sidor av skolans verksamhet. Den avsåg inte bara att skapa en ny skolorganisation utan också att påverka skolans inre liv, dess fostringsmål och dess arbetssätt. Riksdagens beslut var ett principbeslut om åtgärder för att genomföra en på nioårig allmän skolplikt grundad enhetsskola. En allsidig försöksverksamhet skulle visa om denna enhetsskola (i administrativ bemärkelse kallad försöksskola) framdeles skulle ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan. Den praktiska mellanskolan (praktiska realskolan) och flickskolan omfattades inte av detta beslut. (Såväl kommunala som praktiska mellanskolor kallades fr o m 1952 realskolor.)

Sedan 1956 års riksdag fastslagit, att den pågående försöksverksamheten skulle "utmynnas i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen nioårig enhetsskola", fastställde 1957 års riksdag en tidsplan för en allmän övergång till enhetsskola. I huvudsaklig överensstämmelse därmed beslöt 1962 års riksdag att en allmän kommunal obligatorisk skola, kallad grundskolan, skulle införas under en tioårig övergångsperiod från den 1 juli 1962.

Långt dessförinnan hade flera reformer införts i de icke-obligatoriska skolorna. År 1951 började en fast linjedelning införas på flickskolans högstadium med möjlighet att välja ett, två eller tre främmande språk. 1951 års privatskolestadga innehöll flera nyheter, bl a gjordes ingen skillnad mellan pojkar och flickor då det gällde tillträde till linje som ledde till normalskolekompetens.

Genom beslut vid 1953 års riksdag omorganiserades gymnasierna. En allmän linje infördes vid sidan av latin- och reallinjerna och ett antal försöksgymnasier inrättades med anknytning till enhetsskolan. Besluten medförde omfattande ändringar i läroverksstadgan, som i sin helhet omtrycktes 1954. Gymnasier anordnade enligt 1954 års version av stadgan började kallas allmänna gymnasier, medan man för handelsgymnasier och tekniska gymnasier i vissa sammanhang började använda den gemensamma beteckningen fackgymnasier.

Genom beslut vid 1956 års riksdag infördes en treårig realskola, byggd på sjätte klassen av sådan folkskola som meddelade undervisning i engelska i femte och sjätte klasserna. Under övergångstiden före enhetsskolans införande skulle dock både fem- och fyraårig studiegång i viss utsträckning kunna behållas. Den praktiska realskolan skulle i regel bibehålla sin fyraåriga studiegång. Flickskolans huvudform blev femårig och den sjuåriga linjen började avvecklas. Samtliga dessa skolformer avvecklades efter hand som grundskolan infördes.

1957 års riksdag fattade beslut om en reform av folkhögskolorna, vilken började genomföras 1958.

Genom beslut vid 1961 års riksdag reformerades handelsgymnasierna, som blev treåriga. Se kap 8.1. Därigenom underlättades 1964 års gymnasiereform. Genom denna sammanslogs allmänt gymnasium, handelsgymnasium och tekniskt gymnasium till ett nytt gymnasium med fem huvudstudievägar, nämligen humanistisk, samhällsvetenskaplig, eko-

nomisk, naturvetenskaplig och teknisk linje. Dessutom inrättades en tvåårig fackskola, vilken liksom gymnasiet byggde på grundskolan. Inte bara fackskolan utan även gymnasiet var en examensfri skola. Detta innebar att studentexamen i princip upphörde år 1968.

Det nya gymnasiet ägde bestånd endast ett fåtal år. I enlighet med principbeslut vid 1968 års riksdag sammankördes gymnasium, fackskola och yrkesskola den 1 juli 1971 till en skolform, som genom senare beslut fick namnet gymnasieskola.

Efter beslut vid 1976/77 års riksdag utfärdades en ny folkhögskoleförordning i juni 1977.

10.2 Elevantal

Skolreformerna under 1900-talet främjade en utveckling som med rätta har kallats explosionsartad. Omkring år 1900 gick knappt hälften av folkskolebarnen i heltidsläsande skolor. År 1959 var alla obligatoriska skolor heltidsläsande och av barnen tillhörde 43 % skoldistrikt med sjuårig, 45 % distrikt med åttaårig och 12 % distrikt med nioårig skolplikt. Se PM från SCB 1974:5, s 24.

År 1900 hade de statliga läroverken 17 500 elever. Statsunderstödda flickskolor och samskolor hade ca 10 000 elever, de högre folkskolorna några hundra och folkhögskolorna 1 400 elever. För övriga skolor som behandlas i denna rapport saknas uppgifter om elevantalet vid sekelskiftet.

Utvecklingen fram till 1959 framgår av tabell 10.1 och 10.2 samt diagram 2 och 9. Eftersom uppgifter om antalet elever i andra privatläroverk än flickskolor saknas år 1910 och eftersom statistiken omlagts år 1960 avser följande jämförelser åren 1920 och 1959.

Man bör observera att tabell 10.1 trots sin rubrik inte anger exakt hur många elever som undervisades på det stadium som låg närmast över folkskolestadiet. Å ena sidan var de lägre klasserna i flickskolorna och i vissa realskolor särskilt i periodens början parallella med åk 4–6 i folkskolan, å andra sidan förekom i den obligatoriska skolan särskilt vid periodens slut undervisning som helt eller delvis motsvarade realskolestadiet. Detta gällde inte enbart enhetsskolans högstadium och de i folkskolan inbyggda realskoleklasserna utan delvis också den egentliga folkskolans högsta klasser. Därtill kommer att skolor med huvudsakligen vuxna elever inte ingår i tabellen.

Dessa faktorer kan dock inte i nämnvärd grad rubba helhetsbilden, som visar att antalet elever år 1959 var tre gånger så stort som 1920 på realskole- och flickskolestadierna och mer än fem gånger så stort på gymnasiestadiet. Ökningen var särskilt påfallande i fråga om de kvinnliga gymnasisterna efter 1927 års skolreform. Jfr tabell 5.11.

Vid jämförelser mellan åren 1920 och 1959 bör man givetvis ta hänsyn till att hela folkmängden under denna period steg med 1 1/2 miljon. Tabellerna och diagram 23 visar dock att elevantalets ökning är anmärkningsvärt stor även i relation till folkmängden, särskilt från omkring 1940.

Källor till tabell 10.1 och 10.2 har varit de tabeller över elevantalet i olika skolformer som ingår i denna rapport. En

del av dessa tabeller visar att elevantalet varierat efter hand som nya skolformer eller linjer tillkommit, vilka helt eller delvis ersatt de tidigare. Så t ex ombildades vissa högre folkskolor till kommunala mellanskolor samtidigt som en del nya högre folkskolor tillkom. Se kap 1.2. Å andra sidan förstatligades många kommunala mellanskolor efter 1927 års skolreform. Detta förklarar minskningen i de kommunala skolorna och en del av ökningen i de statliga skolorna. Periodvis tillkom dock nya kommunala mellanskolor även sedan många av de äldsta förstatligats. Se kap 2. (I enlighet med den från 1952 gällande terminologin kallas de kommunala mellanskolorna i tabell 10.1 och i motsvarande diagram kommunala realskolor.) Förändringarna genomfördes successivt, så att elever som börjat i en skolform och på en viss linje fick fullfölja sin studiegång där, medan nya årskurser organiserades enligt det nya systemet. Se t ex tabell 3.4, som belyser avvecklingen av den sexåriga realskolan.

Genom skolreformerna ökades utbildningsmöjligheterna även utanför de största tätorterna. Det visade sig emellertid att skolutvecklingen vid århundradets mitt trots denna ökning inte kunde hålla jämna steg med efterfrågan på utbildningsplatser. Flera faktorer bidrog till detta. En av dessa var de stora växlingarna i antalet levande födda. Bottenläget nåddes år 1933 med ca 85 000 och det hittills högsta antalet år 1945 med ca 135 000 levande födda. Jfr tablå 10 a, som visar att medelfolkmängden mellan 1930 och 1950 sjönk med ca 100 000 i åldern 10–14 år och med ca 150 000 i åldern 15–19 år för att därefter hastigt stiga. Mellan 1950 och 1959 steg den sammanlagda medelfolkmängden i dessa båda åldersgrupper från 860 000 till 1 170 000, dvs med mer än 300 000, och man kunde förutse att gruppen 15–19 år skulle växa ytterligare i början av 1960-talet.

I folkskolorna började barnantalet stiga vid mitten av 1940-talet. Se tabell 3.5 i PM från SCB 1974:5. Detta berodde emellertid inte enbart på att barnkullarna började bli större utan också på att skolplikten utökades. År 1949 hade skolplikten blivit sjuårig i hela landet, och i många skoldistrikt var skolgången minst åttaårig. Därigenom ökades bl a behovet av lärare med kompetens att undervisa både på den obligatoriska skolans högstadium och i realskolan, något som ytterligare accentuerades efter 1950 års principbeslut om en på nioårig skolplikt grundad enhetsskola.

Svårigheten att tillgodose det växande kravet på högre utbildning föranledde SÖ att tillsätta en planeringskommitté, som hösten 1955 framlade ett betänkande med titeln Skolan och de stora årskullarna (se kap 3.3) och följande år ett betänkande med titeln Folkhögskolan och de stora årskullarna (se kap 9.2.2). Planeringskommittén konstaterade att inom det högre skolväsendet år 1954 över 12 000 sökande, eller 26,7 % av samtliga, måste avvisas på grund av platsbrist. "Trängseln framför realskolans portar" hade då sedan länge bekymrat skolreformatörerna och utgjort ett av de många argumenten för 1950 års skolreform.

Så länge försöksverksamhet med nioårig enhetsskola endast pågick i ett fåtal distrikt ökade tillströmningen till de högre skolorna, om man undantar de högre folkskolorna,

Tablå 10a Medelfolkmängd i vissa åldersgrupper 1910–1959
Mean population in certain age groups 1910–1959

	Män	Kvinnor	Hela befolkningen
1910			
10–14 år	278 309	269 113	547 422
15–19	258 540	250 907	509 447
10–19	536 849	520 020	1 056 869
Samtliga åldrar	2 688 146	2 811 276	5 499 422
1920			
10–14 år	301 164	289 388	590 552
15–19	283 355	273 864	557 219
10–19	584 519	563 252	1 147 771
Samtliga åldrar	2 883 326	2 992 437	5 875 763
1930			
10–14 år	274 348	263 732	538 080
15–19	287 132	275 986	563 118
10–19	561 480	539 718	1 101 198
Samtliga åldrar	3 014 397	3 116 738	6 131 135
1940			
10–14 år	229 809	222 285	452 094
15–19	271 229	261 971	533 200
10–19	501 038	484 256	985 294
Samtliga åldrar	3 151 242	3 205 126	6 356 368
1950			
10–14 år	226 477	218 506	444 983
15–19	211 896	206 242	418 138
10–19	438 373	424 748	863 121
Samtliga åldrar	3 493 523	3 520 482	7 014 005
1959			
10–14 år	324 800	308 963	633 763
15–19	274 693	264 469	539 162
10–19	599 493	573 432	1 172 925
Samtliga åldrar	3 714 453	3 731 796	7 446 249

vilka i stor utsträckning ombildades till praktiska realskolor. Under 1960-talet avvecklades flertalet realskolor och flickskolor, medan gymnasierna fortsatte att växa. Se tablå 10 b, som även omfattar elever på försöksskolans (grundskolans) högstadium. Man bör observera att uppgifterna är något fullständigare fr o m 1960 än för tidigare år. Skillnaderna är dock inte så stora att de väsentligt rubbar jämförbarheten.

10.3 Elevernas ålder

I tabell 10.1 och 10.2 har elevantalet relaterats dels till hela folkmängden, dels till åldersgruppen 10–19 år. Om man exempelvis ser på elevantalet på realskole- och flickskolestadierna åren 1940 och 1950, finner man att ökningen i absoluta tal var ca 53 %, medan dessa elevers andel av åldersgruppen 10–19 år ökade från 76,0 o/oo till 132,9 o/oo, dvs med ca 75 % och deras andel av hela befolkningen med endast ca 37 %. Dessa jämförelser, som givetvis endast ger en ungefärlig bild av förhållandena, avser närmast att fästa uppmärksamheten på att elevantalet vid olika tidpunkter bör ses mot bakgrund av åldersfördelningen dels inom befolkningen, dels bland eleverna.

Vissa sammanställningar över elevernas ålder föreligger

Tablå 10b Elever i högre skolor 1950–1965
Pupils at the secondary school level 1950–1965

	1950	1955	1960	1965
Realskole- och flickskolestadierna				
Högre folkskolor	3 665	808	182	94
Praktiska realskolor	8 452	11 598	17 143	6 724
Kommunala realskolor	4 311	9 194	16 421	10 308
Statliga läroverk	74 398	94 490	103 133	49 260
Kommunala flickskolor	18 213	23 101	23 507	11 779
Enskilda flickskolor	1 392	1 184	} 6 602	} 3 709
Övriga privatläroverk	4 316	5 540		
Summa realskole- och flickskolestadierna	114 747	145 915	166 988	81 874
Försöksskolans (grundskolans) högstadium ¹	—	11 145	65 012	202 188
Gymnasiestadiet				
Allmänna läroverk	16 741	26 705	49 997	67 778
Privatläroverk (inkl flickskolor)	3 343	4 069	5 369	5 628
Handelsgymnasier	1 993	2 779	3 789	13 876
Tekniska gymnasier	2 631	2 754	6 063	15 398
Summa gymnasiestadiet	24 708	36 307	65 218	102 680
Totalsumma	139 455	193 367	297 218	386 742

1) Endast normalklasser av A-typ

sedan 1876. Med utgångspunkt från födelseåret redovisade de statliga läroverkens rektorer fördelningen i ettårsgrupper och medelåldern i varje årskurs. Sådan redovisning lämnades vart femte år 1879–1929 och därefter för åren 1939, 1949, 1954 och 1959. Se bl a BiSOS P 1876/77 samt Statens allmänna läroverk 1911/12 och Det högre skolväsendet 1935/36. I SOS publicerades uppgifter sista gången för år 1929, men motsvarande material för senare år bevaras i delvis bearbetat skick i SCBs arkiv (SÖSKA H VI bg:13). För elever i kommunala och privata skolor finns uppgifter om åldersfördelningen fr o m 1924.

Före 1927 års skolreform undergick åldersfördelningen i de statliga läroverken inga större förskjutningar. Följande uppgifter visar att nybörjarna i de statliga läroverken både 1889 och 1929 var ungefär 10 år och abiturienterna mellan 18 och 19 år:

	1889	1929
Klass 1 resp 1 ⁶	10,5	10,0
Klass 6:1 resp 6 ⁶	15,3	15,8
Klass 7:2 resp Ring IV ⁴	18,7	18,6

År 1929 var medelåldern givetvis lägre i klass 16 än i klass 15, där den var 11,1 år och klass 14, där den var 13,0 år. I detta sammanhang bör särskilt noteras, att endast ett fåtal elever på realskolestadiet var under 10 år.

I den högsta årskursen i den kommunala mellanskolan (4⁴) var medelåldern 16,0 år och sålunda endast obetydligt högre än i 6⁶. I den kommunala flickskolans klass 7⁷ var den 16,8 år och i den enskilda flickskolans klass 8⁸ något högre (17,0) år. I övriga privatläroverks åttonde klass uppgick den till

16,9 år. Flertalet elever på realskole- och flickskolestadierna var sålunda mellan 10 och 17 år vid denna tid.

För år 1939 har 1940 års skolutredning offentliggjort uppgifter om åldern vid real- och studentexamen samt vid avgång med normalskolekompetens från flickskola. Se SOU 1944:21 och 1947:49. Jfr kap 7.1 som visade att medelåldern vid studentexamen 1920 var 19,6 år och att den sedan steg med ungefär ett halvt år.

Enligt 1940 års skolutredning, som grundat sina sammanställningar på de uppgifter som SÖ insamlade 1939, var de *avgångna* elevernas ålder i %:

Ålder	Realexamen		Normalskolekompetens	
	5 ⁵	4 ⁴	7 ⁷	6 ⁶
–15 år	6,1	0,4	—	—
16	45,7	10,5	—	—
17	30,8	61,3	15,2	2,4
18	13,7	22,6	60,4	16,7
19	} 3,7	} 5,2	20,6	60,7
20			3,6	20,2
21—			0,2	—
Summa	100	100	100	100

Sammanställningen visar, att de som tog sin realexamen i en 5-årig realskola i genomsnitt var yngre än de examinander, som genomgått en 4-årig real- eller mellanskola. I der förra gruppen var mer än tre fjärdedelar 16 eller 17 år, i den senare var ca 84 % antingen 17 eller 18 år. Den främsta anledningen till denna skillnad är givetvis att de förra i regel gått endast 4 år i folkskola före inträdet i läroverk, medan de senare i regel

gått 6 år i folkskola. Även andra faktorer kan emellertid ha medverkat. Se SOU 1944:21, s 133. På motsvarande sätt förklaras ålderskillnaderna vid avgång från 7⁷ och 6⁶ i flickskolan. Över 80 % var i förra fallet 18 eller 19 år, i senare fallet 19 eller 20 år.

Medan dessa uppgifter avsåg åldern vid avgången från real- eller flickskola år 1939 avser följande uppgifter *den procentuella åldersfördelningen av samtliga elever* på realskole- och gymnasiestadierna i de allmänna läroverken år 1954. De har hämtats ur material som insamlats och delvis bearbetats av SÖ och som nu förvaras i SCBs arkiv (SÖSKA H VI bg:13). I redovisningen ingår inte Försvarets läroverk. Där var eleverna givetvis äldre.

Alder	Realskola	Gymnasium
9-11 år	9,2	—
12	12,7	—
13	23,0	0,0
14	21,9	1,0
15	18,1	9,7
16	11,7	19,7
17	3,0	26,8
18	0,4	23,6
19	0,0	13,8
20	0,0	4,2
21—	0,0	1,2
Summa	100	100

Den övervägande delen av realskolans elever var alltså högst 16 år, medan gymnasisterna i de allmänna läroverken oftast var 15–19 år. Uppgifter föreligger också om åldersfördelningen inom varje årskurs i övriga skolformer. Ur dessa kan meddelas, att nio tiondelar av eleverna i de kommunala flickskolornas avslutningsklasser, dvs 7⁷ och 6⁶, var 17 eller 18 år.

Ytterligare uppgifter om elevernas ålder kan i viss utsträckning hämtas ur material som insamlats av SÖ och som nu förvaras i SCBs arkiv.

De här meddelade åldersuppgifterna, vilka hämtats ur skilda undersökningar, är givetvis inte helt jämförbara, men de är dock så till vida samstämmiga som de visar att flertalet elever på realskole- och flickskolestadierna var mellan 10 och 16 eller 17 år, men att ett betydande antal, särskilt på flickskolestadiet, var 18 år eller äldre. Av gymnasisterna tillhörde det övervägande flertalet gruppen 15–19 år. I tabell

10.2 har eleverna liksom i tabell 10.1 och diagram 23 relaterats till åldersgruppen 10–19 år. Om man i stället vill ange antalet gymnasister i o/oo av åldersgruppen 15–19 år, vilken omfattade ungefär lika många personer åren 1940 och 1959, blir relationstalen för dessa båda år följande:

	M	Kv	Samtliga
1940	47,2	24,0	35,8
1959	114,5	92,2	103,5

Dessa uppgifter ger en bild av hur utbildningsmöjligheterna ökades vid århundradets mitt för ungdomar i de aktuella åldersgrupperna. Förut har dock framhållits, att utbildningsplatserna trots denna ökning under vissa perioder inte räckte till för att möta efterfrågan.

I detta sammanhang bör erinras om att den officiella undervisningsstatistiken länge innehöll ett annat slag av åldersanknuten elevstatistik. Från 1847 och ända fram till 1959 har nämligen de kommunala skolstyrelserna redovisat hur undervisningen var ordnad för barn i skolåldern. Barn som fullgjorde sin skolplikt i högre skolor har därvid redovisats separat. Med skolåldern avsågs åldern 7–14 år och med högre skolor förutom allmänna läroverk samt flickskolor och andra privatläroverk även högre folkskolor och givetvis även kommunala mellanskolor, sedan dessa tillkommit. Se PM från SCB 1974:5, som utgör källa till tablå 10 c. En jämförelse mellan tabell 10.1 och denna tablå visar att ökningen av elevantalet intill år 1960 främst omfattade barn över 14 år och att de från början mycket stora skillnaderna mellan landsbygd och städer efter hand blev mindre utpräglade.

Sedan SCB år 1960 övertagit ansvaret för statistiken över bl a skolväsendet har uppgifter om elevernas åldersfördelning insamlats och bearbetats enligt nya metoder. Se ST 1962, s 126 ff. Undersökningarna omfattar samtliga skolor för vilka SCB utarbetar statistik och bygger på årskursvisa sammandragsuppgifter om elevernas födelseår, som inhämtats vart tredje år i början av hösten. Sammandrag av resultaten ingår i SÅ. Mera detaljerade uppgifter återfinns för år 1960 i Preliminära redogörelser från SCBs avdelning för undervisningsstatistik 1961:15 och för följande år i SM. I föreliggande rapport återges vissa uppgifter om åldersfördelningen i tablå 4 k, 4 o och 9 b.

Tablå 10c Barn 7–14 år som undervisats i högre skolor 1920–1959
Children of 7–14 years old taught in secondary schools 1920–1959

År	Antal			I % av åldersgruppen 7–14 år		
	Hela riket	Landsbygden	Städerna	Hela riket	Landsbygden	Städerna
1920	43 120	8 965	34 155	4,6	1,3	13,9
1930	33 021	6 130	26 891	3,8	1,0	11,5
1939	29 887	7 493	22 394	4,2	1,5	11,0
1950	47 102	14 647	32 455	6,1	3,2	10,1
1959	52 158	20 498	31 660	5,5	4,2	6,8

Källa: PM från SCB 1974:5, tabell 1.5 och 1.6

Summary

0 Organisation of the statistics

According to the Ecclesiastical Law of 1686 the bishops were responsible for the schools. In 1856 it was decided that each school year the Bishop should submit a report to the Ministry of Education and Ecclesiastical Affairs on the state secondary schools in his diocese. Responsibility for education statistics remained with the Ministry of Education and Ecclesiastical Affairs, even after the Statistics Committee of 1854 had recommended the creation of a central statistics office which, among other things, was to try to establish properly organised statistics for the educational system. Although this recommendation resulted in the establishment of SCB in 1858, school statistics were not transferred to the new office.

In 1920 the National Board of Education (SÖ) was established. For four decades, from 1st January 1921 until 1st July 1960, this Board was responsible for statistics for both the primary and the secondary schools and for teachers' training. Before 1944 it was also responsible for parts of the vocational training system. From 1944 the National Board of Vocational and Technical Education (KÖY) took over responsibility for the statistics in this sphere which had previously been dealt with by the National Board of Education. However, many branches of vocational training still came under other departments. Neither SÖ nor KÖY produced statistics for these areas.

SÖ collected comprehensive primary statistics, which to begin with were processed and produced as annual reports, generally printed in the SOS series.¹ However, the printing appropriation was gradually reduced, and at the beginning of the Second World War the workforce was also cut back. Nevertheless SÖ continued to collect a considerable amount of material, some of which was reproduced as tables which are now housed in the archives of SCB, where they are available to researchers. The statistics in the present report referring to the period from the middle of the 1930s up to 1960 are based mainly on these tables.

In 1960 responsibility for education statistics was transferred from SÖ to SCB, which began to collect and process statistics according to new principles from the autumn of 1960. The number of forms which respondents had to fill in was reduced very considerably, and processing was speeded up as a result of the changeover to automatic techniques. Furthermore many new areas of education statistics were now included. Results are published continuously, as soon as they are available, in various issues of Statistical Reports (SM), Series U. Detailed statistics have, for instance, been published in Swedish Educational Statistics 1960–1973 in

the series SCB Memoranda 1974:3. A translation of the Swedish text into English is included in a separate appendix, which can be obtained from SCB.

1 Higher Elementary Schools and Municipal Practical Intermediate Schools

The higher elementary school first appeared following proposals at the 1856–58 Riksdag. The idea was to provide gifted children from the working classes with more education and greater knowledge, so that they could take part in local affairs. But it was emphasised that they should not be lured away from practical work or from their usual way of life. Thus, to begin with, teaching took place during part of the year only. Gradually, however, the school year was extended, and in time also came to embrace several years.

There were no examinations in the higher elementary schools. Several of these schools were later reorganised to become municipal intermediate schools (see below), and from the middle of the 1930s other were reorganised to become *municipal practical intermediate schools*, whose courses led to the practical lower certificate. In the meantime, however, new higher elementary schools had appeared. This explains why the number of pupils sometimes rose and sometimes fell. See tables 1.3 and 1.4. The higher elementary schools were gradually discontinued. The last one was closed in 1967.

2 Municipal Intermediate Schools

The municipal intermediate school was established following a decision in the 1909 Riksdag. Schools of this kind were started in particular in some of the smaller communities which lacked a state intermediate school and, in the same way, led to the *lower certificate*. Its courses took four years and followed on from the 6-year elementary school. Thus schooling up to the lower certificate took 10 years. By the end of the First World War there were as many female pupils as male.

Up to 1927 the number of pupils increased very rapidly. See table 2.3. However, in 1927 the Riksdag decided that the state should take over a large number of municipal intermediate schools. This explains why the number of pupils fell during the next few years. Later new municipal intermediate schools were started, while others were taken over

1) For a key to the abbreviations used in the text, the reader is referred to Appendix A.

by the state, which explains the variations in the number of pupils. The intermediate schools were gradually closed as the comprehensive system was introduced. Cf. Chapter 3.

3 State Intermediate Schools

The intermediate school had many precursors in the Swedish school system. As a result of the school ordinance of 1649, special schools for the teaching of writing, arithmetic and related subjects were established as a special branch of the grammar schools. They were intended for children who were "going into trade" and were later extended to comprise a special school alongside the grammar schools, which was intended for "the nurturing of advanced knowledge" and to prepare young people for government office. In 1849 these two kinds of school were combined to form a single institution, the secondary school of the time. This school had a dual function: to provide a good basic education and to prepare students for study at universities and other seats of higher education. According to the 1878 ordinance for the state secondary schools, these schools were to be of 2 kinds: the higher secondary schools and the lower secondary schools. The former included as well a senior level. The latter had a maximum of five grades. Teaching was common to all pupils in the first three grades. It was also common to all in grades 4 and 5, except that the pupils could choose English and drawing instead of Latin. Thus, from the 4th grade, the pupils were already considered to belong either to the classical or the natural science side. Table 3.1 shows that the number of pupils choosing the natural science side more than doubled during the last quarter of the 19th century.

Many pupils left the secondary school already after some years, to start working or to change to some kind of vocational training. This was particularly the case on the natural science side. Demands were increasingly put forward that the teaching should to a greater extent take the needs of these pupils into account, and that it should not be so exclusively geared to the much smaller group of pupils who intended to sit for the final examination (known as the maturity examination). It was suggested that the study of Latin should be postponed from the 4th to the 6th grade, and that a leaving examination should be introduced at the end of the intermediate level.

These ideas lay behind the decision of the 1904 Riksdag on a reform of the secondary schools. According to this the state secondary schools should be of two kinds, namely *intermediate schools*, consisting of six grades, and *higher secondary schools*, consisting of six intermediate grades, "realskola", and a further four-year upper secondary school, "gymnasium". The intermediate school finished after the 6th year with a leaving examination leading to the *lower certificate*, but transfer to the upper school took place already from the 5th intermediate grade. The reform also allowed girls entry to the intermediate schools.

The present chapter discusses both the separate state intermediate schools proper, and those that formed part of the higher secondary schools, while the 4-year higher course

and the organisation in general of the state secondary schools will be discussed in Chapter 4.

According to the 1904 reform, special requirements were put on entry to the first grade of the 6-year intermediate school. These requirements were not to exceed the knowledge acquired during the third year of elementary school. Thus pupils could attain the lower certificate after nine years of schooling, while the pupils in the municipal intermediate schools needed, as we have already seen, ten years to attain the same goal.

Since the state intermediate schools took pupils from the end of the third year in elementary school, the lowest grades — as in certain private schools — ran parallel with certain grades in the elementary school. It was felt that a dual system of this sort was unsatisfactory, and that the elementary school should become a primary school providing a base for all kinds of secondary education. Others objected that this would mean an extension of the time spent at school. After heated debate, the 1927 Riksdag decided upon what can be regarded as a compromise. Four-year state intermediate schools were established, linked with the 6-year elementary school; meanwhile the 6-year intermediate school was replaced by a five-year school following on from four years in elementary school. This reform was introduced in stages. In the autumn of 1928 pupils were accepted for the first time into the first grades of the 4-year and 5-year intermediate schools, and in the autumn of 1929 for the last time into the first grade of the 6-year intermediate school. This latter was finally discontinued at the end of the school year 1934/35. See table 3.4.

In 1950 the Riksdag decided on a far-reaching school reform. Experimental activities were launched, to find out whether it would be possible to replace, among others, the elementary schools, the higher elementary schools and the municipal and state intermediate schools by a nine-year obligatory experimental comprehensive school. In 1957 the Riksdag approved a time schedule for a changeover, according to which the experimental system would be replaced in 1962 by a general changeover to a comprehensive system. In broad agreement with this, the Riksdag decided in 1962 that a general municipal obligatory comprehensive school, "grundskola", should be introduced in stages over a ten-year period. By the autumn of 1972 the comprehensive school system was fully launched up to and including the 9th grade throughout the country.

During this period of transition the intermediate schools were successively discontinued. Alongside the five-year and four-year intermediate schools, three-year intermediate schools were introduced for pupils who had achieved particularly good results in the six-year elementary school. The last intermediate schools ceased at the end of the school year 1972/73.

4 The Upper Secondary School Level within the State Secondary Schools

Medieval schools were intended mainly to educate boys for ecclesiastical posts. After the Reformation the function of the schools was extended to include training for state service, but there was no related reform of the content of the teaching. It was still argued that education fell within the church's sphere, and Sweden's first educational ordinance, issued in 1571, was included in the ecclesiastical ordinances issued the same year.

During the 17th century the final grades in the grammar school began to be known as the *gymnasium*. This designation was subsequently used in Sweden until 1st July 1971, except during the period 1875–1905.

According to the school ordinance of 1724 the grammar school was still mainly geared to education for the priesthood. However, pupils who were not intending to enter the church, could be exempted from teaching in Greek and Hebrew. Alongside the grammar schools, there were to be classes where writing, arithmetic and similar skills could be taught to the children of the middle classes in the towns (Cf Chapter 3) in addition to which there should be parish schools in the rural areas, where the local priest should teach young people to read and understand the main tenets of christianity. The children of the nobility were generally educated privately.

This kind of organisation, geared to the class hierarchy, came up against much criticism during the age of enlightenment. Demands were also heard for a more modern curriculum, with room for modern languages and scientific subjects. It was established in the 1807 school ordinance that schools should be intended for the education of others besides priests and state officials and as a result of the 1820 ordinance modern languages and certain natural science subjects were introduced at the upper secondary level. In 1849 it was established that pupils could be exempted from teaching in Latin, Greek and Hebrew. From this point it can perhaps be said that the grammar school acquired a special scientific side. However, there was no official division into different sides before 1856, and the expression *the natural science side* appeared first in 1878. At that stage, too, it became possible to choose English rather than Greek on the classical side. Not until 1891 did the examination on the natural science side carry the right to sit for examinations in the arts faculties. This probably helps to explain the growing intake on the natural science side, which represented 20.9 % in 1886, 29.3 % in 1891 and 49.4 % in 1901 of the senior level pupils. Cf diagram 1.

As we saw in Chapter 3, the 1904 school reform meant that pupils transferred to the first grade of the four-year upper secondary school from the fifth grade in the intermediate school. Thus schooling in the upper secondary school up to higher certificate level took nine years, and since the intermediate school followed on after three years in elementary school, schooling lasted 12 years altogether from the start. The upper secondary school was divided into two

lines, the natural science line with extended courses in mathematics, physics, chemistry and English and the classics line, where pupils began to study Latin in the first grade and where they could choose in the third grade between Greek and certain other subjects, mainly mathematics. When the six-year intermediate school was discontinued as a result of the 1927 school reform, transfer to the four-year upper secondary school took place from the fourth grade in the five-year and the third grade in the four-year intermediate school. For pupils in communities where there was an intermediate school but no upper secondary school, it was, however, beneficial to be able to shorten the period at the latter. For this reason a three-year upper secondary school was established alongside the four-year school, which followed from the highest grade in the intermediate school.

As a result of the 1927 school reform, most of the higher state secondary schools became open also to girls. Previously girls had been able to study at the many state intermediate schools and even at few of the upper secondary schools.

Table 4.3 shows that the total number of the senior level pupils in the higher state secondary schools tripled between 1928 and 1952. The increase was greatest on the natural science side, where the number of pupils almost quadrupled. Girls increased the most. In 1940 they represented one-third of all senior level pupils, and in 1950 two-fifths.

In connection with the 1950 school reform (Cf Chapter 3) the Riksdag laid down certain principles regarding the upper secondary school, which involved a reform in three stages. During a first period, when the intermediate schools still answered for practically all recruitment to this level, a provisional reform should be carried out. During a second period it should be possible to arrange upper secondary school courses for the relatively few pupils in the experimental comprehensive school. The third period should start when this school came to represent the main supply of pupils to the upper secondary school.

In broad agreement with this plan, a provisional reform was carried out at the 1953 Riksdag. The upper classes (the "gymnasium") in the higher secondary schools, which were still offering three-year or four-year courses, were divided into a *general line*, a *classics line* and a *natural science line*. In the two highest grades each of these was subdivided into two branches. Within the general line a social and a language branch were established; within the classics line, a fully classical branch offering both Latin and Greek, and a semi-classical branch without Greek were established; and within the natural science line, a mathematical and a biological branch were available. Regulations for this organisation were laid down in 1954.

Parallel with these arrangements a three-year experimental upper secondary school was also established, linked in the first place to the experimental comprehensive school.

Two years after the 1962 decision regarding the general introduction of the comprehensive school, the Riksdag came to a decision on the organisation of the upper secondary schools. The 1964 Riksdag decided to establish for most of the lines a three-year upper secondary school, known as the

new upper secondary school according to the 1965 curriculum, which replaced both the courses according to the 1954 ordinance and the technical and commercial upper secondary schools. Furthermore a two-year continuation school was established.

The new secondary school was introduced at a rate of one grade per year. Thus the number of pupils in Table 4.7 should be considered in light of the number of pupils in the other secondary schools which were being gradually discontinued at the same time. See tables 4.6, 8.3 and 8.9, and diagrams 14 and 19. A survey for the years 1965–1970 has been made in table 4 m in the Swedish text.

The new upper secondary school was only in operation for a few years. According to the decision of the 1968 Riksdag, it was combined from the 1st July 1971 with the continuation school and the vocational schools to form a new school which it was later decided to call the *integrated upper secondary school*.

5 Girls' Schools

This Chapter does not only discuss the development of girls' schools and the number of pupils in such schools. To some extent it also deals with the educational opportunities for girls in the schools that are described in more detail in other chapters. To fill in the background, we also look at the way in which the aims of women's education have gradually changed, and how the originally very strong emphasis on the need for courses specially adapted to girls, gave way to increasing demands for full equality in education for girls and boys.

Tables 5.1–5.5 show the total number of pupils in girls' schools in other words not only girls and not only in the "girls' school lines", (i. e. lines leading to a girls' school standard leaving certificate). Tables 5.6–5.7 show pupils in these "girls' school lines" in different schools, i. e. even in schools other than girls' schools. Tables 5.8–5.9 provide detailed information about the distribution of pupils at the upper secondary school level in the girls' schools, while tables 5.10 and 5.11 include summaries of female pupils at all upper secondary school levels in the various types of school.

During the 18th century boarding establishments for girls began to appear in several towns, and even here and there in the rural areas. In the towns some of the girls were generally boarders, while the others lived in their homes. The main emphasis was on foreign languages, in particular French conversation, and also on music, drawing and fine needlework.

Alongside the boarding establishments and education under governesses in the home, however, some schools were also founded which are generally known as *higher girls' schools*. The first of these was started as early as 1786 by the Herrnhut Brotherhood in Gothenburg. The first higher girls' schools were founded by members of the upper middle class for girls of this social class. Basic education for all children, thus even for girls, was introduced in principle by the 1842 elementary school ordinance, but it was a long time before

compulsory education comprised more than a few years.

From the middle of the 19th century increasingly urgent demands were heard that education at a higher level should also be supplied for girls at the public expense. In 1860 women's training colleges for elementary school teachers came into operation. As a result of a decision of the 1859–60 Riksdag, a state women's training college was established for teachers in girls' schools. It began to operate in the autumn term of 1861, and from 1878 was known as the *Royal Women's College for Secondary School Teachers*. In 1864 a state secondary school for girls was attached to the training college. This school remained for a long time the only state educational institution for girls, and it gradually assumed a certain normative importance for the private girls' schools regarding teaching and organisation. The training college and its school were placed under the joint management of a school board, which was appointed by the Crown and which, among other things, decided the syllabus.

In 1874 the Riksdag granted aid for the first time to some of the secondary schools for girls. To begin with the conditions for state aid were very strict, but they were gradually relaxed until an increasing number of schools were receiving aid. Many girls' schools also received aid from the municipalities, and from savings banks and other bodies, but their operations were mainly financed by the pupils' fees. Thus, if we disregard the few free places, the girls' schools were only available to girls from reasonably prosperous homes. The economic situation of the schools was often precarious, and the salaries of the headmistress and her staff nothing if not modest.

These facts have been taken from a report issued by the 1885 committee on girls' schools. This committee, which was appointed by request of the Riksdag, was epoch-making in the history of such committees. It was the first government commission to include female members.

The committee collected details from 124 schools with 10,351 pupils and 1,054 female and 466 male teachers. Most of the latter were teachers from other schools, who only had a few lessons a week at the girls' school. Of the female teachers, too, many were not employed full-time.

Of the schools included, 101 had preparatory grades for children of 6–8 years old. If we disregard these, 25 schools had at least 8 grades, while 30 had 7 and 25 had 6. There were continuation classes in 26 of the schools, and these embraced one or more grades over and above the girls' school proper. Two of these schools had the right to give the higher certificate. One was the Wallin School in Stockholm, which was the first girls' school in the country to have this right.

The committee recommended that the state should assume greater responsibility for the girls' schools, both economically and by organising active central inspection. Special schools for girls should be retained only in the larger cities. In the smaller towns, on the grounds of cost, it was recommended that the state intermediate schools for boys be made co-educational. To begin with, however, the recommendation regarding *co-educational schools* roused strong opposition. It was not until 1896 that the Riksdag decided on aid to private

co-educational schools, and not until the reform of 1904 were a number of state co-educational intermediate schools founded.

In 1909 the Riksdag decided that a girls' school could receive state aid to support a "gymnasium" or upper secondary school level, where the higher certificate could be taken. The number of girls' schools with the right to grant the higher certificate was at that time 9, and it rose to 14 in the 1927/28 school year. The upper secondary school level in the girls' schools reached its highest number of pupils in 1924. The following drop in numbers was only partly accounted for by the fact that girls began to be accepted in some of the state and municipal upper secondary schools. See table 5.10. On the other hand, when most of the state upper secondary schools were opened to girls as a result of the 1927 school reform, the total number of female pupils at this level quickly rose. See table 5.11 and diagram 13.

In 1928 the Riksdag decided that state-aided municipal girls' schools should be established. While the private girls' schools embraced eight grades apart from the preparatory classes, the municipal girls' schools should embrace six or seven grades and be linked to the elementary school. The municipal girls' schools had neither preparatory classes nor the upper secondary school level. The municipal girls' schools generally arose when the relevant municipality took over the private girls' schools.

The goals and the status of the girls' schools in the general school organisation was discussed by many government commissions and committees, amongst others by the 1940 School Commission, which described the history of the girls' schools as follows:

"The girls' school system long stood out as the area in which women's gifts and initiative could develop most freely and independently. For this reason the girls' schools attracted during the later part of the 19th century a great majority of Sweden's female élite as regards intelligence, competence, and organisational ability, and the number of farsighted, wise and energetic headmistresses and teachers at these schools was impressive. The private girls' schools soon became pioneers of modern teaching principles, and provided opportunities for experiments and a discussion of teaching problems, which bore fruit for the Swedish educational system as a whole. Thus, in Sweden, the girls' schools were pioneers not only by providing women with an opportunity for a higher education, but also as regards teaching methods and the internal life of our schools."

The commission recalled earlier debates on schools, in which it had been emphasised that the distinguishing feature of the girls' school was that it took into account the special physical and mental characteristics of girls, and that it considered their need for training to take their part in both the professional and the domestic worlds. More specifically it was distinguished by such things as freedom from the final examination and the more tranquil pace that resulted from the fewer hours of teaching spread over a greater number of years than in the intermediate school. The girls' school provided the opportunity to penetrate more deeply into those subjects that proved suitable for girls in light of their particular interests and professional opportunities. Further-

more attention could be paid to such theoretical and practical subjects and lessons as were important "to prepare the girls for their vocation as wives, mothers and housewives". In addition to these distinguishing features, the commission also wished to emphasise the freedom in the design and shape of the syllabus, which it was still up to a point possible to maintain.

The Commission recommended that the school system they proposed should include a special "girls' school line" alongside the practical, theoretical and technical lines of the intermediate school. When the question was studied at the 1950 Riksdag, it was found to be so difficult to judge that the girls' school was excluded from the enumeration of the types of school that the experimental comprehensive system would perhaps replace. It was therefore retained during a period of transition, but was quickly wound up when the comprehensive school proper was introduced.

6 Private Secondary Schools other than Girls' Schools

This chapter deals with schools providing teaching of the same kind as that of the state secondary schools. During the 18th century a great many private schools were founded, particularly in the larger cities. In many of these schools the emphasis was on modern languages, mathematics, natural sciences and so on. It was above all the growing middle class which sent its sons to these schools. At various times during the 19th century, too, private schools were established in various places, with the idea of realising various reforms which did not appear to receive sufficient attention in the state secondary schools. In 1855 about 3,400 children were attending schools of this kind. Towards the end of the 19th century state aid was granted to some of the private secondary schools.

Annual statistics for the private secondary schools are only available since 1916/17. At that time there were, apart from the girls' schools, 21 private intermediate schools with both girls and boys, and 14 private secondary schools for boys only or boys and girls. All these 14 schools included the senior or "gymnasium" level, where the higher certificate examination could be taken. Some of the co-educational schools not only had a line leading to the intermediate examination, but also a special "girls' school line" leading to a standard leaving certificate.

Before the 1927 reform, the intermediate level in most of the private secondary schools offered six-year courses, but one or two of the schools only embraced the four highest grades. The six-year intermediate school was discontinued in stages and replaced by a five-year and a four-year version. In the autumn of 1939 a two-year intermediate line was established at one school, where mature students among others were accepted, and in the autumn of 1951 a three-year intermediate school was also introduced. The opportunity to do the higher certificate course in two years was made available in one school in 1946, and in another four years later.

In 1960 a new law was passed for state-aided private

secondary schools, according to which the goal of the teaching there should be the same as in the equivalent state or municipal schools. The organisation of the schools, however, should be adjusted in relation to circumstances of a temporary nature. This law was replaced by new regulations in 1967, which in brief prescribed that teaching at the private schools should correspond to the teaching in the comprehensive school or the state upper secondary school.

7 The Higher Certificate and the Lower Certificate Examinations

7.1 The Higher Certificate Examination

In the middle of the 17th century a leaving certificate began to be granted to pupils leaving the "gymnasium", although this had no prescribed form nor any legally established expression. Two kinds of leaving certificate were often issued, one penned in Latin and addressed to the university authorities, while the other, which was regarded with less respect, was written in Swedish and addressed to the reader. Only the former was considered as a qualification for entry to the university.

Gradually the view that university studies should require an *entrance examination* took shape. Such an examination was referred to in the academic constitutions in 1655, where it was decreed that entry must be preceded by satisfying the Dean of the Faculty of Arts in an oral examination. This prescription remained for a long time all that regulated the higher certificate. In the school ordinance of 1693 directions were also issued regulating a *leaving examination* from the "gymnasium", which granted the right to take the entrance examinations before the Dean. This leaving examination was intended as a guarantee that nobody should begin to study at a university without adequate background knowledge.

The entrance examination to the universities came to depend to a very high degree on the discretion of the Dean, and the requirements therefore varied. The lack of coordination between the grammar schools and the universities was increasingly criticised, particularly at the beginning of the 19th century, and several suggestions for reform were put forward.

On a basis of these suggestions, instructions were issued in 1831 and 1832 for the universities of Uppsala and Lund, according to which the higher certificate examination should be conducted by six specially appointed academic teachers and should constitute a real test of knowledge. These regulations were supplemented in 1855, when certain written tests were also introduced.

It gradually became clear that many people sat for the entrance examination to one of the universities simply to acquire proof of qualification, and without any intention of conducting studies at the university. Partly because of this, demands were heard that the entrance examination should be discontinued and that new regulations should be issued instead regarding the leaving examination from the "gymnasium". This was effected in 1862. A decree was then

published regarding the leaving examination from the upper secondary schools. A satisfactory result from this examination qualified the student for immediate entry into university, and the earlier entrance examination was therefore abolished. It was possible to take the examination according to the new rules for the first time in the spring term of 1864.

The new examination was not only a test of knowledge but, above all, a test of the maturity attained by the candidates. In the decree of 1862 it was referred to simply as the leaving examination, but usage varied. In everyday speech it was generally known as the *maturity examination*. Not until the beginning of the 20th century was the old designation, the *higher certificate examination*, "student-examen", reintroduced.

The system created by the 1862 decree also provided the main basis for later prescriptions regarding the maturity examination and the higher certificate examination. The examination was in part written and in part oral. Students who passed the written tests but failed the oral examination could register for a new oral examination the following term. The written tests were spread over two or three days, and were held at the same time in all the secondary schools in subjects decided centrally. The oral examination was to be held under the supervision and control of external *examination inspectors* appointed by the Crown. Furthermore three selected witnesses were to be present, and these were to be appointed by the Bishop. Special regulations were published for candidates who had "enjoyed a private education".

During the first decades the oral examination covered all the subjects in the curriculum of the highest grade, but from 1895 it was possible for the secondary schools' own pupils to be exempted from examination in two subjects. This exemption was subsequently granted more widely, so that after 1928 the oral examination covered only four or five subjects for these pupils. External candidates, on the other hand, were tested in all the subjects included in the examination. Their tests could last for two days.

The decree of 1862 referred to the state secondary schools only, but already in 1865 a leaving certificate was introduced into one or two private schools, and this qualified the students for entry into the university. See table 7.1. This right was granted to the head of the relevant school for a period of five years. At the end of the period the right was often, but by no means always, renewed. The school could lose its right to qualify for university entrance if the percentage of failures was too great.

In 1871 the maturity examination was taken for the first time by a woman. To begin with the number of female students rose slowly, and it did not exceed 100 per year before the beginning of the 20th century. See table 7.2 and diagrams 15–16. However, after the 1927 school reform, the number increased rapidly and by the middle of the 1960s, half the candidates were women. See table 7.6.

When the 1964 Riksdag decided on the integration of the state upper secondary schools with the commercial and technical schools (see Chapter 4), the question of the leaving examination took a new turn. Since the final examination

was arranged in different ways in different kinds of school, the Riksdag decided on a new system. This meant that, *in principle, the higher certificate examination ceased* from the spring term of 1968.

The official statistics contain details not only of the number of passes, but also of the number of examinees who failed, either in the written or the oral examination. The percentage of failures was significantly higher among external candidates than among the pupils of the secondary schools themselves. It was also higher among the pupils of the private secondary schools, and higher among men than among women.

7.2 The Lower Certificate Examination

During the later part of the 19th century many secondary school pupils left school long before they had taken their maturity examination, to start working or to follow some more vocationally oriented training. Thus, as we saw in Chapter 3, there were demands for a leaving examination also from the intermediate level in the secondary schools. In this context the 1904 Riksdag decided that a six-year intermediate school should be established, and that this should lead to the lower certificate examination. As in the case of the higher certificate examination, there were both written and oral tests. The lower certificate examination took place for the first time in 1907, when about 1,000 pupils sat for it in the state secondary schools together with a few external candidates. See table 7.7. Already the following year it was possible to take this examination also at some of the private schools, and in 1910 at the first two municipal intermediate schools. At the end of the First World War, one-third of the examination candidates were girls. By the middle of the 1950s, more girls than boys were taking the examination. In the spring term of 1934 a practical lower certificate examination was held for the first time. This included not only written and oral tests, but also practical examinations.

Some details are available about the number of failures, and about pupils who failed to attend for the oral examination. To begin with failures outnumbered those who failed to attend, but later this relationship was reversed. The school's own pupils who failed to attend for the oral examination had probably generally been advised against attempting it on account of their poor marks. The oral examination evolved gradually, to become little more than a formality at the end of the school year. The lower certificate examination was held for the last time in the spring term of 1973.

8 Commercial and Technical Upper Secondary Schools

8.1 Commercial Upper Secondary Schools

The first school in Sweden to provide advanced commercial training opened in Gothenburg in 1876. Funds were provided by some of the merchants in the town. In 1865 a commercial institute was founded in Stockholm, supported by members of the Stock Exchange in Stockholm. In 1894 both schools

received state grants. During the first decade of the 20th century commercial institutes appeared in three other towns. In 1913 most of these institutes were reorganised according to a decision of the Riksdag, to become *commercial upper secondary schools*. A small number of new schools were founded in the next few years.

The commercial upper secondary schools ran a two-year course to follow six years at the state secondary schools. At the same time a one-year course was started for holders of the higher certificate.

Suggestions that the regular courses should last three years were put forward on several occasions. Thus a government committee in 1950 considered that the teaching in these schools, which had hitherto focused mainly on bookkeeping and correspondence, should instead aim at training for independent posts in the commercial world. Distribution questions and the need of the public administration for commercially trained staff, should also be taken into account. However, the pupils already had a heavy work-load, and if the syllabus was to be extended in this way, the courses would have to last three years. But there should be an opportunity to finish after two years. The recommendations of this committee did not lead to any immediate action on the part of the government. It was not until 1961 that the Riksdag decided on new rules for commercial education, and in the autumn of 1961 the first pupils were accepted for the new three-year course. At the same time pupils were taken for the two-year course, for four-year part-time evening courses, and for a one-year course for holders of the higher certificate. See table 8.3. The new organisation only existed for a few years. As we have seen in Chapter 4, a reform of the upper secondary schools was introduced by the 1964 Riksdag, according to which both the general upper secondary schools and the commercial and technical secondary schools were all replaced by a new integrated upper secondary school with five lines. One of these was an economics line, which replaced the three-year commercial upper secondary school. The number of pupils according to table 8.3 for the years 1966–69, when the commercial upper secondary schools were being gradually wound up, should be compared with the number of pupils in the new school's economics line according to table 4.7. Cf diagram 19. This comparison reveals that the total number of pupils had risen to around 18,000 in 1969, of which 47 % were women.

8.2 Technical Upper Secondary Schools

In the middle of the 19th century four technical secondary schools were founded, which, to begin with, provided a kind of general education with some focus on scientific subjects. In 1877 it was stated that their function should be to provide basic *technical* knowledge for young men wishing to train for industrial work. Three divisions were introduced, namely the mechanical, the chemical and the constructional. Specialisation began either in the third grade or in the second part of the second grade.

According to a decree in 1901 regarding the institutes of

technology, a completed course from the technical secondary school qualified a student for entry.

The 1918 Riksdag discussed a recommendation for a thorough reorganisation of technical education at the school level. The need for technical training focused on particular industrial fields should be satisfied in *technical continuation schools*, while *technical upper secondary schools* with a more general technical curriculum should be established for young people who wished to go into industry without having definitely decided on a particular branch. The Riksdag decided that some of the technical secondary schools should be reorganised to become technical upper secondary schools, that the new type of technical continuation schools should be established in certain places, and that some technical secondary schools should continue to exist. Later these too were reorganised to become technical upper secondary schools.

The technical upper secondary schools offered three-year courses, and the continuation schools generally two-year courses. Entry qualifications included some preparatory practical experience; for the continuation schools, two years, but for the technical upper secondary schools, two months. As regards the division of the technical secondary schools into two types of school – the upper secondary schools and the continuation schools – the 1948 Technical School Commission made the following points. The technical upper secondary schools provided industry with engineers with a good general background, with some brief practical experience and a good three-year technological education. The continuation schools, on the other hand, provided industry mainly with engineers who had a longer period of practical work behind them and a good technological education. Particularly in those cases where the continuation schools were organised partly or entirely in the form of evening classes, they provided a useful path to an education in engineering for young industrial workers. This organisation with its two types of opening brought the advantage of an allround recruiting base to the engineering field. It should be noted that the pupils in the continuation schools are not included in the tables in this report. It is intended that the number of pupils in the whole area of technical education will be reported in a later installment.

As we have already seen, the 1964 Riksdag decided that the general upper secondary school, the technical upper secondary school and the commercial upper secondary school should all be replaced from the autumn term of 1966 by a new integrated upper secondary school with five lines. One of these was a technical line. While all the other lines required three years, the technical line required four years with an opportunity to leave after three. After the third grade it was possible, as in the other lines, to transfer to the university or other institute of higher education. However, only the four-year course was regarded as leading to an education in engineering on the same level as the earlier technical upper secondary school. The fourth grade was concentrated to a few upper secondary schools, which provided technical education only, but with far more

specialisation than in the other upper secondary schools.

In the autumn of 1966 pupils were accepted for the last time into the three-year technical upper secondary school, and for the first time into the new integrated secondary school. Table 8.9 shows that the number of pupils in the technical upper secondary schools more than doubled between 1960 and 1965. Particularly remarkable is the increase in girls. During the years immediately after this the number of pupils in the technical upper secondary schools which were in the process of being wound up should be added to the number of pupils in the technical line of the new integrated school according to table 4.7. The total number of pupils then amounts 19,000 in the autumn term of 1966 and 1967 and 17,000 in the autumn term of 1968. In the autumn term of 1969, when the three-year technical upper secondary school was finally discontinued but the fourth grade with 4,400 pupils had started in the new integrated school, almost 20,000 pupils were studying in the technical line. Cf diagram 19.

According to table 8.10 the three-year technical upper secondary school course was completed by 5,523 students in the spring term of 1968, but only 1,286 in the spring term of 1969. To this figure should be added 5,379 pupils who left with a leaving certificate after the third grade in the technical line in the new integrated school in the spring term of 1969. A large number of these pupils then proceeded to the fourth grade, which was completed by 4,262 pupils in the spring term of 1970.

9 Folk High Schools

The first three Swedish folk high schools started operating in the autumn of 1868. The higher elementary school which had been introduced shortly before (see Chapter 1), was considered inadequate to answer the needs of the farming population. As a result of the 1862 Local Government Law and the 1866 Riksdag ordinance, this population had acquired a more important role in the community, but needed greater knowledge in order to take its part adequately in political life.

The Swedish folk high schools had in many respects as their model the Danish folk high school created in accordance with the ideas of Grundtvig, but they also placed great importance on subjects such as civics and political science. By means of mock councils and meetings at school and practice in writing council minutes, the pupils were prepared to take an active part in the local government of their communities.

Since the folk high schools were originally intended for young people from farming families, their courses were arranged so that the pupils could spend six months of the year working on the farms. To begin with the courses consisted only of *one winter course*, but some of the folk high schools gradually began to arrange a second year with special programmes. As well as general subjects and civics, the second year included in particular natural sciences and practical subjects of importance to future farmers. In the

school year 1887/88 the second grade began in many places to be replaced by the newly founded agricultural schools. This explains the drop in the number of pupils, which can be seen in table 9.1.

The first winter courses were intended for boys only, but later girls too were accepted. A special *summer course* for girls began in 1873. The summer course, which was very much shorter than the winter course, generally lasted for 12–14 weeks. Apart from theoretical subjects it included the teaching of handicrafts, in particular weaving. The summer courses, too, gradually added a second grade, which included among other things courses in domestic science. From 1912 this second grade was replaced in many places by a rural home economics school.

During its first 50 years the folk high school was not affected by any statutes other than those decrees which regulated state aid to schools and student grants. In 1919 an ordinance for state-aided folk high schools was issued for the first time. This established that the purpose of the folk high school was to provide young men and women with general and civic education, and that special attention was to be paid to the student's knowledge of his own district and his country, its history and social conditions. In so far as was compatible with these goals, the teaching should also give the pupils knowledge and skills which would increase their competence in their particular walk in life.

The folk high schools were under the supervision of the National Board of Education, but the Board published no statistics apart from some highly summarised details included in the Statistical Abstract. Table 9.2 is based on material that is far from complete, which was originally collected by the Board of Education, and which is now stored in the archives of SCB. Table 9.3 is based on information collected by the Folk High School Teachers' Association and included in their published papers. A comparison between these two tables reveals that details of the number of pupils attending the winter courses is sometimes a little higher and sometimes a little lower in table 9.2 than in table 9.3. The differences may be explained by the fact that the pupils were counted at different times and that pupils who only completed part of the course were only included on one occasion. By and large, however, the trend is clear. Both tables show that the number of pupils attending the winter courses was about 4,000 in the middle of the 1930s and about 9,000 at the end of the 1950s. Women represented about 40 % of the total at the first of these dates and about 60 % at the latter date. Their numbers were considerably greater in the summer courses.

Some of the folk high schools recruited their pupils from a particular country district, others from a particular popular movement (among others the Labour Movement, the Free Church Movement and the Temperance Movement). In the school year 1951/52, 49 schools were included among the first group and 26 among the second.

Through the schools which were connected with the different popular movements, new categories of young people came into contact with the folk high schools. While

the older schools had been mainly intended for the farming population, during the present century more and more pupils began to come also from other social groups, bringing with them a need for new elements in the syllabus. The folk high school ordinance was designed so that the different schools, as well as having many features in common, could also reveal distinctive characteristics. Alongside the subjects that were obligatory, a school could also teach other subjects such as foreign languages, which only a few of them included around 1920 but which featured in nearly all of them by 1940. Other special interests, too, could be catered for in some of the schools.

By the 1950s it had become increasingly clear that conditions had changed not only within the folk high schools but in Swedish society as a whole, to such an extent that the whole question of the standing of the folk high school should be made the subject of a coordinating review. Reforms in the obligatory school system meant that the pupils entered the folk high school with better grounding than before. It was now a question of deciding whether the folk high school should reduce its teaching in purely academic subjects and special skills, and instead increase the courses which served more directly an education in civics and public life. Another problem was that many pupils wished to use their studies at the folk high school to prepare themselves for entry to some educational institution that required special qualifications. For instance, certain institutions for vocational training, where the lower certificate was at least theoretically required as a condition of entry, also accepted folk high school pupils, although only on the condition that they could produce proof that their level of knowledge corresponded to that of the intermediate school in the subjects which were important to their continued training. It was felt that this meant that the folk high school courses for these people should be adapted to those of the intermediate school, and that the pupils' knowledge should be evaluated and graded. Both these conditions were difficult to combine with the general goal of the folk high school, as proclaimed in the prevailing folk high school ordinance.

There was particularly lively discussion about whether or not the work of folk high school pupils should be evaluated and marked. The oldest folk high schools had no system of marks, but from the beginning of the present century many schools did provide marks, at least to pupils who so requested. But many teachers declared that it was difficult to implement a just system of marks in a school where the curriculum, the length of the courses, and the type of teaching all varied so much and where the previous knowledge of the pupils differed enormously.

Following a far-reaching investigation carried out by a special delegation within the 1946 School Commission, the question of the standing and the functions of the folk high school was taken up in a Bill submitted to the 1957 Riksdag. In this Bill it was pointed out that, in the design of its operations, the folk high school had been freer than any other type of school and that as a result it had been able to adapt to the new demands that accompanied changes in

society and in the recruitment of pupils, so that different folk high schools had been able to satisfy different needs. Without renouncing their main purpose of providing a good civic education and of rousing in young people a greater understanding for values other than the purely material, the folk high school had at the same time been able to provide its pupils with a certain vocational orientation and a basis for further vocational training. This too, according to the Bill, was an important task for the folk high schools, but one which they could best fulfil by sticking to their primary goals, and not by trying to imitate the intermediate school or other academic schools either in curriculum or methods. There should be no system of graded marks, but any pupil who wished could be given a special certificate explaining how he or she had profited by the teaching of the school.

The Bill also contained recommendations that the length of the yearly courses should be increased and that a third year should be arranged for both the winter and summer courses. Furthermore, it should be possible to arrange shorter courses on specific subjects, around a particular theme or a particular group of subjects. There should be no obligatory subjects. The Riksdag ratified these recommendations in all their essentials, and a new folk high school ordinance was issued in 1958.

From 1960 onwards statistics have been drawn up by SCB for the folk high schools. See table 9.4. The table shows that the summer courses were discontinued and that the number of pupils in the subject courses in 1970 was as great as the number attending the winter courses. However, the subject courses varied in length. Some lasted for at least 30 weeks, others only for a few days. From 1969 onwards the number of pupil-weeks has been reported as well as the number of pupils. For courses lasting one week, the number of pupils is naturally the same as the number of pupil-weeks. For courses lasting one day, this number is generally a fifth of the number of pupils, while for courses lasting several weeks it corresponds to the number of pupils multiplied by the number of weeks. In 1970, 13,649 pupils at the winter courses corresponded to 451,289 pupil-weeks, and in the subject courses 13,282 pupils corresponded to 57,504 pupil-weeks. For an evaluation of the scope of the teaching and requirements as regards teachers and premises, the number of pupil-weeks obviously provides quite a different basis than the number of pupils.

During the 1960s, after the decision about the introduction of the comprehensive school, the continuation school and the integrated secondary school, the conditions for the folk high school to some extent changed and a marked reorientation could be observed. The number of special-subject courses increased. New groups of pupils were accepted, including those suffering from social, physical and mental handicaps. The school reforms of the 1960s, together with the emergence of the municipal and state adult education courses, has made great changes in the conditions of the folk high school. A new ordinance for the folk high school has now been issued as a result of a decision in the Riksdag in the spring of 1977.

10 The Pupils and the Evolution of the School – A Survey

The previous chapters in the present report contain details of the number of pupils in the secondary schools. Pupils belonging to the senior level of the comprehensive school are not included. Vocational training will be discussed in a later installment.

The present report has been mainly limited to an account of the number of male and female pupils in the different kinds of school and the different lines. In this way one aspect of the evolution of the school in particular has been illustrated, namely the way in which opportunities for education in secondary schools have improved for a large number of children as a result of changes in the organisation of the school system. On the other hand, other factors which could affect the intake of pupils, such as the parents' economy, social measures with regard to schooling and so on have not been discussed. In so far as such factors can be illustrated by the available statistics, they should perhaps be discussed in a later installment. Information about the goal and content of the education offered should be sought from sources other than the official statistics.

10.1 School Reforms

The following survey includes the major changes in the organisation of the school system during the present century.

It was decided in the 1904 reform that the country's secondary schools should be of two kinds, namely separate six-year intermediate schools, and higher secondary schools. The latter consisted of a six-year intermediate school and a four-year senior level, with transfer to the first grade of the senior level from the fifth grade of the intermediate school. The intermediate school led to a newly established examination, the lower certificate examination, and the senior level led to the higher certificate examination. The intermediate school followed on from three years in elementary school. This reform also allowed girls entry to certain state intermediate schools.

The 1909 Riksdag decided to establish municipal intermediate schools, following on from six years elementary school and leading after four years to the lower certificate examination.

As a result of a decision in the 1918 Riksdag, the foundations were laid for a system of apprentice and vocational schools. The technical secondary schools were reorganised and became either technical continuation schools or technical upper secondary schools. The commercial upper secondary schools established in 1913 were to be on a level with the technical upper secondary schools. Grants to the folk high schools were increased considerably. The following year the first folk high school ordinance was issued.

In 1920 a regulation was introduced into the elementary school ordinance, which declared that the seventh school year could be made compulsory.

According to the 1927 school reform, the state secondary school was reorganised so that the six-year intermediate

school was wound up in stages and replaced by a five-year school, following on from four years at elementary school, while at the same time a four-year intermediate school was established, following on from six years elementary school. The majority of state upper secondary schools were also made available to girls.

Following a decision in the 1928 Riksdag, seven-year and six-year municipal girls' schools were founded, which gradually came to replace most of the eight-year private girls' schools of the time.

In 1936 the Riksdag decided that the seven-year elementary school should be compulsory throughout the country, after a twelve-year period of transition, in other words at the latest by the school year 1948/49. Long before that date arrived many school districts had been given permission to establish a compulsory eight-year elementary school.

The great school reform decided by the 1950 Riksdag affected all types of school and all aspects of school activity. It was intended not only to create a new school organisation, but also to affect the internal life of the school, its educational goals and its way of working. The Riksdag's decision established the principles that a comprehensive school based on nine years compulsory schooling for all was to be introduced. An extensive series of experimental activities would show whether this comprehensive school should later replace the elementary school, the continuation courses, the higher elementary school, the municipal intermediate school and the state intermediate school.

The 1957 Riksdag established a schedule for a general changeover to the comprehensive school. In broad agreement with this the 1962 Riksdag decided upon a general municipal compulsory school, to be known as the comprehensive school, which should be introduced over a ten-year period starting on 1st July 1962.

As a result of a decision in the 1953 Riksdag, the upper secondary schools were reorganised. A general line was introduced alongside the classics and natural science lines, and a number of experimental upper secondary schools were founded and linked to the comprehensive system.

As a result of a decision in the 1956 Riksdag, a three-year intermediate school was introduced, following on from the sixth grade in such elementary schools as provided teaching in English in the fifth and sixth grades. The main type of girls' school became a five-year school, and the seven-year line began to be discontinued. All these types of school were gradually wound up as the comprehensive school was introduced. The 1957 Riksdag came to a decision on a reform of the folk high schools, which began to be implemented in 1958.

As a result of a decision in the 1961 Riksdag, the commercial upper secondary schools were reformed; they became three-year schools. This made it easier to implement the 1964 secondary school reform. This reform involved the amalgamation of the general upper secondary school, the commercial upper secondary school and the technical upper secondary school to form a new upper secondary school with five main lines, namely arts, social sciences, economics,

natural sciences and technical. Furthermore a two-year continuation school was founded, and this like the upper secondary school followed on from the comprehensive school. Not only the continuation school but also the secondary school was freed from all examinations. Thus the higher certificate examination was held for the last time in 1968.

The new secondary school existed for a few years only. According to a decision on principles in the 1968 Riksdag, the upper secondary school, the continuation school and the vocational school were combined to form a new integrated secondary school from 1st July 1971.

10.2 Number of Pupils

The school reforms of the present century favoured a development which can with justification be called an educational explosion. Around 1900 barely half the pupils in the elementary school were attending full-time schools. In 1959 all compulsory schools were full-time schools, and 43 % of school children belonged to districts with seven years of compulsory schooling, 45 % to districts with eight years of compulsory schooling and 12 % to districts with nine years of compulsory schooling.

Developments up to 1959 can be seen in tables 10.1 and 10.2. Since there are no figures for 1910 regarding the number of pupils in private secondary schools other than girls' schools, and since the statistics were reorganised in 1960, the following comparisons refer to 1920 and 1959.

It should be noted that, despite its heading, table 10.1 does not indicate exactly how many pupils were being taught at the level immediately above the elementary school level. For one thing, the lower grades in the girls' schools and in certain intermediate schools, particularly at the beginning of the period, were parallel with grades 4–6 in the elementary school; for another, the compulsory school included, particularly at the end of the period, teaching that entirely or partly corresponded to the intermediate school level.

However, these factors need not noticeably interfere with the total picture, which shows that the number of pupils in 1959 was three times as great as in 1920 at the intermediate and girls' school levels, and more than five times greater at the upper secondary school level. The increase was particularly noticeable in the case of female pupils at the upper secondary school level after the 1927 reform. Cf table 5.11.

In comparing 1920 and 1959 we should naturally allow for the fact that the total population increased during the period by one and a half million. However, the tables show that the increase in the number of pupils is remarkable, even in relation to the population, particularly from about 1940. Cf diagram 23.

The sources for tables 10.1 and 10.2 were the tables showing the number of pupils at different types of school included in this report. Some of these tables show that the number of pupils varied as new types of school or new lines emerged, entirely or partly replacing older types. Thus, for example, certain higher elementary schools were reorganised

to become municipal intermediate schools, at the same time that new higher elementary schools were also being established. On the other hand, many municipal intermediate schools were taken over by the state after the 1927 school reform. This explains the drop in the municipal schools and some of the increase in the state schools. Now and again, however, new municipal intermediate schools arose, even after many of the older ones had been taken over by the state. The changes were carried out in stages, so that the pupils who had started in one type of school and in a particular line were able to complete their studies there, while at the same time new grades were being organised according to the new system. See, for example, table 3.4, which illustrates the closing down of the six-year intermediate school.

As a result of the various school reforms the educational opportunities increased even outside the major metropolitan areas. However, it turned out that despite this increase the evolution of the school around the middle of the century could not keep pace with the demand for school places. Several factors gave rise to this situation. One of these was the big variations in the number of live births. A record low level was reached in 1933 with about 85,000, and the highest level hitherto in 1944 with about 135,000 live born babies. Between 1930 and 1950 the mean population dropped by about 100,000 in the age group 10–14 years, and by about 150,000 in the age group 15–19 years, after which it rapidly increased again. Between 1950 and 1959 the total mean population in these two age groups increased from 860,000 to 1,170,000, i. e. by more than 300,000, and it could be predicated that the 15–19 years age group would increase further at the beginning of the 1960s.

In the elementary schools the number of children began to rise in the middle of the 1940s. However, this did not depend only on the fact that there were more children in the relevant age groups, but also on the fact that the years of compulsory schooling increased. In 1949 seven years were compulsory throughout the country, and in many districts compulsory schooling was eight years. This meant that there was a greater need for teachers competent to teach both at the compulsory school's top grades and in the intermediate schools, and this situation was aggravated after the decision in principle in 1950 that a nine-year compulsory comprehensive school should be introduced.

It was therefore difficult to satisfy the growing demand for secondary education. In 1954 the institutes of secondary education had to turn away 12,000 applicants, or 26.7 % on grounds of lack of places. "The crowd before the gates of the intermediate school" had been worrying the school reformers for a long time, and was one of the main arguments in favour of the 1950 reform.

So long as experimental activities with a nine-year comprehensive school were only taking place in a few districts, the influx to the upper schools continued to increase. During the 1960s most of the intermediate schools and the girls' schools were closed down, while the number of upper secondary schools continued to increase.

10.3 Age of Pupils

In tables 10.1 and 10.2 the number of pupils has been related to the size of the population as a whole, and to the age group 10–19 years. If we look for example at the number of pupils at the intermediate schools and girls' school levels in 1940 and 1950, we find that the increase in absolute terms was about 53 %, while these pupils' proportion of the age group 10–19 years increased from 76.0 per thousand to 132.9 per thousand i. e. by about 75 %, and their proportion of the population as a whole only by about 37 %. These comparisons, which naturally only provide an approximate picture of the situation, are intended mainly to draw attention to the fact that the number of pupils at different dates should be seen in relation to the age distribution both of the population on the whole and of the pupils themselves.

Some compilations of the age of pupils have existed since 1876. Before the 1927 reform, the age distribution in state secondary schools revealed no major shifts. In both 1889 and 1929 the new entrants to the state secondary schools were about ten years old and candidates for the leaving certificate between 18 and 19 years old.

The details of age which can be derived from various investigations are not entirely comparable, but they are sufficiently unanimous to show that most pupils at the intermediate schools and girls' school levels were between 10 and 16 or 17 years old, but that a considerable number, particularly at the girls' school level, were 18 or over. In the upper secondary schools by far the majority were between the ages of 15 and 19 years. In table 10.2, as in table 10.1, the pupils have been related to the age group 10–19 years. If instead we wish to indicate the number of upper secondary school pupils as a proportion of the age group 15–19 years, which included roughly as many people in 1940 and 1959, the relative figures for these two years will be as follows:

	Boys	Girls	Both
1940	47.2	24.0	35.8
1959	114.5	92.2	103.5

These details give us some idea of the way educational opportunities increased around the middle of the century for young people in the relevant age groups. However, it has already been pointed out that, despite this increase, in certain periods school places have been insufficient to meet the demands.

Since, in 1960, SCB took over the responsibility for various statistics including school statistics, details of the pupils' age distribution have been collected and processed according to new methods. The investigations include all the schools covered by SCB. They are based on details of the pupils' dates of birth summarised by grade and collected every third year at the beginning of the autumn. Summaries of the results are included in the Statistical Abstract. In the present report some details are reproduced in the tables in the text, among others in 4k, 4o and 9b.

List of terms

As used in the present report

Administrativ	Administrative	Grekiska	Greek
Allmän linje	General line	Gren	Branch (sometimes line)
Allmän realexamen	Lower certificate examination	Gymnasiestadiet	The upper secondary school level
(Det) allmänna gymnasiet	The general upper secondary school	Gymnasium, -iet, -ier	Either the upper secondary school, or the senior level in a secondary school, leading to the higher certificate examination
Allmänna läroverk	State secondary schools		
Andra	Other		
Anmärkning (anm.)	Comment		
Antal	Number		
Avgångsbetyg	Leaving certificate		
År	Year	Halvklassisk gren	The semi-classical line (in the upper secondary school, including Latin but not Greek)
Årskurs (åk)	Grade		
Ämneskurs	Course in a special subject		
Även	Also	Handelsgymnasier	Commercial upper secondary schools
Biologisk	Biological		
Byggnadsteknisk	Construction (adj.)	Handelslinje	Commercial line
Distributiv	Distribution (adj.)	Hela	Whole
Därav	Of which	Humanistisk	Arts
Ekonomisk	Economics (adj.)	Husbyggnadsteknisk	Housing construction
Elektroteknisk	Electrical	Huslig (linje)	Household (adj.) Domestic science line
Elementarskola	Secondary school		
Elever	Pupils	Högre allm. läroverk	Higher state secondary schools
Enklassiga skolor	Schools with one class only	Högre flickskolor	Higher girls' schools
Enskilda skolor	Private schools	Högre folkskolor	Higher elementary schools
Ettårig	One-year	Högre goss- och samskolor	Private higher boys' schools and coeducational schools
Fackskola	Continuation school		
Fernklassiga skolor	Schools with five classes	Höstterminen (ht)	Autumn term
Flickskoleklasser	Girls' school classes	Jordbrukslinje	Agricultural line
Flickskolelinje	Girls' school line (leading to the girls' schools standard leaving certificate. This line was sometimes to be found in schools other than girls' schools.)	Kalenderår	Calendar year
Flickskolestadiet	Girls' school level	Kameral (gren)	Accountancy (adj.), accountancy branch (or line)
Folkhögskolor	Folk high schools	Kemisk-teknisk	Chemical technology (adj.)
Fortsättningsklasser	Continuation classes	Klass	Class (in the older statistics this was the designation both for class and grade)
Fristående realskolor	Separate intermediate schools (i. e. not in combination with any other type of school)	Klassisk linje	Classical line (including Latin already at the intermediate school level)
Från och med (fr o m)	From (i. e. in the case of dates)	Kommunala flickskolor	Municipal girls' schools
Förberedande klasser	Preparatory classes	Kommunala gymnasier	Municipal upper secondary schools
Försöksgymnasium	Experimental upper secondary school	Kommunala mellanskolor	Municipal intermediate schools
Gemensam linje	Common line	Kommunala realskolor	Municipal intermediate schools
Godkända	Passed (i. e. of examinations)	Krets	Grade (used only in older statistics)
Gossar	Boys		

Kurs	Course	Samhällsvetenskaplig linje	Social studies line
Kurslängd	Length of course	Samrealskolor	Coeducational intermediate schools
Kvinnliga	Female	Samskolor	Coeducational schools
Kvinnor (kv)	Women	Samtliga	All
Källa, -or	Source (s)	Skolor	Schools
Latingymnasium	Classical upper secondary school	Skriftlig examen	Written examination
Latinlinje	Classics line	Slutbetyg	Final marks or credits
Linje	Line	Sommarkurs	Summer course
Lyceum	A type of secondary school during the period 1928--39	Social	Social
Läroverk	Secondary school	Språklig	Language (adj.)
Läsar	School year, academic year	Statens allmänna läroverk	State secondary schools
Män (m)	Men	Statliga skolor	State schools
Manliga	Male	Statsbidrag	State aid, state grant, state subsidy
Maskinteknisk	Machine (adj.)	Studentexamen	Higher certificate examination
Matematisk	Mathematical	Summa (s:a)	Total
Med	With	Särskild realexamen	Special lower certificate examination, implying that the pupil replaced certain of the obligatory subjects by other subjects
Medelfolkmängd	Mean population		
Mellanskolor	Intermediate schools		
Minst	At least		
Mogenhetsexamen	Maturity examination	Teknisk linje	Technical line
Muntlig examen	Oral examination	Tekniska gymnasier	Technical upper secondary schools
Naturvetenskaplig	Natural science (adj.)		
Normalskolekompetens	Standard leaving certificate	Teleteknik	Telecommunications technology
Nyspråklig	Modern language (adj.)	Till och med (t o m)	Up to (of dates)
Översikt	Survey, review	Totalt	Total
Övriga	Other	Två- och treklassiga skolor	Schools with two or three classes
		Tvåårig	Two-year
Pedagogier	An old type of school which corresponded to the lower grades in the secondary school	Utan	Without
		Uteblivna (vid examen)	Examination candidates who have failed to attend for the examination
Pojkar	Boys		
Praktisk linje	Practical line		
Praktisk realexamen	Practical lower certificate examination	Vinterkurs	Winter course
		Vårtermin	Spring term
Praktiska kommunala realskolor	Practical municipal intermediate schools	Yrkesbestämd	Vocationally orientated
Privatister	External candidates (Examination candidates who did not belong in the school at which they sat the examination)		
Privatläroverk	Private secondary school		
Realexamen, realskoleexamen	Lower certificate examination		
Realgymnasium	Scientific upper secondary school		
Reallinje	Natural science line		
Realskola	Intermediate school		
Realskoleklasser, - linjer	Those classes or lines which led to the lower certificate examination. To some extent they were also to be found in schools other than the intermediate schools		
Relativ fördelning	Relative distribution		

Tabeller och Diagram

Tables and Diagrams

Tabell 1.1 Högre folkskolor: skolor och elever 1865–1881
Higher elementary schools: schools and pupils
1865–1881

Anmärkning. Uppgifterna avser kalenderår.

År	Skolor	Elever	År	Skolor	Elever
1865	9	162	1874	11	284
1866	10	261	1875	12	294
1867	10	374	1876	12	335
1868	10	246	1877	12	330
1869	10	275	1878	12	340
1870	10	210	1879	13	376
1871	10	201	1880	12	377
1872	10	326	1881	12	338
1873	10	288			

Källa: Riksdagsberättelserna

Tabell 1.2 Högre folkskolor: skolor och elever 1881/82–1918/19
Higher elementary schools: schools and pupils 1881/82–1918/19

Anmärkning. Fr o m 1916/17 avses antalet elever vid slutet av vt. Dessförinnan hela antalet elever som undervisats under läsåret.

Läsår	Skolor	Elever		Samtliga elever	Därav minst 15 år	Läsår	Skolor	Elever		Samtliga elever	Därav minst 15 år
		M	Kv					M	Kv		
1881/82	13	273	49	322	85	1900/01	16	238	139	377	81
1882/83	13	284	71	355	70	1901/02	16	236	140	376	71
1883/84	13	288	45	333	84	1902/03	18	274	204	478	128
1884/85	12	264	55	319	73	1903/04	18	295	224	519	140
						1904/05	19	292	219	511	121
1885/86	11	233	50	283	43	1905/06	20	328	259	587	104
1886/87	11	225	54	279	47	1906/07	20	318	262	580	102
1887/88	11	215	43	258	49	1907/08	22	407	289	696	151
1888/89	11	194	38	232	41	1908/09	27	514	411	925	190
1889/90	11	218	53	271	65	1909/10	29	567	501	1 068	290
1890/91	11	213	54	267	58	1910/11	31	730	596	1 326	376
1891/92	12	206	71	277	55	1911/12	32	769	605	1 374	423
1892/93	12	223	69	292	60	1912/13	33	782	618	1 400	403
1893/94	13	209	67	276	51	1913/14	35	884	811	1 695	312
1894/95	13	202	76	278	48	1914/15	35	856	858	1 714	448
1895/96	15	237	99	336	77	1915/16	42	1 054	1 024	2 078	570
1896/97	15	229	101	330	73	1916/17	47	920	1 071	1 991	1 041
1897/98	15	235	144	379	82	1917/18	54	1 011	1 325	2 336	1 181
1898/99	15	237	121	358	86	1918/19	52	1 164	1 572	2 736	1 394
1899/1900	15	221	145	366	103						

Källor: 1881/82–1911/12: Folkskolorna 1911, tabell 2
1912/13–1915/16: Folkskolorna 1913, s 5 resp. 1915/16, s 5
1916/17: Folkskolorna 1916/17, tabell XLII
1917/18: Folkskolorna 1917/18, tabell XL
1918/19: Folkskolorna 1918/19, tabell XLIV

Tabell 1.3 Högre folkskolor: skolor och elever vt 1920–1938
 Higher elementary schools: schools and pupils, spring term 1920–1938

År	Skolor			Elever i							Därav i åk 4
	Allm.	Yrk.- best.	Summa	Allmänna		Yrkesbest.		Samtliga skolor			
				M	Kv	M	Kv	M	Kv	Summa	
1920	45	15	60	948	1 315	731	1 012	1 679	2 327	4 006	69
1921	53	20	73	1 142	1 621	1 176	1 772	2 318	3 393	5 711	83
1922	49	20	69	1 145	1 689	1 348	2 058	2 493	3 747	6 240	76
1923	46	22	68	999	1 368	1 613	2 104	2 612	3 472	6 084	84
1924	44	21	65	965	1 245	1 707	2 220	2 672	3 465	6 137	144
1925	44	22	66	1 017	1 292	1 615	2 301	2 632	3 593	6 225	172
1926	42	23	65	935	1 277	1 610	2 369	2 545	3 646	6 191	175
1927	38	25	63	803	1 100	1 582	2 318	2 385	3 418	5 803	128
1928	37	25	62	766	1 037	1 527	2 354	2 293	3 391	5 684	143
1929	38	25	63	814	1 066	1 499	2 476	2 313	3 542	5 855	151
1930	41	25	66	909	1 198	1 574	2 506	2 483	3 704	6 187	167
1931	36	29	65	947	1 158	1 708	2 769	2 655	3 927	6 582	196
1932	34	29	63	960	1 133	1 826	2 985	2 786	4 118	6 904	235
1933	32	29	61	915	1 139	1 916	3 069	2 831	4 208	7 039	259
1934	30	31	61	978	1 006	1 381	2 716	2 359	3 722	6 081	119
1935	32	31	63	977	1 030	1 253	2 587	2 230	3 617	5 847	183
1936	34	30	64	901	995	1 261	2 441	2 162	3 436	5 598	201
1937	37	25	62	873	894	571	1 851	1 444	2 745	4 189	107
1938	40	22	62	988	1 071	547	1 547	1 535	2 618	4 153	86

Källor: 1920–27: Folkskolorna 1926/27
 1928–37: SÖSKA H III c:9
 1938: SÖSKA H VI ba:4

Tabell 1.4 Högre folkskolor: skolor och elever ht 1938–1959**Higher elementary schools: schools and pupils, autumn term 1938–1959**

Anmärkning. Både allmän och en eller flera yrkesbestämda linjer kunde finnas vid samma skola.
För åren 1960–1966, se texten (kap 1.3).

År	Skolor ¹	Elever														
		Allmän linje		Jordbr.linje		Handelslinje		Tekniska linj. ²		Huslig linje		Samtliga elever			Därav i åk 4	
		M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	Summa	M	Kv
1938	56	1 278	1 344	41	90	250	356	284	—	—	1 054	1 853	2 844	4 697	71	65
1939	56	1 302	1 397	28	58	241	327	303	—	—	989	1 874	2 771	4 645	110	118
1940	56	1 298	1 504	27	42	212	307	279	—	—	916	1 816	2 769	4 585	124	177
1941	53	1 045	1 236	27	56	243	327	296	—	—	816	1 611	2 435	4 046	139	163
1942	50	1 039	1 201	30	62	187	260	318	—	—	804	1 574	2 327	3 901	136	188
1943	45	850	950	34	56	186	262	339	—	—	833	1 409	2 101	3 510	88	100
1944	46	913	981	55	64	174	276	344	—	—	826	1 486	2 147	3 633	94	110
1945	50	968	1 115	52	56	129	281	338	—	—	812	1 487	2 264	3 751	106	130
1946	58	1 071	1 232	63	55	109	295	289	—	—	804	1 532	2 386	3 918	111	108
1947	62	1 062	1 277	50	67	131	243	243	—	—	784	1 486	2 371	3 857	81	89
1948	61	1 366	1 587	49	64	98	192	217	—	—	786	1 730	2 629	4 359	90	123
1949	57	1 456	1 792	54	74	79	141	203	—	—	781	1 792	2 788	4 580	178	197
1950	43	1 068	1 350	40	72	46	64	197	—	—	828	1 351	2 314	3 665	128	165
1951	33	793	1 049	55	42	34	61	168	—	—	843	1 050	1 995	3 045	102	138
1952	20	279	414	49	45	16	30	156	—	—	755	500	1 244	1 744	39	52
1953	16	160	230	35	52	—	—	158	—	—	622	353	904	1 257	16	39
1954	10	58	65	36	44	—	—	155	—	—	550	249	659	908	12	13
1955	7	20	27	55	49	—	—	150	—	—	507	225	583	808	—	—
1956	6	15	25	62	66	—	—	94	—	—	262	171	353	524	—	—
1957	4	17	21	39	59	—	—	55	—	—	244	111	324	435	—	—
1958	4	14	13	21	36	—	—	62	—	—	243	97	292	389	—	—
1959	3	15	13	22	32	—	—	62	—	—	60	99	105	204	—	—

1) Därav några förenade med praktisk mellanskola.

2) Inkl. järnbruksbetonad linje.

Källor: 1938–59: SÖSKA H VI ba: 4–5. Antalet skolor enl SÄ

Tabell 1.5 Högre folkskolor: relativ fördelning (%) på allmänna och yrkesbestämda linjer vt 1920–1938 och ht 1938–1959
 Higher elementary schools: relative distribution by general and vocational lines, spring term 1920–1938 and autumn term 1938–1959

År	Allmän linje			Yrkesbestämda linjer			Samtliga linjer		
	M	Kv	S:a	M	Kv	S:a	M	Kv	S:a
vt									
1920	23,7	32,8	56,5	18,2	25,3	43,5	41,9	58,1	100
1921	20,0	28,4	48,4	20,6	31,0	51,6	40,6	59,4	100
1922	18,3	27,1	45,4	21,6	33,0	54,6	40,0	60,0	100
1923	16,4	22,5	38,9	26,5	34,6	61,1	42,9	57,1	100
1924	15,7	20,3	36,0	27,8	36,2	64,0	43,5	56,5	100
1925	16,3	20,8	37,1	25,9	37,0	62,9	42,2	57,8	100
1926	15,1	20,6	35,7	26,0	38,3	64,3	41,1	58,9	100
1927	13,8	19,0	32,8	27,3	39,9	67,2	41,1	58,9	100
1928	13,5	18,2	31,7	26,9	41,4	68,3	40,3	59,7	100
1929	13,9	18,2	32,1	25,6	42,3	67,9	39,5	60,5	100
1930	14,7	19,4	34,1	25,4	40,5	65,9	40,1	59,9	100
1931	14,4	17,6	32,0	25,9	42,1	68,0	40,3	59,7	100
1932	13,9	16,4	30,3	26,4	43,2	69,6	40,4	59,6	100
1933	13,0	16,2	29,2	27,2	43,6	70,8	40,2	59,8	100
1934	16,1	16,5	32,6	22,7	44,7	67,4	38,8	61,2	100
1935	16,7	17,6	34,3	21,4	44,2	65,6	38,1	61,9	100
1936	16,1	17,8	33,9	22,5	43,6	66,1	38,6	61,4	100
1937	20,8	21,3	42,1	13,6	44,2	57,8	34,5	65,5	100
1938	23,8	25,8	49,6	13,2	37,3	50,5	37,0	63,0	100
ht									
1938	27,2	28,6	55,8	12,2	31,9	44,1	39,5	60,5	100
1939	28,0	30,1	58,1	12,3	29,6	41,9	40,3	59,7	100
1940	28,3	32,8	61,1	11,3	27,6	38,9	39,6	60,4	100
1941	25,8	30,5	56,3	14,0	29,6	43,6	39,8	60,2	100
1942	26,6	30,8	57,4	13,7	28,9	42,6	40,3	59,7	100
1943	24,2	27,1	51,3	15,9	32,8	48,7	40,1	59,9	100
1944	25,1	27,0	52,1	15,8	32,1	47,9	40,9	59,1	100
1945	25,8	29,7	55,5	13,8	30,6	44,4	39,6	60,4	100
1946	27,3	31,4	58,7	11,8	29,5	41,3	39,1	60,9	100
1947	27,5	33,1	60,6	11,0	28,4	39,4	38,5	61,5	100
1948	31,3	36,4	67,7	8,4	23,9	32,3	39,7	60,3	100
1949	31,8	39,1	70,9	7,3	21,7	29,0	39,1	60,9	100
1950	29,1	36,8	65,9	7,7	26,3	34,0	36,9	63,1	100
1951	26,0	34,4	60,4	8,4	31,1	39,5	34,5	65,5	100
1952	16,0	23,7	39,7	12,7	47,6	60,3	28,7	71,3	100
1953	12,7	18,3	31,0	15,4	53,6	69,0	28,1	71,9	100
1954	6,4	7,2	13,6	21,0	65,4	86,4	27,4	72,6	100
1955	2,5	3,3	5,8	25,4	68,8	94,2	27,8	72,2	100
1956	2,9	4,8	7,7	29,8	62,6	92,4	32,6	67,4	100
1957	3,9	4,5	8,4	21,6	70,0	91,6	25,5	74,5	100
1958	3,6	3,3	6,9	21,3	71,7	93,0	24,9	75,1	100
1959	7,4	6,4	13,8	41,2	45,1	86,3	48,5	51,5	100

Källor: Tabell 1.3 och 1.4

Tabell 1.6 Högre folkskolor: relativ fördelning (%) av manliga och kvinnliga elever på linjer ht 1938–1959
 Higher elementary schools: relative distribution, male and female pupils by line, autumn term 1938–1959

År	Manliga elever						Kvinnliga elever					
	Allm. lin- jer	Yrkes- best. linjer	S:a	Därav			Allm. lin- jer	Yrkes- best. linjer	S:a	Därav		
				Jordbr.	Hand.	Tekn.				Jordbr.	Hand.	Husl.
1938	69,0	31,0	100	2,2	13,5	15,3	47,3	52,7	100	3,2	12,5	37,1
1939	69,5	30,6	100	1,5	12,9	16,2	50,4	49,6	100	2,1	11,8	35,7
1940	71,5	28,5	100	1,5	11,7	15,4	54,3	45,7	100	1,5	11,1	33,1
1941	64,9	35,1	100	1,7	15,1	18,4	50,8	49,2	100	2,3	13,4	33,5
1942	66,0	34,0	100	1,9	11,9	20,2	51,6	48,4	100	2,7	11,2	34,6
1943	60,3	39,7	100	2,4	13,2	24,1	45,2	54,8	100	2,7	12,5	39,6
1944	61,4	38,6	100	3,7	11,7	23,1	45,7	54,3	100	3,0	12,9	38,5
1945	65,1	34,9	100	3,5	8,7	22,7	49,2	50,8	100	2,5	12,4	35,9
1946	69,9	30,1	100	4,1	7,1	18,9	51,6	48,4	100	2,3	12,4	33,7
1947	71,5	28,5	100	3,4	8,8	16,4	53,9	46,1	100	2,8	10,2	33,1
1948	79,0	21,0	100	2,8	5,7	12,5	60,4	39,6	100	2,4	7,3	29,9
1949	81,3	18,7	100	3,0	4,4	11,3	64,3	35,7	100	2,7	5,1	28,0
1950	79,1	20,9	100	3,0	3,4	14,6	58,3	41,7	100	3,1	2,8	35,8
1951	75,5	24,5	100	5,2	3,2	16,0	52,6	47,4	100	2,1	3,1	42,3
1952	55,8	44,2	100	9,8	3,2	31,2	33,3	66,7	100	3,6	2,4	60,7
1953	45,3	54,7	100	9,9	–	44,8	25,4	74,6	100	5,8	–	68,8
1954	23,3	76,7	100	14,5	–	62,2	9,9	90,1	100	6,7	–	83,5
1955	8,9	91,1	100	24,4	–	66,7	4,6	95,4	100	8,4	–	87,0
1956	8,8	91,2	100	36,3	–	54,9	7,1	92,9	100	18,7	–	74,2
1957	15,3	84,7	100	35,1	–	49,5	6,5	93,5	100	18,2	–	75,3
1958	14,4	85,6	100	21,6	–	63,9	4,5	95,5	100	12,3	–	83,2
1959	15,2	84,8	100	22,2	–	62,6	12,4	87,6	100	30,5	–	57,1

Källa: Tabell 1.4

Tabell 2.1 Praktiska kommunala realskolor: skolor och elever vt 1934–1938 och ht 1938–1959

Practical municipal intermediate schools: schools and pupils, spring term 1934–1938 and autumn term 1938–1959

Anmärkning. Skolorna kallades före ht 1952 praktiska mellanskolor. För åren 1960–1965, se texten (kap 3.3).

År	Skolor	Elever												
		Allmän linje		Handelslinje		Tekniska linjer ¹		Huslig linje		Samtliga elever			Därav i åk 4	
		M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	S:a	M	Kv
vt														
1934	5	—	—	219	542	480	—	—	169	699	711	1 410	29	91
1935	5	—	—	261	607	580	—	—	287	841	894	1 735	95	73
1936	5	—	—	278	731	612	2	—	417	890	1 150	2 040	141	93
1937	12	—	—	742	1 534	982	3	—	485	1 724	2 022	3 746	204	225
1938	14	—	—	804	1 693	1 062	—	—	723	1 866	2 416	4 282	260	322
ht														
1938	14	—	—	866	1 845	1 119	3	—	795	1 985	2 643	4 628	311	444
1939	14	—	—	882	1 861	1 144	—	—	764	2 026	2 625	4 651	307	419
1940	12	—	—	1 024	2 074	1 199	—	—	734	2 223	2 808	5 031	367	424
1941	12	75	107	1 020	2 222	1 251	—	—	774	2 346	3 103	5 449	378	589
1942	13	74	100	1 112	2 328	1 293	—	—	857	2 479	3 285	5 764	397	539
1943	13	70	84	1 072	2 414	1 389	1	—	877	2 531	3 376	5 907	435	530
1944	14	79	79	1 097	2 440	1 498	2	—	900	2 674	3 421	6 095	419	573
1945	15	81	80	1 073	2 508	1 641	—	—	882	2 795	3 470	6 265	418	607
1946	15	76	87	1 014	2 561	1 775	1	—	847	2 865	3 496	6 361	478	630
1947	17	68	93	1 083	2 594	1 827	3	—	955	2 978	3 645	6 623	448	583
1948	18	82	94	1 185	2 718	1 972	5	—	1 047	3 239	3 864	7 103	500	627
1949	18	105	107	1 254	2 836	2 215	9	—	1 178	3 574	4 130	7 704	500	619
1950	19	111	101	1 355	3 112	2 480	8	—	1 285	3 946	4 506	8 452	530	702
1951	19	85	141	1 492	3 085	2 678	13	—	1 461	4 255	4 700	8 955	610	821
1952	21	142	220	1 619	3 170	2 783	26	—	1 752	4 544	5 168	9 712	632	779
1953	21	176	275	1 681	3 317	2 929	36	—	1 998	4 786	5 626	10 412	719	910
1954	21	195	317	1 779	3 324	3 021	52	—	2 222	4 995	5 915	10 910	773	1 038
1955	22	213	354	1 836	3 516	3 194	66	—	2 419	5 243	6 355	11 598	833	1 156
1956	24	292	427	1 901	3 657	3 688	70	—	2 913	5 881	7 067	12 948	845	1 161
1957	26	338	475	2 069	3 949	4 224	51	—	3 197	6 631	7 672	14 303	976	1 280
1958	27	424	607	2 171	4 225	4 744	88	—	3 450	7 339	8 370	15 709	1 163	1 484
1959	27	511	680	2 191	4 374	5 167	113	1	3 821	7 870	8 988	16 858	1 474	1 731

1) Huvudsakligen maskinteknisk linje men även kemisk-teknisk eller laboratorieteknisk linje. Sjöfartslinjen i Helsingborg ingår.

Källor: vt 1934–vt 1937: SÖSKA H III c:9
 vt 1938–ht 1959: SÖSKA H VI ba: 4–5
 Antalet skolor vissa år enl. SÄ

Tabell 2.2 Praktiska kommunala realskolor: relativ fördelning (%) av manliga och kvinnliga elever på linjer vt 1934–1938 och ht 1938–1959

Practical municipal intermediate schools: relative distribution, male and female pupils by line, spring term 1934–1938 and autumn term 1938–1959

Se anmärkning till tabell 2.1.

År	Manliga elever					Kvinnliga elever				
	Allm. linjer	Yrkesbest. linjer	S:a	Därav		Allm. linjer	Yrkesbest. linjer ²	S:a	Därav	
				Handel	Tekn. ¹				Handel	Husl.
vt										
1934	–	100	100	31,3	68,7	–	100	100	76,2	23,8
1935	–	100	100	31,0	69,0	–	100	100	67,9	32,1
1936	–	100	100	31,2	68,8	–	100	100	63,6	36,3
1937	–	100	100	43,0	57,0	–	100	100	75,9	24,0
1938	–	100	100	43,1	56,9	–	100	100	70,1	29,9
ht										
1938	–	100	100	43,6	56,4	–	100	100	69,8	30,1
1939	–	100	100	43,5	56,5	–	100	100	70,9	29,1
1940	–	100	100	46,1	53,9	–	100	100	73,9	26,1
1941	3,2	96,8	100	43,5	53,3	3,4	96,6	100	71,6	24,9
1942	3,0	97,0	100	44,9	52,2	3,0	97,0	100	70,9	26,1
1943	2,8	97,2	100	42,4	54,9	2,5	97,5	100	71,5	26,0
1944	3,0	97,0	100	41,0	56,0	2,3	97,7	100	71,3	26,3
1945	2,9	97,1	100	38,4	58,7	2,3	97,7	100	72,3	25,4
1946	2,7	97,3	100	35,4	62,0	2,5	97,5	100	73,3	24,2
1947	2,3	97,7	100	36,4	61,3	2,6	97,4	100	71,2	26,2
1948	2,5	97,5	100	36,6	60,9	2,4	97,6	100	70,3	27,1
1949	2,9	97,1	100	35,1	62,0	2,6	97,4	100	68,7	28,5
1950	2,8	97,1	100	34,3	62,8	2,2	97,8	100	69,1	28,5
1951	2,0	98,0	100	35,1	62,9	3,0	97,0	100	65,6	31,1
1952	3,1	96,9	100	35,6	61,2	4,3	95,7	100	61,3	33,9
1953	3,7	96,3	100	35,1	61,2	4,9	95,1	100	59,0	35,5
1954	3,9	96,1	100	35,6	60,5	5,4	94,6	100	56,2	37,6
1955	4,1	95,9	100	35,0	60,9	5,6	94,4	100	55,3	38,1
1956	5,0	95,0	100	32,3	62,7	6,0	94,0	100	51,7	41,2
1957	5,1	94,9	100	31,2	63,7	6,2	93,8	100	51,5	41,7
1958	5,8	94,2	100	29,6	64,6	7,3	92,7	100	50,5	41,2
1959	6,5	93,5	100	27,8	65,7	7,6	92,4	100	48,7	42,5

1) Se not i tabell 2.1.

2) Inkl. ett fåtal kvinnliga elever på tekniska linjer. Jfr tabell 2.1.

Källa: Tabell 2.1

Tabell 2.3 Kommunala mellanskolor – kommunala realskolor: skolor och elever vt 1910 och ht 1910–1959
Municipal intermediate schools: schools and pupils, spring term 1910 and autumn term 1910–1959

Anmärkning. Skolorna kallades ursprungligen kommunala mellanskolor men från ht 1952 kommunala realskolor. För åren 1960–1965 se texten (kap 3.3).

År	Skolor	Elever			Relativ fördelning (%)		Elever i åk 4 ⁴
		M	Kv	S:a	M	Kv	
vt 1910	2	131	46	177	74,0	26,0	–
ht 1910	2	138	40	178	77,5	22,5	24
1911	3	171	62	233	73,4	26,6	35
1912	17	656	499	1 155	56,8	43,2	107
1913	24	932	816	1 748	53,3	46,7	298
1914	30	1 156	1 045	2 201	52,5	47,5	362
1915	31	1 222	1 125	2 347	52,0	48,0	396
1916	32	1 362	1 247	2 609	52,2	47,8	402
1917	38	1 590	1 561	3 151	50,5	49,5	444
1918	47	2 119	2 123	4 242	50,0	50,0	639
1919	52	2 679	2 762	5 441	49,2	50,8	787
1920	61	3 324	3 404	6 728	49,4	50,6	987
1921	66	3 843	3 909	7 752	49,6	50,4	1 237
1922	71	4 187	4 072	8 259	50,7	49,3	1 488
1923	77	4 570	4 763	9 333	49,0	51,0	1 579
1924	80	4 557	4 860	9 417	48,4	51,6	1 735
1925	82	4 618	5 009	9 627	48,0	52,0	1 707
1926	87	4 716	5 164	9 880	47,7	52,3	1 816
1927	92	4 878	5 418	10 296	47,4	52,6	1 790
1928	93	4 272	4 867	9 139	46,7	53,3	1 776
1929	93	3 911	4 655	8 566	45,7	54,3	1 892
1930	80	3 656	4 417	8 073	45,3	54,7	1 760
1931	74	3 468	4 333	7 801	44,5	55,5	1 624
1932	69	3 457	4 307	7 764	44,5	55,5	1 751
1933	61	3 462	4 310	7 772	44,5	55,5	1 685
1934	54	3 372	4 361	7 733	43,6	56,4	1 500
1935	48	3 454	4 533	7 987	43,2	56,8	1 489
1936	51	3 512	4 781	8 293	42,3	57,7	1 644
1937	53	3 427	4 827	8 254	41,5	58,5	1 650
1938	57	3 595	5 020	8 615	41,7	58,3	1 655
1939	61	3 810	5 198	9 008	42,3	57,7	1 679
1940	62	3 818	5 140	8 958	42,6	57,4	1 728
1941	66	4 158	5 348	9 506	43,7	56,3	1 843
1942	69	4 285	5 515	9 800	43,7	56,3	1 833
1943	75	4 716	5 946	10 662	44,2	55,8	1 885
1944	77	4 641	5 914	10 555	44,0	56,0	2 008
1945	79	4 110	5 472	9 582	42,9	57,1	2 046
1946	82	3 462	4 570	8 032	43,1	56,9	2 172
1947	67	2 781	3 623	6 404	43,4	56,6	1 876
1948	50	1 929	2 541	4 470	43,2	56,8	1 464
1949	32	1 550	1 907	3 457	44,8	55,2	1 097
1950	42	1 992	2 319	4 311	46,2	53,8	1 023

Tabell 2.3 (forts.)

År	Skolor	Elever			Relativ fördelning (%)		Elever i åk 4 ⁴
		M	Kv	S:a	M	Kv	
ht							
1951	41	2 316	2 886	5 202	44,5	55,5	923
1952	54	3 075	3 889	6 964	44,2	55,8	1 247
1953	58	3 337	4 358	7 695	43,4	56,6	1 474
1954	61	3 562	4 904	8 466	42,1	57,9	1 640
1955	62	3 901	5 293	9 194	42,4	57,6	1 722
1956	62	4 476	6 060	10 536	42,5	57,5	1 736
1957	63	5 105	6 903	12 008	42,5	57,5	1 947 ¹
1958	67	6 049	7 905	13 954	43,3	56,7	2 325 ²
1959	69	6 769	8 682	15 451	43,8	56,2	2 939 ³

1) Dessutom 21 i åk 3³.2) Dessutom 151 i åk 3³.3) Dessutom 172 i åk 3³.

Källor: 1910–15: Statens allmänna läroverk och de kommunala mellanskolorna 1915/16

1916 : De kommunala mellanskolorna och privatläroverken 1916/17

1917–19: De kommunala mellanskolorna 1917/18–1919/20

1920–21: Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk samt realskol- och studentexamina 1920/21–1921/22

1922–35: Det högre skolväsendet 1927/28; 1935/36

1936–59: SÖSKA H VI ba:4–5

Tabell 3.1 Statens allmänna läroverk: elever i klass 1–5 ht 1876–1904
State secondary schools: pupils in grades 1–5, autumn term 1876–1904

Anmärkning. Klass (årskurs) 4–5 kunde förekomma även i två- och treklassiga läroverk och pedagogier. Se texten.

År	Läroverk			Pedagogier		Samtliga elever i klass 1–5	Därav		
	Högre	Femklas-siga	Två- och tre-klassiga ¹	Tvåklas-siga	Enklas-siga		Klass 1–3 (gemensam linje)	Klass 4–5	
								Latin-linje	Real-linje
1876	6 216	2 970	827	265	202	10 480	6 998	1 891	1 591
1877	6 435	3 044	827	256	184	10 746	7 236	1 908	1 602
1878	6 745	3 116	812	258	211	11 142	7 399	2 114	1 629
1879	7 223	2 995	980	249	204	11 651	7 656	2 383	1 612
1880	7 655	2 888	757	235	172	11 707	7 679	2 500	1 528
1881	7 459	2 900	803	228	160	11 550	7 503	2 458	1 589
1882	7 604	2 481	747	230	150	11 212	7 158	2 432	1 622
1883	7 558	2 499	679	221	159	11 116	7 063	2 411	1 642
1884	7 304	2 465	674	214	146	10 803	6 868	2 292	1 643
1885	7 271	2 456	672	194	147	10 740	6 877	2 229	1 634
1886	7 255	2 488	718	193	140	10 794	6 949	2 123	1 722
1887	7 080	2 509	697	192	148	10 626	6 881	1 990	1 755
1888	7 185	2 530	735	193	147	10 790	7 068	1 822	1 900
1889	7 305	2 559	731	205	151	10 951	7 245	1 753	1 953
1890	7 586	2 565	757	219	148	11 275	7 435	1 800	2 040
1891	7 752	2 582	798	177	92	11 401	7 386	1 707	2 308
1892	7 837	2 561	816	158	108	11 480	7 336	1 699	2 445
1893	7 912	2 526	781	131	53	11 403	7 256	1 692	2 455
1894	7 934	2 600	800	143	56	11 533	7 344	1 694	2 495
1895	7 987	2 695	825	157	56	11 720	7 377	1 706	2 637
1896	8 083	2 717	861	155	48	11 864	7 536	1 695	2 633
1897	8 127	2 823	924	158	46	12 078	7 667	1 688	2 723
1898	8 305	2 904	959	150	53	12 371	7 794	1 645	2 932
1899	8 442	2 925	1 014	141	59	12 581	7 953	1 555	3 073
1900	8 622	2 977	1 063	173	62	12 897	8 142	1 514	3 241
1901	8 849	3 105	1 101	179	54	13 288	8 257	1 600	3 431
1902	8 960	3 437	1 139	184	49	13 769	8 619	1 628	3 522
1903	9 480	3 252	1 134	185	34	14 085	8 808	1 566	3 711
1904	9 587	3 489	1 155	175	21	14 427	12 026	735 ²	1 666 ²

1) År 1876 inkl. enklassigt läroverk.

2) Endast klass 5.

Källa: BiSOS P 1876/77–1904/05

Tabell 3.2 Statliga realskolor: elever ht 1905–1927
State intermediate schools: pupils, autumn term 1905–1927

År	Real- skolor vid h. allm. lärov.	Real- skolor för gossar	Samskolor			Samtliga elever i realskolan			Kvinnliga elever i % av samtliga
			M	Kv	S:a	M	Kv	S:a	
1905	9 411	3 471	954	303	1 257	14 296	318	14 614 ¹	2,2
1906	10 231	3 675	1 303	589	1 892	15 258	605	15 863 ²	3,8
1907	10 292	3 718	1 325	816	2 141	15 335	816	16 151	5,1
1908	10 385	3 668	1 388	1 002	2 390	15 441	1 002	16 443	6,1
1909	10 257	3 809	1 390	1 112	2 502	15 456	1 112	16 568	6,7
1910	10 365	3 966	1 429	1 120	2 549	15 760	1 120	16 880	6,6
1911	10 327	4 047	1 440	1 121	2 561	15 814	1 121	16 935	6,6
1912	10 404	4 253	1 476	1 138	2 614	16 133	1 138	17 271	6,6
1913	10 536	4 343	1 484	1 135	2 619	16 363	1 135	17 498	6,5
1914	10 659	4 373	1 507	1 125	2 632	16 539	1 125	17 664	6,4
1915	10 976	4 424	1 534	1 190	2 724	16 934	1 190	18 124	6,6
1916	11 154	4 608	1 540	1 232	2 772	17 302	1 232	18 534	6,6
1917	11 401	4 765	1 600	1 284	2 884	17 766	1 284	19 050	6,7
1918	11 808	4 953	1 690	1 381	3 071	18 451	1 381	19 832	7,0
1919	12 399	5 204	1 824	1 471	3 295	19 427	1 471	20 898	7,0
1920	12 794	5 561	1 671	1 557	3 228	20 026	1 557	21 583	7,2
1921	12 992	5 660	1 687	1 658	3 345	20 339	1 658	21 997	7,5
1922	13 104	5 724	1 730	1 651	3 381	20 558	1 651	22 209	7,4
1923	12 897	5 797	1 705	1 604	3 309	20 399	1 604	22 003	7,3
1924	12 599	5 828	1 678	1 545	3 223	20 105	1 545	21 650	7,1
1925	12 295	5 739	1 605	1 507	3 112	19 639	1 507	21 146	7,1
1926	12 078	5 580	1 543	1 421	2 964	19 201	1 421	20 622	6,9
1927	12 027	5 580	1 486	1 397	2 883	19 093	1 397	20 490	6,8

1) Inkl. 368 vid skolor under omorganisation och 107 vid skolor under avveckling, varav 15 flickor.

2) Inkl. 65 vid skolor under omorganisation, varav 16 flickor.

Källor: 1905–10: BiSOS P

1911–27: SOS

Tabell 3.3 Statliga realskolor: elever ht 1928–1959

State intermediate schools: pupils, autumn term 1928–1959

Anmärkning. Elever på realskolestadiet tillhörande lyceum och klassisk linje ingår endast i tabellens två sista kolumner. Inga kvinnliga elever tillhörde lyceum eller klassisk linje. Jfr kap 4.4 Elever i statens läroverk för vuxna ingår ej.

År	Realskolor vid h. allm. lärov.		Realsk. för gossar	Samrealskolor		Samtliga elever i realskolorna			Relativ fördelning, %		Lyceum Krets 1–3	Klassisk linje Krets I–II
	Samtl. elever	Därav kv		Samtl. elever	Därav kv	M	Kv	S:a	M	Kv		
1928	13 533	296	2 540	5 316	2 111	18 982	2 407	21 389	88,7	11,3	4	–
1929	13 549	991	2 417	6 275	2 674	18 576	3 665	22 241	83,5	16,5	9	–
1930	14 354	1 861	2 415	7 570	3 438	19 040	5 299	24 339	78,2	21,8	21	–
1931	15 904	2 843	2 570	8 924	4 270	20 285	7 113	27 398	74,0	26,0	24	–
1932	16 963	3 568	2 671	10 622	5 235	21 453	8 803	30 256	70,9	29,1	41	–
1933	17 799	4 195	2 775	12 136	6 103	22 412	10 298	32 710	68,5	31,5	56	–
1934	18 323	4 492	2 850	13 252	6 732	23 201	11 224	34 425	67,4	32,6	72	–
1935	19 218	4 969	2 858	13 323	6 825	23 605	11 794	35 399	66,7	33,3	78	44
1936	19 630	5 292	2 855	13 711	7 004	23 900	12 296	36 196	66,0	34,0	69	93
1937	20 685	5 898	2 932	13 058	6 712	24 065	12 610	36 675	65,6	34,4	57	82
1938	21 668	6 229	2 363	13 394	6 884	24 312	13 113	37 425	65,0	35,0	28	75
1939	22 040	6 435	2 299	13 833	7 117	24 620	13 552	38 172	64,5	35,5	15	66
1940	22 170	6 595	2 236	13 827	7 154	24 484	13 749	38 233	64,0	36,0	–	52
1941	22 491	6 949	2 228	14 094	7 272	24 592	14 221	38 813	63,4	36,6	–	16
1942	23 531	7 566	2 159	14 069	7 339	24 854	14 905	39 759	62,5	37,5	–	–
1943	23 997	7 919	2 214	14 761	7 745	25 308	15 664	40 972	61,8	38,2	–	–
1944	25 328	8 548	2 233	15 661	8 172	26 502	16 720	43 222	61,3	38,7	–	–
1945	26 224	9 141	2 243	17 776	9 278	27 824	18 419	46 243	60,2	39,8	–	–
1946	26 591	9 372	2 287	20 833	10 820	29 519	20 192	49 711	59,4	40,6	–	–
1947	28 769	10 374	2 295	22 843	12 116	31 417	22 490	53 907	58,3	41,7	–	–
1948	30 699	11 201	2 387	26 730	14 398	34 217	25 599	59 816	57,2	42,8	–	–
1949	33 205	12 260	2 450	31 173	16 936	37 632	29 196	66 828	56,3	43,7	–	–
1950	35 564	13 185	2 583	36 023	19 898	41 087	33 083	74 170	55,4	44,6	–	–
1951	37 400	13 943	2 685	39 360	21 804	43 698	35 747	79 445	55,0	45,0	–	–
1952	41 337	15 923	2 665	39 710	22 099	45 690	38 022	83 712	54,6	45,4	–	–
1953	45 543	18 194	2 720	38 805	21 721	47 153	39 915	87 068	54,2	45,8	–	–
1954	48 856	19 837	2 727	38 107	21 572	48 281	41 409	89 690	53,8	46,2	–	–
1955	53 852	22 250	2 836	37 523	21 230	50 731	43 480	94 211	53,8	46,2	–	–
1956	60 051	25 239	2 962	37 993	21 468	54 299	46 707	101 006	53,8	46,2	–	–
1957	62 383	26 881	2 726	38 852	22 015	55 065	48 896	103 961	53,0	47,0	–	–
1958	62 496	27 337	1 880	40 406	22 677	54 768	50 014	104 782	52,3	47,7	–	–
1959	62 356	28 034	1 899	40 642	22 708	54 155	50 742	104 897	51,6	48,4	–	–

Källor: 1928–35: Det högre skolväsendet 1935/36
1936–59: SÖSKA H V b: 10–12

Tabell 3.4 Statliga realskolor: elever fördelade på linjer ht 1928–1936

State intermediate schools: pupils by line, autumn term 1928–1936

Anmärkning. Elever intogs i 1⁴ och 1⁵ första gången ht 1928 och i 1⁶ sista gången ht 1929. Elever på förenade linjer har fördelats på fyra- och femåriga linjer. Elever i lyceum och klassisk linje ingår ej. Jfr tab 3.3.

År	Realskolor vid högre allmänna läroverk ¹			Fristående real-skolor ²			Hela statliga realskolan						Totalt ³
	4-åriga	5-åriga	6-åriga	4-åriga	5-åriga	6-åriga	4-åriga linjer		5-åriga linjer		6-åriga linjer		
							Samtl.	Därav kv	Samtl.	Därav kv	Samtl.	Därav kv	
1928	438	327	12 768	1 659	148	6 049	2 097	1 089	475	59	18 817	1 259	21 389
1929	1 065	1 963	10 521	2 948	865	4 879	4 013	2 112	2 828	579	15 400	974	22 241
1930	1 916	4 620	7 818	4 401	1 972	3 612	6 317	3 260	6 592	1 319	11 430	720	24 339
1931	2 859	7 714	5 331	5 953	3 215	2 326	8 812	4 478	10 929	2 181	7 657	454	27 398
1932	3 505	10 562	2 896	7 591	4 359	1 343	11 096	5 549	14 921	2 997	4 239	257	30 256
1933	4 128	12 547	1 124	9 060	5 329	522	13 188	6 654	17 876	3 555	1 646	89	32 710
1934	4 493	13 665	165	10 161	5 839	102	14 654	7 362	19 504	3 856	267	6	34 425
1935	4 925	14 293	—	10 262	5 919	—	15 187	7 659	20 212	4 135	—	—	35 399
1936	5 000	14 630	—	10 629	5 937	—	15 629	7 939	20 567	4 357	—	—	36 196

1) Högre gossläroverk, högre samläroverk och högre flickläroverk.

2) Realskolor för gossar och samrealskolor.

3) Inkl. inbyggda praktiska linjer: 59 elever år 1933, 112 år 1934, 146 år 1935 och 192 år 1936.

Källor: 1928–35: Det högre skolväsendet 1935/36

1936 : SÖSKA H V b:10

Tabell 3.5 Statliga realskolor: elever fördelade på linjer ht 1937–1959
State intermediate schools: pupils by line, autumn term 1937–1959

År	Allmän linje						Samtliga på allmän linje								Praktiska linjer ¹		Totalt
	Realskolor vid h. allm. läroverk			Fristående realskolor			3-åriga		4-åriga		5-åriga		Samtl. elever	Därav kv	Samtl. elever	Därav kv	
	3-åriga	4-åriga	5-åriga	3-åriga	4-åriga	5-åriga	Samtl.	Därav kv	Samtl.	Därav kv	Samtl.	Därav kv					
1937	--	5 405	15 228	--	10 140	5 637	--	--	15 545	7 943	20 865	4 544	36 410	12 487	265	123	36 675
1938	-	5 563	16 044	--	10 172	5 295	--	--	15 735	8 131	21 339	4 805	37 074	12 936	351	177	37 425
1939	--	5 524	16 432	--	10 363	5 406	--	--	15 887	8 210	21 838	5 114	37 725	13 324	447	228	38 172
1940	--	5 428	16 600	--	10 254	5 271	--	--	15 682	8 102	21 871	5 309	37 553	13 411	680	270	38 233
1941	--	5 499	16 888	--	10 488	5 312	--	--	15 987	8 231	22 200	5 671	38 187	13 902	626	282	38 813
1942	--	6 080	17 369	--	10 314	5 437	--	--	16 394	8 509	22 806	6 096	39 200	14 605	559	286	39 759
1943	--	6 288	17 620	--	10 710	5 724	--	--	16 998	8 846	23 344	6 450	40 342	15 296	630	368	40 972
1944	--	6 940	18 295	--	11 600	5 662	--	--	18 540	9 636	23 957	6 631	42 497	16 267	725	453	43 222
1945	--	7 341	18 780	--	13 102	6 248	--	--	20 443	10 742	25 028	7 169	45 471	17 911	772	508	46 243
1946	--	7 509	18 969	--	15 526	6 877	--	--	23 035	12 079	25 846	7 588	48 881	19 667	830	525	49 711
1947	--	7 864	20 782	--	18 203	6 232	--	--	26 067	13 770	27 014	8 199	53 081	21 969	826	521	53 907
1948	--	8 447	22 136	--	21 667	6 767	--	--	30 114	16 111	28 903	9 012	59 017	25 123	799	476	59 816
1949	--	9 209	23 884	--	24 983	7 934	--	--	34 192	18 537	31 818	10 182	66 010	28 719	818	477	66 828
1950	--	9 832	25 636	--	28 178	9 716	--	--	38 010	20 909	35 352	11 670	73 362	32 579	808	504	74 170
1951	--	10 307	26 976	--	30 006	11 297	--	--	40 313	22 301	38 273	12 890	78 586	35 191	859	556	79 445
1952	36	11 617	29 467	--	30 445	11 176	36	36	42 062	23 274	40 643	14 099	82 741	37 409	971	613	83 712
1953	98	13 322	31 838	186	29 716	10 804	284	202	43 038	23 808	42 642	15 212	85 964	39 222	1 104	693	87 068
1954	194	14 801	33 526	521	29 478	10 027	715	478	44 279	24 506	43 553	15 725	88 547	40 709	1 143	700	89 690
1955	325	17 426	35 686	830	29 701	9 049	1 155	681	47 127	25 998	44 735	16 042	93 017	42 721	1 194	759	94 211
1956	985	21 129	37 474	1 246	30 716	8 188	2 231	1 254	51 845	28 469	45 662	16 189	99 738	45 912	1 268	795	101 006
1957	1 605	25 126	35 153	1 663	32 220	6 933	3 268	1 844	57 346	31 221	42 086	15 032	102 700	48 097	1 261	799	103 961
1958	4 014	27 671	30 337	3 969	32 712	4 802	7 983	4 464	60 383	32 026	35 139	12 703	103 505	49 193	1 277	821	104 782
1959	8 969	29 045	23 815	8 076	30 945	2 680	17 045	..	59 990	..	26 495	..	103 530	..	1 367	..	104 897

1) En del tillhörde 4-åriga, en del 5-åriga skolor, såväl högre läroverk som realskolor.

Källa: SÖSKA H V b:11

Tabell 3.6 Elever på samtliga realskolelinjer efter kurslängd och linje den 15 september 1960–1972

Pupils in all intermediate school lines by length of course etc., 15th September 1960–1972

Anmärkning. Tabellen omfattar statliga, kommunala och privata skolor. Fr o m 1962 ingår även korrespondensrealskolor samt i folkskolan inbyggda realskolor.

År	Kurslängd					Därav				
	2-årig ¹	3-årig	4-årig	5-årig	Summa	Allmän linje	Handel	Maskin-teknik	Huslig linje	Övr. prakt.
Samliga elever										
1960	155	32 941	88 704	20 514	142 314 ²	124 783	8 135	5 483	3 650	263
1961	153	40 272	78 881	12 614	131 920 ³	114 445	7 854	5 814	3 551	256
1962	151	44 141	68 449	8 327	121 068	104 269	7 660	5 530	3 316	293
1963	147	38 782	57 110	6 355	102 394	88 138	6 395	4 820	2 759	282
1964	180	34 551	46 384	5 727	86 842	75 984	4 882	3 678	2 084	214
1965	241	27 928	37 185	3 913	69 267	62 119	3 284	2 423	1 305	136
1966	232	22 011	27 713	2 189	52 145	47 793	1 995	1 473	805	79
1967	—	16 319	20 857	701	37 877	35 455	1 160	826	424	12
1968	—	10 602	14 002	290	24 894	23 548	652	485	209	—
1969	—	5 591	8 233	38	13 862	13 215	278	250	119	—
1970	—	1 829	4 020	—	5 849	5 564	135	91	59	—
1971	—	504	1 355	—	1 859	1 733	55	43	28	—
1972	—	—	260	—	260	253	7	—	—	—
Kvinnliga elever										
1960	81	16 900	45 989	8 454	71 424 ⁴	62 092	5 551	44	3 650	87
1961	79	20 363	40 253	5 435	66 130 ⁵	56 942	5 443	98	3 551	96
1962	73	22 080	34 789	3 726	60 668	51 841	5 378	34	3 316	99
1963	65	19 618	28 962	2 763	51 408	43 986	4 543	32	2 759	88
1964	81	17 748	23 385	2 443	43 657	38 023	3 485	22	2 084	43
1965	108	14 709	18 533	1 641	34 991	31 317	2 333	9	1 305	27
1966	106	11 795	13 926	877	26 704	24 465	1 421	3	805	10
1967	—	8 770	10 409	274	19 453	18 244	814	2	392	1
1968	—	5 718	7 047	112	12 877	12 227	441	—	209	—
1969	—	2 997	4 229	14	7 240	6 931	190	—	119	—
1970	—	993	2 098	—	3 091	2 930	102	—	59	—
1971	—	273	717	—	990	916	46	—	28	—
1972	—	—	124	—	124	117	7	—	—	—

1) Avser 2 privatläroverk. Se kap 6.2. År 1966 ingår även elever i den återstående högre folkskola, som nedlades vid utgången av läsåret.

2) Dessutom 5 664 elever i inbyggd realskola och 442 i korrespondensrealskola.

3) Dessutom 4 398 elever i inbyggd realskola och 512 i korrespondensrealskola.

4) Dessutom 2 891 elever i inbyggd realskola och 282 i korrespondensrealskola.

5) Dessutom 2 132 elever i inbyggd realskola och 316 i korrespondensrealskola.

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 15

Tabell 4.1 Statens allmänna läroverk: elever i klass 6:1–7:2 ht 1876–1908

State secondary schools: pupils in grade 6:1–7:2, autumn term 1876–1908

Anmärkning. Klass 6:1 motsvaras fr o m 1906 av Ring I, klass 6:2 fr o m 1907 av Ring II etc.

År	Latinlinjen utan grekiska			Latinlinjen med grekiska			Hela latinlinjen	Reallinjen			Samtliga elever
	6:1–6:2	7:1–7:2	Summa	6:1–6:2	7:1–7:2	Summa		6:1–6:2	7:1–7:2	Summa	
1876	630	269	899	707	605	1 312	2 211	343	122	465	2 676
1877	696	341	1 037	703	539	1 242	2 279	497	173	670	2 949
1878	757	417	1 174	726	547	1 273	2 447	578	211	789	3 236
1879	825	515	1 340	753	567	1 320	2 660	615	248	863	3 523
1880	925	542	1 467	790	596	1 386	2 853	595	323	918	3 771
1881	1 061	583	1 644	784	618	1 402	3 046	526	370	896	3 942
1882	1 181	589	1 770	711	621	1 332	3 102	449	344	793	3 895
1883	1 161	679	1 840	643	612	1 255	3 095	455	292	747	3 842
1884	1 219	776	1 995	625	585	1 210	3 205	494	254	748	3 953
1885	1 230	762	1 992	607	506	1 113	3 105	507	265	772	3 877
1886	1 180	843	2 023	564	509	1 073	3 096	532	286	818	3 914
1887	1 101	850	1 951	494	475	969	2 920	548	315	863	3 783
1888	1 051	763	1 814	470	440	910	2 724	525	346	871	3 595
1889	1 022	739	1 761	446	399	845	2 606	574	310	884	3 490
1890	955	707	1 662	387	370	757	2 419	600	299	899	3 318
1891	915	680	1 595	328	357	685	2 280	604	342	946	3 226
1892	968	630	1 598	330	305	635	2 233	652	373	1 025	3 258
1893	932	614	1 546	377	275	652	2 198	787	399	1 186	3 384
1894	828	651	1 479	465	275	740	2 219	907	412	1 319	3 538
1895	784	616	1 400	478	313	791	2 191	941	496	1 437	3 628
1896	834	599	1 433	467	385	852	2 285	1 004	617	1 621	3 906
1897	914	594	1 508	459	399	858	2 366	1 090	641	1 731	4 097
1898	939	608	1 547	429	405	834	2 381	1 077	687	1 764	4 145
1899	953	694	1 647	388	410	798	2 445	1 166	757	1 923	4 368
1900	926	736	1 662	411	376	787	2 449	1 338	795	2 133	4 582
1901	910	761	1 671	411	347	758	2 429	1 522	846	2 368	4 797
1902	872	727	1 599	394	365	759	2 358	1 721	964	2 685	5 043
1903	986	713	1 699	363	382	745	2 444	1 824	1 151	2 975	5 419
1904	1 060	723	1 783	355	336	691	2 474	1 975	1 255	3 230	5 704
1905	1 031	805	1 836	302	316	618	2 454	2 090	1 332	3 422	5 876
1906	1 047	871	1 918	121 ¹	320	441	2 359	1 756	1 512	3 268	5 627
1907	1 116	860	1 976	–	285	285	2 261	1 621	1 568	3 189	5 450
1908	1 146	840	1 986	–	242	242	2 228	1 677	1 513	3 190	5 418

1) Endast i 6:2.

Källa: BiSOS P 1876/77–1908/09

Tabell 4.2 Gymnasier vid allmänna läroverk: elever ht 1909–1927

The upper secondary school level in the state secondary schools: pupils, autumn term 1909–1927

Anmärkning. I tabellen ingår även dels av kommun bekostad gymnasielinje vid h. allm. läroverk, dels kommunalt gymnasium i anslutning till statlig realskola.

År	Latingymnasiet ¹				Realgymnasiet		Hela gymnasiet		
	Utan grekiska	Med grekiska	Summa	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Summa
1909	2 111	253	2 364	—	3 139	—	5 503	—	5 503
1910	2 202	249	2 451	—	3 260	—	5 711	—	5 711
1911	2 384	239	2 623	—	3 451	—	6 074	—	6 074
1912	2 484	276	2 760	—	3 582	—	6 342	—	6 342
1913	2 582	311	2 893	—	3 744	—	6 637	—	6 637
1914	2 673	333	3 006	—	3 703	—	6 709	—	6 709
1915	2 671	346	3 017	—	3 687	—	6 704	—	6 704
1916	2 664	353	3 017	—	3 792	—	6 809	—	6 809
1917	2 585	342	2 927	—	3 685	—	6 612	—	6 612
1918	2 567	317	2 884	—	3 597	—	6 481	—	6 481
1919	2 569	300	2 869	—	3 613	—	6 482	—	6 482
1920	2 455	305	2 760	11	3 487	—	6 236	11	6 247
1921	2 597	337	2 934	29	3 657	8	6 554	37	6 591
1922	2 893	329	3 222	53	3 804	10	6 963	63	7 026
1923	3 327	358	3 685	128	3 892	34	7 415	162	7 577
1924	3 749	413	4 162	244	3 906	63	7 761	307	8 068
1925	3 958	484	4 442	302	3 804	104	7 840	406	8 246
1926	3 824	565	4 389	290	3 540	114	7 525	404	7 929
1927	3 579	547	4 126	287	3 278	100	7 017	387	7 404

1) Fr o m ht 1912 inkl. nyspråklig linje. Se texten.

Källor: 1909–10: BiSOS P

1911–27: SOS

Tabell 4.3 Gymnasier vid allmänna läroverk: samtliga elever ht 1928–1952

The upper secondary school level in the state secondary schools: all pupils, autumn term 1928–1952

Anmärkning. Kommunala gymnasier ingår. Elever på gymnasiestadiet tillhörande lyceum och klassisk linje ingår endast i tabellens två sista kolumner.

	3-årigt gymnasium			4-årigt gymnasium			Summa			Därav kommunalt	Lyceum Krets 4–6	Klassisk linje Krets III–VI
	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje	Totalt			
1928	142	177	319	3 891	2 516	6 407	4 033	2 693	6 726	298	—	—
1929	458	753	1 211	3 639	1 947	5 586	4 097	2 700	6 797	164	—	—
1930	748	1 308	2 056	3 628	1 635	5 263	4 376	2 943	7 319	243	—	—
1931	997	1 813	2 810	3 713	1 430	5 143	4 710	3 243	7 953	332	4	—
1932	1 216	2 080	3 296	3 919	1 556	5 475	5 135	3 636	8 771	353	7	—
1933	1 401	2 451	3 852	4 180	1 703	5 883	5 581	4 154	9 735	382	12	—
1934	1 474	2 864	4 338	4 393	1 934	6 327	5 867	4 798	10 665	447	14	—
1935	1 524	3 205	4 729	4 664	2 111	6 775	6 188	5 316	11 504	423	19	—
1936	1 515	3 453	4 968	4 697	2 295	6 992	6 212	5 748	11 960	415	36	—
1937	1 495	3 641	5 136	4 727	2 503	7 230	6 222	6 144	12 366	355	44	34
1938	1 445	3 932	5 377	4 678	2 674	7 352	6 123	6 606	12 729	281	47	76
1939	1 342	4 211	5 553	4 656	2 868	7 524	5 998	7 079	13 077	261	40	106
1940	1 218	4 357	5 575	4 695	3 136	7 831	5 913	7 493	13 406	232	32	131
1941	1 145	4 658	5 803	4 772	3 384	8 156	5 917	8 042	13 959	272	18	133
1942	971	4 717	5 688	4 756	3 562	8 318	5 727	8 279	14 006	260	8	95
1943	861	4 913	5 774	4 526	3 592	8 118	5 387	8 505	13 892	286	—	61
1944	763	4 973	5 736	4 320	3 791	8 111	5 083	8 764	13 847	293	—	30
1945	827	5 114	5 941	4 282	3 797	8 079	5 109	8 911	14 020	361	—	12
1946	899	5 000	5 899	4 220	3 810	8 030	5 119	8 810	13 929	425	—	—
1947	982	5 187	6 169	4 357	3 825	8 182	5 339	9 012	14 351	716	—	—
1948	1 058	5 443	6 501	4 750	3 763	8 513	5 808	9 206	15 014	1 114	—	—
1949	1 236	5 667	6 903	5 186	3 717	8 903	6 422	9 384	15 806	1 543	—	—
1950	1 443	5 907	7 350	5 618	3 773	9 391	7 061	9 680	16 741	1 921	—	—
1951	1 695	6 062	7 757	6 173	3 950	10 123	7 868	10 012	17 880	2 279	—	—
1952	1 941	6 353	8 294	6 622	4 213	10 835	8 563	10 566	19 129	2 475	—	—

Källor: 1928–35: Det högre skolväsendet 1935/36
1936–52: SÖSKA H V b:10–11

Tabell 4.4 Gymnasier vid allmänna läroverk: kvinnliga elever ht 1928–1952

The upper secondary school level in the state secondary schools: female pupils, autumn term 1928–1952

Anmärkning. Kommunala gymnasier ingår. Inga kvinnliga elever tillhörde lyceum eller klassisk linje.

År	3-årigt gymnasium			4-årigt gymnasium			Summa		Totalt	Därav kommunalt
	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje		
1928	28	20	48	342	77	419	370	97	467	42
1929	178	62	240	411	64	475	589	126	715	21
1930	323	124	447	591	52	643	914	176	1 090	73
1931	463	169	632	792	64	856	1 255	233	1 488	100
1932	605	241	846	979	66	1 045	1 584	307	1 891	104
1933	693	366	1 059	1 214	71	1 285	1 907	437	2 344	126
1934	730	490	1 220	1 481	89	1 570	2 211	579	2 790	158
1935	765	576	1 341	1 687	126	1 813	2 452	702	3 154	155
1936	789	609	1 398	1 859	157	2 016	2 648	766	3 414	153
1937	822	642	1 464	1 998	195	2 193	2 820	837	3 657	124
1938	831	709	1 540	2 074	252	2 326	2 905	961	3 866	89
1939	799	833	1 632	2 230	340	2 570	3 029	1 173	4 202	93
1940	728	902	1 630	2 424	469	2 893	3 152	1 371	4 523	81
1941	668	1 008	1 676	2 616	597	3 213	3 284	1 605	4 889	113
1942	543	1 022	1 565	2 670	683	3 353	3 213	1 705	4 918	100
1943	499	1 134	1 633	2 569	713	3 282	3 068	1 847	4 915	113
1944	428	1 215	1 643	2 493	734	3 227	2 921	1 949	4 870	112
1945	467	1 315	1 782	2 483	738	3 221	2 950	2 053	5 003	131
1946	539	1 302	1 841	2 460	780	3 240	2 999	2 082	5 081	158
1947	613	1 431	2 044	2 579	811	3 390	3 192	2 242	5 434	280
1948	697	1 501	2 198	2 861	846	3 707	3 558	2 347	5 905	419
1949	818	1 656	2 474	3 114	874	3 988	3 932	2 530	6 462	595
1950	964	1 708	2 672	3 404	864	4 268	4 368	2 572	6 940	782
1951	1 128	1 803	2 931	3 799	922	4 721	4 927	2 725	7 652	1 026
1952	1 284	1 859	3 143	4 089	1 026	5 115	5 373	2 885	8 258	1 128

Källor: Se tabell 4.3

Tabell 4.5 Gymnasier vid allmänna läroverk: elever ht 1953–1959

The upper secondary school level in the state secondary schools: pupils, autumn term 1953–1959

Anmärkning. Kommunala gymnasier och försöksgymnasier ingår. Statens läroverk för vuxna och försvarets läroverk ingår ej.

År	3-årigt gymnasium				4-årigt gymnasium				Summa				
	Allmän linje	Latin linje	Real linje	Summa	Allmän linje	Latin linje	Real linje	Summa	Allmän linje	Latin linje	Real linje	Totalt	Därav kommunalt gymnasium
Samtliga elever													
1953	—	2 225	6 727	8 952	782	6 992	4 890	12 664	782	9 217	11 617	21 616	2 717
1954	920	2 361	6 507	9 788	1 555	7 260	5 695	14 510	2 475	9 621	12 202	24 298	2 834
1955	1 872	2 481	6 287	10 640	2 362	7 397	6 306	16 065	4 234	9 878	12 593	26 705	2 834
1956	2 757	2 720	5 935	11 412	3 203	7 522	7 124	17 849	5 960	10 242	13 059	29 261	2 902
1957	3 109	3 032	6 450	12 591	3 583	7 862	8 127	19 572	6 692	10 894	14 577	32 163	3 060
1958	3 424	3 456	7 390	14 270	3 985	8 267	9 558	21 810	7 409	11 723	16 948	36 080	3 435
1959	3 884	4 015	9 009	16 908	4 504	9 033	11 626	25 163	8 388	13 048	20 635	42 071	4 170
Kvinnliga elever													
1953	—	1 467	2 006	3 473	338	4 357	1 291	5 986	338	5 824	3 297	9 459	1 260
1954	448	1 548	1 807	3 803	759	4 619	1 631	7 009	1 207	6 167	3 438	10 812	1 326
1955	973	1 634	1 640	4 247	1 124	4 710	1 862	7 696	2 097	6 344	3 502	11 943	1 292
1956	1 466	1 800	1 477	4 743	1 565	4 948	2 135	8 648	3 031	6 748	3 612	13 391	1 399
1957	1 724	2 082	1 623	5 429	1 810	5 322	2 365	9 497	3 534	7 404	3 988	14 926	1 486
1958	1 968	2 413	1 987	6 368	2 077	5 729	2 841	10 647	4 045	8 142	4 828	17 015	1 704
1959	2 256	2 884	2 598	7 738	2 372	6 387	3 462	12 221	4 628	9 271	6 060	19 959	2 015

Källa: SÖSKA H V b:11

Tabell 4.6 Elever i det allmänna gymnasiet den 15 september 1960–1967**Pupils in the state upper secondary school, 15th September 1960–1967**

Anmärkning. Avser gymnasiet enligt 1954 års stadga. Tabellen omfattar h. allm. läroverk, försöksgymnasier, korrespondensgymnasier, kommunala gymnasier, privatläroverk och Försvarets läroverk.

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Samtliga elever								
3-årigt gymnasium								
Allmän linje	5 496	6 745	8 396	10 642	15 156	20 470	17 259	10 956
Latinlinje	5 019	5 676	6 672	7 441	8 259	9 469	6 740	4 124
Reallinje	12 053	14 818	17 516	20 185	24 176	28 481	20 177	12 027
Summa 3-årigt gymnasium	22 568	27 239	32 584	38 268	47 591	58 420	44 176	27 107
4-årigt gymnasium								
Allmän linje	5 827	6 549	6 981	7 308	5 797	3 815	1 816	—
Latinlinje	10 890	11 046	10 672	9 539	6 394	3 680	1 583	—
Reallinje	16 081	18 120	19 151	17 976	12 537	7 491	2 861	—
Summa 4-årigt gymnasium	32 798	35 715	36 804	34 823	24 728	14 986	6 260	—
Summa 3- och 4-årigt gymnasium	55 366	62 954	69 388	73 091	72 319	73 406	50 436	27 107
Kvinnliga elever								
3-årigt gymnasium								
Allmän linje	3 238	4 053	5 116	6 593	9 431	13 043	10 637	6 461
Latinlinje	3 671	4 280	5 082	5 800	6 522	7 566	5 404	3 305
Reallinje	3 638	4 550	5 354	6 357	7 612	9 170	6 205	3 619
Summa 3-årigt gymnasium	10 547	12 883	15 552	18 750	23 565	29 779	22 246	13 385
4-årigt gymnasium								
Allmän linje	3 201	3 692	4 013	4 268	3 409	2 243	1 051	—
Latinlinje	7 761	7 884	7 723	7 005	4 783	2 738	1 150	—
Reallinje	4 777	5 598	6 124	5 802	4 075	2 378	861	—
Summa 4-årigt gymnasium	15 739	17 174	17 860	17 075	12 267	7 359	3 062	—
Summa 3- och 4-årigt gymnasium	26 286	30 057	33 412	35 825	35 832	37 138	25 308	13 385

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 22

Tabell 4.7 Elever i det s k nya gymnasiet den 15 september 1966–1970**Pupils in the "new" upper secondary school, 15th September 1966–1970**

Anmärkning. Avser gymnasiet enligt 1965 års läroplan, som ersatte det allmänna gymnasiet, handelsgymnasiet och det tekniska gymnasiet. Det var 3-årigt, men elever på teknisk linje kunde om de så önskade genomgå en 4:e årskurs. Se kap 4.6.

	1966	1967	1968	1969	1970
Samtliga elever					
Årskurs 1–3					
Humanistisk-samhällsvetenskaplig linje	12 919	26 120	40 329	38 253	35 191
Ekonomisk linje	4 791	10 410	15 414	16 359	16 348
Naturvetenskaplig linje	10 145	19 816	29 334	31 849	31 605
Teknisk linje	7 189	11 926	15 896	15 485	16 586
Summa	35 044	68 272	100 973	101 946	99 730
Årskurs 4					
Teknisk linje	—	—	—	4 422	3 942
Totalt	35 044	68 272	100 973	106 368	103 672
Kvinnliga elever					
Årskurs 1–3					
Humanistisk-samhällsvetenskaplig linje	9 599	19 100	28 958	27 333	25 020
Ekonomisk linje	2 660	5 413	7 610	7 551	7 169
Naturvetenskaplig linje	3 755	6 693	9 475	10 684	11 352
Teknisk linje	417	592	720	627	776
Summa	16 431	31 798	46 763	46 195	44 317
Årskurs 4					
Teknisk linje	—	—	—	219	136
Totalt	16 431	31 798	46 763	46 414	44 453

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 31

Tabell 4.8 Gymnasier vid allmänna läroverk: relativ fördelning (%) av samtliga elever ht 1928–1952

The upper secondary school level in the state secondary schools: relative distribution of all pupils, autumn term 1928–1952

År	3-årigt gymnasium			4-årigt gymnasium			Summa		Totalt	Därav kvinnliga elever
	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje		
1928	2,1	2,6	4,7	57,9	37,4	95,3	60,0	40,0	100	6,9
1929	6,7	11,1	17,8	53,5	28,6	82,1	60,2	39,7	100	10,5
1930	10,2	17,9	28,1	49,6	22,3	71,9	59,8	40,2	100	14,9
1931	12,5	22,8	35,3	46,7	18,0	64,7	59,2	40,8	100	18,7
1932	13,9	23,7	37,6	44,7	17,7	62,4	58,6	41,4	100	21,6
1933	14,4	25,2	39,6	42,9	17,5	60,4	57,3	42,7	100	24,1
1934	13,8	26,9	40,7	41,2	18,1	59,3	55,0	45,0	100	26,2
1935	13,2	27,9	41,1	40,5	18,4	58,9	53,7	46,3	100	27,4
1936	12,7	28,9	41,6	39,3	19,2	58,5	52,0	48,1	100	28,5
1937	12,1	29,4	41,5	38,2	20,2	58,4	50,3	49,6	100	29,6
1938	11,4	30,9	42,3	36,8	21,0	57,8	48,2	51,9	100	30,4
1939	10,3	32,2	42,5	35,6	21,9	57,5	45,9	54,1	100	32,1
1940	9,1	32,5	41,6	35,0	23,4	58,4	44,1	55,9	100	33,7
1941	8,2	33,4	41,6	34,2	24,2	58,4	42,4	57,6	100	35,0
1942	6,9	33,7	40,6	34,0	25,4	59,4	40,9	59,1	100	35,1
1943	6,2	35,4	41,6	32,6	25,9	58,5	38,8	61,3	100	35,4
1944	5,5	35,9	41,4	31,2	27,4	58,6	36,7	63,3	100	35,1
1945	5,9	36,5	42,4	30,5	27,1	57,6	36,4	63,6	100	35,7
1946	6,5	35,9	42,4	30,3	27,4	57,7	36,8	63,3	100	36,5
1947	6,8	36,1	42,9	30,4	26,7	57,1	37,2	62,8	100	37,9
1948	7,0	36,3	43,3	31,6	25,1	56,7	38,6	61,4	100	39,3
1949	7,8	35,9	43,7	32,8	23,5	56,3	40,6	59,4	100	40,9
1950	8,6	35,3	43,9	33,6	22,5	56,1	42,2	57,8	100	41,5
1951	9,5	33,9	43,4	34,5	22,1	56,6	44,0	56,0	100	42,8
1952	10,1	33,2	43,3	34,6	22,0	56,6	44,7	55,2	100	43,2

Källa: Tabell 4.3

Tabell 4.9 Gymnasier vid allmänna läroverk: relativ fördelning (%) av de kvinnliga eleverna ht 1928–1952

The upper secondary school level in the state secondary schools: relative distribution of female pupils, autumn term 1928–1952

År	3-årigt gymnasium			4-årigt gymnasium			Summa		Totalt
	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Real-linje	
1928	6,0	4,3	10,3	73,2	16,5	89,7	79,2	20,8	100
1929	24,9	8,7	33,6	57,5	9,0	66,5	82,4	17,7	100
1930	29,6	11,4	41,0	54,2	4,8	59,0	83,9	16,2	100
1931	31,1	11,4	42,5	53,2	4,3	57,5	84,3	15,7	100
1932	32,0	12,7	44,7	51,8	3,5	55,3	83,8	16,2	100
1933	29,6	15,6	45,2	51,8	3,0	54,8	81,4	18,6	100
1934	26,2	17,6	43,8	53,1	3,2	56,3	79,3	20,8	100
1935	24,3	18,3	42,6	53,5	4,0	57,5	77,8	22,3	100
1936	23,1	17,8	40,9	54,5	4,6	59,1	77,6	22,4	100
1937	22,5	17,6	40,1	54,6	5,3	59,9	77,1	22,9	100
1938	21,5	18,3	39,8	53,6	6,5	60,1	75,1	24,8	100
1939	19,0	19,8	38,8	53,1	8,1	61,2	72,1	27,9	100
1940	16,1	19,9	36,0	53,6	10,4	64,0	69,7	30,3	100
1941	13,7	20,6	34,3	53,5	12,2	65,7	67,2	32,8	100
1942	11,0	20,8	31,8	54,3	13,9	68,2	65,3	34,7	100
1943	10,2	23,1	33,3	52,3	14,5	66,8	62,5	37,6	100
1944	8,8	24,9	33,7	51,2	15,1	66,3	60,0	40,0	100
1945	9,3	26,3	35,6	49,6	14,8	64,4	58,9	41,1	100
1946	10,6	25,6	36,2	48,4	15,4	63,8	59,0	41,0	100
1947	11,3	26,3	37,6	47,5	14,9	62,4	58,8	41,2	100
1948	11,8	25,4	37,2	48,5	14,3	62,8	60,3	39,7	100
1949	12,7	25,6	38,3	48,2	13,5	61,7	60,9	39,1	100
1950	13,9	24,6	38,5	49,0	12,5	61,5	62,9	37,1	100
1951	14,7	23,6	38,3	49,6	12,0	61,6	64,3	35,6	100
1952	15,5	22,5	38,0	49,5	12,4	61,9	65,0	34,9	100

Källa: Tabell 4.4

Tabell 4.10 Gymnasier vid allmänna läroverk: relativ fördelning (%) av eleverna ht 1953–1959

The upper secondary school level in the state secondary schools: relative distribution of pupils, autumn term 1953–1959

	3-årigt gymnasium				4-årigt gymnasium				Summa			Totalt
	Allmän linje	Latin linje	Real linje	Summa	Allmän linje	Latin linje	Real linje	Summa	Allmän linje	Latin linje	Real linje	
Samtliga elever												
1953	—	10,3	31,1	41,4	3,6	32,4	22,6	58,6	3,6	42,7	53,7	100
1954	3,8	9,7	26,8	40,3	6,4	29,9	23,4	59,7	10,2	39,6	50,2	100
1955	7,0	9,3	23,5	39,8	8,9	27,7	23,6	60,2	15,9	37,0	47,1	100
1956	9,4	9,3	20,3	39,0	11,0	25,7	24,3	61,0	20,4	35,0	44,6	100
1957	9,7	9,4	20,1	39,2	11,1	24,4	25,3	60,8	20,8	33,8	45,4	100
1958	9,5	9,5	20,5	39,5	11,0	23,0	26,5	60,5	20,5	32,5	47,0	100
1959	9,2	9,5	21,5	40,2	10,7	21,5	27,6	59,8	19,9	31,0	49,1	100
Kvinnliga elever												
1953	—	15,5	21,2	36,7	3,6	46,1	13,7	63,3	3,6	61,6	34,9	100
1954	4,2	14,3	16,7	35,2	7,0	42,7	15,1	64,8	11,2	57,0	31,8	100
1955	8,2	13,7	13,7	35,6	9,4	39,4	15,6	64,4	17,6	53,1	29,3	100
1956	11,0	13,4	11,0	35,4	11,7	37,0	15,9	64,6	22,6	50,4	27,0	100
1957	11,6	14,0	10,9	36,4	12,1	35,7	15,8	63,6	23,7	49,6	26,7	100
1958	11,6	14,2	11,6	37,4	12,2	33,7	16,7	62,6	23,8	47,9	28,3	100
1959	11,3	14,5	13,0	38,8	11,8	32,0	17,4	61,2	23,1	46,5	30,4	100

Källa: Tabell 4.5

Tabell 4.11 Elever i fackskolan den 15 september 1963–1970

Pupils in continuation schools, 15th September 1963–1970

Anmärkning. Åren 1963–1964 motsvarades social linje av allmän, ekonomisk linje av merkantil och teknisk linje av teknisk fackskola.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Samtliga elever								
Social linje								
Språklig gren	124	.	1 239	2 549	3 786	5 612	5 751	5 391
Naturvetenskaplig gren	163	.	1 620	2 738	4 543	6 709	8 965	11 191
Samhällsvetenskaplig gren	—	.	285	579	876	1 141	2 102	2 554
Övriga grenar ¹	211	.	11	8	—	—	10	22
Summa	498	1 411	3 155	5 874	9 205	13 462	16 828	19 158
Ekonomisk linje								
Åk 1 (ej grendifferent.)	374	704	1 762	2 637	3 149	3 919	4 648	5 342
Åk 2	—	318	(607)	(1 539)	(2 336)	(2 814)	(3 477)	(4 119)
Ekonomisk språklig gren	—	—	206	560	834	824	901	1 011
Kameral gren	—	—	208	429	733	915	1 208	1 422
Distributiv gren	—	—	140	520	699	964	1 195	1 510
Administrativ gren	—	—	53	30	70	111	173	176
Summa	374	1 022	2 369	4 176	5 485	6 733	8 125	9 461
Teknisk linje								
Maskinteknisk gren	233	649	1 445	2 170	2 547	2 446	2 944	3 727
Byggnadsteknisk gren	226	649	1 265	1 827	1 591	1 525	1 487	1 581
Husbyggnadsteknisk gren	—	—	224	496	734	755	517	569
Elkraftsteknisk gren	—	47	65	222	329	360	402	505
Elteknisk ² gren	159	420	905	1 610	1 922	2 183	2 780	3 000
Kemiteknisk gren	38	95	262	421	558	598	538	550
Summa	656	1 860	4 166	6 746	7 681	7 867	8 668	9 932
Totalsumma	1 528	4 293	9 690	16 796	22 371	28 062	33 621	38 551
Kvinnliga elever								
Social linje								
Språklig gren	92	.	978	2 121	3 151	4 697	4 913	4 655
Naturvetenskaplig gren	105	.	1 151	1 884	2 905	4 271	6 240	8 202
Samhällsvetenskaplig gren	—	.	195	402	605	735	1 475	1 863
Övriga grenar ¹	153	.	11	—	—	—	8	16
Summa	350	1 021	2 335	4 407	6 661	9 703	12 636	14 736
Ekonomisk linje								
Åk 1 (ej grendifferent.)	231	407	955	1 455	1 573	2 000	2 332	2 703
Åk 2	—	191	(351)	(833)	(1 261)	(1 362)	(1 710)	(2 028)
Ekonomisk språklig gren	—	—	203	547	819	807	888	985
Kameral gren	—	—	88	151	264	311	448	552
Distributiv gren	—	—	25	115	146	183	288	416
Administrativ gren	—	—	35	20	32	61	86	75
Summa	231	598	1 306	2 288	2 834	3 362	4 042	4 731
Teknisk linje								
Kemiteknisk gren	15	23	80	128	142	114	112	128
Övriga grenar ³	14	31	61	113	88	77	81	73
Summa	29	54	141	241	230	191	193	201
Samtliga kvinnliga elever	610	1 673	3 782	6 936	9 725	13 256	16 871	19 668

1) År 1963: socialekon. gren; åren 1965–1966 konsumentekon. gren; åren 1969–1970 estetisk gren.

2) Före 1968 benämnd teleteknisk gren.

3) Maskin-, byggnads-, husbyggnads-, elkrafts- och elteknisk gren.

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 33

Tabell 5.1 Högre flickskolor: elever ht 1908–1927

Higher girls' schools: pupils, autumn term 1908–1927

Anmärkning. Avser enskilda högre flickskolor under läroverksöverstyrelsens respektive SÖs inseeende. Fr o m 1918 ingår även Statens normalskola för flickor.

År	Förberedande klasser ¹	Därav pojkar	Flickskoleklasser (1–8)	Därav pojkar ²	Fortsättningsklass ³	Real-skoleklasser ⁴	Gymnasium	Därav latingymnasium	Samtliga elever
1908	3 608	..	11 501	..	34	..	407	..	15 550
1909	4 090	1 487	11 685	..	49	295	438	404	16 557
1910	4 219	1 552	12 039	..	63	257	516	464	17 094
1911	4 180	1 541	12 350	..	111	272	572	504	17 485
1912	4 309	1 567	12 707	..	97	276	591	515	17 980
1913	4 518	1 703	13 218	..	87	320	649	565	18 792
1914	4 709	1 743	13 607	..	73	340	646	564	19 375
1915	4 936	1 854	14 148	..	57	340	714	637	20 195
1916	5 100	1 965	14 963	..	70	343	807	719	21 283
1917	5 452	2 025	15 936	43	45	356	826	741	22 615
1918	6 066	2 175	17 526	47	20	352	814	729	24 778
1919	6 610	2 319	18 591	47	52	349	909	830	26 511
1920	6 626	2 292	19 425	32	425		878	793	27 354
1921	6 348	2 119	20 163	47	439		958	878	27 908
1922	6 075	1 981	20 524	46	413		1 097	1 017	28 109
1923	5 942	1 908	20 700	48	426		1 279	1 183	28 347
1924	5 887	1 845	20 514	25	433		1 379	1 289	28 213
1925	5 866	1 866	20 653	11	234		1 345	1 259	28 098
1926	5 794	1 818	20 479	5	206		1 243	1 167	27 722
1927	5 569	1 647	20 626	4	218		1 158	1 092	27 571

1) Fr o m 1909 inkl. kindergarten.

2) Huvudsakligen i klass 1.

3) Praktisk avslutningsklass (den s k nionde klassen) m m.

4) Inkl. förberedande gymnasieklasser m m.

Källor: 1908 : Riksdagstryck: SäU 1909:2, nr 4.

1909–1916: 1918 års skolkommissons betänkande. Del 3, tabell 23

1917 : Privatläroverken 1917/18

1918–1919: Statens normalskola för flickor och privatläroverken 1918/19–1919/20

1920–1921: Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk . . . 1920/21–1921/22

1922–1927: Det högre skolväsendet 1927/28

Tabell 5.2 Enskilda högre flickskolor: elever ht 1928–1939

Private higher girls' schools: pupils, autumn term 1928–1939

Anmärkning. Förutom enskilda skolor under SÖs inseeende ingår även Statens normalskola för flickor. För kommunala flickskolor se tabell 5.4. För flickskolelinjer vid andra skolor se tabell 5.6.

År	Förberedande klasser ¹	Därav pojkar	Flickskoleklasser					Realskoleklasser	Gymnasium ⁴	Övriga klasser ⁵	Samtliga elever
			6-årig flickskola	7-årig flickskola	8-årig flickskola	Samtliga elever i flickskoleklasser ²	Därav pojkar ³				
1928	4 698	1 350	10	121	20 241	20 372	100	79	1 067	124	26 340
1929	3 821	1 112	18	151	19 426	19 595	100	114	958	128	24 616
1930	2 942	936	16	221	18 436	18 673	92	122	846	129	22 712
1931	3 162	795	19	799	15 489	16 307	—	140	784	167	20 560
1932	2 756	666	39	2 399	12 163	14 601	4	164	794	183	18 498
1933	2 522	610	132	4 029	9 468	13 629	—	171	816	198	17 336
1934	2 430	564	144	5 025	6 819	11 988	2	206	815	209	15 648
1935	2 173	462	256	6 462	4 401	11 119	5	235	825	209	14 561
1936	1 989	423	284	7 165	2 551	10 000	—	230	823	209	13 251
1937	1 732	366	362	7 512	1 211	9 085	—	211	824	218	12 070
1938	1 412	287	413	7 524	217	8 154	—	222	803	217	10 808
1939	654	112	218	3 131	20	3 369	—	230	726	142	5 121

1) Inkl. kindergarten. De förberedande klasserna var ursprungligen 3, men en fjärde förberedande klass började inrättas, då den 8-åriga flickskolan avvecklades.

2) Inkl. elever som deltagit i förberedande gymnasieundervisning i 6-, 7- eller 8-årig flickskola.

3) Huvudsakligen i klass 1.

4) Jfr tabell 5.8.

5) Förutom fortsättningsklasser och praktiska linjer även folkskoleklasser inom Statens normalskola. Den första klassen av detta slag inrättades ht 1928 i stället för den första av de förberedande klasserna, vilka började avvecklas.

Källor: 1928–1935: Det högre skolväsendet 1935/36

1936–1939: SÖSKA H VI ba:4

Tabell 5.3 Enskilda högre flickskolor: elever ht 1940–1959
Private higher girls' schools: pupils, autumn term 1940–1959

Anmärkning. Statens normalskola för flickor ingår t o m 1942.

År	Förbe- redande klasser ¹	Därav pojkar	Flickskole- klasser		Samtliga flickskole- klasser	Realskole- klasser ²	Gymna- sium ³	Övriga klasser ⁴	Samtliga elever
			6-årig lärokurs	7-årig lärokurs					
1940	605	100	208	2 991	3 199	207	683	132	4 826
1941	554	90	203	2 906	3 109	243	660	136	4 702
1942	585	105	182	2 560	2 742	225	668	149	4 369
1943	637	111	176	1 802	1 978	172	671	13	3 471
1944	452	12	169	1 770	1 939	184	671	13	3 259
1945	358	13	194	1 602	1 796	195	653	5	3 007
1946	366	11	49	925	974	166	587	—	2 093
1947	350	11	48	971	1 019	171	602	—	2 142
1948	371	6	59	1 033	1 092	252	598	—	2 313
1949	415	11	64	1 085	1 149	271	618	—	2 453
1950	448	9	57	997	1 054	338	609	—	2 449
1951	468	10	74	1 021	1 095	415	581	—	2 559
1952	480	8	78	1 088	1 166	498	587	—	2 731
1953	536	9	35	1 151	1 186	162	597	—	2 481
1954 ⁵	542	8	25	1 156	1 181	—	601	—	2 324
1955	565	7	9	1 175	1 184	—	651	—	2 400
1956	558	10	7	1 054	1 061	—	696	—	2 315
1957	563	13	32	1 035	1 067	—	778	—	2 408
1958	532	2	69	1 034	1 103	—	846	—	2 481
1959	596	1	105	927	1 032	—	870	—	2 498

1) Inkl. kindergarten.

2) Se även not 1 till tabell 5.5.

3) Jfr tabell 5.8–5.9.

4) Dels folkskoleklasser i Statens normalskola för flickor ht 1940–42, dels praktiska klasser.

5) Redovisningen omlagd i källan. Fr o m 1954 har i tabell 5.3 medräknats dels 4 skolor (3 fr o m 1956) som även i andra källor räknats som enskilda högre flickskolor, dels 3 enskilda flickskolor som vid denna tid enbart omfattade gymnasium. Fr o m 1954 redovisas inga realskoleklasser i dessa skolor.

Källa: SÖSKA H VI ba:4–5

Tabell 5.4 Kommunala flickskolor: elever ht 1929–1950
Municipal girls' schools: pupils, autumn term 1929–1950

År	6-årig lärokurs	7-årig lärokurs	Summa	Därv praktisk linje ¹
1929	—	176	176	7
1930	13	565	578	6
1931	36	959	995	5
1932	61	2 110	2 171	11
1933	121	2 687	2 808	33
1934	232	4 090	4 322	55
1935	324	4 634	4 958	40
1936	463	5 330	5 793	72
1937	526	6 050	6 576	119
1938	625	6 754	7 379	107
1939	864	11 488	12 352	120
1940	907	11 366	12 273	119
1941	922	11 318	12 240	118
1942	975	11 897	12 872	117
1943	1 033	12 703	13 736	116
1944	1 004	12 883	13 887	102
1945	979	13 122	14 101	89
1946	1 103	14 104	15 207	83
1947	1 207	14 429	15 636	81
1948	1 240	15 013	16 253	67
1949	1 386	15 804	17 190	55
1950	1 518	16 695	18 213	58

1) I 5⁶ och 6⁶ samt 6⁷ och 7⁷.

Källor: 1929–1935: Det högre skolväsendet 1935/36

1936–1950: SÖSKA H VI ba:4

Tabell 5.5 Kommunala flickskolor: elever ht 1951–1959
Municipal girls' schools: pupils, autumn term 1951–1959

År	Realskolelinje			Flickskolelinje				Därv pojkar ²	Samtliga elever	Därv praktisk linje ³
	4-årig lärokurs	5-årig lärokurs ¹	Summa	5-årig lärokurs	6-årig lärokurs	7-årig lärokurs	Summa			
1951	—	67	67	—	1 565	17 403	18 968	—	19 035	62
1952	—	134	134	—	1 635	17 990	19 625	—	19 759	74
1953	—	522	522	—	1 727	18 869	20 596	30	21 118	91
1954	—	589	589	—	1 861	19 494	21 355	51	21 944	101
1955	—	702	702	—	2 102	20 297	22 399	70	23 101	103
1956	35	772	807	70	2 388	21 338	23 796	87	24 603	123
1957	165	844	1 009	314	2 905	20 301	23 520	104	24 529	—
1958	347	773	1 120	1 006	3 591	17 748	22 345	87	23 465	—
1959	408	664	1 072	3 588	3 864	14 813	22 265	80	23 337	—

1) Fr o m 1953 inkl. 3 skolor, vilkas realskolelinje t o m 1952 redovisats i tabellerna för enskilda högre flickskolor.

2) Samskoleklass (7-årig lärokurs).

3) I 5⁶ och 6⁶ samt 6⁷ och 7⁷.

Källor: SÖSKA H VI ba:5.

Tabell 5.6 Flickskolelinjer inom olika skolformer: elever ht 1928–1959
 Girls' school lines in various types of school: pupils, autumn term 1928–1959

År	Statliga läroverk ¹	Kommunala flickskolor	Enskilda högre flickskolor ²	Övriga privatläroverk	Summa	Därav pojkar ³
1928	229	—	20 143	227	20 599	123
1929	222	176	19 373	237	20 008	123
1930	219	578	18 454	211	19 462	125
1931	193	995	16 114	178	17 480	—
1932	197	2 171	14 404	155	16 927	4
1933	196	2 808	13 533	147	16 684	—
1934	193	4 322	11 795	139	16 449	2
1935	194	4 958	10 925	132	16 209	5
1936	197	5 793	9 803	137	15 930	—
1937	200	6 576	8 885	139	15 800	—
1938	193	7 379	7 961	159	15 692	17
1939	190	12 352	3 179	180	15 901	19
1940	192	12 273	3 007	176	15 648	11
1941	188	12 240	2 921	164	15 513	9
1942	183	12 872	2 559	157	15 771	12
1943	179	13 736	1 978	177	16 070	16
1944	182	13 887	1 939	191	16 199	16
1945	181	14 101	1 796	201	16 279	15
1946	186	15 207	974	191	16 558	16
1947	195	15 636	1 019	209	17 059	18
1948	202	16 253	1 092	235	17 782	21
1949	228	17 190	1 149	291	18 858	39
1950	228	18 213	1 054	494	19 989	160
1951	235	18 968	1 095	501	20 799	178
1952	246	19 625	1 166	555	21 592	189
1953	283	20 596	1 186	568	22 633	222
1954	270	21 355	1 181	590	23 396	242
1955	279	22 399	1 184	911	24 773	390
1956	288	23 796	1 061	885	26 030	390
1957	244	23 520	1 067	854	25 685	411
1958	232	22 345	1 103	847	24 527	410
1959	252	22 265	1 032	817	24 366	364

1) Åren 1928–1942: Statens normalskola för flickor. Fr o m 1943 flickskolelinjen vid H. allm. läroverket statens normalskola och fr o m 1953 även flickskolelinjen vid H. allm. läroverket på Lidingö. Dessa ingår ej i tabell 3.3 och 3.5.

2) Jfr tabell 5.2–5.3, som t o m 1942 även omfattar Statens normalskola för flickor.

3) T o m 1949 huvudsakligen i åk 1; fr o m 1950 huvudsakligen i åk 7.

Källor: Statliga läroverk: SÖSKA H V b:10–11 samt H VI ba:3

Övriga skolor: tabell 5.2–5.4 samt 6.3

Tabell 5.7 Elever på samtliga flickskolelinjer efter kurslängd den 15 september 1960—1973**Pupils in all girls' school lines by length of course, 15th September 1960—1973**

Anmärkning. Tabellen omfattar statliga, kommunala och privata skolor. Elever i flickskolornas realskoleklasser ingår i tabell 3.6.

År	5-årig	6-årig	7-årig	Summa	Därav pojkar
1960	7 438	3 768	13 286	24 492	357
1961	11 375	3 231	9 893	24 499	314
1962	14 626	2 676	6 790	24 092	274
1963	14 666	2 104	4 059	20 829	217
1964	12 990	1 270	2 820	17 080	211
1965	9 744	765	2 004	12 513	147
1966	6 038	485	1 463	7 986	60
1967	3 390	344	1 108	4 842	38
1968	1 851	260	735	2 846	19
1969	1 121	182	307	1 610	12
1970	639	92	211	942	—
1971	266	—	52	318	—
1972	60	—	59	119	—
1973	—	—	26	26	—

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 17

Tabell 5.8 Gymnasier vid enskilda högre flickskolor: elever ht 1928–1952

The upper secondary school level in private higher girls' schools: pupils, autumn term 1928–1952

Anmärkning. För åren 1908–1927 se tabell 5.1.

År	3-årigt gymnasium				4-årigt gymnasium				Summa 3- och 4-årigt gymnasium			
	Latin-linje	Nyspråkl. linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Nyspråkl. linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Nyspråkl. linje	Real-linje	Total-s:a
1928	..	..	..	..	..	..	..	..	1 002	..	65	1 067
1929	..	..	..	..	..	..	..	..	873	..	85	958
1930	..	..	..	..	..	..	..	..	770	..	76	846
1931	202	..	8	210	511	..	63	574	713	..	71	784
1932	216	..	..	216	517	..	61	578	733	..	61	794
1933	211	..	..	211	550	..	55	605	761	..	55	816
1934	145	30	..	175	551	16	73	640	696	46	73	815
1935	122	26	..	148	536	52	89	677	658	78	89	825
1936	125	27	..	152	527	66	78	671	652	93	78	823
1937	110	39	14	163	497	75	89	661	607	114	103	824
1938	87	44	24	155	473	72	103	648	560	116	127	803
1939	88	43	32	163	396	71	96	563	484	114	128	726
1940	85	36	40	161	338	72	112	522	423	108	152	683
1941	92	26	41	159	314	46	141	501	406	72	182	660
1942	102	16	51	169	303	38	158	499	405	54	209	668
1943	95	19	56	170	281	48	172	501	376	67	228	671
1944	93	25	65	183	266	50	172	488	359	75	237	671
1945	88	18	65	171	273	38	171	482	361	56	236	653
1946	86	21	52	159	244	34	150	428	330	55	202	587
1947	91	31	44	166	240	38	158	436	331	69	202	602
1948	87	31	40	158	231	49	160	440	318	80	200	598
1949	104	16	43	163	252	37	166	455	356	53	209	618
1950	116	11	45	172	274	17	146	437	390	28	191	609
1951	95	14	39	148	271	26	136	433	366	40	175	581
1952	76	12	30	118	288	28	153	469	364	40	183	587

Källor: 1928–1931: Det högre skolväsendet 1935/36

1932–1934: SÖSKA H VI ba:4

1935 : Det högre skolväsendet 1935/36

1936–1952: SÖSKA H VI ba:4–5

Tabell 5.9 Gymnasier vid enskilda högre flickskolor: elever ht 1953–1959

The upper secondary school level in private higher girls' schools: pupils, autumn term 1953–1959

År	Allmän linje	Latinlinje	Nyspråklig linje	Reallinje	Summa
3-årigt gymnasium					
1953	—	76	6	30	112
1954	—	53	—	27	80
1955	10	73	—	31	114
1956	31	74	—	40	145
1957	52	78	—	48	178
1958	73	79	—	52	204
1959	71	74	—	51	196
4-årigt gymnasium					
1953	16	295	29	145	485
1954	31	293	61	136	521
1955	55	331	21	130	537
1956	85	358	—	108	551
1957	102	385	—	113	600
1958	133	370	—	139	642
1959	156	374	—	144	674
Summa 3- och 4-årigt gymnasium					
1953	16	371	35	175	597
1954	31	346	61	163	601
1955	65	404	21	161	651
1956	116	432	—	148	696
1957	154	463	—	161	778
1958	206	449	—	191	846
1959	227	448	—	195	870

Källa: SÖSKA H VI ba:5

Tabell 5.10 Kvinnliga gymnasieelever inom olika skolformer ht 1909–1927

Female upper secondary school pupils in different types of school, autumn term 1909–1927

År	Allmänna läroverk ¹	Enskilda högre flickskolor	Privatläroverk utom flickskolor	Summa ²
1909	—	438	..	438
1910	—	516	..	516
1911	—	572	..	572
1912	—	591	..	591
1913	—	649	..	649
1914	—	646	..	646
1915	—	714	..	714
1916	—	807	333	1 140
1917	—	826	354	1 180
1918	—	814	354	1 168
1919	—	909	344	1 253
1920	11	878	315	1 204
1921	37	958	366	1 361
1922	63	1 097	438	1 598
1923	162	1 279	540	1 981
1924	307	1 379	565	2 251
1925	406	1 345	575	2 326
1926	404	1 243	539	2 186
1927	387	1 158	501	2 046

1) Inkl. kommunala gymnasier.

2) Före 1915 exkl. andra privatläroverk än flickskolor.

Källor: Tabell 4.2, 5.1, 6.1 och 6.2

Tabell 5.11 Kvinnliga gymnasieelever inom olika skolformer ht 1928–1959
Female upper secondary school pupils in different types of school, autumn term 1928–1959

År	Allmänna läroverk ¹	Enskilda högre flickskolor ²	Privatläroverk utom flickskolor	Summa
1928	467	1 067	503	2 037
1929	715	958	476	2 149
1930	1 090	846	398	2 334
1931	1 488	784	374	2 646
1932	1 891	794	388	3 073
1933	2 344	816	438	3 598
1934	2 790	815	442	4 047
1935	3 154	825	478	4 457
1936	3 414	823	478	4 715
1937	3 657	824	473	4 954
1938	3 866	803	487	5 156
1939	4 202	726	497	5 425
1940	4 523	683	538	5 744
1941	4 889	660	603	6 152
1942	4 918	668	628	6 214
1943	4 915	671	683	6 269
1944	4 870	671	691	6 232
1945	5 003	653	691	6 347
1946	5 081	587	745	6 413
1947	5 434	602	788	6 824
1948	5 905	598	850	7 353
1949	6 462	618	848	7 928
1950	6 940	609	880	8 429
1951	7 652	581	914	9 147
1952	8 258	587	1 001	9 846
1953	9 459	597	1 080	11 136
1954	10 812	601	1 200	12 613
1955	11 943	651	1 287	13 881
1956	13 391	696	1 302	15 389
1957	14 926	778	1 404	17 108
1958	17 015	846	1 552	19 413
1959	19 959	870	1 732	22 561

1) Inkl. kommunala gymnasier.

2) Inga gymnasier fanns vid de kommunala flickskolorna.

Källor: Tabell 4.4, 4.5, 5.8, 5.9, 6.6 och 6.8

Tabell 6.1 Högre goss- och samskolor: elever ht 1916–1927

Private higher boys' schools and co-educational schools: pupils, autumn term 1916–1927

År	Förberedande klasser ¹		Elementarskolan ²		Gymnasiet ³		Samtliga elever			Därav på flickskolelinje ⁴	Kvinnliga elever i % av samtl.
	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Samt - liga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Summa		
1916	504	236	2 081	825	1 624	333	2 815	1 394	4 209	43	33,1
1917	538	243	2 164	844	1 682	350	2 947	1 437	4 384	59	32,8
1918	623	272	2 249	890	1 625	340	2 995	1 502	4 497	61	33,4
1919	820	310	2 526	960	1 676	326	3 426	1 596	5 022	56	31,8
1920	883	327	2 851	1 089	1 700	309	3 709	1 725	5 434	156	31,7
1921	899	335	2 750	1 043	1 767	360	3 678	1 738	5 416	161	32,1
1922	839	304	2 664	1 006	1 900	426	3 667	1 736	5 403	175	32,1
1923	818	309	2 645	1 004	2 107	536	3 721	1 849	5 570	178	33,2
1924	846	310	2 767	1 058	2 218	561	3 902	1 929	5 831	169	33,1
1925	824	302	2 752	1 072	2 210	571	3 841	1 945	5 786	195	33,6
1926	713	306	2 572	1 062	2 125	537	3 505	1 905	5 410	202	35,2
1927	664	285	2 571	1 070	2 056	499	3 437	1 854	5 291	175	35,0

1) Inkl. kindergarten.

2) Klasser motsvarande real- eller flickskola.

3) Jfr tabell 6.4.

4) Inkl. ett fåtal pojkar.

Källor: 1916 : De kommunala mellanskolorna och privatläroverken 1916/17

1917–1918: Privatläroverken 1917/18–1918/19

1919 : Statens normalskola för flickor och privatläroverken 1919/20

1920–1921: Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk 1920/21–1921/22

1922–1927: Det högre skolväsendet 1927/28

Tabell 6.2 Enskilda mellanskolor: elever ht 1916–1927

Private intermediate schools: pupils, autumn term 1916–1927

År	Förberedande klasser		Elementarskolan ¹		Gymnasiet ²		Samtliga elever			Kvinnliga elever i % av samtl.
	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Summa	
1916	270	121	2 357	1 204	—	—	1 302	1 325	2 627	50,4
1917	304	134	2 445	1 251	14	4	1 374	1 389	2 763	50,3
1918	254	108	2 411	1 287	61	14	1 317	1 409	2 726	51,7
1919	263	121	2 537	1 268	87	18	1 480	1 407	2 887	48,7
1920	84	28	1 403	680	26	6	799	714	1 513	47,2
1921	90	29	1 276	586	18	6	763	621	1 384	44,9
1922	98	24	1 240	588	14	12	728	624	1 352	46,2
1923	107	33	1 202	574	13	4	711	611	1 322	46,2
1924	100	31	1 076	517	14	4	638	552	1 190	46,4
1925	87	21	1 069	517	9	4	623	542	1 165	46,5
1926	73	15	946	452	5	2	555	469	1 024	45,8
1927	62	14	904	416	14	2	548	432	980	44,1

1) Huvudsakligen klasser ledande till realskolexamen men fr o m år 1919 även några flickskolelinjer.

2) Med få undantag endast de lägsta ringarna av latinlinjen.

Källor: 1916 : De kommunala mellanskolorna och privatläroverken 1916/17

1917–1918: Privatläroverken 1917/18–1918/19

1919 : Statens normalskola för flickor och privatläroverken 1919/20

1920–1921: Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk 1920/21–1921/22

1922–1927: Det högre skolväsendet 1927/28

Tabell 6.3 Privatläroverk utom flickskolor: elever ht 1928–1959
Private secondary schools excluding girls' schools: pupils, autumn term 1928–1959

År	Förberedande klasser ¹		Realskola ²		Flickskolelinje ³		Gymnasium ⁴		Summa				Kvinnliga elever i % av samtl.
	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Totalt	Därav i enskild mellanskola	
1928	619	264	3 310	1 254	227	204	2 133 ⁴	503 ⁵	4 064	2 225	6 289	978	35,4
1929	511	220	3 186	1 173	237	214	2 165 ⁴	476 ⁵	4 016	2 083	6 099	910	34,2
1930	395	174	3 239	1 208	211	178	1 952	398	3 839	1 958	5 797	827	33,8
1931	555	240	3 130	1 173	178	178	1 954	374	3 852	1 965	5 817	685	33,8
1932	449	204	3 177	1 217	155	155	1 961	388	3 778	1 964	5 742	735	34,2
1933	370	168	3 140	1 198	147	147	2 001	438	3 707	1 951	5 658	731	34,5
1934	311	144	3 142	1 212	139	139	2 110	442	3 765	1 937	5 702	749	34,0
1935	311	136	3 084	1 165	132	132	2 206	478	3 822	1 911	5 733	766	33,3
1936	280	127	2 930	1 130	137	137	2 231	478	3 706	1 872	5 578	730	33,6
1937	272	120	2 774	1 076	139	139	2 257	473	3 634	1 808	5 442	684	33,2
1938	383	170	2 207	734	159	142	2 263	487	3 479	1 533	5 012	645	30,6
1939	366	179	2 147	694	180	161	2 290	497	3 452	1 531	4 983	647	30,7
1940	340	179	2 076	697	176	165	2 291	538	3 304	1 579	4 883	446	32,3
1941	303	166	2 070	711	164	155	2 370	603	3 272	1 635	4 907	469	33,3
1942	348	203	2 153	702	157	145	2 429	628	3 409	1 678	5 087	477	33,0
1943	345	190	2 847	992	177	161	2 547	683	3 890	2 026	5 916	488	34,2
1944	416	238	3 103	1 090	191	175	2 524	691	4 040	2 194	6 234	496	35,2
1945	472	253	3 267	1 116	201	186	2 501	691	4 195	2 246	6 441	489	34,9
1946	463	257	3 480	1 208	191	175	2 524	745	4 273	2 385	6 658	510	35,8
1947	512	282	3 523	1 241	209	191	2 566	788	4 308	2 502	6 810	514	36,7
1948	530	303	3 616	1 283	235	214	2 678	850	4 409	2 650	7 059	526	37,5
1949	506	291	3 781	1 381	291	252	2 706	848	4 512	2 772	7 284	619	38,1
1950	535	283	3 822	1 425	494	334	2 734	880	4 663	2 922	7 585	734	38,5
1951	549	294	3 989	1 557	501	323	2 785	914	4 736	3 088	7 824	874	39,5
1952	498	268	4 107	1 667	555	366	2 872	1 001	4 730	3 302	8 032	961	41,1
1953	499	259	4 298	1 871	568	376	3 028	1 080	4 807	3 586	8 393	1 055	42,7
1954	521	260	4 777	2 134	590	399	3 218	1 200	5 113	3 993	9 106	..	43,9
1955	469	232	4 629	1 997	911	591	3 418	1 287	5 320	4 107	9 427	..	43,6
1956	468	227	4 862	2 125	885	582	3 505	1 302	5 484	4 236	9 720	..	43,6
1957	454	215	5 113	2 203	854	547	3 744	1 404	5 796	4 369	10 165	..	43,0
1958	422	204	4 661	1 965	847	524	4 008	1 552	5 693	4 245	9 938	..	42,7
1959	409	185	4 246	1 843	817	533	4 472	1 732	5 651	4 293	9 944	..	43,2

1) Inkl kindergården. – 2) Inkl praktiska linjer åren 1933–38. – 3) Inkl handelsbetonad klass år 1939. – 4) Jfr tabell 6.5. Inkl 5 män och 2 kvinnor ht 1928 och 2 män och 3 kvinnor ht 1929 vid en enskild mellanskola. Därefter upphörde denna gymnasielinje. – 5) Jfr. not 4.

Källor: 1928–1935: Det högre skolväsendet 1935/36

1936–1959: SÖSKA H VI ba:4–5

Tabell 6.4 Gymnasier vid högre goss- och samskolor: elever ht 1916–1927

The upper secondary school level in private higher boys' schools and co-educational schools: pupils, autumn term 1916–1927

Anmärkning: Eleverna vid de enskilda samskolornas gymnasier redovisas dessa år endast i tabell 6.2.

År	Latingymnasiet			Realgymnasiet			Hela gymnasiet		Total- summa	Kvinnliga elever i % av samtl.
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor		
1916	596	198	794	695	135	830	1 291	333	1 624	20,5
1917	609	214	823	723	136	859	1 332	350	1 682	20,8
1918	569	222	791	716	118	834	1 285	340	1 625	20,9
1919	592	216	808	758	110	868	1 350	326	1 676	19,5
1920	633	203	836	758	106	864	1 391	309	1 700	18,2
1921	650	227	877	757	133	890	1 407	360	1 767	20,4
1922	713	277	990	761	149	910	1 474	426	1 900	22,4
1923	755	351	1 106	816	185	1 001	1 571	536	2 107	25,4
1924	849	390	1 239	808	171	979	1 657	561	2 218	25,3
1925	869	420	1 289	770	151	921	1 639	571	2 210	25,8
1926	867	432	1 299	721	105	826	1 588	537	2 125	25,3
1927	847	416	1 263	710	83	793	1 557	499	2 056	24,3

Källor: Se tabell 6.1

Tabell 6.5 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: samtliga elever ht 1928–1945

The upper secondary school level in private secondary schools other than girls' schools: all pupils, autumn term 1928–1945

År	3-årigt gymnasium				4-årigt gymnasium				Summa			
	Latin- linje	Nyspråkl. linje	Real- linje	Summa	Latin- linje	Nyspråkl. linje	Real- linje	Summa	Latin- linje	Nyspråkl. linje	Real- linje	Totalt
1928	..	..	..	..	..	..	..	..	1 318	—	815	2 133
1929	..	..	..	..	..	..	..	..	1 342	—	823	2 165
1930	..	..	..	..	..	..	..	..	1 171	—	781	1 952
1931	564	40	346	950	479	29	496	1 004	1 043	69	842	1 954
1932	554	32	322	908	516	17	520	1 053	1 070	49	842	1 961
1933	551	14	370	935	526	11	529	1 066	1 077	25	899	2 001
1934	553	59	420	1 032	503	19	556	1 078	1 056	78	976	2 110
1935	544	73	451	1 068	495	28	615	1 138	1 039	101	1 066	2 206
1936	413	—	315	728	694	—	809	1 503	1 107	—	1 124	2 231
1937	329	49	368	746	673	20	818	1 511	1 002	69	1 186	2 257
1938	278	51	377	706	711	—	846	1 557	989	51	1 223	2 263
1939	215	47	382	644	708	17	921	1 646	923	64	1 303	2 290
1940	181	50	378	609	690	16	976	1 682	871	66	1 354	2 291
1941	216	47	391	654	661	9	1 046	1 716	877	56	1 437	2 370
1942	214	46	382	642	687	7	1 093	1 787	901	53	1 475	2 429
1943	230	48	419	697	713	—	1 137	1 850	943	48	1 556	2 547
1944	227	39	440	706	709	—	1 109	1 818	936	39	1 549	2 524
1945	216	44	433	693	696	—	1 112	1 808	912	44	1 545	2 501

Källor: 1928–1930: Det högre skolväsendet 1935/36

1931–1945: SÖSKA H VI ba:4

Tabell 6.6 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: kvinnliga elever ht 1928–1945

The upper secondary school level in private secondary schools other than girls' schools: female pupils, autumn term 1928–1945

År	3-årigt gymnasium				4-årigt gymnasium				Summa			
	Latin-linje	Nyspråkl. linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Nyspråkl. linje	Real-linje	Summa	Latin-linje	Nyspråkl. linje	Real-linje	Totalt
1928	..	..	..	..	..	..	..	..	403	—	100	503
1929	..	..	..	..	..	..	..	..	384	—	92	476
1930	..	..	..	..	..	..	..	..	305	—	93	398
1931	126	22	32	180	118	7	69	194	244	29	101	374
1932	150	19	32	201	118	1	68	187	268	20	100	388
1933	189	8	36	233	123	—	82	205	312	8	118	438
1934	184	32	37	253	104	1	84	189	288	33	121	442
1935	179	40	34	253	120	4	101	225	299	44	135	478
1936	168	—	29	197	181	—	100	281	349	—	129	478
1937	120	31	43	194	194	—	85	279	314	31	128	473
1938	101	30	52	183	208	—	96	304	309	30	148	487
1939	83	25	56	164	222	1	110	333	305	26	166	497
1940	71	25	57	153	241	1	143	385	312	26	200	538
1941	93	31	63	187	252	1	163	416	345	32	226	603
1942	93	36	71	200	272	1	155	428	365	37	226	628
1943	107	34	82	223	291	—	169	460	398	34	251	683
1944	118	22	87	227	288	—	176	464	406	22	263	691
1945	104	27	82	213	301	—	177	478	405	27	259	691

Källor: 1928–1930: Det högre skolväsendet 1935/36
 1931–1945: SÖSKA H VI ba:4

Tabell 6.7 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: samtliga elever ht 1946–1959

The upper secondary school level in private secondary schools other than girls' schools: all pupils, 1946–1959

År	Allmän linje	Latinlinje	Nyspråklig linje	Reallinje	Summa
2-årigt gymnasium					
1946	—	7	—	24	31
1947	—	16	—	29	45
1948	—	14	—	23	37
1949	—	34	—	48	82
1950	—	44	—	53	97
1951	—	42	—	46	88
1952	—	39	—	48	87
1953	—	40	—	28	68
1954	—	35	—	27	62
1955	—	36	—	30	66
1956	—	31	—	24	55
1957	—	27	—	27	54
1958	—	21	—	24	45
1959	—	19	—	23	42
3-årigt gymnasium					
1946	—	255	—	397	652
1947	—	223	47	347	617
1948	—	249	46	361	656
1949	16	233	36	343	628
1950	85	222	24	354	685
1951	131	460	20	572	1 183
1952	130	507	15	517	1 169
1953	124	517	15	526	1 182
1954	281	501	8	497	1 287
1955	363	504	—	452	1 319
1956	401	447	—	428	1 276
1957	459	405	—	414	1 278
1958	458	391	—	413	1 262
1959	513	412	—	473	1 398
4-årigt gymnasium					
1946	—	771	—	1 070	1 841
1947	—	842	—	1 062	1 904
1948	—	887	—	1 098	1 985
1949	—	913	3	1 080	1 996
1950	—	897	2	1 053	1 952
1951	—	688	2	824	1 514
1952	13	722	1	880	1 616
1953	73	786	—	919	1 778
1954	117	785	—	967	1 869
1955	153	870	—	1 010	2 033
1956	248	874	—	1 052	2 174
1957	288	961	—	1 163	2 412
1958	314	1 040	—	1 347	2 701
1959	407	1 093	—	1 532	3 032
Summa 2-, 3- och 4-årigt gymnasium					
1946	—	1 033	—	1 491	2 524
1947	—	1 081	47	1 438	2 566
1948	—	1 150	46	1 482	2 678
1949	16	1 180	39	1 471	2 706
1950	85	1 163	26	1 460	2 734
1951	131	1 190	22	1 442	2 785
1952	143	1 268	16	1 445	2 872
1953	197	1 343	15	1 473	3 028
1954	398	1 321	8	1 491	3 218
1955	516	1 410	—	1 492	3 418
1956	649	1 352	—	1 504	3 505
1957	747	1 393	—	1 604	3 744
1958	772	1 452	—	1 784	4 008
1959	920	1 524	—	2 028	4 472

Tabell 6.8 Gymnasier vid andra privatläroverk än flickskolor: kvinnliga elever ht 1946–1959

The upper secondary level in private secondary schools other than girls' schools: female pupils, 1946–1959

År	Allmän linje	Latinlinje	Nyspråklig linje	Reallinje	Summa
2-årigt gymnasium					
1946	—	4	—	3	7
1947	—	10	—	8	18
1948	—	7	—	10	17
1949	—	15	—	15	30
1950	—	24	—	16	40
1951	—	27	—	11	38
1952	—	24	—	7	31
1953	—	24	—	5	29
1954	—	17	—	8	25
1955	—	18	—	12	30
1956	—	16	—	8	24
1957	—	15	—	5	20
1958	—	15	—	11	26
1959	—	15	—	14	29
3-årigt gymnasium					
1946	—	132	—	76	208
1947	—	109	31	72	212
1948	—	119	26	63	208
1949	1	118	24	61	204
1950	28	111	18	71	228
1951	45	287	18	148	498
1952	42	329	14	170	555
1953	45	334	14	182	575
1954	125	341	8	150	624
1955	163	333	—	119	615
1956	190	301	—	110	601
1957	221	265	—	95	581
1958	215	263	—	97	575
1959	235	290	—	116	641
4-årigt gymnasium					
1946	—	348	—	182	530
1947	—	369	—	189	558
1948	—	408	—	217	625
1949	—	412	1	201	614
1950	—	395	1	216	612
1951	—	240	—	138	378
1952	7	259	—	149	415
1953	17	307	—	152	476
1954	38	326	—	187	551
1955	47	387	—	208	642
1956	63	416	—	198	677
1957	84	478	—	241	803
1958	120	540	—	291	951
1959	158	555	—	349	1 062
Summa 2-, 3- och 4-årigt gymnasium					
1946	—	484	—	261	745
1947	—	488	31	269	788
1948	—	534	26	290	850
1949	1	545	25	277	848
1950	28	530	19	303	880
1951	45	554	18	297	914
1952	49	612	14	326	1 001
1953	62	665	14	339	1 080
1954	163	684	8	345	1 200
1955	210	738	—	339	1 287
1956	253	733	—	316	1 302
1957	305	758	—	341	1 404
1958	335	818	—	399	1 552
1959	393	860	—	479	1 732

Tabell 7.1 Mogenhetsexamen: samtliga godkända åren 1864–1909

Maturity examination: all passes 1864–1909

Anmärkning. L = Latinlinje, R = Reallinje.

År	Allmänna läroverk ¹		Enskilda skolor ²		Privatister		Samtliga		Summa
	L	R	L	R	L	R	L	R	
1864	65	15	—	—	1	—	66	15	81
1865	178	27	7	3	—	3	185	33	218
1866	229	58	9	6	7	4	245	68	313
1867	252	63	20	3	23	8	295	74	369
1868	339	65	18	15	33	9	390	89	479
1869	388	47	16	7	29	7	433	61	494
1870	386	59	27	14	22	7	435	80	515
1871	473	66	25	4	48	13	546	83	629
1872	462	50	24	12	38	5	524	67	591
1873	474	46	34	16	36	4	544	66	610
1874	494	53	36	6	56	12	586	71	657
1875	420	53	19	19	54	16	493	88	581
1876	389	47	17	9	47	12	453	68	521
1877	397	53	36	13	66	12	499	78	577
1878	372	64	30	18	47	21	449	103	552
1879	369	85	26	15	47	19	442	119	561
1880	466	85	33	11	49	14	548	110	658
1881	467	110	37	13	30	31	534	154	688
1882	516	161	39	15	36	27	591	203	794
1883	540	167	41	12	44	24	625	203	828
1884	528	122	44	12	56	16	628	150	778
1885	602	110	44	6	51	18	697	134	831
1886	539	104	55	11	54	13	648	128	776
1887	563	111	55	5	42	28	660	144	804
1888	588	124	54	12	52	19	694	155	849
1889	509	133	65	12	34	14	608	159	767
1890	483	136	55	8	46	11	584	155	739
1891	457	114	33	15	31	12	521	141	662
1892	447	118	49	15	27	20	523	153	676
1893	448	153	47	21	36	19	531	193	724
1894	384	162	54	8	33	11	471	181	652
1895	417	176	56	20	49	29	522	225	747
1896	391	171	62	13	35	33	488	217	705
1897	443	254	56	18	42	26	541	298	839
1898	464	275	56	25	28	34	548	334	882
1899	424	279	57	41	33	20	514	340	854
1900	489	314	63	42	31	29	583	385	968
1901	486	334	79	38	24	33	589	405	994
1902	505	341	72	36	44	35	621	412	1 033
1903	515	380	87	50	36	54	638	484	1 122
1904	478	455	109	48	44	62	631	565	1 196
1905	509	534	118	52	45	64	672	650	1 322
1906	478	564	129	66	54	76	661	706	1 367
1907	541	630	154	91	56	47	751	768	1 519
1908	546	689	175	121	44	47	765	857	1 622
1909	526	736	182	127	40	55	748	918	1 666

1) Avser läroverkets egna elever.

2) Med dimissionsrätt.

Källa: Statens allmänna läroverk 1911/12, tabell 39

Tabell 7.2 Mogenhetsexamen: godkända kvinnliga examinander åren 1871–1909
Maturity examination: passes among female candidates 1871–1909

Anmärkning. L = Latinlinje, R = Reallinje. Vt 1871 avlades denna examen för första gången av en kvinna.

År	Allmänna läroverk ¹		Enskilda skolor ²		Privatister		Samtliga		Summa
	L	R	L	R	L	R	L	R	
1871	—	—	—	—	1	—	1	—	1
1872	—	—	—	—	2	—	2	—	2
1873	—	—	—	—	1	1	1	1	2
1874	—	—	—	—	5	—	5	—	5
1875	—	—	—	—	1	—	1	—	1
1876	—	—	1	1	—	1	1	2	3
1877	—	—	3	2	—	1	3	3	6
1878	—	—	3	1	—	—	3	1	4
1879	—	—	2	—	—	—	2	—	2
1880	—	—	3	—	2	1	5	1	6
1881	—	—	2	—	1	—	3	—	3
1882	—	—	7	—	3	—	10	—	10
1883	—	—	9	5	3	—	12	5	17
1884	—	—	9	1	5	2	14	3	17
1885	—	—	6	—	3	1	9	1	10
1886	—	—	12	2	6	2	18	4	22
1887	—	—	10	—	12	6	22	6	28
1888	—	—	21	3	7	—	28	3	31
1889	—	—	14	4	6	3	20	7	27
1890	—	—	17	—	12	—	29	—	29
1891	—	—	8	2	5	1	13	3	16
1892	—	—	11	1	3	—	14	1	15
1893	—	—	12	9	10	1	22	10	32
1894	—	—	14	5	14	1	28	6	34
1895	—	—	12	9	14	3	26	12	38
1896	—	—	21	4	11	4	32	8	40
1897	—	—	28	3	18	2	46	5	51
1898	—	—	33	6	10	5	43	11	54
1899	—	—	22	13	7	3	29	16	45
1900	—	—	31	8	13	2	44	10	54
1901	—	—	49	8	5	6	54	14	68
1902	—	—	38	11	6	5	44	16	60
1903	—	—	44	13	20	12	64	25	89
1904	—	—	52	12	26	12	78	24	102
1905	—	—	70	8	15	15	85	23	108
1906	—	—	69	9	25	14	94	23	117
1907	—	—	80	30	28	5	108	35	143
1908	—	—	99	18	17	7	116	25	141
1909	—	—	111	38	19	4	130	42	172

1) Avser läroverkets egna elever.

2) Med dimissionsrätt.

Källa: Statens allmänna läroverk 1911/12, tabell 39

Tabell 7.3 Studentexamen: samtliga godkända åren 1910–1951

Higher certificate examination: all passes 1910–1951

Anmärkning. L = Latinlinje, R = Reallinje. Examinander från nyspråklig linje har räknats till den linje (L eller R) som närmast motsvarat deras ämneskombination.

År	Allmänna läroverk ¹		Privatläroverk ²		Privatister		Samtliga		Summa
	L	R	L	R	L	R	L	R	
1910	497	637	179	134	41	56	717	827	1 544
1911	455	652	194	141	52	41	701	834	1 535
1912	510	675	242	161	51	46	803	882	1 685
1913	574	675	267	152	67	45	908	872	1 780
1914	542	728	282	176	64	44	888	948	1 836
1915	560	781	288	200	72	35	920	1 016	1 936
1916	581	752	318	184	58	34	957	970	1 927
1917	585	769	340	192	48	36	973	997	1 970
1918	601	742	380	219	53	38	1 034	999	2 033
1919	585	716	361	208	50	40	996	964	1 960
1920	600	770	394	183	66	35	1 060	988	2 048
1921	610	656	384	221	60	36	1 054	913	1 967
1922	574	715	412	205	63	51	1 049	971	2 020
1923	620	771	338	171	71	35	1 029	977	2 006
1924	577	798	521	209	60	47	1 158	1 054	2 212
1925	670	801	568	222	48	27	1 286	1 050	2 336
1926	803	820	594	239	52	28	1 449	1 087	2 536
1927	899	782	590	205	45	26	1 534	1 013	2 547
1928	941	773	570	185	75	24	1 586	982	2 568
1929	838	675	536	165	44	22	1 418	862	2 280
1930	833	617	549	194	33	22	1 415	833	2 248
1931	924	638	515	156	40	20	1 479	814	2 293
1932	1 012	660	431	149	48	21	1 491	830	2 321
1933	1 031	730	426	190	61	30	1 518	950	2 468
1934	1 070	821	416	163	54	44	1 540	1 028	2 568
1935	1 241	979	412	199	58	36	1 711	1 214	2 925
1936	1 392	1 191	452	240	73	38	1 917	1 469	3 386
1937	1 378	1 262	440	239	55	55	1 873	1 556	3 429
1938	1 371	1 368	401	236	62	40	1 834	1 644	3 478
1939	1 483	1 465	414	212	78	61	1 975	1 738	3 713
1940	1 396	1 611	419	273	66	74	1 881	1 958	3 839
1941	1 284	1 675	393	319	70	74	1 747	2 068	3 815
1942	1 333	1 746	324	304	87	83	1 744	2 133	3 877
1943	1 435	1 975	334	315	68	114	1 837	2 404	4 241
1944	1 368	2 052	325	336	77	101	1 770	2 489	4 259
1945	1 175	2 072	355	363	67	126	1 597	2 561	4 158
1946	1 216	2 092	321	340	85	100	1 622	2 532	4 154
1947	1 191	2 168	307	384	65	122	1 563	2 674	4 237
1948	1 112	2 206	308	349	58	108	1 478	2 663	4 141
1949	1 205	2 230	330	352	62	106	1 597	2 688	4 285
1950	1 331	2 254	381	347	67	117	1 779	2 718	4 497
1951	1 353	2 298	350	343	72	103	1 775	2 744	4 519

1) Avser läroverkets egna elever. Kommunala gymnasier ingår och fr o m 1929 även militära skolor.

2) Högre flickskolor och högre goss- och samskolor med dimissionsrätt.

Källor: Åren 1909–18 och 1920: Statens allmänna läroverk 1911/12–1917/18 samt 1919/20

År 1919 : Realskol- och studentexamina 1919

Åren 1921–22 : Allmänna läroverk 1920/21–1921/22

Åren 1923–36 : Det högre skolväsendet 1927/28–1935/36

Åren 1937 ff : SÖSKA H I ba:2 samt 9–13.

Tabell 7.4 Studentexamen: godkända kvinnliga examinander åren 1910–1951
 Higher certificate examination: passes among female candidates 1910–1951

Anmärkning. Se anm och noter till tabell 7.3.

År	Allmänna läroverk		Privatläroverk		Privatister		Samtliga		Summa
	L	R	L	R	L	R	L	R	
1910	—	—	115	48	19	5	134	53	187
1911	—	—	124	35	32	5	156	40	196
1912	—	—	150	37	25	6	175	43	218
1913	—	—	166	41	33	5	199	46	245
1914	—	—	179	49	33	9	212	58	270
1915	—	—	175	77	28	8	203	85	288
1916	—	—	191	39	27	9	218	48	266
1917	—	—	218	58	21	9	239	67	306
1918	—	—	246	59	15	4	261	63	324
1919	—	—	236	61	22	5	258	66	324
1920	—	—	281	54	37	5	318	59	377
1921	—	—	248	41	32	3	280	44	324
1922	2	—	286	55	22	5	310	60	370
1923	5	—	229	40	30	5	264	45	309
1924	19	3	362	54	23	5	404	62	466
1925	25	7	410	67	13	3	448	77	525
1926	55	9	426	73	25	2	506	84	590
1927	83	23	413	65	14	2	510	90	600
1928	87	31	400	42	28	1	515	74	589
1929	66	25	367	33	21	1	454	59	513
1930	57	23	351	37	9	—	417	60	477
1931	102	30	331	38	5	—	438	68	506
1932	259	42	249	42	18	3	526	87	613
1933	306	61	247	41	21	4	574	106	680
1934	326	66	262	29	7	—	595	95	690
1935	487	123	264	34	18	4	769	161	930
1936	492	169	252	47	25	1	769	217	986
1937	553	189	280	44	14	2	847	235	1 082
1938	617	178	235	38	22	—	874	216	1 090
1939	679	235	261	51	25	10	965	296	1 261
1940	634	251	272	46	24	16	930	313	1 243
1941	651	263	238	71	23	6	912	340	1 252
1942	687	320	207	75	30	9	924	404	1 328
1943	759	407	219	95	28	26	1 006	528	1 534
1944	761	437	201	82	34	16	996	535	1 531
1945	665	446	209	109	27	18	901	573	1 474
1946	650	512	217	98	34	20	901	630	1 531
1947	643	511	197	117	19	17	859	645	1 504
1948	652	552	188	96	25	16	865	664	1 529
1949	690	519	224	110	25	22	939	651	1 590
1950	759	642	242	100	29	23	1 030	765	1 795
1951	830	627	218	117	24	14	1 072	758	1 830

Källor: Se tabell 7.3

Tabell 7.5 Studentexamen: antal godkända åren 1952–1959
Higher certificate examination: number of passes 1952–1959

Anmärkning. A = Allmän linje inkl s k A-kombination (se kap 4.5), L = Latinlinje, R = Reallinje. Studentexamen på allmän linje kunde avläggas vid privatläroverk fr o m 1952 och vid allmänt läroverk fr o m 1957.

År	Allm läroverk inkl. militära skolor m m ¹			Privatläroverk ²			Privatister			Samtliga			
	A	L	R	A	L	R	A	L	R	A	L	R	Summa
Samtliga godkända													
1952	—	1 556	2 425	39	325	338	—	94	122	39	1 975	2 885	4 899
1953	—	1 714	2 440	56	343	331	—	78	111	56	2 135	2 882	5 073
1954	—	1 931	2 441	41	394	338	—	71	144	41	2 396	2 923	5 360
1955	—	2 137	2 846	65	385	316	—	94	114	65	2 616	3 276	5 957
1956	—	2 346	3 118	67	432	378	—	113	99	67	2 891	3 595	6 553
1957	1 282	2 224	2 762	159	416	290	9	67	98	1 450	2 707	3 150	7 307
1958	1 504	2 303	2 996	179	397	340	9	76	62	1 692	2 776	3 398	7 866
1959	1 631	2 420	3 230	208	434	411	34	75	55	1 873	2 929	3 696	8 498
Därav kvinnor													
1952	—	960	690	15	214	100	—	42	26	15	1 216	816	2 047
1953	—	1 022	670	21	222	104	—	42	28	21	1 286	802	2 109
1954	—	1 152	718	13	250	96	—	30	28	13	1 432	842	2 287
1955	—	1 379	818	27	242	105	—	50	20	27	1 671	943	2 641
1956	—	1 484	863	20	285	138	—	56	26	20	1 825	1 027	2 872
1957	627	1 446	742	80	260	72	5	34	18	712	1 740	832	3 284
1958	772	1 513	818	90	265	105	4	42	6	866	1 820	929	3 615
1959	866	1 613	913	110	278	129	18	44	8	994	1 935	1 050	3 979

1) H. allm. läroverk, kommunala gymnasier, försöks-gymnasier och militära skolor.

2) Med dimissionsrätt.

Källa: SÖSKA H I ba:11–13

Tabell 7.6 Studentexamen: antal godkända åren 1960–1969
Higher certificate examination: number of passes 1960–1969

Anmärkning. Avser examina vid samtliga statliga, kommunala och privata allmänna gymnasier. Privatister ingår. Studentexamen upphörde i princip i och med vt 1968, men vissa möjligheter att avlägga studentexamen fanns de två följande åren.

År	Allmän linje	Därav		Latin- linje	Därav halv- klass. gren	Real- linje	Därav			Summa
		språklig gren	social gren				biologisk gren	matemat. gren	social gren	
Samtliga godkända										
1960	1 989	765	1 224	3 109	2 330	4 038	1 985	1 685	283	9 136
1961	2 466	848	1 618	3 360	2 579	4 857	2 211	2 201	388	10 683
1962	2 820	888	1 932	3 806	2 837	6 100	2 834	2 750	465	12 726
1963	3 434	972	2 462	4 047	3 107	7 491	3 387	3 470	557	14 972
1964	4 451	1 195	3 256	4 128	3 061	8 603	3 840	3 987	653	17 182
1965	5 046	1 433	3 613	4 438	3 287	9 188	4 030	4 236	741	18 672
1966	6 110	1 645	4 465	4 219	3 170	9 754	4 250	4 294	907	20 083
1967	8 714	2 547	6 167	4 080	2 936	10 525	4 582	4 699	923	23 319
1968	10 143	2 821	7 322	3 872	2 747	11 212	4 914	4 744	1 193	25 227
1969	171	62	109	80	65	180	127	38	9	431
Därav kvinnor										
1960	1 040	513	527	2 160	1 668	1 092	707	217	133	4 292
1961	1 364	599	765	2 378	1 895	1 345	853	296	160	5 087
1962	1 632	657	975	2 748	2 118	1 826	1 133	422	248	6 206
1963	1 927	734	1 193	2 952	2 357	2 277	1 419	527	270	7 156
1964	2 600	913	1 687	3 050	2 324	2 577	1 534	690	309	8 227
1965	3 023	1 086	1 937	3 419	2 597	2 865	1 643	827	334	9 307
1966	3 783	1 295	2 488	3 278	2 532	3 235	1 854	841	461	10 296
1967 ¹	5 305	1 981	3 324	3 179	2 352	3 322	1 857	916	457	11 806
1968 ¹	6 127	2 277	3 850	3 135	2 273	3 491	1 869	928	600	12 753
1969 ¹	83	46	37	56	46	47	34	6	4	186

1) Åren 1967–69 särredovisades antalet kvinnor endast på vårterminerna. Det här angivna antalet kvinnor är sålunda något för lågt.
 Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 23

Tabell 7.7 Realskolexamen: antal godkända åren 1907–1933
Lower certificate examination: number of passes 1907–1933

Anmärkning. Namnet på denna examen ändrades från realskolexamen till realexamen genom 1928 års läroverksstadga...

År	Statliga skolor ¹		Kommunala mellanskolor ²		Enskilda skolor ²		Privatister		Samtliga		Summa
	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	
1907	998	--	.	.	--	--	87	63	1 085	63	1 148
1908	956	--	.	.	43	47	122	82	1 121	129	1 250
1909	965	45	.	.	61	61	163	113	1 189	219	1 408
1910	927	95	17	5	76	112	156	114	1 176	326	1 502
1911	892	123	25	9	97	159	184	108	1 198	399	1 597
1912	810	120	47	27	98	159	148	96	1 103	402	1 505
1913	776	131	91	91	119	160	155	72	1 141	454	1 595
1914	793	123	152	127	122	133	145	78	1 212	461	1 673
1915	736	103	161	155	95	166	137	70	1 129	494	1 623
1916	622	125	164	169	106	167	134	96	1 026	557	1 583
1917	692	119	187	162	79	188	129	101	1 087	570	1 657
1918	774	137	183	225	94	176	179	84	1 230	622	1 852
1919	863	130	286	306	91	171	185	103	1 425	710	2 135
1920	821	130	359	346	79	172	174	116	1 433	764	2 197
1921	1 001	136	445	475	85	136	193	94	1 724	841	2 565
1922	995	165	532	658	85	142	223	129	1 835	1 094	2 929
1923	977	176	683	800	92	132	166	86	1 918	1 194	3 112
1924	1 124	192	724	779	90	139	171	123	2 109	1 233	3 342
1925	1 119	173	731	919	119	127	185	140	2 154	1 359	3 513
1926	1 075	166	755	882	96	121	147	120	2 073	1 289	3 362
1927	1 057	167	808	910	80	82	120	67	2 065	1 226	3 291
1928	1 184	162	787	905	72	92	119	67	2 162	1 226	3 388
1929	1 530	153	777	920	97	98	107	114	2 511	1 285	3 796
1930	1 537	160	832	996	105	100	123	117	2 597	1 373	3 970
1931	1 581	367	723	919	108	85	122	133	2 534	1 504	4 038
1932	1 839	672	697	893	93	87	157	135	2 786	1 787	4 573
1933	2 166	903	677	892	92	123	177	110	3 112	2 028	5 140

1) Fr o m 1928 inkl. militära skolor.

2) Med examensrätt.

Källor: 1907–09: 1918 års skolkommissions betänkande, del 3, tabell 7

1910–19: Realskol- och studentexamina år 1919

1920. : Statens allmänna läroverk 1919/20

1921–22: Allmänna läroverk 1920/21–1921/22 samt realskol- och studentexamina 1921–22

1923–33: Det högre skolväsendet 1927/28; 1935/36

Tabell 7.8 Allmän realexamen: antal godkända åren 1934–1960
 General lower certificate examination: number of passes 1934–1960

Anmärkning. Tabellen omfattar icke vare sig praktisk eller särskild realexamen

År	Statliga skolor ¹		Kommunala skolor ^{2,4}		Enskilda skolor ^{3,4}		Privatister		Samtliga		Summa
	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	
1934	2 529	1 296	727	864	105	113	161	113	3 522	2 386	5 908
1935	2 643	1 541	605	862	108	137	201	109	3 557	2 649	6 206
1936	2 777	1 793	641	766	101	163	206	127	3 725	2 849	6 574
1937	2 797	1 952	676	854	100	139	163	121	3 736	3 066	6 802
1938	2 909	1 921	640	933	101	146	181	142	3 831	3 142	6 973
1939	2 756	1 932	625	932	90	139	214	144	3 685	3 147	6 832
1940	2 872	1 942	655	916	111	116	224	169	3 862	3 143	7 005
1941	2 904	1 956	695	1 030	87	108	252	220	3 938	3 314	7 252
1942	2 972	1 978	737	1 060	75	114	259	226	4 043	3 378	7 421
1943	3 013	2 144	760	1 032	81	121	297	261	4 151	3 558	7 709
1944	2 970	2 102	751	998	94	104	306	238	4 121	3 442	7 563
1945	2 919	2 033	859	1 023	81	121	432	365	4 291	3 542	7 833
1946	3 038	2 216	837	1 139	110	122	459	350	4 444	3 827	8 271
1947	3 290	2 382	912	1 223	130	123	406	302	4 738	4 030	8 768
1948	3 405	2 647	765	1 018	126	107	365	235	4 661	4 007	8 668
1949	3 717	3 037	589	874	157	108	311	229	4 774	4 248	9 022
1950	4 017	3 425	528	750	136	123	291	204	4 972	4 502	9 474
1951	4 236	3 965	496	597	126	153	262	199	5 120	4 914	10 034
1952	4 910	4 743	531	666	144	161	217	177	5 802	5 747	11 549
1953	5 381	5 167	597	745	132	210	207	121	6 317	6 243	12 560
1954	5 588	5 614	683	965	155	168	175	119	6 601	6 866	13 467
1955	5 908	5 982	737	1 142	176	177	202	126	7 023	7 427	14 450
1956	6 222	6 430	847	1 281	156	228	162	133	7 387	8 072	15 459
1957	6 470	6 555	872	1 453	193	228	217	137	7 752	8 373	16 125
1958	6 841	6 953	1 068	1 811	209	246	151	121	8 269	9 131	17 400
1959	7 867	8 083	1 481	2 123	263	266	173	87	9 784	10 559	20 343
1960	8 899	9 132	1 806	2 587	303	251	146	100	11 154	12 070	23 224

1) Inkl. militära skolor.

2) Kommunala och praktiska mellanskolor (realskolor), kommunala flickskolor, i folkskolan inbyggda realskolelinjer samt sångklasserna vid Stockholms folkskola.

3) Inkl. enskilda flickskolor.

4) Med examensrätt.

Källor: 1934–36: Det högre skolväsendet 1935/36

1937–60: SÖSKA H I ba:3 samt 14–16

Tabell 7.9 Praktisk realexamen: antal godkända åren 1934–1960

Practical lower certificate examination: number of passes 1934–1960

Anmärkning. Praktisk realexamen anordnades första gången vid praktiska mellanskolor vt 1934 och vid allmänna läroverk vt 1935. Tabellen omfattar icke särskild praktisk realexamen.

År	Handelslinje		Teknisk linje		Huslig linje		Övriga linjer ¹		Samtliga		Summa
	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	
1934	15	88	13	—	—	—	—	—	28	88	116
1935	39	82	86	—	—	—	—	—	125	82	207
1936	43	97	117	—	—	21	—	—	160	118	278
1937	80	169	170	—	—	72	—	—	250	241	491
1938	122	276	192	—	—	92	—	—	314	368	682
1939	158	333	190	2	—	114	—	—	348	449	797
1940	147	383	196	—	—	131	—	—	343	514	857
1941	196	383	243	—	—	114	—	—	439	497	936
1942	210	496	226	—	—	130	—	—	436	626	1 062
1943	232	497	217	—	—	117	—	—	449	614	1 063
1944	234	505	248	—	—	102	—	—	482	607	1 089
1945	247	588	222	—	—	105	—	—	469	693	1 162
1946	222	594	241	—	—	153	—	—	463	747	1 210
1947	243	675	278	—	—	133	—	—	521	808	1 329
1948	236	653	278	—	—	140	—	—	514	793	1 307
1949	230	646	307	—	—	123	—	—	537	769	1 306
1950	258	608	306	1	—	128	—	—	564	737	1 301
1951	271	655	322	1	—	158	—	—	593	814	1 407
1952	270	760	385	—	—	210	—	—	655	970	1 625
1953	320	695	349	6	—	228	—	—	669	929	1 598
1954	286	803	461	1	—	197	21	8	768	1 009	1 777
1955	364	841	420	8	—	284	22	8	806	1 141	1 947
1956	383	868	425	9	—	367	12	—	820	1 244	2 064
1957	382	856	450	18	—	376	7	3	839	1 253	2 092
1958	412	925	497	18	—	390	2	2	911	1 335	2 246
1959	457	1 069	586	9	—	477	4	—	1 047	1 555	2 602
1960	461	1 101	799	25	—	592	13	—	1 273	1 718	2 991

1) Jordbruks-, skogs- och sjöfartslinjer.

Källor: 1934–1936: Det högre skolväsendet 1935/36.

1937–1960: SÖSKA H I ba:3 samt 14–16

Tabell 7.10 Särskild allmän och särskild praktisk realexamen: antal godkända åren 1953–1960

Special general and special practical lower certificate examination: number of passes 1953–1960

År	Särskild allmän realexamen		Särskild praktisk realexamen	
	Samtliga godkända	Därav kv	Samtliga godkända	Därav kv
1953	—	—	14	8
1954	157	76	39	26
1955	220	88	55	33
1956	240	95	76	44
1957	384	172	218	138
1958	537	242	280	135
1959	847	396	378	197
1960	1 282	607	471	247

Källa: SÖSKA H I ba:15–16

Tabell 7.11 Allmän och praktisk realexamen: antal godkända åren 1961–1973
General and practical lower certificate examination: number of passes 1961–1973

År	Allmän realexamen	Särskild allmän realexamen	Praktisk realexamen	Därav handelslinje	Särskild praktisk realexamen	Samtliga godkända
Samtliga godkända						
1961	27 620	1 568	2 977	1 645	769	32 934
1962	27 770	1 928	3 212	1 568	607	33 517
1963	28 353	2 101	3 195	1 618	610	34 259
1964	24 213	1 932	3 358	1 575	460	29 963
1965	22 797	1 900	3 290	1 553	497	28 484
1966	18 749	2 111	2 372	1 137	449	23 681
1967	16 858	1 295	1 622	..	253	20 028
1968	12 738	1 131	969	499	147	14 985
1969	9 409	853	650	365	78	10 990
1970	6 716	572	333	163	53	7 674
1971	3 259	341	53	..	10	3 663
1972	1 184	146	111	43	12	1 453
1973 ¹	241	12	7	7	—	260
Därav kvinnor						
1961	14 403	770	1 644	1 121	368	17 185
1962	14 245	913	1 862	1 157	309	17 329
1963	14 974	965	1 743	1 146	350	18 032
1964	12 245	881	1 779	1 133	288	15 193
1965	11 423	927	1 740	1 155	295	14 385
1966	9 522	964	1 256	851	266	12 008
1967	8 652	626	898		117	10 293
1968	6 565	555	515	357	86	7 721
1969	4 914	377	330	245	33	5 654
1970	3 561	249	165	110	21	3 996
1971	1 767	158	38	..	3	1 966
1972	658	59	63	35	5	785
1973 ¹	109	8	7	7	—	124

1) Uppgifterna skattade med ledning av antalet närvarande elever ht 1972. Realskolan upphörde vt 1973.
 Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 16

Tabell 8.1 Handelsgymnasier: elever ht 1920–1936

Commercial upper secondary schools: pupils, autumn term 1920–1936

Anmärkning. Avser ordinarie elever vid 6 läroanstalter. Gävle högre handelsinstitut ingår ej. Se texten.

År	Förberedande kurs		Tvåårig kurs		Ettårig kurs		Samtliga			Kvinnliga elever i % av samtliga
	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Summa	
1920	18	6	547	94	206	22	649	122	771	15,8
1921	27	4	573	94	124	14	612	112	724	15,5
1922	16	3	592	94	99	21	589	118	707	16,7
1923	21	8	568	95	152	22	616	125	741	16,9
1924	15	3	540	119	166	31	568	153	721	21,2
1925	18	—	524	122	145	33	532	155	687	22,6
1926	20	7	572	129	166	44	578	180	758	23,7
1927	13	3	574	167	175	50	542	220	762	28,9
1928	11	1	600	178	187	46	573	225	798	28,2
1929	15	2	618	208	189	59	553	269	822	32,7
1930	13	4	679	233	195	49	601	286	887	32,2
1931	11	1	692	222	176	47	609	270	879	30,7
1932	22	5	692	216	164	50	607	271	878	30,9
1933	9	2	727	224	179	66	623	292	915	31,9
1934	13	3	741	226	198	79	644	308	952	32,4
1935	13	4	753	261	252	111	642	376	1 018	36,9
1936	26	7	791	288	279	119	682	414	1096	37,8

Källa: Yrkesundervisningen 1919/21–1936/37

Tabell 8.2 Handelsgymnasier: elever ht 1937–1959

Commercial upper secondary schools: pupils, autumn term 1937–1959

Anmärkning. Avser i regel enbart ordinarie elever. För den bristande samstämmigheten mellan källorna vissa år, se texten.

År	Förberedande kurs		Tvåårig kurs ¹		Ettårig kurs		Samtliga			Kvinnliga elever i % av samtliga
	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Summa	
1937	19	5	865	313	247	86	727	404	1 131 ²	35,7
1938	19	4	1 024	372	253	101	819	477	1 296	36,8
1939	24	6	1 069	403	257	94	847	503	1 350	37,3
1940	23	4	1 069	427	257	110	808	541	1 349	40,1
1941	28	6	1 083	446	280	112	827	564	1 391	40,5
1942	32	4	1 108	477	288	121	826	602	1 428	42,2
1943	25	4	1 167	442	320	115	951	561	1 512	37,1
1944	32	4	1 192	389	347	95	1 083	488	1 571	31,1
1945	35	6	1 300 ¹	424 ¹	356	94	1 167	524	1 691	31,0
1946	31	4	1 342	414	360	100	1 215	518	1 733	29,9
1947	29	5	1 371	401	379	99	1 274	505	1 779	28,4
1948	35	7	1 464	410	338	82	1 338	499	1 837	27,2
1949	31	4	1 533	442	294	75	1 337	521	1 858	28,0
1950	31	9	1 670	485	292	83	1 416	577	1 993	29,0
1951	—	—	1 981	591	297	96	1 591	687	2 278	30,2
1952	—	—	2 181	749	301	118	1 615	867	2 482	34,9
1953	36	—	2 236	822	300	114	1 636	936	2 572	36,4
1954	34	—	2 333	846	342	105	1 758	951	2 709	35,1
1955	—	—	2 443	938	336	106	1 735	1 044	2 779	37,6
1956	36	5	2 566	1 085	330	111	1 731	1 201	2 932	41,0
1957	—	—	2 652	1 129	322	115	1 730	1 244	2 974	41,8
1958	—	—	2 771	1 188	355	155	1 783	1 343	3 126	43,0
1959	—	—	3 000	1 424	437	212	1 801	1 636	3 437	47,6

1) Fr o m 1945 inkl. fyraårig kvällskurs.

2) Exkl. Gävle, som detta år hade 55 elever, och som först följande år fick statsbidrag.

Källor: 1937–1944: SÖSKA H VII b:7

1945–1959: Tabeller sammanställda inom SCBs enhet för utbildnings- och kulturstatistik. Uppgifterna om förberedande klasser vissa år enl. prel. redogörelser av KÖY

Tabell 8.3 Handelsgymnasier: elever den 15 september 1960–1969**Commercial upper secondary schools: pupils, 15th September 1960–1969***Anmärkning. Till 2-årigt handelsgymnasium inkl den 4-åriga kvällskursen antogs elever t o m 1961 och till 3-årigt t o m 1965.*

År	Två- och fyraårig kurs		Treårig kurs		Ettårig kurs		Samtliga			Kvinnliga elever i % av samtliga
	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Summa	
1960	3 286	1 700	.	.	503	250	1 839	1 950	3 789	51,5
1961	1 792	904	2 201	1 220	505	283	2 091	2 407	4 498	53,5
1962	267 ¹	72 ¹	5 078	2 741	665	386	2 811	3 199	6 010	53,2
1963	120 ²	30 ²	8 343	4 503	717	450	4 197	4 983	9 180	54,3
1964	61 ²	16 ²	10 680	5 733	912	559	5 345	6 308	11 653	54,1
1965	.	.	12 695	6 929	1 181	710	6 237	7 639	13 876	55,1
1966	.	.	9 066 ³	4 896 ³	1 591	1 063	4 698	5 959	10 657	55,9
1967	.	.	5 060 ⁴	2 759 ⁴	1 824	995	3 130	3 754	6 884	54,5
1968	.	.	.	.	2 046	1 065	981	1 065	2 046	52,1
1969	.	.	.	.	1 624 ⁵	952 ⁵	672	952	1 624	58,6

1) Ej åk 1.

2) Endast fyraårig kurs.

3) Åk 2 och 3.

4) Åk 3.

5) Inkl. ekonomisk specialkurs om 3 terminer.

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 24

Tabell 8.4 Handelsgymnasier: elever som avgått med godkänt avgångsbetyg åren 1920–1936**Commercial upper secondary schools: pupils attaining passes in the leaving certificate 1920–1936***Anmärkning. Avser de 6 läroanstalter, som redovisas i tabell 8.1. Se texten.*

År	Tvåårig kurs		Ettårig kurs		Summa			Kvinnliga elever i % av samtliga
	Samtliga	Därav kvinnor	Samtliga	Därav kvinnor	Män	Kvinnor	Summa	
1920	191	31	158	11	307	42	349	12,0
1921	216	40	172	20	328	60	388	15,5
1922/27	223	44	128	25	282	69	351	19,7
1928	227	65	160	48	274	113	387	29,2
1929	235	76	161	38	282	114	396	28,8
1930	234	76	178	56	280	132	412	32,0
1931	269	103	181	42	305	145	450	32,2
1932	297	99	162	42	318	141	459	30,7
1933	267	83	152	45	291	128	419	30,5
1934	304	102	164	58	308	160	468	34,2
1935	302	90	190	73	329	163	492	33,1
1936	311	106	235	104	336	210	546	38,5

Källa: Yrkesundervisningen 1919/21–1936/37

Tabell 8.5 Handelsgymnasier: elever som avgått med godkänt avgångsbetyg åren 1937–1959
 Commercial upper secondary schools: pupils attaining passes in the leaving certificate 1937–1959

År	Tvåårig kurs	Ettårig kurs	Summa	År	Tvåårig kurs ¹	Ettårig kurs	Privatister ²	Summa
1937	352	253	605	1948	531	338	18	887
1938	367	237	604	1949	586	302	15	903
1939	400	242	642	1950	.. ³	..	..	..
1940	443	187	630	1951	564	254	..	818
1941	449	244	693	1952	664	271	28	963
1942	460	245	705	1953	814	259	24	1 097
1943	470	269	739	1954	845	248	23	1 116
1944	501	299	800	1955	877	277	27	1 181
1945	527	320	847	1956	872	263	12	1 147
1946	540	322	862	1957	934	273	14	1 221
1947	543	333	876	1958	947	291	26	1 264
				1959	976	310	27	1 313

1) Fr o m 1951 inkl. fyraårig kurs.

2) Privatistexamen anordnades första gången 1948.

3) Enl. prop. 1961:82 var antalet examina 566. Antalet torde närmast motsvara examina vid tvåårig kurs.

Källor: 1937–1949: SOU 1950:12

1951–1959: Tabeller sammanställda inom SCBs enhet för utbildnings- och kulturstatistik.

Tabell 8.6 Handelsgymnasier: elever som avgått med slutbetyg vt 1960–1970
 Commercial upper secondary schools: pupils with leaving certificate, spring term 1960–1970

År	Två- och fyraårig resp. treårig kurs ¹		Ettårig kurs		Privatister		Samtliga			Kvinnliga elever i % av samtliga
	Samtliga	Därav kv	Samtliga	Därav kv	Samtliga	Därav kv	Män	Kvinnor	Summa	
1960	1 052	514	391	190	32	..	771	704	1 475	47,7
1961	1 219	600	452	228	33	9	867	837	1 704	49,1
1962	1 389	798	460	259	50	6	836	1 063	1 899	56,0
1963	1 28 ²	40 ²	637	369	52	11	397	420	817	51,4
1964	1 694	957	665	432	46	10	1 006	1 399	2 405	58,2
1965	2 358	1 273	836	500	59	21	1 459	1 794	3 253	55,1
1966	2 903	1 550	1 099	655	11	..	1 808	2 205	4 013	54,9
1967	3 810	2 088	1 396	922	43	14	2 225	3 024	5 249	57,6
1968	4 802	2 644	1 586	855	..	..	2 889	3 499	6 388	54,8
1969	49	27	1 796	926	10	2	900	955 ²	1 855 ²	51,5
1970	..	..	965 ²	552 ²	..	..	413	552 ²	965 ²	57,2

1) Två- och fyraårig 1960–1963, fyraårig även 1964–1965, treårig 1964–1969.

2) Avser hela kalenderåret. Nedgången 1963 beror på omläggningen till treårig utbildning.

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 25

Tabell 8.7 Tekniska gymnasier: elever ht 1920–1936

Technical upper secondary schools: pupils, autumn term 1920–1936

Anmärkning. Avser närvarande ordinarie elever vid de tekniska gymnasierna i Malmö, Örebro och Härnösand. Eleverna var med något enstaka undantag manliga.

År	Maskintekn. linje	Kemisk-tekn. linje	Elektrotekn. linje	Merkantilt tekn. linje	Övriga ¹	Summa
1920	..	..	..	..	..	288
1921	57	19	92	8	218	394
1922	95	30	78	11	209	423
1923	83	27	59	14	215	398
1924	82	26	48	16	194	366
1925	66	25	47	13	163	314
1926	56	27	40	17	153	293
1927	54	24	26	26	200	330
1928	65	20	33	20	210	348
1929	83	20	46	17	234	400
1930	94	24	53	22	291	484
1931	115	27	54	24	307	527
1932	118	30	61	24	314	547
1933	106	30	58	24	298	516
1934	107	32	56	23	287	505
1935	106	32	50	23	311	522
1936	104	24	44	32	329	533

1) Fördelningen på linjer avser enbart åk 2 och 3 i Örebro. Övriga omfattar sålunda dels åk 1 i Örebro, dels samtliga elever i de tekniska gymnasierna i Malmö och Härnösand.

Källor: Yrkesundervisningen 1919/21–1936/37

Tabell 8.8 Tekniska gymnasier: elever ht 1937–1959

Technical upper secondary schools: pupils, autumn term 1937–1959

År	Maskinteknik	Byggteknik	Elektro- teknik ¹	Teleteknik	Kemi-teknik	Övriga ²	Summa	Därav kvinnor
1937	99	35	148	—	24	491	797	6
1938	148	25	115	—	31	647	966	6
1939	310	44	106	—	37	619	1 116	11
1940	299	91	109	—	45	670	1 214	11
1941	321	82	89	—	54	735	1 281	13
1942	349	80	97	—	70	744	1 340	15
1943	339	86	102	—	79	884	1 490	24
1944	293	105	101 ³	—	81	1 036	1 616	35
1945	355	128	98 ³	30	159	1 067	1 837	33
1946	..	..	..	..	..	..	1 994	32
1947	418	210	147	48	150	1 304	2 277	36
1948	481	290	187	34	199	1 235	2 426	49
1949	576	295	216	40	212	1 291	2 630	64
1950	570	265	223	52	202	1 319	2 631	64
1951	574	253	222	58	192	1 355	2 654	57
1952	570	270	211	78	193	1 354	2 676	56
1953	601	329	180	100	168	1 308	2 686	56
1954	584	352	177	108	160	1 304	2 685	63
1955	589	358	180	125	153	1 349	2 754	69
1956	603	393	181	166	153	1 625	3 121	86
1957	728	459	197	254	175	1 905	3 718	100
1958	802	551	249	363	192	2 124	4 281	149
1959	927	618	286	420	230	2 497	4 978	190

1) Resp. elkraftteknik.

2) Huvudsakligen dels gemensamma klasser i åk 1, dels allmänt teknisk linje; dessutom olika linjer, som endast haft ett mindre antal elever.

3) Exkl. elever, som i åk 2 undervisats tillsammans med elever på maskinteknisk linje.

Källor: 1937–1946: SÖSKA H VII b:5

1947–1959: KÖY. Yrkesundervisningen inom industri och hantverk, handel samt husligt arbete m m. Preliminära statistiska uppgifter

Tabell 8.9 Tekniska gymnasier: elever den 15 september 1960–1969

Technical upper secondary schools: pupils, 15th September 1960–1969

Anmärkning. Omfattar 3-årigt tekniskt gymnasium, där elever intogs t o m 1966. Tekniska specialkurser ingår ej.

År	Samtliga elever	Därav i åk 3 ¹						Kvinnliga elever	Kvinnliga elever i % av samtliga
		Maskin- teknik	Bygg- teknik	Elkrafts- teknik	Tele- teknik	Kemi- teknik	Övriga i åk 3		
1960	6 063	442	309	152	214	113	192	247	4,1
1961	7 868	540	426	191	198	115	190	370	4,7
1962	9 531	660	551	191	213	117	237	599	6,3
1963	11 871	1 015	782	258	280	233	256	859	7,2
1964	13 922	1 102	1 043	297	364	284	276	1 009	7,2
1965	15 398	1 222	1 197	327	460	270	347	1 087	7,1
1966	12 354	1 247	1 806	508	479	350	343	783	6,3
1967 ²	7 497	1 610	2 572	660	744	401	409	462	6,2
1968 ³	1 353	393	409	139	271	106	35	58	4,3
1969 ⁴	79	11	27	—	24	9	8	8	10,1

1) Åren 1968–1969 inkl. teknisk studentlinje.

2) Åk 2 och 3.

3) Dels åk 3 med 1 059 elever, dels teknisk studentlinje med 294 elever.

4) Teknisk studentlinje.

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 26

Tabell 8.10 Tekniska gymnasier: elever som utexaminerats resp. avgått med slutbetyg åren 1929–1969

Technical upper secondary schools: pupils taking final examination or leaving with the leaving certificate, 1929–1969

Anmärkning. Uppgifterna avser i regel vt. Avgångna från tekniska specialkurser och från kommunal vuxenutbildning ingår ej.

År	Samtliga	Därav kvinnor	År	Samtliga	Därav kvinnor	År	Samtliga	Därav kvinnor
1929	66	..	1946	501	7	1961	1 394	56
1930	90	..	1947	542	5	1962	1 616	56
			1948	607	3	1963	1 945	69
1931	110	..	1949	601	6	1964	2 785	148
1932	119	..	1950	745 ¹	..	1965	3 271	268
1933	174	..						
1934	168	..	1951	748	..	1966	3 674	310
1935	149	..	1952	722	..	1967	4 489	281
			1953	736	..	1968	5 523	373
1936	155	..	1954	743	..	1969	1 286	55
1937	158	2	1955	715	..			
1938	185	—						
1939	196	—	1956	717	..			
1940	219	3	1957	741	..			
			1958	842 ¹	..			
1941	331	3	1959	1 075 ¹	..			
1942	349	4	1960	1 189	42			
1943	362	2						
1944	414	2						
1945	402	8						

1) Enligt prop. 1961:82, där uppgifterna för flertalet övriga år är obetydligt högre än de här redovisade.

Källor: 1929–1936: Yrkesundervisningen 1936–1937

1937–1953: SÖSKA H VII b:5

1954–1959: SÖSKA H VII b:6

1960–1969: PM från SCB 1974:3, tabell 27

Tabell 9.1 Folkhögskolor: elever 1869–1918
Folk high schools: pupils 1869–1918

Anmärkning. Avser kurser som slutat angivna år.

År	Vinterkurs ¹				Sommarkurs ²		Summa ³			Samtliga elever i skolor med statsbidrag		
	Års-kurs 1	Års-kurs 2	Summa	Därav kv	Års-kurs 1	Års-kurs 2	Män	Kv	Samtl.	Män	Kv	Summa
1869	127	—	127	—	—	—	127	—	127	.	.	.
1870	122	8	130	—	—	—	130	—	130	.	.	.
1871	107	8	115	—	—	—	115	—	115	.	.	.
1872	116	11	127	—	—	—	127	—	127	.	.	.
1873	198	4	202	—	26	—	202	26	228	..	..	272
1874	367	5	372	—	—	—	372	—	372	..	..	390
1875	377	31	408	—	29	—	408	29	437	..	..	504
1876	465	20	485	—	19	—	485	19	504	..	..	653
1877	621	27	648	—	30	—	648	30	678	..	..	759
1878	522	51	573	—	32	—	573	32	605	..	..	654
1879	476	63	539	—	66	—	539	66	605	..	..	660
1880	517	75	592	—	84	—	592	84	676	..	..	662
1881	487	84	571	—	182	—	571	182	753	..	..	727
1882	512	65	577	—	175	—	577	175	752	594	166	760
1883	565	82	647	—	205	—	647	205	852	681	152	833
1884	591	79	670	—	202	—	670	202	872	665	183	848
1885	608	94	702	—	222	—	702	222	924	694	217	911
1886	568	86	654	—	224	—	654	224	878	673	201	874
1887	543	109	652	—	178	—	652	178	830	646	145	791
1888	548	64 ⁴	612	—	244	—	612	244	856	644	226	870
1889	606	51	657	—	234	—	657	234	891	649	223	872
1890	606	40	646	—	261	—	646	261	907	642	262	904
1891	596	61	657	—	288	—	657	288	945	631	290	921
1892	579	53	632	—	287	—	632	287	919	622	305	927
1893	611	36	647	—	293	—	647	293	940	627	320	947
1894	657	38	695	—	438	—	695	438	1 133	677	428	1 105
1895	645	40	685	—	418	—	685	418	1 103	690	436	1 126
1896	721	50	771	15	417	—	756	432	1 188	760	451	1 211
1897	782	38	820	31	402	—	789	433	1 222	781	424	1 205
1898	832	28	860	43	567	—	817	610	1 427	819	591	1 410
1899	769	42	811	42	524	4	769	570	1 339	758	566	1 324
1900	811	42	853	72	545	7	781	624	1 405	774	614	1 388
1901	956	54	1 010	88	543	7	922	638	1 560	905	605	1 510
1902	1 012	58	1 070	107	567	5	963	679	1 642	928	626	1 554
1903	965	51	1 016	103	527	13	913	643	1 556	930	704	1 634
1904	914	55	969	100	623	54	869	777	1 646	849	741	1 590
1905	981	66	1 047	132	616	61	915	809	1 724	891	775	1 666
1906	1 129	76	1 205	119	693	99	1 086	911	1 997	1 089	812	1 901
1907	1 146	88	1 234	132	739	130	1 102	1 001	2 103	1 007	820	1 827
1908	1 234	87	1 321	180	807	158	1 141	1 145	2 286	1 072	960	2 032
1909	1 257	72	1 329	156	833	214	1 173	1 203	2 376	1 093	908	2 001
1910	1 269	95	1 364	154	887	235	1 210	1 276	2 486	984	902	1 886
1911	1 247	95	1 342	166	836	244	1 176	1 246	2 422	1 194	1 224	2 418
1912	1 374	129	1 503	197	847	251	1 306	1 295	2 601	1 234	1 309	2 543
1913	1 478	142	1 620	230	932	222	1 390	1 384	2 774	1 362	1 257	2 619
1914	1 376	172	1 548	229	963	248	1 319	1 440	2 759	1 284	1 367	2 651
1915	1 397	208	1 605	322	951	257	1 283	1 530	2 813	1 190	1 504	2 694
1916	1 433	226	1 659	326	1 120	330	1 333	1 776	3 109	1 260	1 677	2 937
1917	1 486	200	1 686	349	983	277	1 337	1 609	2 946	1 303	1 499	2 802
1918	1 549	207	1 756	363	1 045	236	1 393	1 644	3 037	1 359	1 617	2 976

1) T o m 1894/95 endast män.

2) Endast kvinnor.

3) Exkl. skolor som nedlagts åren 1869–81 och 1907–13. Se texten.

4) Andra årskursen ersattes fr o m 1887/88 på flera håll av en lantmannaskola.

Källor: Svenska folkhögskolan 1868–1918 samt för de tre sista kolumnerna Riksdagsberättelserna.

Tabell 9.2 Folkhögskolor: elever 1919–1959
Folk high schools: pupils 1919–1959

Anmärkning. Årtalen avser kurser vid statsunderstödda skolor som slutat 1919–1939 resp som börjat 1940–1959. År 1939 avser alltså vinterkurs 1938/39 och sommarkurs 1939, medan år 1940 avser vinterkurs 1940/41 och sommarkurs 1940. Vinterkursen 1939/40 inställdes vid många skolor i början av december 1939. Jfr tabell 9.3, där även eleverna vid denna kurs redovisas.

År	Vinterkurs			Sommarkurs		Samtliga		
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Summa
1919	..	..	..	—	..	1 571	1 915	3 486
1920	..	..	..	—	..	1 793	1 635	3 428
1921	..	..	..	—	..	1 337	1 607	2 944
1922	1 777	540	2 317	—	1 281	1 777	1 821	3 598 ¹
1923	1 565	623	2 188	—	1 209	1 565	1 832	3 397
1924	1 229	..	..	—	..	1 229	1 881	3 110
1925	1 186	..	..	—	..	1 186	1 988	3 174
1926	1 358	..	..	—	..	1 358	2 099	3 457
1927	1 425	812	2 237 ²	—	1 344 ²	1 425	2 156	3 581
1928	1 365	..	..	—	..	1 365	2 201	3 566
1929	1 476	..	..	—	..	1 476	2 261	3 737
1930	1 695	..	..	—	..	1 695	2 524	4 219
1931	1 938	1 166	3 104	—	1 516	1 938	2 682	4 620
1932	2 343	1 299	3 642	—	1 647	2 343	2 946	5 289
1933	2 547	1 432	3 979	—	1 585	2 547	3 017	5 564
1934	2 686	1 549	4 235	—	1 744	2 686	3 293	5 979
1935	2 541	1 648	4 189	—	1 771	2 541	3 419	5 960
1936	2 379	1 799	4 178	—	1 709	2 379	3 508	5 887
1937	2 326	1 870	4 196	—	1 628	2 326	3 498	5 824
1938	2 130	2 060	4 190	—	1 596	2 130	3 656	5 786
1939	2 229	2 216	4 445	—	1 593	2 229	3 809	6 038
1940	2 003	2 380	4 383	—	1 249	2 003	3 629	5 632
1941	2 031	2 398	4 429	—	1 617	2 031	4 015	6 046
1942	1 908	2 639	4 547	—	1 559	1 908	4 198	6 106
1943	2 190	2 698	4 888	—	1 413	2 190	4 111	6 301
1944	2 504	2 702	5 206	—	1 430	2 504	4 132	6 636
1945	2 536	2 957	5 493	—	1 361	2 536	4 318	6 854
1946	2 539	..	..	—	..	2 539 ³	4 559 ³	7 098 ³
1947	2 524	3 323	5 847	—	1 488	2 524	4 811	7 335
1948	2 680	3 562	6 242	—	1 645	2 680	5 207	7 887
1949	2 764	3 669	6 433	—	1 822	2 764	5 491	8 255
1950	2 912	3 914	6 826	—	1 999	2 912	5 913	8 825
1951	2 703	4 192	6 895	—	2 065	2 703	6 257	8 960
1952	..	..	..	24 ⁴	2 175 ⁴	2 783	6 567	9 350
1953	2 915	4 593	7 508	82	2 400	2 997	6 993	9 990
1954	3 036	4 740	7 776	90	2 384	3 126	7 124	10 250
1955	3 095	4 816	7 911	109	2 548	3 204	7 364	10 568
1956	3 330	4 984	8 314	152	2 397	3 482	7 381	10 863
1957	3 583	5 269	8 852	265	2 498	3 848	7 767	11 615
1958	3 777	5 286	9 063	366	2 480	4 143	7 766	11 909
1959	3 843	5 551	9 394	494	2 330	4 337	7 881	12 218

1) Vinterkursen enl. Svensk folkhögskola 100 år, del 4, sommarkursen enl. SÖSKA H IX:1. Den uppgift som publicerats i SÅ avser läsåret 1922/23.

2) Enl. SOU 1928:13, Bil. 4.

3) Enl. SÅ.

4) Enl. SOU 1953:24, s 20.

Källor: 1919–20: Riksdagsberättelserna

1921 : SÅ

1922–59: SÖSKA H IX:1

Tabell 9.3 Folkhögskolor: elever vid vinterkurserna fördelade efter årskurser 1918/19–1959/60
 Folk high schools: pupils in winter courses by grade, 1918/19–1959/60

Anmärkning. Avser statsunderstödda skolor.

	Årskurs 1		Årskurs 2		Årskurs 3		Samtliga elever			Kvinnliga elever i % av samtliga
	Samtliga	Därav kv	Samtliga	Därav kv	Samtliga	Därav kv	Män	Kv	Summa	
1918/19	1 794	375	215	..	—	—	..	..	2 009	..
1919/20	2 039	446	259	..	—	—	..	..	2 298	..
1920/21	1 506	357	219	..	—	—	..	..	1 725	..
1921/22	1 978	465	339	75	—	—	1 777	540	2 317	23,3
1922/23	1 758	525	410	84	—	—	1 559	609	2 168	28,1
1923/24	1 451	471	329	59	—	—	1 250	530	1 780	29,8
1924/25	1 414	472	267	77	—	—	1 132	549	1 681	32,7
1925/26	1 610	540	332	95	—	—	1 307	635	1 942	32,7
1926/27	1 827	675	321	89	—	—	1 384	764	2 148	35,6
1927/28	1 837	727	345	110	—	—	1 345	837	2 182	38,4
1928/29	1 902	718	431	140	—	—	1 475	858	2 333	36,8
1929/30	2 141	879	585	191	—	—	1 656	1 070	2 726	39,3
1930/31	2 397	927	690	230	11	6	1 935	1 163	3 098	37,5
1931/32	2 789	1 015	1 041	297	30	7	2 541	1 319	3 860	34,2
1932/33	2 945	1 114	1 019	293	29	8	2 578	1 415	3 993	35,4
1933/34	3 077	1 135	1 064	310	35	10	2 721	1 455	4 176	34,8
1934/35	3 116	1 274	1 034	358	47	10	2 555	1 642	4 197	39,1
1935/36	3 103	1 375	965	383	80	25	2 365	1 783	4 148	43,0
1936/37	3 175	1 404	1 026	476	63	26	2 358	1 906	4 264	44,7
1937/38	3 065	1 470	1 097	566	58	..	..	..	4 220	..
1938/39	3 141	1 495	1 224	680	70	..	..	..	4 435	..
1939/40	2 946	1 525	1 319	754	76	31	2 031	2 310	4 341	53,2
1940/41	3 112	1 632	1 277	749	40	17	2 031	2 398	4 429	54,1
1941/42	3 104	1 699	1 443	940	50	26	1 932	2 665	4 597	58,0
1942/43	3 136	1 681	1 411	897	51	24	1 996	2 602	4 598	56,6
1943/44	3 308	1 710	1 414	875	68	43	2 162	2 628	4 790	54,9
1944/45	3 418	1 659	1 533	867	42	24	2 443	2 550	4 993	51,1
1945/46	3 603	1 818	1 792	1 021	70	29	2 597	2 868	5 465	52,5
1946/47	3 692	1 986	1 955	1 191	107	37	2 540	3 214	5 754	55,9
1947/48	3 645	2 009	2 110	1 282	98	38	2 524	3 329	5 853	56,9
1948/49	3 849	2 103	2 253	1 364	169	51	2 753	3 518	6 271	56,1
1949/50	3 928	2 139	2 344	1 441	204	87	2 809	3 667	6 476	56,6
1950/51	3 915	2 139	2 547	1 596	364	179	2 912	3 914	6 826	57,3
1951/52	4 108	2 442	2 631	1 686	297	156	2 752	4 284	7 036	60,9
1952/53	4 064	2 392	2 785	1 783	301	183	2 792	4 358	7 150	61,0
1953/54	4 262	2 542	2 997	1 947	260	122	2 908	4 611	7 519	61,3
1954/55	4 378	2 594	3 100	1 969	301	178	3 038	4 741	7 779	60,9
1955/56	4 379	2 601	3 249	2 072	275	149	3 081	4 822	7 903	61,0
1956/57	4 675	2 739	3 298	2 043	332	199	3 324	4 981	8 305	60,0
1957/58	4 788	2 762	3 618	2 244	438	261	3 577	5 267	8 844	59,6
1958/59	4 732	2 660	3 723	2 279	580	348	3 748	5 287	9 035	58,5
1959/60	4 964	2 887	3 772	2 276	556	335	3 794	5 498	9 292	59,2

Källa: Svensk folkhögskola 100 år: del 4, s 26 f.

Tabell 9.4 Folkhögskolor: elever 1960–1970
Folk high schools: pupils 1960–1970

Anmärkning. Avser kurser vid statsunderstödda skolor som börjat angivna år.

År	Vinterkurser				Ämneskurser			Sommarkurser				Totalt
	Åk 1	Åk 2	Åk 3	Summa ¹	Anknutna till årskurs	Övriga ²	Summa	Åk 1	Åk 2	Åk 3	Summa	
Samtliga elever												
1960	4 970	3 850	676	9 496	1 888	657	2 545	1 667	889	206	2 762	14 803
1961	4 939	3 834	772	9 545	2 022	826	2 848	1 272	725	206	2 203	14 596
1962	5 218	4 063	821	10 102	2 390	1 088	3 478	1 206	664	285	2 155	15 735
1963	5 164	4 181	928	10 273	2 416	1 081	3 497	888	639	157	1 684	15 454
1964	5 451	4 231	940	10 622	1 442	1 649	3 091	410	265	90	765	14 478
1965	5 336	4 407	967	10 710	607	2 654	3 261	284	247	88	619	14 590
1966	5 105	4 313	1 095	10 871 ¹	505	3 254 ²	3 759	231	167	44	442	15 072
1967	4 994	4 557	1 382	11 388	464	3 450	3 914	268	167	34	469	15 771
1968	4 867	4 516	1 958	12 120	866	5 593	6 459	494	211	89	883 ³	19 462
1969	4 961	4 569	2 155	12 768	905	8 324	9 229	38	32		70	22 067
1970	5 040	4 704	2 237	13 649	1 185	12 097	13 282	39	34	—	73	27 004
Kvinnliga elever												
1960	2 946	2 334	393	5 673	1 274	391	1 665	1 386	637	148	2 171	9 509
1961	2 880	2 330	472	5 682	1 356	517	1 873	1 061	495	122	1 678	9 233
1962	2 966	2 385	465	5 816	1 532	624	2 156	957	436	170	1 563	9 535
1963	2 742	2 352	471	5 565	1 508	717	2 225	714	407	90	1 211	9 001
1964	2 974	2 179	468	5 621	898	1 021	1 919	320	184	40	544	8 084
1965	2 946	2 340	467	5 753	352	1 556	1 908	197	167	40	404	8 065
1966	2 617	2 251	492	5 360 ¹	278	1 996 ²	2 274	145	111	20	276	8 110
1967	2 563	2 282	628	5 664	261	2 039	2 300	161	97	14	272	8 236
1968	2 453	2 347	863	6 015	427	3 012	3 439	247	130	46	477 ³	9 931
1969	2 632	2 368	1 016	6 596	489	4 501	4 990	15	26	—	41	11 627
1970	2 708	2 596	1 132	7 386	592	6 932	7 524	19	23	—	42	14 952

1) Fr o m 1966 inkl. nivågrupperade vinterkurser utan årskursindelning.

2) Fristående ämneskurser av varierande längd. Åren 1966–69 även nivågrupperade ämnesstudier.

3) År 1968 inkl. fristående sommarkurser.

Källa: PM från SCB 1974:3, tabell 119

Tabell 10.1 Elever på realskole- och flickskolestadierna: översikt 1910–1959

Pupils at the intermediate school and girls' school levels: a survey 1910–1959

Anmärkning. För tabellens omfattning se kap 10.3. Uppgifterna avser i allmänhet höstterminen angivna kalenderår.

	1910	1920	1930	1940	1950	1959
Samtliga elever						
Högre folkskolor	1 326	4 006	6 187	4 585	3 665	204
Praktiska realskolor	—	—	—	5 031	8 452	16 858
Kommunala realskolor	178	6 728	8 073	8 958	4 311	15 451
Statliga läroverk	16 880	21 583	24 339	38 285 ¹	74 398 ²	105 149 ²
Flickskolor ³	12 359	19 850	19 502	15 811	19 605	24 369
Privatläroverk utom flickskolor	..	4 254	3 450	2 252	4 316	5 063
Summa	30 743⁴	56 421	61 551	74 922	114 747	167 094
Per 1 000 av medelfolkmängden						
a 10–19 år	..	49,2	55,9	76,0	132,9	142,5
b 0 –w år	..	9,6	10,0	11,8	16,4	22,4
Manliga elever						
Högre folkskolor	730	1 679	2 483	1 816	1 351	99
Praktiska realskolor	—	—	—	2 223	3 946	7 870
Kommunala realskolor	138	3 324	3 656	3 818	1 992	6 769
Statliga läroverk	15 760	20 026	19 040	24 536 ¹	41 087	54 155
Flickskolor	..	32	92	—	—	80
Privatläroverk utom flickskolor	..	2 485	2 064	1 390	2 557	2 687
Summa	16 628⁴	27 546	27 335	33 783	50 933	71 660
Per 1 000 av medelfolkmängden						
män						
a 10–19 år	..	47,1	48,7	67,4	116,2	119,5
b 0 –w år	..	9,6	9,1	10,7	14,6	19,3
Kvinnliga elever						
Högre folkskolor	596	2 327	3 704	2 769	2 314	105
Praktiska realskolor	—	—	—	2 808	4 506	8 988
Kommunala realskolor	40	3 404	4 417	5 140	2 319	8 682
Statliga läroverk	1 120	1 557	5 299	13 749	33 311 ²	50 994 ²
Kommunala flickskolor	—	—	578	12 273	18 213	23 257
Enskilda högre flickskolor	12 359 ⁵	19 818	18 832	3 538	1 392	1 032
Privatläroverk utom flickskolor	..	1 769	1 386	862	1 759	2 376
Summa	14 115^{4, 5}	28 875	34 216	41 139	63 814	95 434
Per 1 000 av medelfolkmängden						
kvinnor						
a 10–19 år	..	51,3	63,4	85,0	150,2	166,4
b 0 –w år	..	9,6	11,0	12,8	18,1	25,6

1) Inkl. krets I–II av klassisk linje. Se tabell 3.3.

2) Inkl. flickskolelinje. Jfr tabell 5.6.

3) Flickskole-, realskole- och fortsättningsklasser i kommunala och enskilda flickskolor.

4) Exkl. andra privatläroverk än flickskolor.

5) Ev. inkl. några pojkar.

Källor: Övriga tabeller i denna rapport

Tabell 10.2 Elever på gymnasiestadiet: översikt 1910–1959
 Pupils at the upper secondary school level: a survey 1910–1959

Anmärkning. Avser i allmänhet höstterminen.

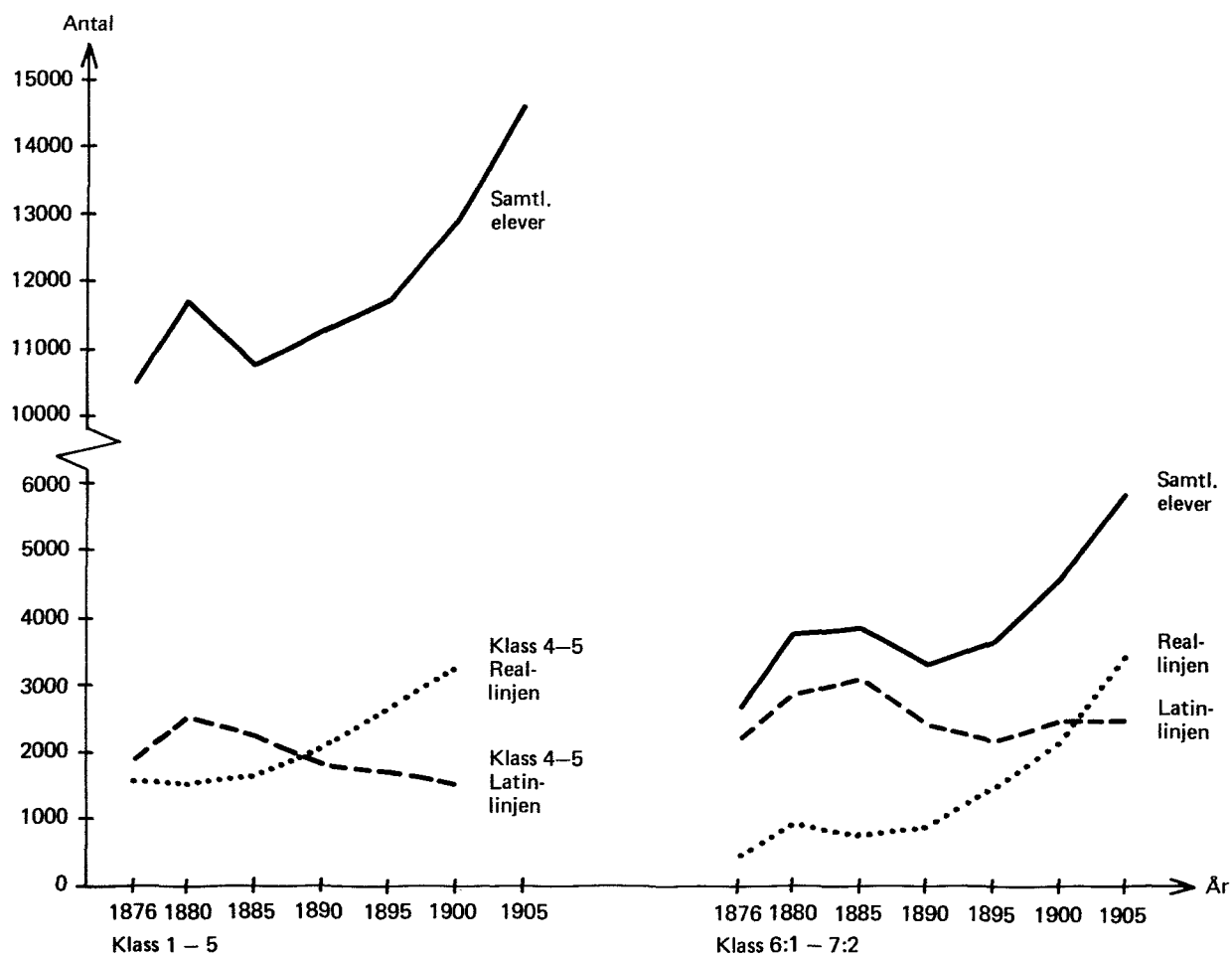
	1910	1920	1930	1940	1950	1959
Samtliga elever						
Gymnasier vid						
allmänna läroverk	5 711	6 247	7 319	13 569 ¹	16 741	42 071
enskilda högre flickskolor	516	878	846	683	609	870
andra privatläroverk	..	1 726	1 952	2 291	2 734	4 472
Handelsgymnasier	.	771	887	1 349	1 993	3 437
Tekniska gymnasier	.	288	484	1 214	2 631	4 978
Summa	6 227²	9 910	11 488	19 106	24 708	55 828
Per 1 000 av medelfolkmängden						
a 10–19 år	..	8,6	10,4	19,4	28,6	47,6
b 0 –w år	..	1,7	1,9	3,0	3,5	7,5
Manliga elever						
Gymnasier vid						
allmänna läroverk	5 711	6 236	6 229	9 046	9 801	22 112
enskilda högre flickskolor	–	–	–	–	–	–
andra privatläroverk	..	1 411	1 554	1 753	1 854	2 740
Handelsgymnasier	.	649	601	808	1 416	1 801
Tekniska gymnasier	.	288	484	1 203	2 567	4 788
Summa	5 711²	8 584	8 868	12 810	15 638	31 441
Per 1 000 av medelfolkmängden						
män						
a 10–19 år	..	14,7	15,8	25,5	35,7	52,4
b 0 –w år	..	3,0	2,9	4,1	4,5	8,5
Kvinnliga elever						
Gymnasier vid						
allmänna läroverk	–	11	1 090	4 523	6 940	19 959
enskilda högre flickskolor	516	878	846	683	609	870
andra privatläroverk	..	315	398	538	880	1 732
Handelsgymnasier	.	122	286	541	577	1 636
Tekniska gymnasier	.	..	..	11	64	190
Summa	516²	1 326	2 620	6 296	9 070	24 387
Per 1 000 av medelfolkmängden						
kvinnor						
a 10–19 år	..	2,4	4,9	13,0	21,4	42,5
b 0 –w år	..	0,4	0,8	2,0	2,6	6,5

1) Inkl krets 4–6 av lyceum och krets III–VI av klassisk linje. Se tabell 4.3.

2) Exkl. andra privatläroverk än flickskolor.

Källor: Övriga tabeller i denna rapport.

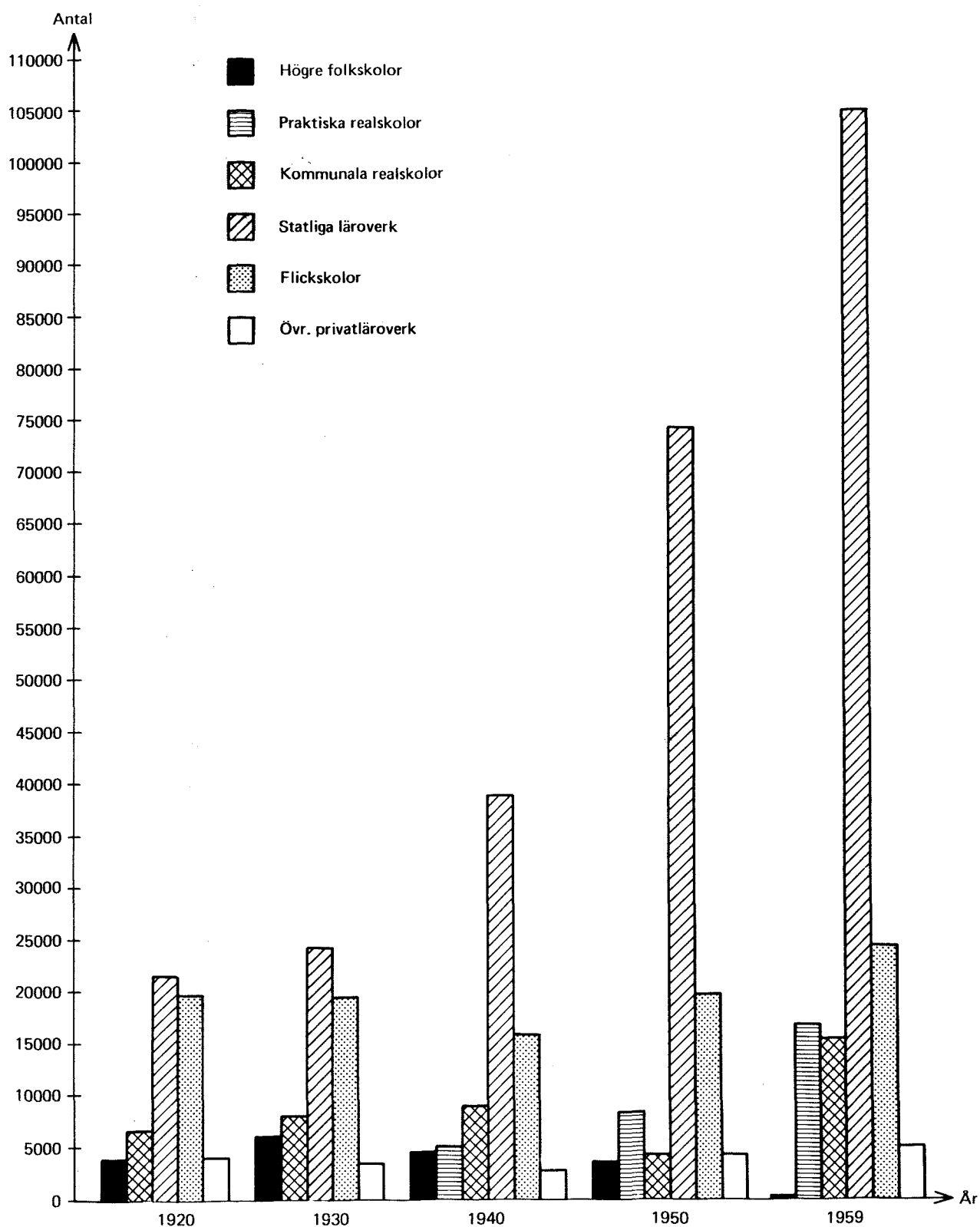
Diagram 1 Elever i statens allmänna läroverk 1876–1905
Pupils in state secondary schools 1876–1905

Källa: Tabell 3.1, 3.2, 4.1

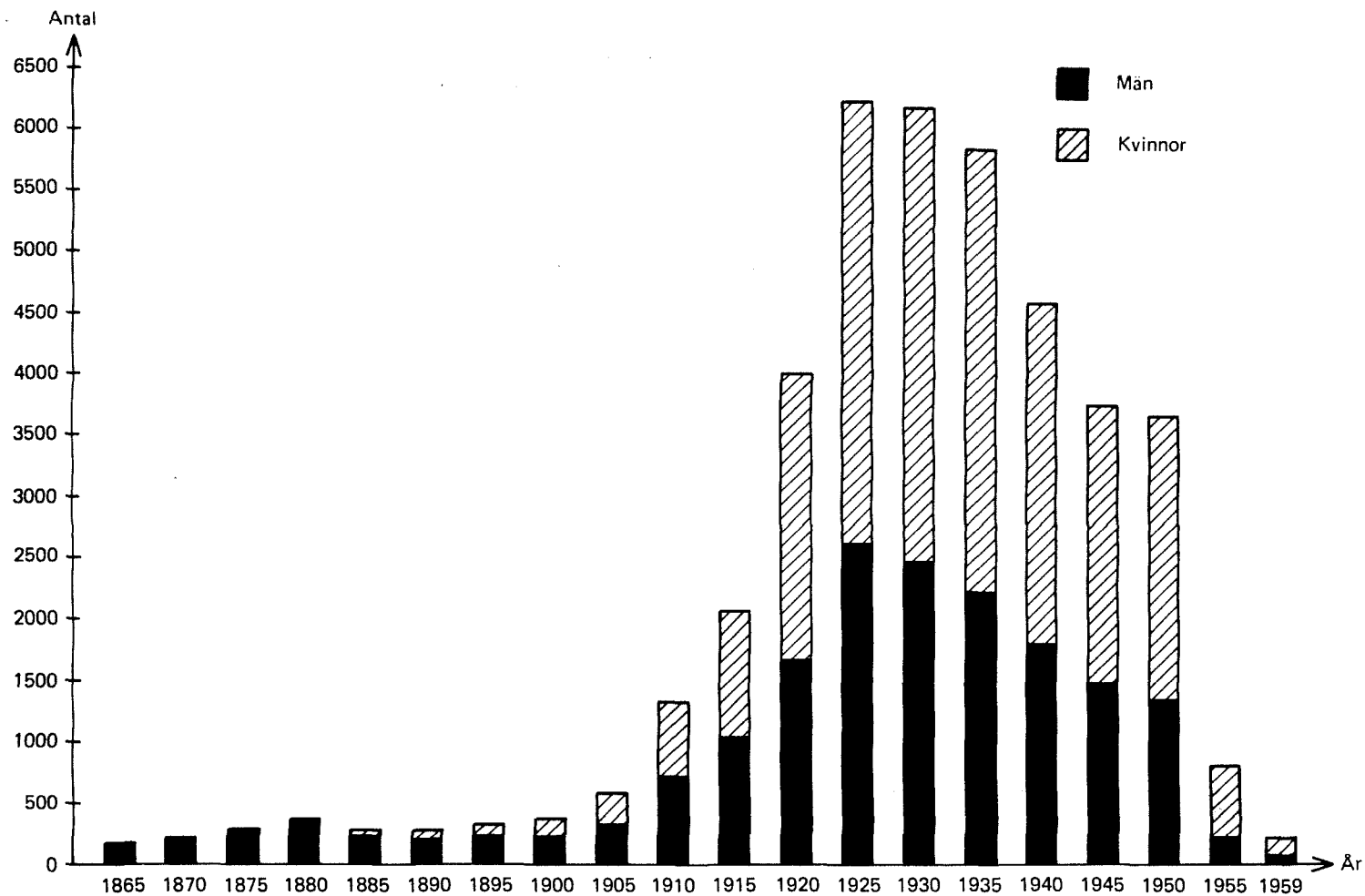
Diagram 2 Elever på realskole- och flickskolestadierna i olika skolformer 1920–1959

Pupils at the intermediate school and the girls' school levels in different types of school, 1920–1959

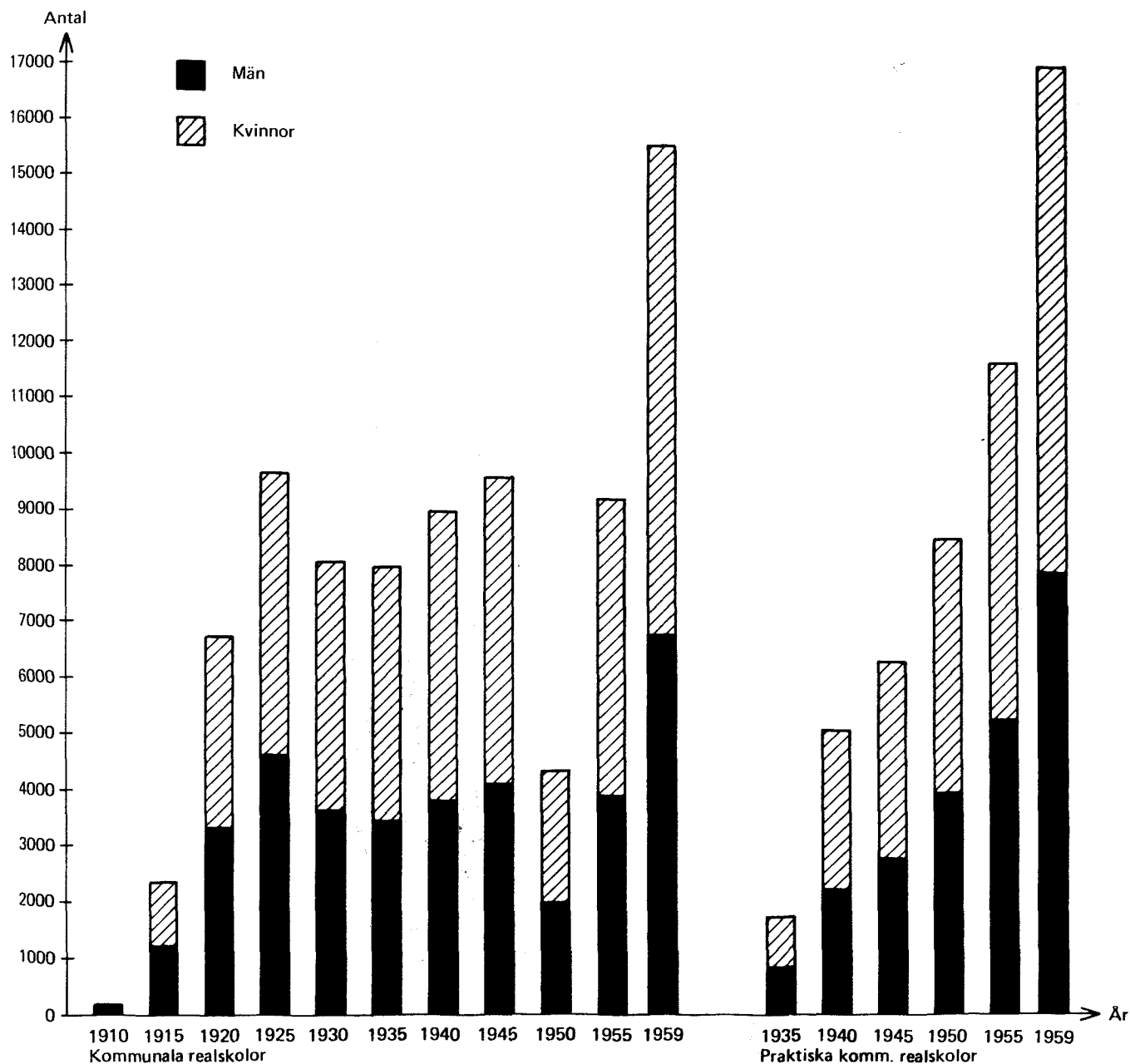
Källa: Tabell 10.1

Diagram 3 Elever i högre folkskolor 1865–1959
 Pupils in higher elementary schools 1865–1959

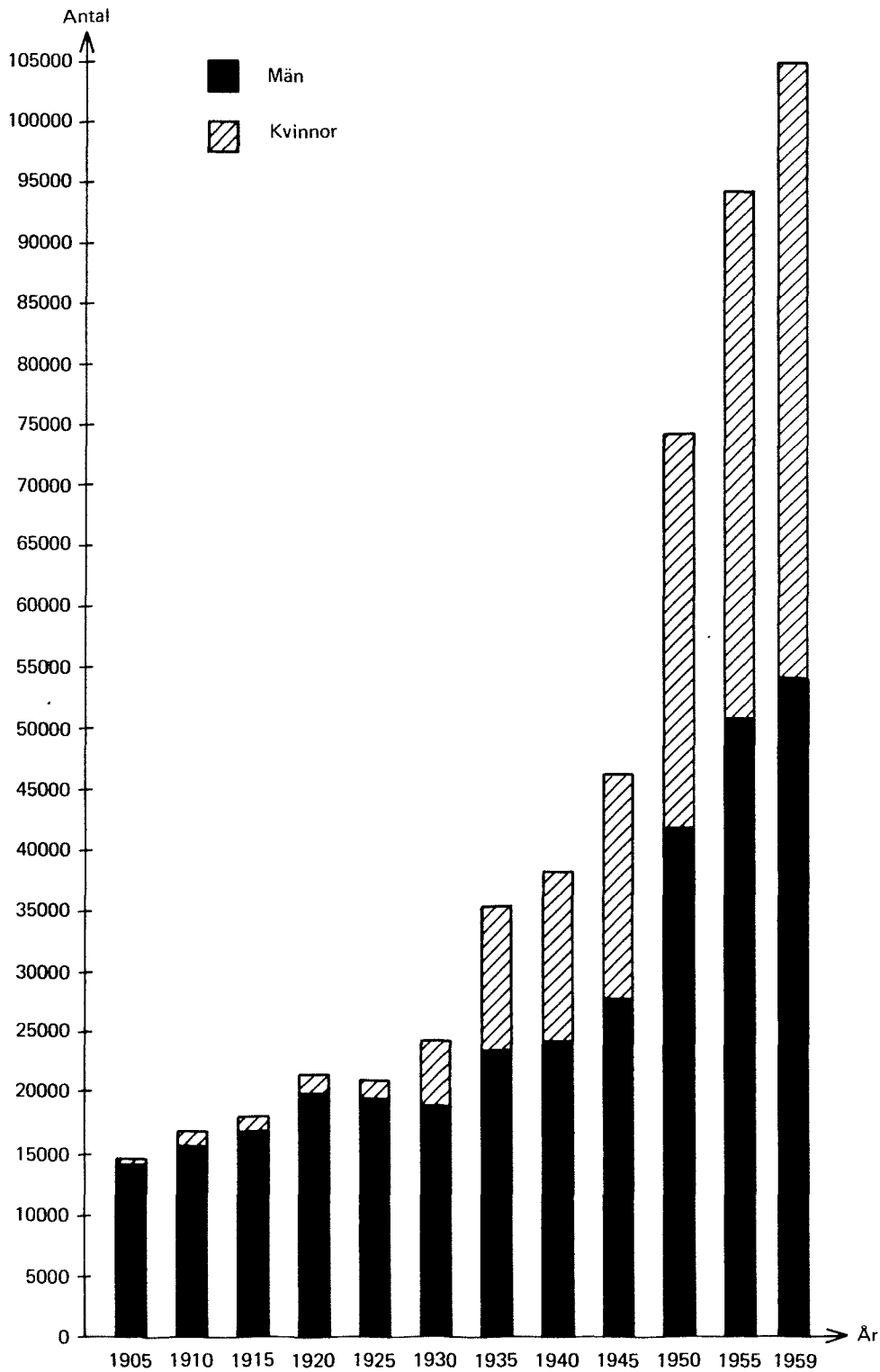
Källa: Tabell 1.1 – 1.4

Diagram 4 Elever i kommunala realskolor (mellanskolor) 1910–1959 och i praktiska kommunala realskolor 1935–1959
 Pupils in municipal intermediate schools 1910–1959 and in practical municipal intermediate schools 1935–1959

Källa: Tabell 2.1 och 2.3

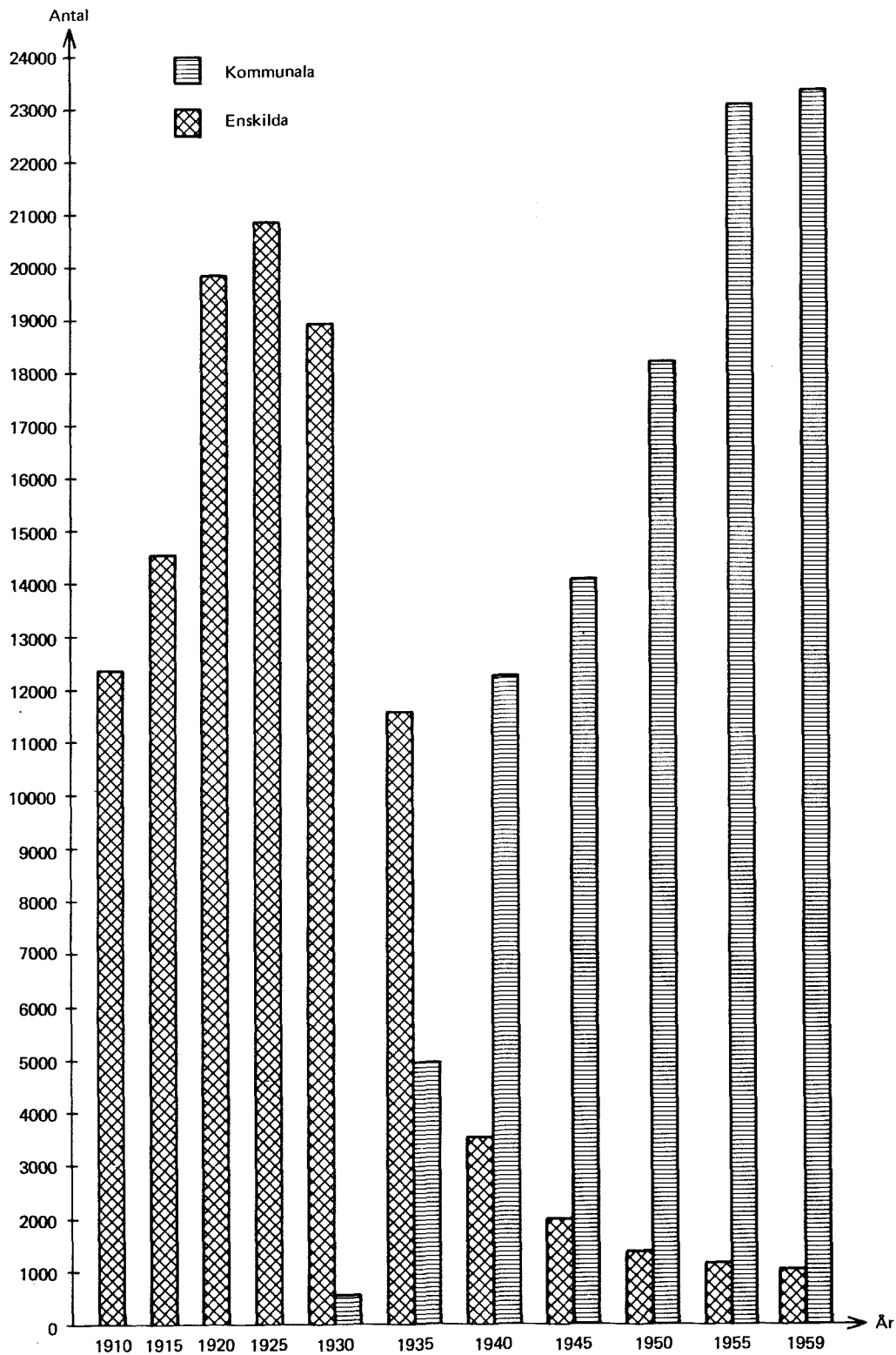
Diagram 5 Elever i statliga realskolor 1905–1959
Pupils in state intermediate schools 1905–1959

Källa: Tabell 3.2 – 3.3

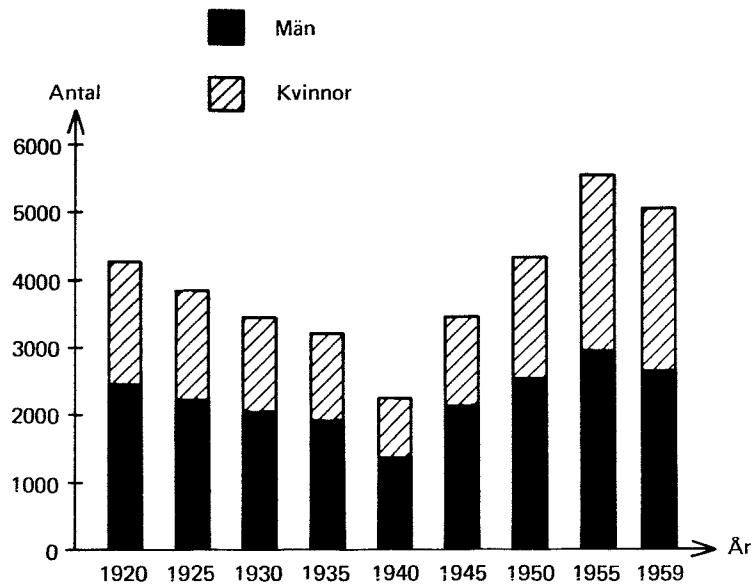
Diagram 6 Elever på realskole- och flickskolestadierna i enskilda flickskolor 1910–1959 och i kommunala flickskolor 1930–1959

Pupils at the intermediate school and the girls' school levels in private girls' schools 1910–1959 and in municipal girls' schools 1930–1959

Källa: Tabell 5.1 – 5.5

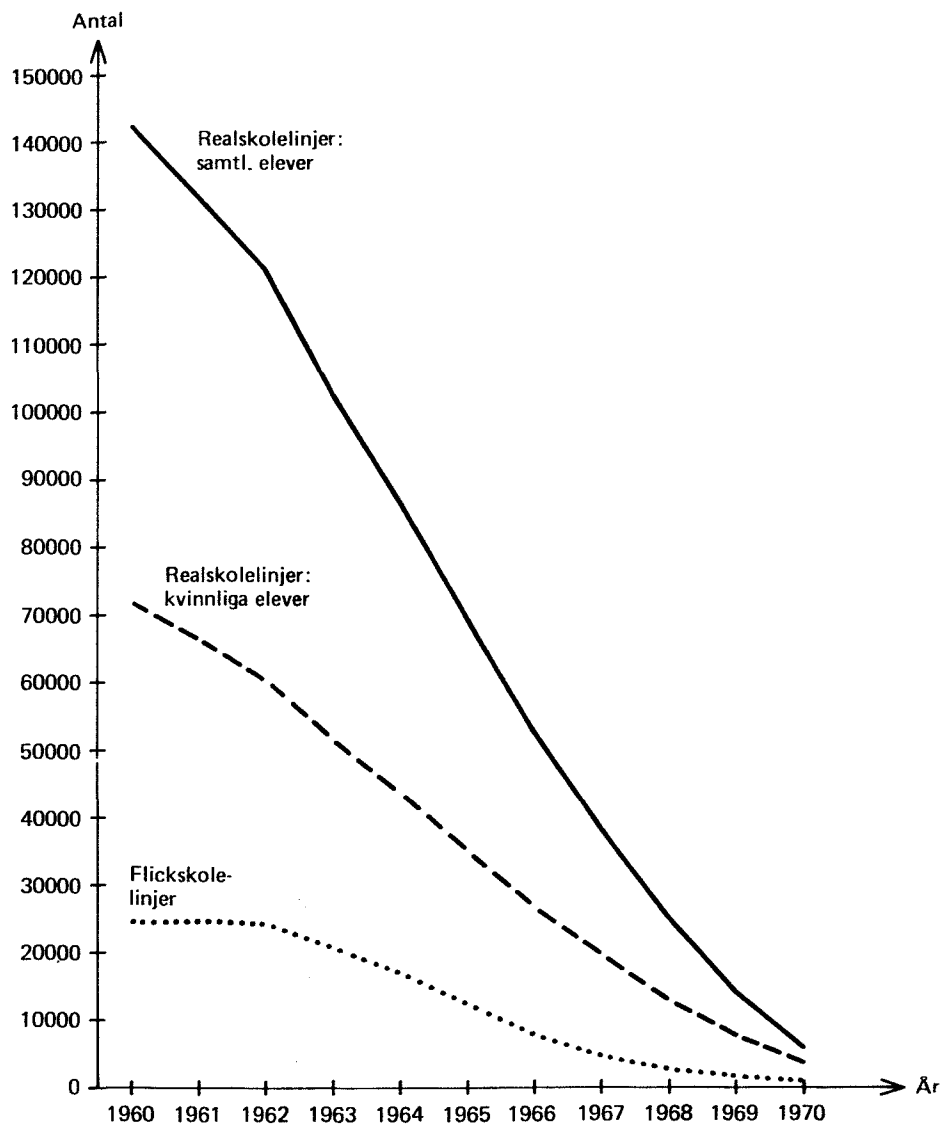
Diagram 7 Elever på realskole- och flickskolestadierna i andra privata läroverk än enskilda flickskolor 1920–1959
Pupils at the intermediate school and girls' school levels in private secondary schools other than private girls' schools 1920–1959

Källa: Tabell 6.1 – 6.3

Diagram 8 Elever på realskole- och flickskolelinjer 1960–1970

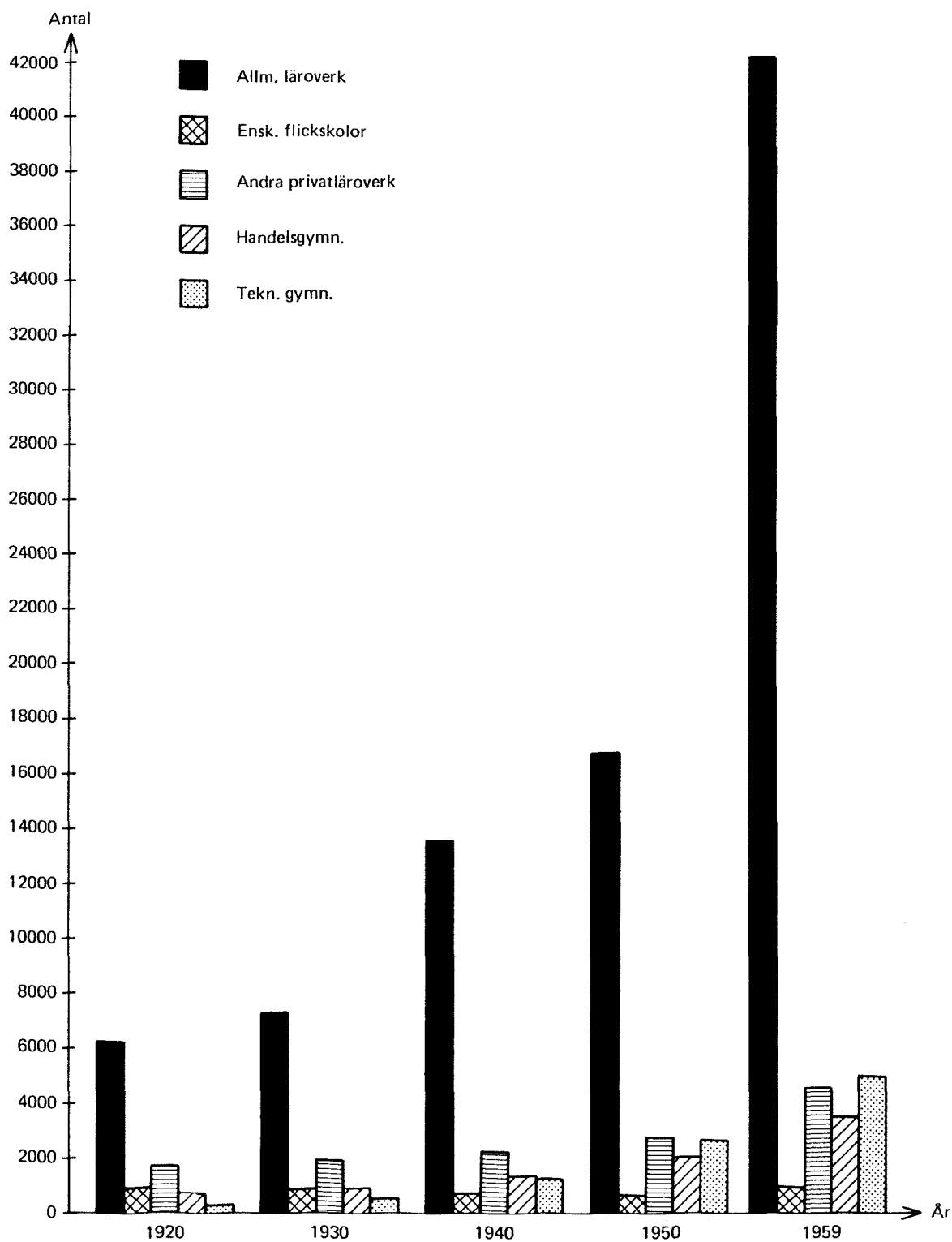
Pupils following the intermediate school and girls' school lines 1960–1970

Källa: Tabell 3.6 och 5.7

Diagram 9 Elever på gymnasiestadiet i olika skolformer 1920–1959

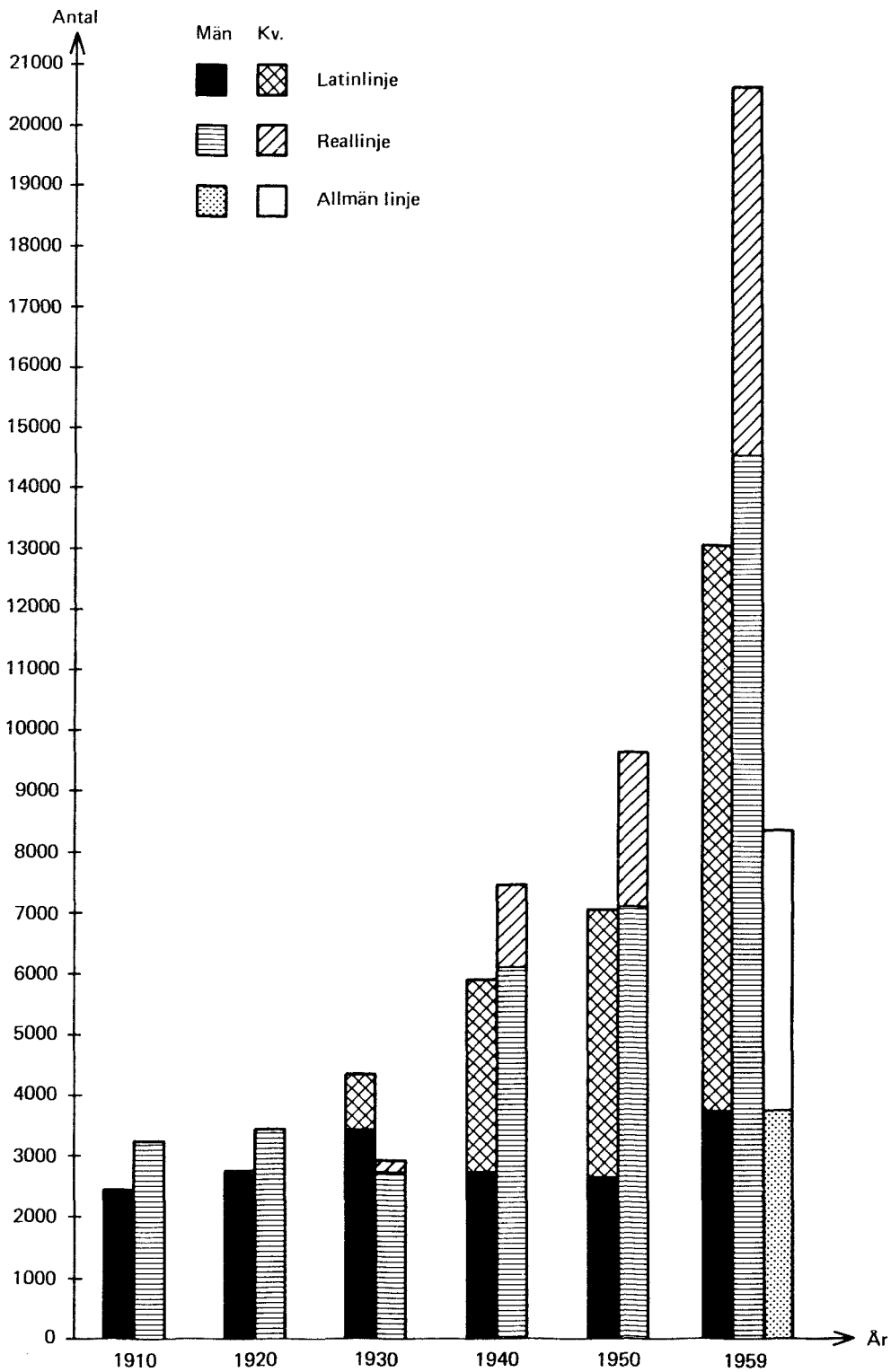
Pupils at the upper secondary school level in different types of school 1920–1959

Källa: Tabell 10.2

Diagram 10 Gymnasieelever i de allmänna läroverken 1910–1959

Pupils at the upper secondary school level in the state secondary schools 1910–1959

Källa: Tabell 4.2, 4.3, 4.5

Diagram 11 Andelen pojkar och flickor på olika linjer i de allmänna läroverkens gymnasier 1930, 1940 och 1950

The proportion of boys and girls following the different lines at the upper secondary school level in the state secondary schools 1930, 1940 and 1950

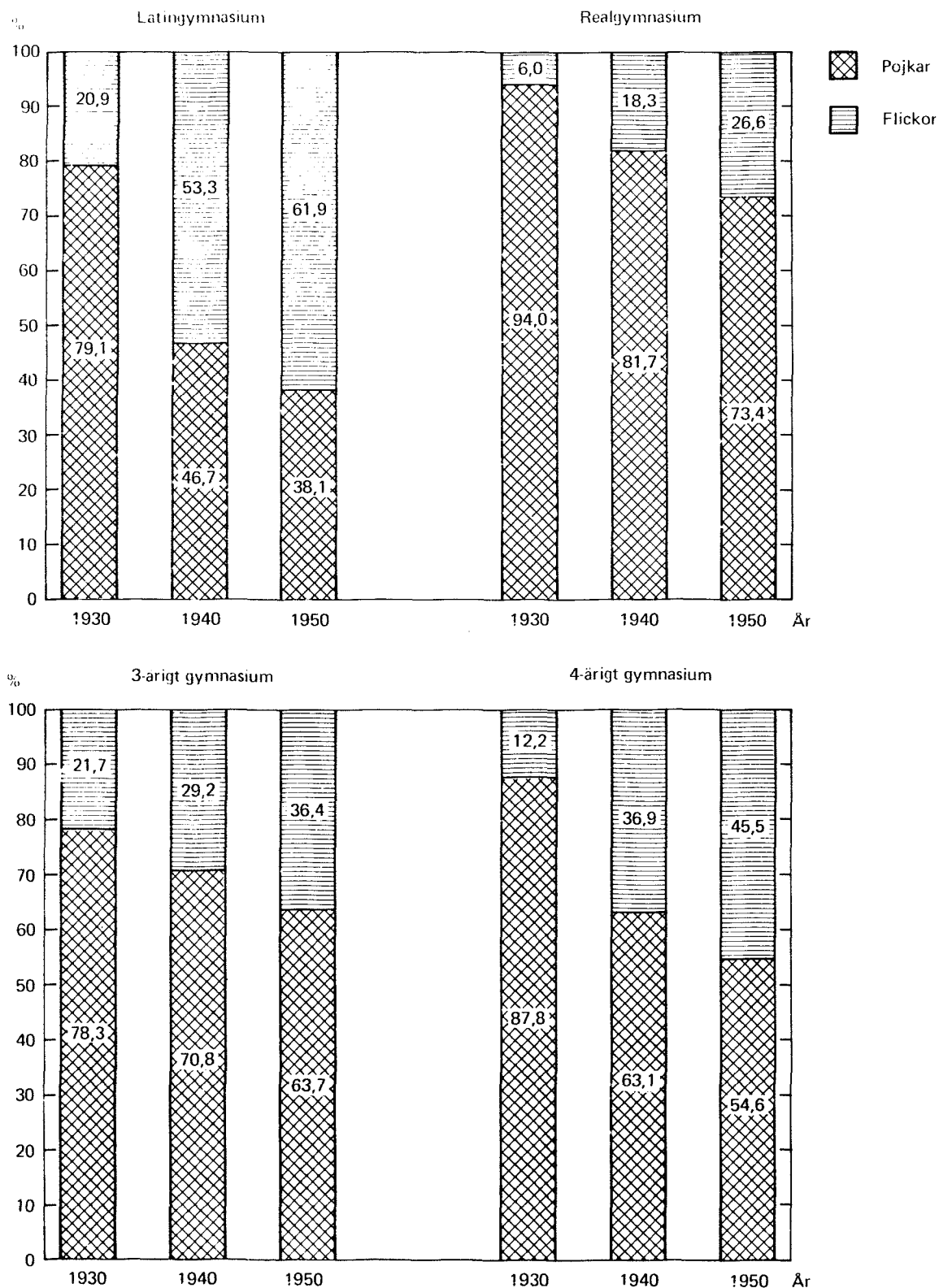
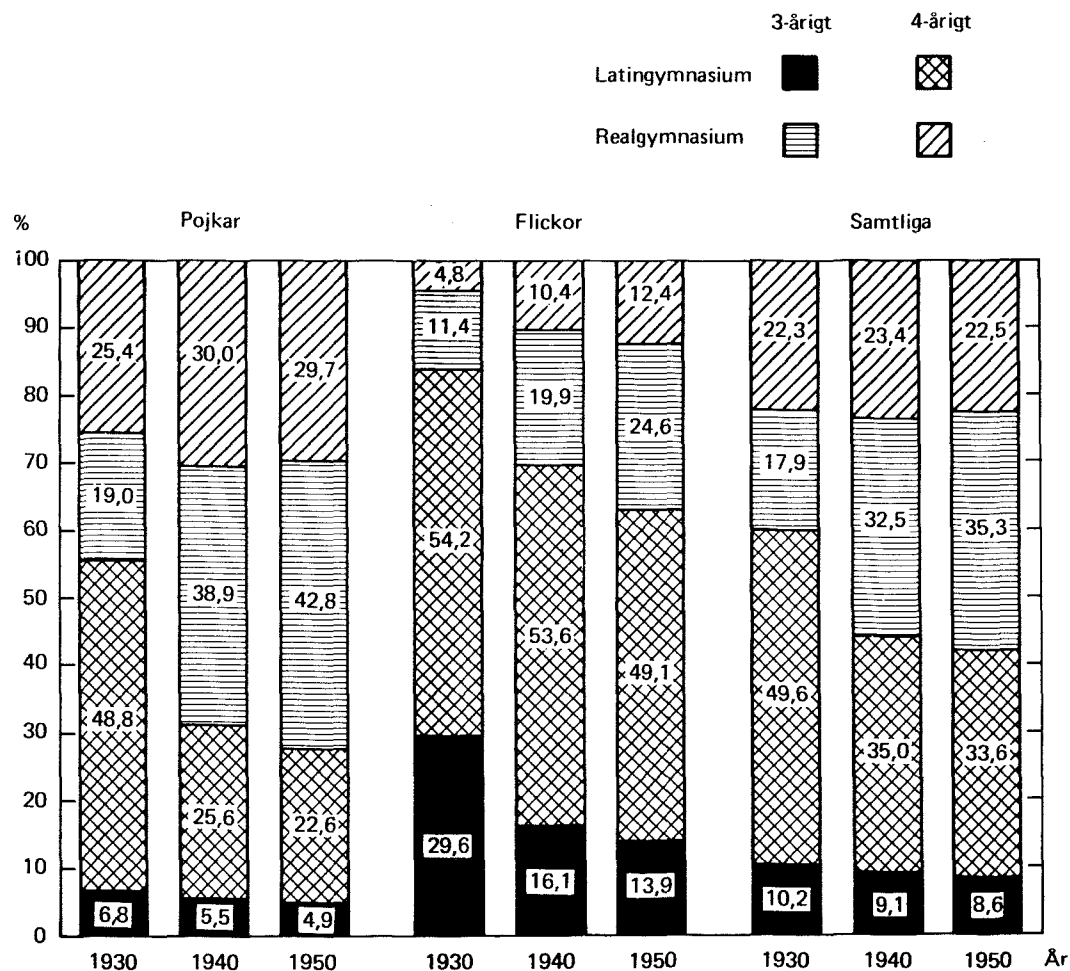

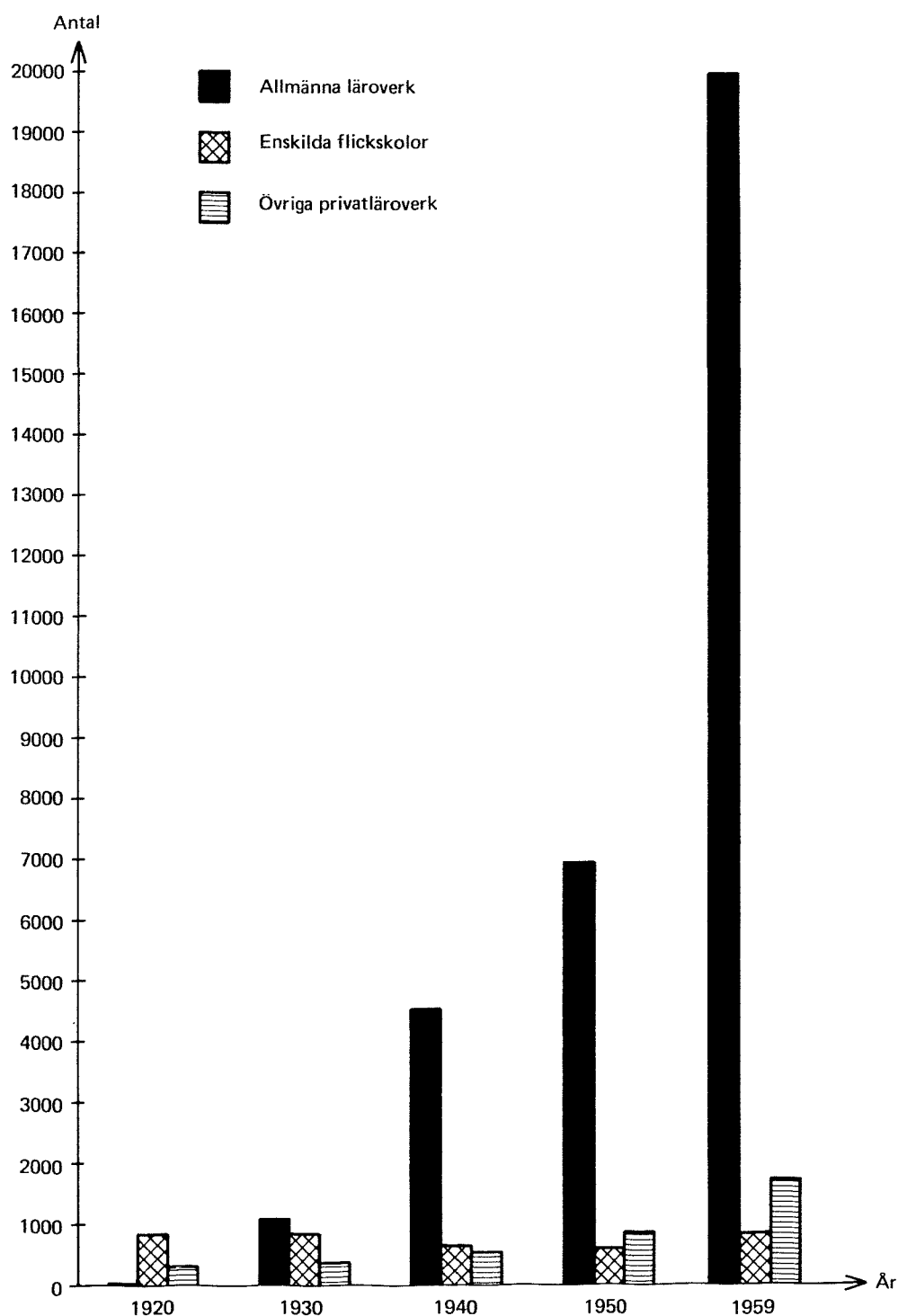
Diagram 12 Elevernas relativa fördelning på linjer i de allmänna läroverkens gymnasier 1930, 1940 och 1950

Relative distribution of pupils by line at the upper secondary school level in the state secondary schools 1930, 1940 and 1950

Källa: Tablå 4f

Diagram 13 Kvinnliga gymnasieelever i allmänna och enskilda läroverk 1920–1959
Female pupils at the upper secondary school level in state and private secondary schools 1920–1959

Källa: Tabell 5.10 och 5.11

Diagram 14 Elever i det allmänna gymnasiet 1960–1967, i det s k nya gymnasiet 1966–1970 och i fackskolan 1963–1970
Pupils in the state upper secondary schools 1960–1967, in the "new" upper secondary school 1966–1970 and in continuation schools 1963–1970

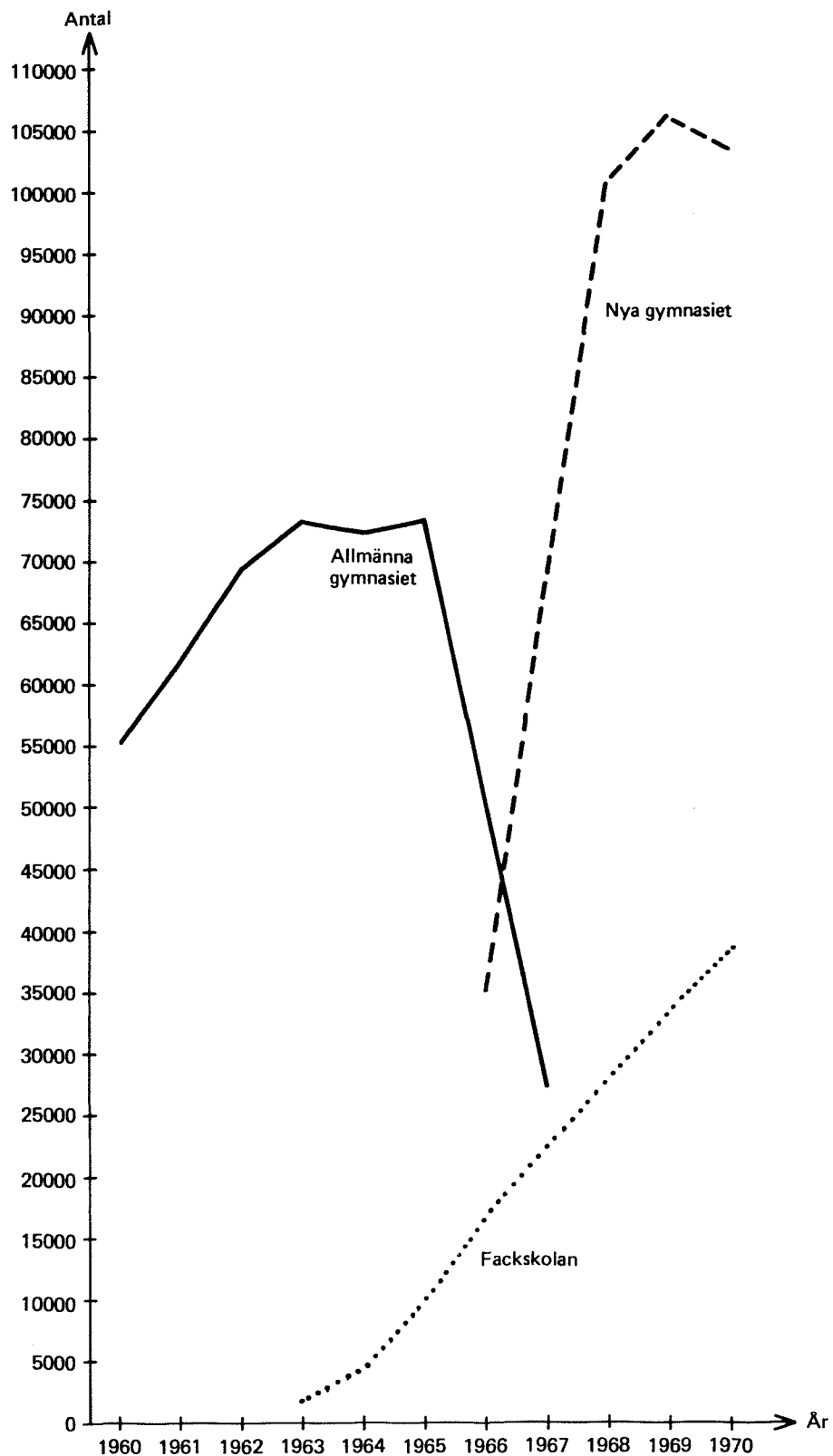
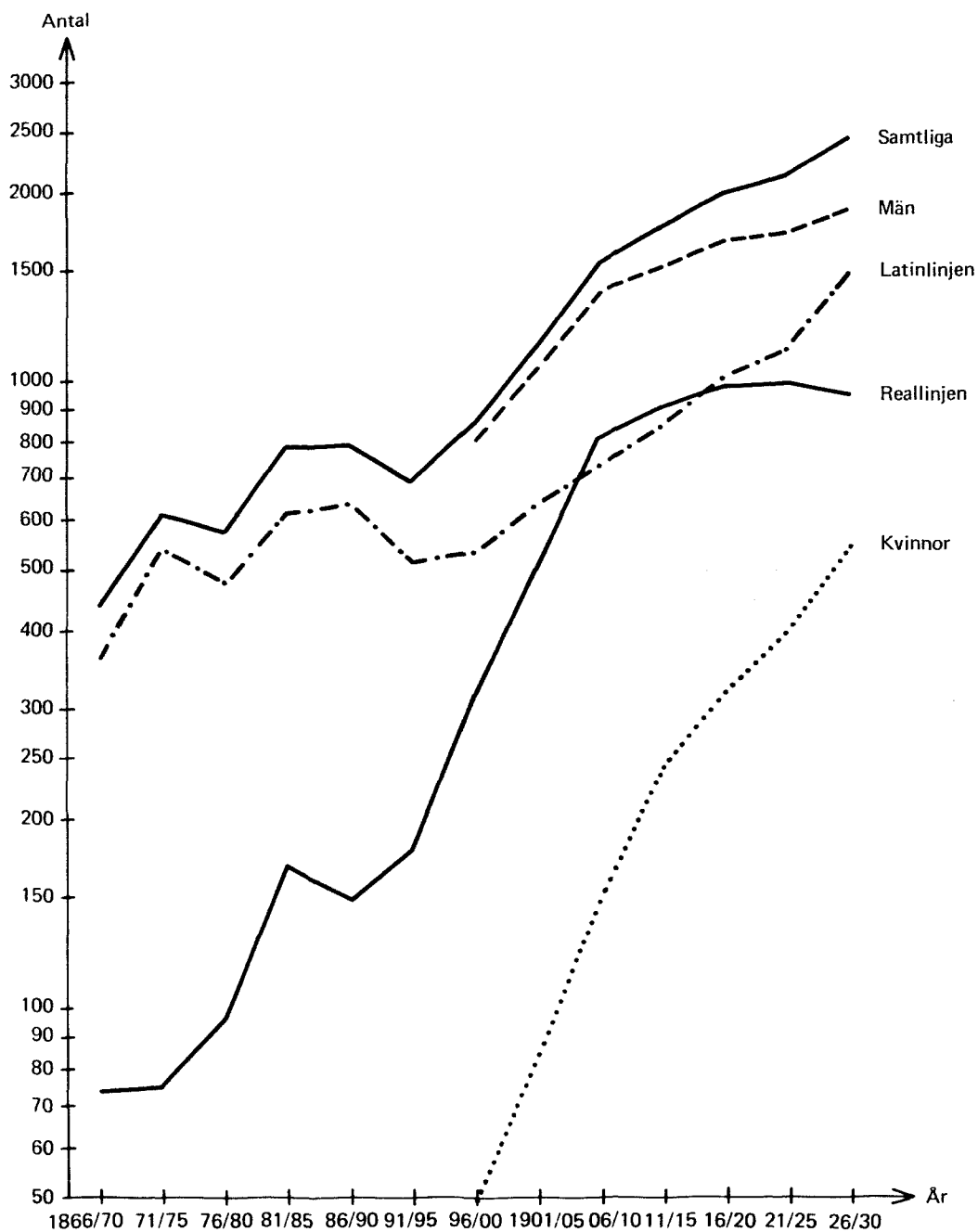

Diagram 15 Studentexamen: antal godkända 1866/70–1926/30. Logaritmisk skala

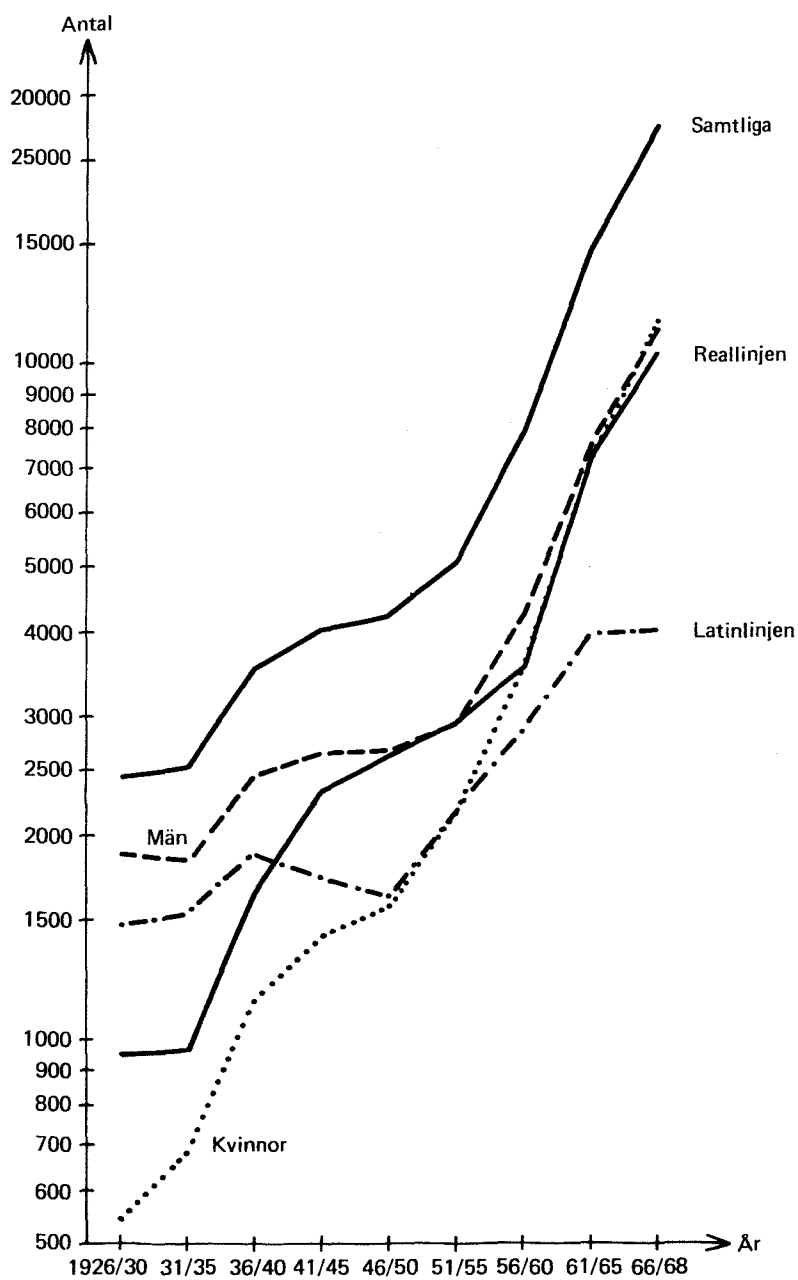
The higher certificate examination: number of passes 1866/70–1926/30. Logarithmic scale

Källa: Tabell 7.1 – 7.4

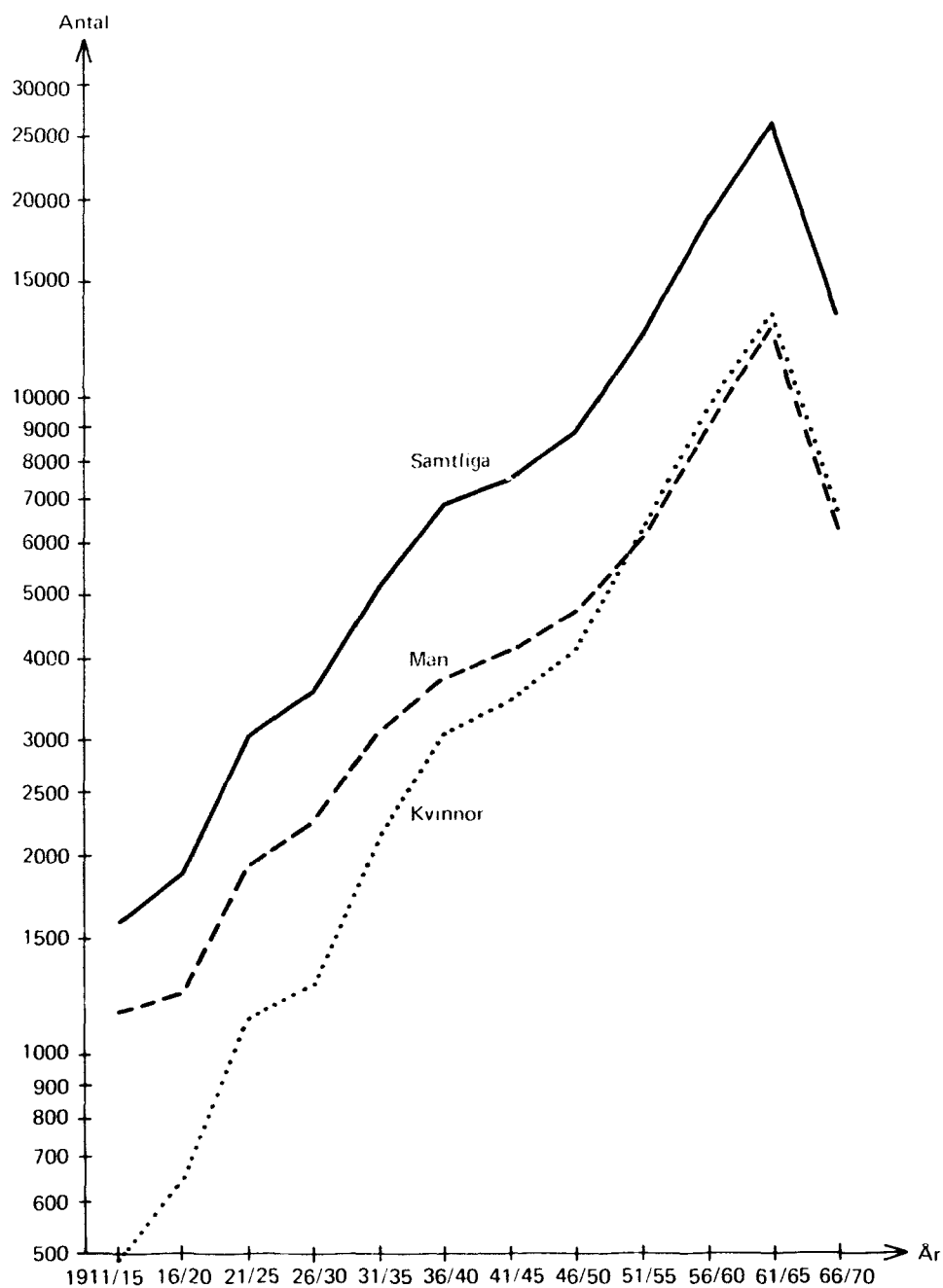
Diagram 16 Studentexamen: antal godkända 1926/30–1966/68. Logaritmisk skala

The higher certificate examination: number of passes 1926/30–1966/68. Logarithmic scale

Källa: Tabell 7.3 – 7.6

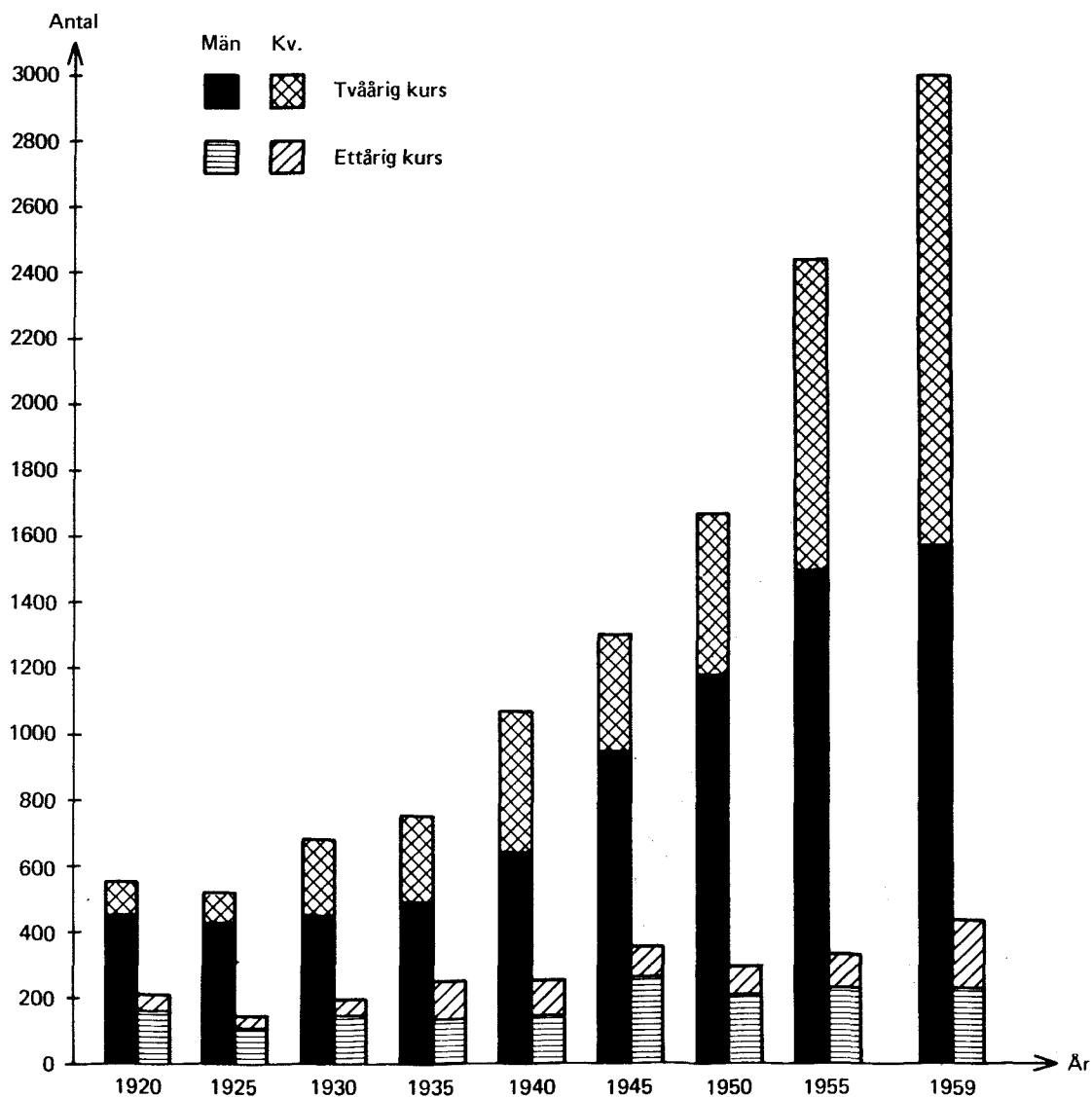
Diagram 17 Real(skol)examen: antal godkända 1911/15–1966/70. Logaritmisk skala
 Lower certificate examination: number of passes 1911/15–1966/70. Logarithmic scale

Källa. Tabell 7.7 – 7.8 och 7.11

Diagram 18 Elever i handelsgymnasier 1920–1959

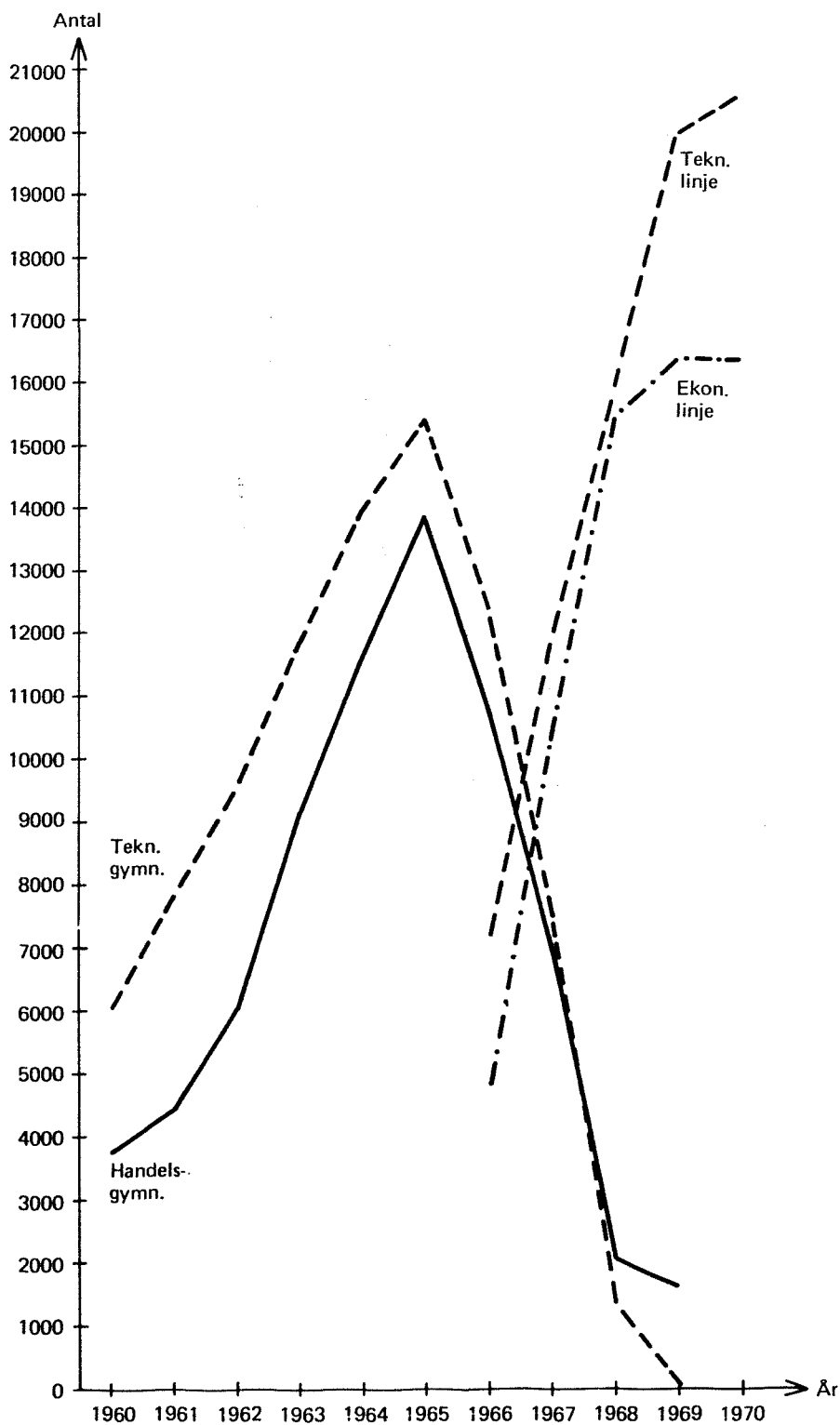
Pupils in the commercial upper secondary schools 1920–1959

Källa: Tabell 8.1 – 8.2

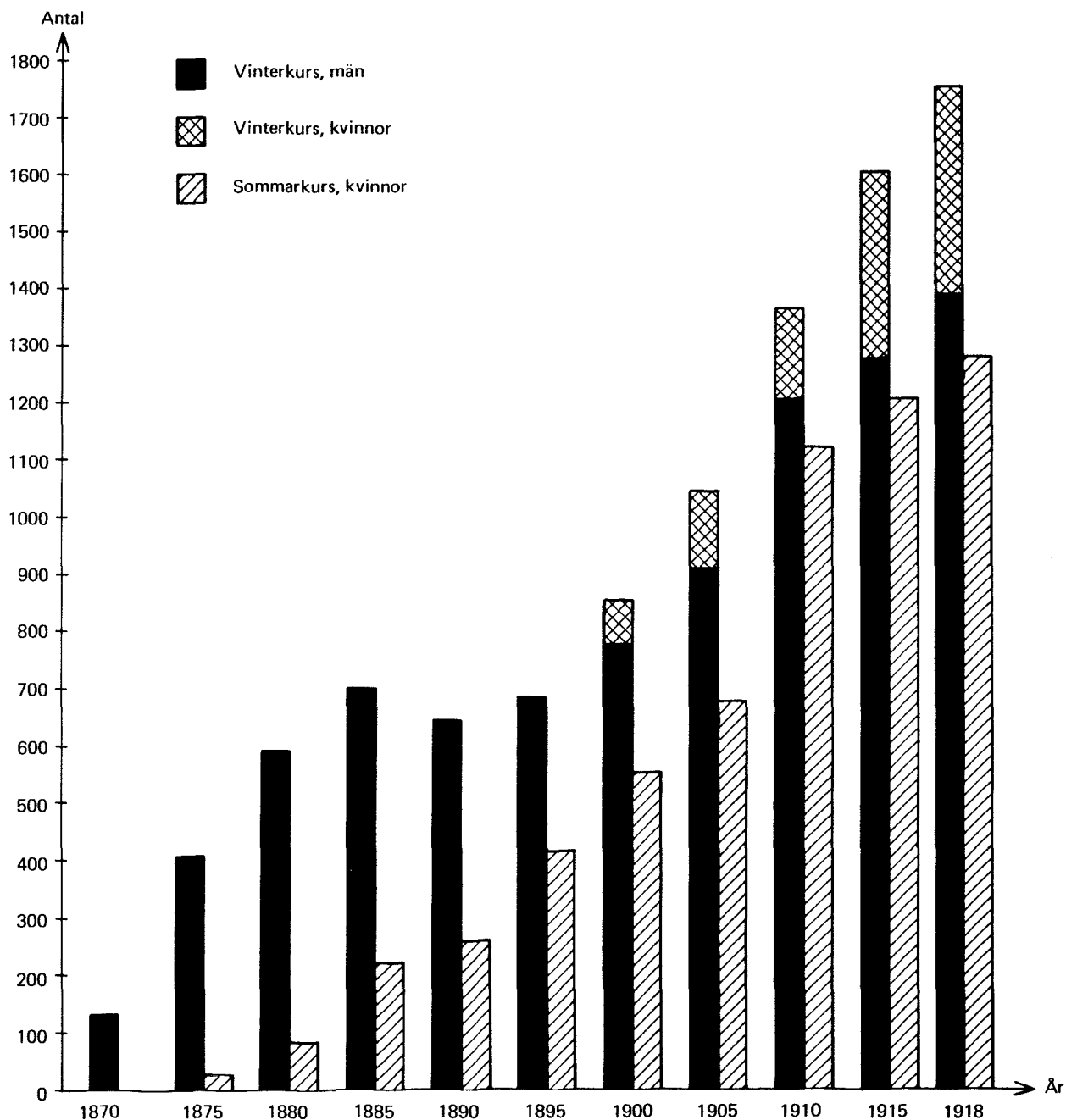
Diagram 19 Elever i handelsgymnasier och tekniska gymnasier 1960–1969 och i det s k nya gymnasiets ekonomiska och tekniska linjer 1966–1970

Pupils in the commercial and technical upper secondary schools 1960–1969 and following the economic and technical lines in the "new" upper secondary school 1966–1970

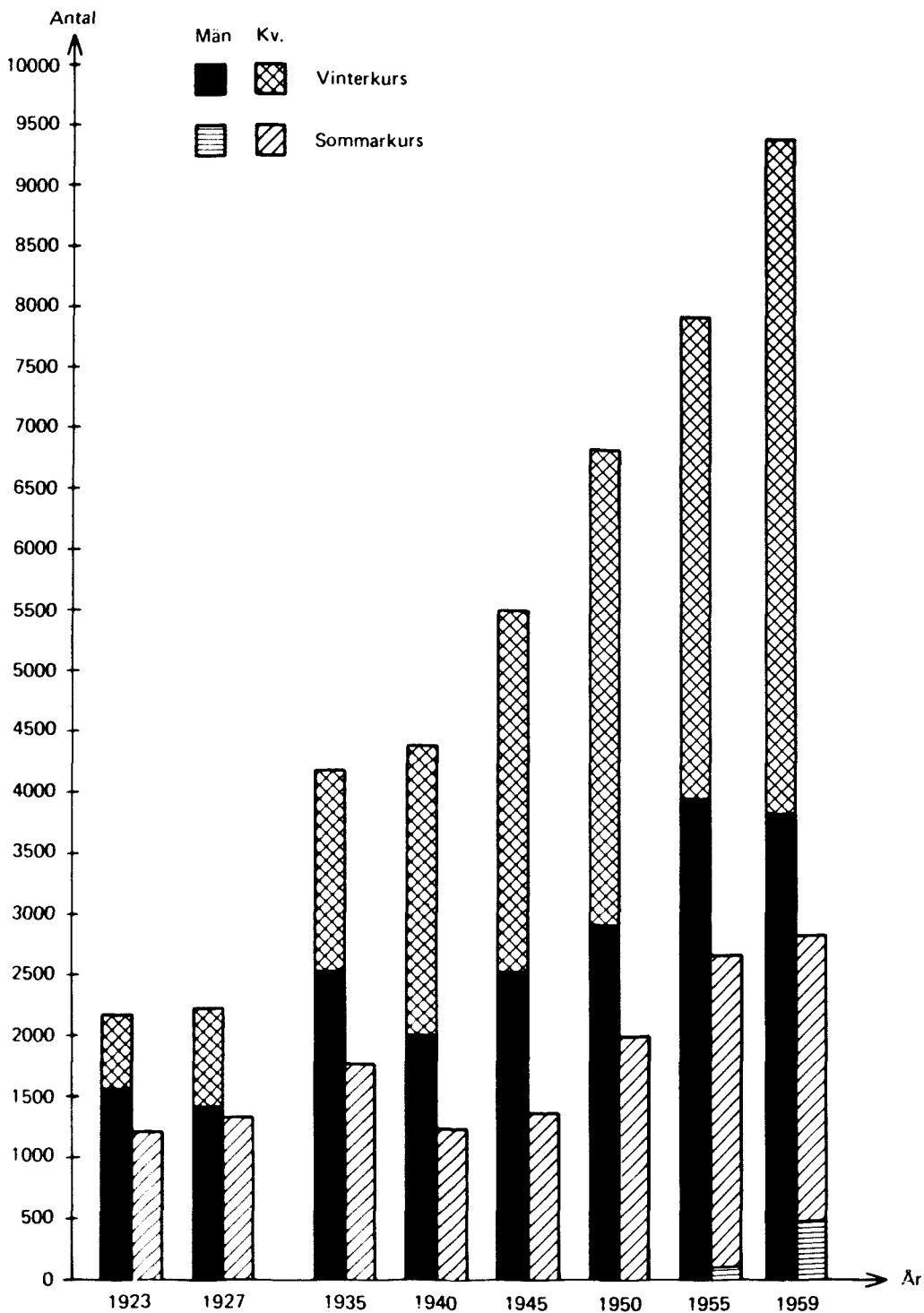
Källa: Tabell 4.7, 8.3, 8.9

Diagram 20 Elever i folkhögskolor 1870–1918
Pupils in folk high schools 1870–1918

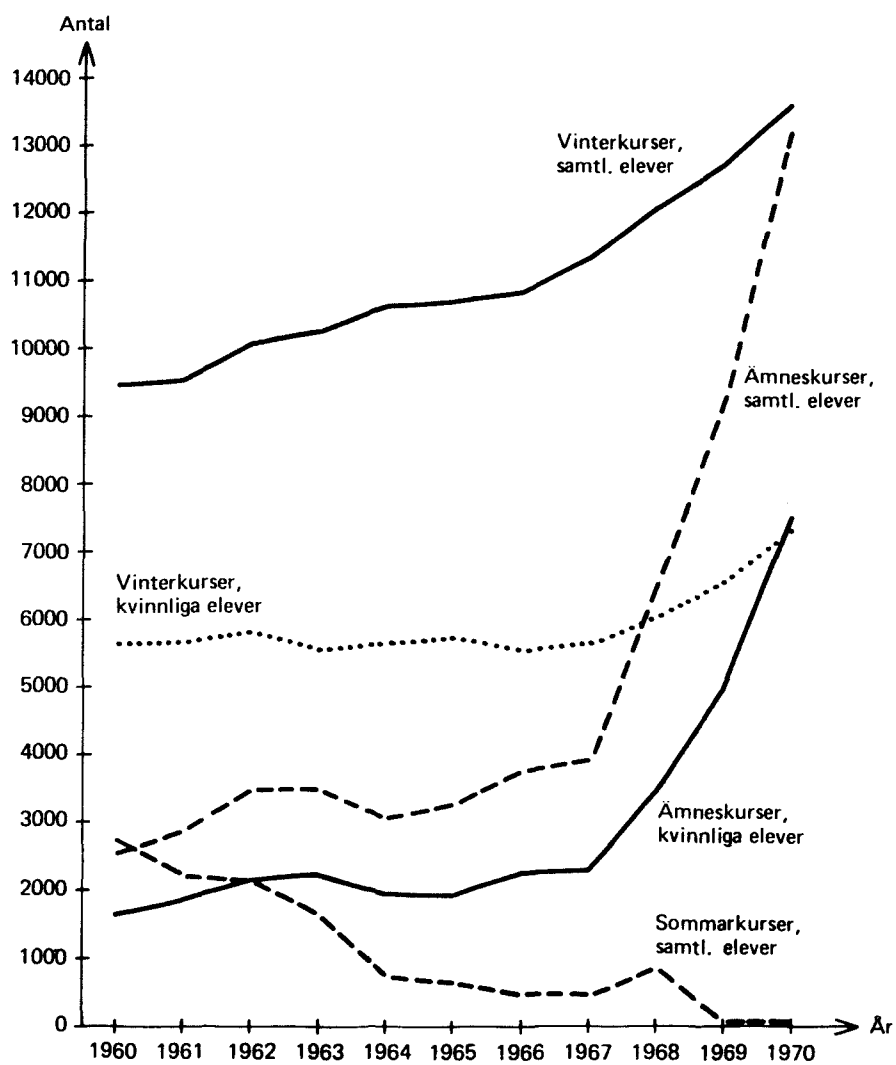
Källa: Svenska folkhögskolan 1868 – 1918. (Jfr tabell 9.1)

Diagram 21 Elever i folkhögskolor 1923–1959
 Pupils in folk high schools 1923–1959

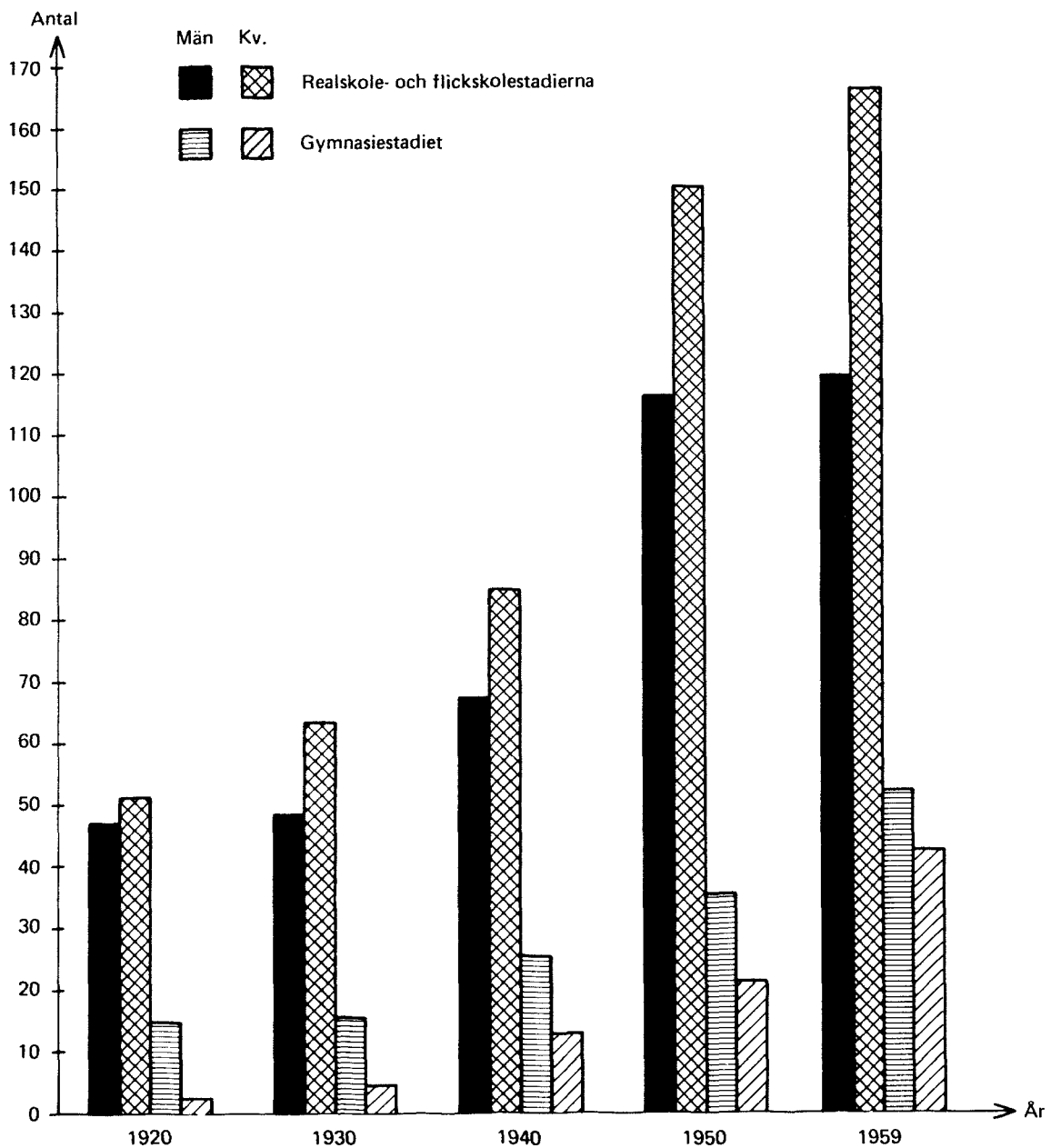
Källa Tabell 9.2

Diagram 22 Elever i folkhögskolor 1960–1970
Pupils in folk high schools 1960–1970

Källa: Tabell 9.4

Diagram 23 Manliga och kvinnliga elever på dels realskole- och flickskolestadierna, dels gymnasiestadiet åren 1920–1959 per 1 000 av medelfolkmängden män resp kvinnor i åldern 10–19 år
 Male and female pupils at the intermediate school and girls' school levels, and at the upper secondary school level 1920–1959 per thousand of the mean population, men and women, in age group 10–19 years

Källa: Tabell 10.1 och 10.2

Förkortningar**Abbreviations**

A	Allmän linje
ASÖ	Aktuellt från skolöverstyrelsen
BiSOS	Bidrag till Sveriges officiella statistik
FU	Fackskoleutredningen
GU	1960 ars gymnasieutredning
HS	Historisk statistik för Sverige
ht	Höstterminen
IPF	Information i prognosfrågor
KÖY	Överstyrelsen för yrkesutbildning
L	Latinlinje
la	Läsar
R	Reallinje
SCB	Statistiska centralbyrån
SFH	Svenska folkskolans historia
SFS	Svensk författningssamling
SM	Statistiska meddelanden
SOS	Sveriges officiella statistik
SOU	Statens offentliga utredningar
ST	Statistisk tidskrift
SU	Statsutskottets utlåtande
SA	Statistisk årsbok
SäU	Särskilt utskotts utlåtande
SÖ	Skolöverstyrelsen
SÖSKA	Skolöverstyrelsens statistiska kontors arkiv (deponerat hos SCB)
UbU	Utbildningsutskottets utlåtande
U-byran	SCBs avdelning (byrå) för undervisningsstatistik
vt	Varterminen
ak	Arskurs

Källor och litteratur**Sources and bibliography****I Otryckta källor, förvarade i SCBs arkiv***SÖs statistiska kontors arkiv (SÖSKA)*

- H I ba:2 16 Statistik rörande student- och realexamen
 H III c:9 Statistik rörande folkundervisningen
 H V b:10 12 Statistik rörande allmänna läroverk
 H VI ba:3 5 Statistik rörande kommunala och privata skolor
 H VI bg:13 Lärjungarnas fördelning efter ålder och hemort
 H VII b:5 7 Statistik rörande yrkesundervisningen
 H IX:1 Statistik rörande folkhögskolor

SCBs U-hyrds arkiv

- H I abb:1 Klasser och elever i de högre allmänbildande skolorna

II Andra otryckta källor

- Hultin, Mats & Wallberg, Klas, *Utredning angående skolstatistikens inriktning och omfattning, organisation och förläggning* avg. (till SÖ) den 17 juni 1959
 Preliminära redogörelser från SCBs avdelning (byrå) för undervisningsstatistik. 1961–1962
 Rapporter från 1957 års skolberednings expertgrupper:
 Kommunala flickskolan och den obligatoriska nioåriga skolan.
 Praktiska realskolan och den obligatoriska nioåriga skolan.
 Tabeller sammanställda inom SCBs enhet för utbildnings- och kulturstatistik
 Yrkesundervisningen inom industri och hantverk, handel och husligt arbete m m. Preliminära statistiska uppgifter för yrkesskolor stående under överstyrelsens för yrkesutbildning inseende. 1 14 (1947–1959)

III Periodiska publikationer

Aktuellt från skolöverstyrelsen. Arg. I (1948) ff

Bidrag till Sveriges officiella statistik

A. Befolkningsstatistik. Ny följd 1 (1851/55)

H. Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. Jemte sammandrag utarb. af kungl. statistiska centralbyrån. 1856–1905

P. Undervisningsväsendet. Berättelse om statens allmänna läroverk för gossar utarb. i kungl. ecklesiastikdepartementet. 1876/77–1910/11

Information i prognosfrågor. – Forecasting information

1974:6 De senaste årens utveckling på utbildningsområdet. Analys av utbildningsstatistiken. Tendencies in education during recent years. An analysis of educational statistics

Promemorior från SCB

1974:3 Utbildningsstatistik 1960–1973. – Swedish educational statistics

1974:3 Appendix. Swedish educational statistics. (Translation of the Swedish comments into English)

1974:5 Elever i obligatoriska skolor 1847–1962. Pupils in compulsory schools in Sweden

1975:11 Utbildningsstatistik 1970–1974. – Swedish educational statistics

1976:3 Förteckning över olika utbildningsstatistiska publikationer m m utarb. inom SCB. – Bibliography on unpublished educational statistics reports of the National Central Bureau of Statistics (selected items)

1976:14 Examinerade från gymnasium 1957, 1962 och 1967. Social bakgrund, betyg och universitetsstudier – Graduates from upper secondary school. Social background, credits and university studies

1977:5 Utbildningsstatistik 1970–1975. – Swedish educational statistics

Riksdagens protokoll med bilagor

Statens offentliga utredningar (se nedan)

Statistisk tidskrift. Utg. av SCB. 1860–1913; Ny följd. Arg. 1(1952)–11(1962); Tredje följden. Arg. 1(1963)ff

Statistisk årsbok för Sverige. Utg. av SCB. Arg. 1(1914)ff

Statistiska meddelanden. Ser. A. (Äldre serie)

Band 6:1 Minnesskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga bestånd. Stockholm 1949

Statistiska meddelanden. Utg. av SCB. Undergrupp (Serie) U. 1963 ff

Svensk författningssamling

Sveriges officiella statistik (Undervisningsstatistiken utgavs t o m början av 1921 av ecklesiastikdepartementet och därefter t o m 1939 av SÖ.)

Folkskolorna 1911–1920/21, 1926/27, 1929/30. (1914/15–1915/16 med titel Folkskolorna och folkskoleseminarierna; 1919/20–1920/21 och 1926/27 med titel Folkskolorna och högre folkskolorna.)

Det högre skolväsendet 1927/28; 1935/36 jämte översikt för läsaren 1928–1935

De kommunala mellanskolorna 1917/18–1919/20

De kommunala mellanskolorna och privatläroverken 1916/17

Privatläroverken 1917/18–1919/20. (1918/19–1919/20 m titel Statens normalskola för flickor och privatläroverken.)

Realskol- och studentexamina år 1919

Statens allmänna läroverk 1911/12–1918/19. (1915/16 med titel Statens allmänna läroverk och de kommunala mellanskolorna.)

Statens allmänna läroverk 1919/20 samt realskol- och studentexamina 1920

Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk samt realskol- och studentexamina 1920/21–1921/22

Yrkesundervisningen 1919/21–1921/22, 1928/29; 1936/37 jämte översikt för läsaren 1929–1936

IV Statens offentliga utredningar (SOU)

- 1922:15 Statistiksakkunnigas betänkande. Utredning och förslag till åtgärder för minskning av kostnaderna för den officiella statistiken
- 1922:50 Statistiksakkunnigas betänkande. Bilaga. Redogörelse för huvuddragen av den officiella statistikens utveckling. Av Sven Wicksell
- 1924:24 Skolöverstyrelsens utlåtande över skolkommissionens betänkanden 1–5
- 1926:5 Utredning angående det svenska skolväsendets organisation (verkställd av år 1924 tillkallade sakkunniga)
- 1927:27 Utredning och förslag rörande inrättande av kommunala flickskolor. (1927 års skolsakkunniga)
- 1928:13 Utredning och förslag angående en utvidgad folkhögskoleutbildning (1927 års skolsakkunniga)
- 1929:32 Utredning av vissa frågor rörande tillämpningen av 1927 års skolorganisation (1927 års skolsakkunniga)
- 1929:33 Utredning rörande allmänna läroverk för flickor
- 1930:14 Utredning och förslag rörande praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium (1927 års skolsakkunniga)
- 1934:41 Utredning och förslag angående en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken
- 1935:52 Betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena
- 1937:45 Betänkande med utredning och förslag angående studentexamen
- 1938:14 Betänkande och förslag angående skolöverstyrelsens organisation
- 1938:54 Betänkande med utredning och förslag rörande överstyrelse för yrkesutbildning. (Verkstads-skoleutredningen)
- 1939:39 Utredning och förslag angående de kommunala flickskolorna. (1938 års flickskolesakkunniga)
- 1943:28 Betänkande med förslag angående den statliga statistikens organisation (Besparingsberedningens statistikkommitté)
- 1944:21 Sambandet mellan folkskola och högre skola. (1940 års skolutredning)
- 1945:60 Skolpliktstidens skolformer. Allmän organisationsplan. (1940 års skolutredning)
- 1945:61 Skolpliktstidens skolformer. Realskolan. Teoretisk linje. (1940 års skolutredning)
- 1946:14 Skolpliktstidens skolformer. Realskolan. Praktiska linjer. (1940 års skolutredning)
- 1947:34 Gymnasiet. (1940 års skolutredning)
- 1947:49 Flickskolan. (1940 års skolutredning)
- 1948:17 Betänkande angående utbildning av sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal. 1. (1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen)
- 1948:27 1946 års skolkommissionens betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling
- 1949:35 Skolöverstyrelsens utlåtande över vissa av 1940 års skolutrednings betänkanden och 1946 års skolkommissionens principbetänkande jämte sammanfattning av yttranden
- 1950:12 Handelsutbildningskommitténs betänkanden och förslag. 1. Handelsgymnasierna
- 1951:29 Skolöverstyrelsens organisation
- 1953:24 Folkhögskolans ställning och uppgifter. (1946 års skolkommission)
- 1955:21 Tekniska skolutbildningen. (1948 års tekniska skolutredning)
- 1955:53 Realskolan under övergångstiden. (Realskoleutredningen)
- 1959:33 Organisatoriska riktlinjer för svensk statistik. (1956 års statistikkommitté)
- 1959:44 Praktiska gymnasier. Betänkande avg. av Stellan Arvidson
- 1959:45 Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle. Riktlinjer och förslag till utbyggnad. (1955 års universitetsutredning)
- 1961:30 Grundskolan. (1957 års skolberedning)
- 1962:5 Vidgad vuxenutbildning på gymnasie-stadiet. (Studiesociala utredningen)
- 1962:28 Skolväsendets centrala ledning. (1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning)
- 1963:42 Ett nytt gymnasium. (1960 års gymnasieutredning)
- 1963:50 Fackskolan. (Fackskoleutredningen)
- 1965:60 Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola. (1960 års gymnasieutredning)
- 1966:3 Yrkesutbildningen. (Yrkesutbildningsberedningen)
- 1976:16 Folkhögskolan. Huvudbetänkande av 1973 års folkhögskoleutredning

V Andra statliga utredningar

- Betänkande av comitén till öfverseende af rikets allmänna undervisningsverk. Stockholm 1829
- Betänkande af den för utredning af vissa frågor rörande de allmänna läroverken den 26 maj 1899 i näder tillsatta komité. Bd 1–3. Stockholm 1902
- Skolan och de stora årskullarna. Förslag av skolöverstyrelsens planeringskommitté för de stora årskullarna. Stockholm 1955
- Skolkommissionens betänkande 1–6. Stockholm 1921–23
- Statistiska kommitténs betänkande. Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation. Stockholm 1910
- Underdanigt betänkande afg. af den (år 1866) tillsatta kommissionen för behandling af frågor rörande ordnande af undervisningen för qvinlig ungdom. Stockholm 1870
- Underdanigt betänkande och förslag rörande inrättande af ett statistiskt embetsverk afg. af den dertill i näder förordnade komité. Stockholm 1856
- Undersökning af Sveriges högre flickskolor. Underdanigt utlåtande afg. af (år 1885) utsedde komiterade. Stockholm 1888
- Yttrande rörande de ekonomiska förhållandena vid de af

staten understödda högre skolorna för kvinnlig ungdom och med dem likställda samskolor jämte därmed sammanhängande förslag, afg. af L. M. Waern

VI Monografier och tidskriftsartiklar

- Askeberg, Sven, Pedagogisk reformverksamhet. Ett bidrag till den svenska skolpolitikens historia 1810–1825. Stockholm 1976
- Berg, Fridtjuv, Folkskolan som bottenkola. Ett inlägg i en viktig samhällsfråga. Stockholm 1883
- Bratt, Ingar, Engelskundervisningens framväxt i Sverige. Tiden före 1850. Stockholm 1977.
- Dahr, Elisabeth, Flickskolor i Jönköping. Historik . . . Jönköping 1975
- Educational policy and planning. Sweden. Paris 1967. (OECD Directorate for scientific affairs)
- Fritzell, Yngve, Det svenska tabellverket och dess stands-tabell. (Minnesskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga bestånd, s 33 ff)
- Fritzell, Yngve, Yrkesfördelningen 1825–1835 enligt Tabellverket och andra källor. (ST 1976, s 181 ff)
- Fritzell, Yngve, Yrkesfördelningen 1840–1855 enligt Tabellverket jämfört med andra källor. (ST 1973, s 358 ff)
- Heckscher, Ebba, Nagra drag ur den svenska flickskolans historia. Stockholm 1914
- Hedin, Adolf, Om latinherraväldet. Stockholm 1883
- Herrström, Gunnar, Frågor rörande högre skolutbildning för flickor vid 1928 års riksdag. (I: Kyle & Herrström, Tva studier i den svenska flickskolans historia.) 1972
- Herrström, Gunnar, 1927 års skolreform. En studie i svensk skolpolitik 1918–1927. Göteborg 1966
- Hultin, Mats, Ny skolstatistik. Information till skolledare och lärare. (ASÖ 1960, s 577 ff)
- Isling, Ake, Vägen till en demokratisk skola. Skolpolitik och skolreformer i Sverige från 1880- till 1970 talet. Stockholm 1974
- Kyle, Gunhild, Svensk flickskola under 1800-talet. Göteborg 1972
- Landquist, John, Pedagogikens historia. 6 uppl. Lund 1960
- Moberg, Sven, Vem blev student och vad blev studenten? Statistiska studier . . . Lund 1951
- Orring, Jonas, School in Sweden. A survey of primary, middle and secondary education. Stockholm 1967
- Quensel, Alice, Svensk flickskola. Ett bidrag till en aktuell diskussion. Stockholm 1942
- Qvist, Gunnar, Ett perspektiv på den sk kvinnoemancipationen i Sverige. (Historisk tidskrift 1977, s 145 ff)
- Rendahl, Viking, Grunddragen av skolväsendets organisation i Stockholm under 1800-talet. (Stockholms stads arkivnämnd och stadsarkiv. Årsberättelse 1972, s 18 ff)
- Richardson, Gunnar, Kulturkamp och klasskamp. Ideologiska och sociala motsättningar i svensk skol- och kulturpolitik under 1880-talet. Göteborg 1963
- Richardson, Gunnar, Det svenska skolväsendets historia. 3 uppl. Lund 1974
- Sandström, Carl Ivar, Utbildningens idéhistoria. Stockholm 1975
- Sjöstrand, Wilhelm, Pedagogikens historia. 1–3:1–2. Lund 1958–65
- Stenholm, Britta, Education in Sweden. Stockholm 1970
- Survey of the school system in Sweden. Publ. by the Royal Board of education in Sweden. Norrköping 1958
- Svensk folkhögskola under 75 år . . . utg. av Karl Hedlund. Stockholm 1943
- Svensk folkhögskola 100 år. Del 1–4. Stockholm 1968
- Svenska folkhögskolan 1868–1918. Historik utg. av Svenska folkhögskolans lärarförening. Örebro 1921
- Svenska folkskolans historia. Del 1–6. Stockholm 1940–71.
- Wallberg, Klas, Den nya skolstatistiken. (Svensk skollättidning 1960, s 251 ff)
- Wallberg, Klas, Skolstatistiken läggs om. (Lärartidningen 1960:23, s 9 f)
- Wallberg, Klas, Utbildningsexplosionen. (Den svenska historien. Del 10, s 253 ff)
- Wallberg, Klas, Utbildningssamhället på halkort. (SACO-tidningen 1960:3, s 62 ff)
- Wennas, Olof, Striden om latinväldet. Idéer och intressen i svensk skolpolitik under 1800-talet. Uppsala 1966
- Wieselgren, Greta, Den höga tröskeln. Kampen för kvinnas rätt till ämbete. Lund 1969
- Akerlund, Eric, Storstugan. Historien om den svenska folkhögskolan. Göteborg 1975
- Astrand, Sigurd, Reallinjens uppkomst och utveckling fram till 1878. Stockholm 1976
- Ödmann, Samuel, Hagkomster från hembygden och skolan. Uppsala 1830. (Nytryck Lund 1918)

Slagordsregister

Index

	<i>Kapitel</i>
A-kombination	4.5
Allmänna gymnasier (jfr Fackgymnasier)	4.5–4.6
Apologistklass, apologistskola	3.1; 4.1
Apologistläroverk, högre	4.1
Bygdeskolor, se Folkhögskolor	
Censorer	7.1
Dimissionsrätt	5.1–5.2; 6.1; 7.1
Domsolor	4.1
Eforus	0.1; 7.1
Elementarläroverk	3.1; 4.2
Elementarskolor, Tekniska, se Tekniska elementarskolor	
Elevveckor	9.3
Enhetsskolan, se Försöksskolan	
Enskilda läroverk, se Privatläroverk	
Enskilda mellanskolor	6.2
Enskilda samskolor	2; 5.1; 6.1–6.2
Fackgymnasier	4.5; 8.1–8.2
Fackskolan	1.3; 4.5–4.6
Fackskolor, Tekniska, se Tekniska fackskolor	
Flickpensioner	5.1
Flickskolelinjer	5.1–5.4; 6.2
Flickskolor	5.1–5.5
Folkhögskolor	1.1; 9.1–9.3
Fortsättningsskolor	1.2
Försvarets läroverk	4.5
Försöksgymnasier	4.5
Försöksskolan	1.3; 3.3; 5.3
Grundskolan	3.3
Guvernanter	5.1
Gymnasier	4–8
Gymnasieskola	4.6
Halvklassisk resp helklassisk linje (jfr Klassisk utbildningslinje)	4.2–4.3
Handelsgymnasier	4.5; 7.1; 8.1
Horisontell klyvning (av gymnasiet)	4.4; 7.1
Högre allm. läroverk	3–4
Högre apologistläroverk	4.1
Högre flickläroverk (Högre allm. läroverk för flickor)	4.4
Högre flickskolor	5.1–5.5
Högre folkskolor	1.1–1.3; 2; 9.1
Högre gossläroverk (Högre allm. läroverk för gossar)	4.4
Högre goss- och samskolor	6.2
Högre lärdoms-skolor	4.1
Högre tekniska läroverk	8.2

Inbyggda linjer (I folkskolan inbyggda realskolelinjer resp i realskolan inbyggda praktiska linjer)

	1.3; 3.3; 7.2
Katedralskolor	4.1
Klassisk utbildningslinje	4.4
Klosterekolor	4.1
Kommunala flickskolor	5.2–5.4
Kommunala gymnasier	4.3
Kommunala mellanskolor	1.2 1.3; 2; 3.1–3.3
Kommunala realskolor, se Kommunala mellanskolor	
Kompletteringsgymnasium, Statens	4.5
Kvällsgymnasier	4.5
Lanthushällsskolor	9.1
Lantmannaskolor	9.1
Lyceum	4.3–4.5
Lärdoms-skolor, Högre resp Lägre	3.1; 4.1
Mogenhetsexamen, se Studentexamen	
Normalskolan för flickor	5.1–5.4
Normalskolekompetens	5.1–5.4; 6.2
Normalskolelinjer, se Flickskolelinjer	
Normeringsinstrument (i folkskolan)	9.3
Pedagogier	3.1; 4.1–4.2
Praktisk realexamen	1.3; 3.3; 7.2
Praktiska kommunala realskolor	1.3; 3.3
Praktiska ungdomsskolor	1.2; 3.2; 8.2
Privatister	7.1
Privatläroverk	4.1; 5.1–5.5; 6.1–6.2
Publika skolor	4.1
Realexamen	2–3; 5–6; 7.2
Realskolelinjer	3.3; 5.2–5.4; 6.2
Realskoleexamen, se Realexamen	
Samgymnasier, Samläroverk	4.4
Samrealskolor	3.3
Samskolor (statliga)	3.2; 5.1
Samskolor, se även Enskilda samskolor resp Högre goss- och samskolor	
Samundervisning	3.2; 5.1; 5.3; 9.1
Skriv- och räknereklassen	3.1; 4.1
Sockenskolor	4.1
Stadsskolor	4.1
Statens kompletteringsgymnasium	4.5
Statens normalskola, se Normalskolan för flickor	
Statens skolor för vuxna	4.5
Studentexamen	4–8
Särskild realexamen	7.2
Tabellverket	4.1; 5.1
Tekniska elementarskolor	8.2
Tekniska fackskolor	8.2
Tekniska gymnasier	4.5; 7.1; 8.2
Tekniska läroverk	8.2
Trivialskolor	4.1

Denna rapport innehåller statistiska tabeller över elever inom det allmänbildande högre skolväsendet. Tabellerna, som huvudsakligen omspannar tiden 1864–1970, grundas till stor del på arkivmaterial, som hittills endast bearbetats i begränsad utsträckning. Som bakgrund hänvisas till offentliga utredningar, riksdagstryck och författningar, som belyser statistikens organisation och skolornas utveckling från tiden för den första svenska skolordningen av år 1571 och fram till 1977 års folkhögskoleförfordning.

Avsikten är att liknande rapporter skall framläggas beträffande yrkesutbildning, universitet och högskolor m m, och att en sammanfattande framställning på grundval av såväl dessa resultat som annan utbildningsstatistik sedermera skall publiceras som del 4 av Historisk statistik för Sverige.

Av Historisk statistik har hittills utkommit:

Del 1. Befolkning. 2 uppl 1720–1967

Del 2. Väderlek, lantmäteri, jordbruk, skogsbruk, fiske t o m år 1955

Del 3. Utrikeshandel 1732–1970

Dessutom utgavs år 1960 en volym Statistiska översiktstabeller över ämnesområden som inte behandlats i delarna 1–2.

I serien Promemorior från SCB har bl a utgivits:

1974:3: Utbildningsstatistik 1960–1973

1974:5: Elever i obligatoriska skolor 1847–1962

1977:5: Utbildningsstatistik 1970–1975

Dessutom har sedan 1963 ett stort antal utbildningsstatistiska rapporter utgivits i Statistiska meddelanden, serie U.